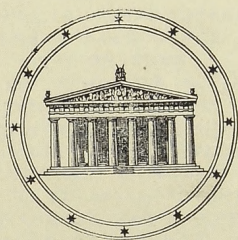

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

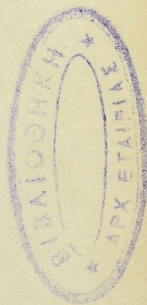
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

2 157

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1910

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΡΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ ΣΥΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΡΝΑΔΑΚΗΣ
ΑΡΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΡΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΡΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX
ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΡΟΝΤΕ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
BENIAMIN ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΡΗΣ
GEORGES CLEMENCEAU

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Β. Υ. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἀντιπρόεδρος

Γ. Μιστριώτης

Γραμματεὺς

Χρ. Τσουντας

Σύμβουλοι

Στ. Ἀνδρόπουλος

Ἀ. Κατριδάνος —

Δημ. Ἀντωνιάδης

Κ. Κουρουνιώτης —

Ἀθ. Γεωργιάδης

Β. Λεονάρδος

Δ. Θεοφανόπουλος

Γ. Παπαθασιλείου

Π. Καθθαδίας

Ν. Πολίτης

— **Π. Καστριώτης**

Κλ. Στέφανος

— **Π. Καρολίδης**

Ἀν. Σκιᾶς

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Δ. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΤΟΥ SAX-MEININGEN

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΟΥ HESSEN

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΡΟΛΑΝΔΟΣ ΒΟΝΑΡΠΑΤΕ

Ὁ Σ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεό-
κλητος.

Ern. Babelon. Paris.

Jul. Beloch. Roma.

Max. Bonnet. Montpellier.

R. C. Bosanquet. Liverpool.

G. Clemenceau. Paris.

Max Collignon. Paris.

Domenico Comparetti. Firenze.

Alexander Conze. Berlin.

Alfred Croiset. Paris.

Ch. Diehl. Paris.

Wilhelm Dörpfeld. Ἀθήνησι.

Fr. v. Duhn. Heidelberg.

Joseph Durm. Karlsruhe.

Arthur Evans. Oxford.

Paul Foucart. Paris.

G. Fougères. Paris.

Fr. Hiller v. Gaertringen. Berlin.

Ernst Gardner. Cambridge (Eng-
land).

Percy Gardner. Oxford.

B. L. Gildersleeve. Baltimore. U.
S. America.

Will. Watson Goodwin. Cam-
bridge. U. S. America.

Hamdy Bey. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Jos. Hampel. Budapest.

B. Haussoullier. Paris.

L. Heuzey. Paris.

D. Hogarth. Oxford.

✓ M. Holleaux. Ἀθήνησι. ✓

Th. Homolle. Paris.

K. Καραπάνος. Ἀθήνησι.

Bruno Keil. Strassburg.

R. Kekulé. Berlin.

H. Lechat. Lyon.

G. A. Macmillan. London.

Lucien Magne. Paris.

Rev. J. P. Mahaffy.

Hor. Marucchi. Roma.

Adolph Michaelis. Strassburg.

L. A. Milani. Firenze.

Oscar Montelius. Stockholm.

D. C. Monro. Oxford.

Ch. Nizet. Paris.

Th. Ouspensky. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

✓ G. Perrot. Paris. ✓

Ed. Pottier. Paris.

Luigi Pigorini. Roma.

O. Puchstein. Berlin.

W. M. Ramsay. Aberdeen (Scot-
land).

S. Reinach. Paris.

E. Reisch. Wien.

W. Ridgeway. Cambridge. (England).

La Comt de Riencourt. 'Αθήνησι.

Rufus B. Richardson New York.
America.

'Ρόστοβιτς 'Αλ. Κάϊρον.

Rev. A. H. Sayce. Oxford.

G. Schlumberger. Paris.

H. Schrader. Innsbruck

Cecil Smith. London

E. v. Stern. Odessa.

F. Studniczka. Leipzig.

G. Treu. Dresden.

Charles Waldstein. Cambridge
(England).

Th. Wiegand. 'Εν Κωνσταντινουπόλει.

Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf. Berlin.

Ad. Wilhelm. Wien.

Paul Wolters. München.

Henri Weil. Paris.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Οἱ ἑταῖροι, ὧν τὰ ὀνόματα εἶνε τετυπωμένα διὰ κυρτῶν γραμμάτων, εἶνε ἑταῖροι ἰσόβιοι.

'Αγγελόπουλος 'Αθάνατος Θρ.	Bulle H
'Αγγελόπουλος 'Ηλίας	Bourguet Ém.
Altmann W.	
'Ανδρόπουλος Στ.	Γεννάδιος 'Ιωάν.
'Ανέζης Δ.	Γενοβέλης Π.
Anthes Ed.	Γεωργακόπουλος Ε.
'Αντωνιάδης Δ.	v. Gaertringen Hiller. Fr.
'Αντωνόπουλος Κ.	Γεωργιάδης 'Αθ.
'Αποστολάκη 'Αννα	Γκιών 'Ανδρέας
'Αρβανιτόπουλος Α.	Goekoop A E.
	Graef B.
Βακράτσας Εἰρ.	Γρηγοράκης Γρ.
Βαλαωρίτης Ι.	
Βαλτατζής Π. Γ.	Δαμβέργης 'Αν.
Βάσης Σπυρ.	Δαμβέργης Ν.
Βάσος 'Αλέξ.	Δελακοβίας Ν.
Βάσος Τιμ.	Σεβ. Δελένδας 'Αντ.
Battle W.	Δέλλιος 'Ιωάν.
Βεκούσης Δ.	Δεληγεώργης Δ
Βερναρδάκης 'Αθ.	Δεμερτζής Α.
Βερναρδάκης Γρ.	Δημητριάδης Χ.
v. Bissing Fr. W.	Διγενής Μ.
Bosanquet R. C.	Διπλαράκος Γ.
Βούκρας Δ.	Dörpfeld W.
Βουλπιώτης Δ.	Δραγάτης 'Ιάκ.

† Δραγούμης Μ.	Καπλάνογλους Κ. Π.
Δραγούμης Σ.	Καραθασίλης Σπ.
Δρακίδης Π.	Καραπάνος Κ.
Δυοβουνιώτης Γ.	Καρκούλιας Ήρ.
	Καρολίδης Π.
Έλευθεριάδης Σωκ	Κάρω Γ.
Εύκλειδης !.	Καστριώτης Π.
Εὐταξίας 'Αθ.	Κατριβάνος Α.
Εὐταξίας Ι.	Καυταντζόγλους Ίω.
	Κεραμόπουλος Α.
Ζαίμης ' Αλ.	Κεφάλας Γ.
Ζάννος 'Ηλ.	Kinch Fr
Ζαρίφης Γ.	Κλοντηρόπουλος Γ.
Ζυγομαλάς Α.	Κολυβάς Α.
	Κουλομόπουλος Κ.
Ήλιόπουλος Χρ.	Κουρουιώτης Κ.
	Κοφινάς Γ.
Θεοδωρακάκης Στυλ.	Κριεζής 'Αντ.
Θεοδωράκης Γ.	Κρίνος Π.
Θεοδωρόπουλος Β.	Κύρης Μ.
Θεοτόκης Γ.	Κωνσταντινίδης Π.
Θεοφανόπουλος Δ.	Κωνσταντόπουλος Κ.
	Λάππας Μ.
Judeich Walther	Λαμπρόπουλος 'Αλ.
	Λάμπρος Σπ.
Καββαδίας Π.	Λαμπруνίδης Μ.
Καγκάδης 'Ιάκ.	Λεονάρδος Β.
Καζάκης Ν.	Λεζίνας Γεωρ.
Καλαποθάκης Μ	Loewy Em.
Καλβοκορέσης Μ.	Λιόλιος Γ.
Καλλιοντζής Εὐάγγ.	Λύδερς 'Οθ.
Καλογερόπουλος Ν.	Λυκάκης 'Αλ.
Καμαρινός Σ.	Λυκούδης 'Εμ.
Κανάκης Π.	Λύρης Ίωαν.
Καπετανάκης Κ.	

Μαγγιώρος Σπ.	Παναγιωτόπουλος 'Αν.
Μαγιάσης 'Ιωάν.	Παντελίδης 'Εμ.
Μακκιάς Δ	Παπαβασιλείου Γ.
Μακκιάς Ν.	Παπαδημητριάδου Θ.
Μανιάκης Κ.	Παπαμιχαλόπουλος Κ.
Μαντζάκος Χ.	Παπαφράγκος Σπ.
Μαντζούφας 'Ανδρ.	Παπαχρήστου Γ.
Μανωλίδης Σωκρ.	Pernice Ερ.
Μαρκόπουλος 'Ιω.	Περρής Σ.
Μαρούδης Μ.	Πεταλᾶς Α.
Ματάλας Α	Πολίτης 'Ιω.
Μαυρομιχάλης Π. Κυρ.	Πολίτης Ν.
Μελισσουργός Γ.	Pontalis L. P.
Μητσόπουλος Κ.	
Μιστριώτης Γ.	Ραγκαβής Κλ.
Μούσης 'Ιωάν.	Ράλλης Α.
Μπαλτῆς Θ.	Ράλλης Στ.
Μπαλάνος Ν.	Robert K.
Μπαρμπάρεσσος Π.	Ρωμαῖος Κ.
Μπάρετ. Γουλ.	Ρωμάνος 'Αθ.
Μπενάκης 'Εμ.	
Müller K.	Σακελλαρόπουλος Σπ.
Μυλωνᾶς Κ.	Σακελλαρόπουλος Σωτ.
	Schiff Αλ.
Νεγρεπόντης Μ. Μ.	Schrader H.
Νικολαΐδης Ι.	Σιμόπουλος 'Ιω.
Νικολαΐδης Λουδ.	Σκιας Α.
Νικολόπουλος Σ.	Σκουζῆς 'Αλ.
Noack F.	Σκουζῆς Π.
	Σκουλούδης Σ.
Ξανθάκης Π.	Σοφούλης Θ.
Ξανθουδίδης Στ.	Σπηλιόπουλος Χ.
Οἰκονόμος Π.	Στάης Β.
	Στάης Σ.
Πάλλης "Αγ.	Σταμούλης 'Αναστ.

Σταυρόπουλος Δ.	<i>Τσίλλερ 'Ερ.</i>
Steele Daniel	<i>Τσούντας Χρ.</i>
Στέφανος Κλών	Τυπάλδος Μπασιᾶς 'Αθ.
<i>Στέφανος Κυπ.</i>	
Στεφανάκος Φιλόθεος	Fabricius E.
<i>Στρέιτ Γ.</i>	Φωτίου 'Ιω.
Στρέιτ Στ.	
Studniczka F.	<i>Χαιζιδάκις Γ.</i>
Σφακιανάκης Π.	<i>Χαιζιδάκις Ι.</i>
Σχλίεμαν 'Αγ.	
Σωτηριάδης Γ.	Ψαλτήρας Γ.
Σώχος Λ.	
	Wide Sam
Τραπάντζαλης Γ.	Wiegand Theodor
Τριανταφυλλάκος Ν.	
Τσάτσος 'Ιω.	Zahn Robert
<i>Τσιθανόπουλος Δ.</i>	

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909

ΜΕΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ

Προϋπολογισμού		Είδος εσόδων	Προϋπολογισθέντα	Εισπραχθέντα	Εισπραχθέντα	
Κεφ.	Αρ.				Επί πλέον	Επί ἔλαττον
Α	1	Είσοδα..... Δρ.	3,000	—	2,393 45	606 55
	2	Τόκοι καὶ μερίσματα..... »	22,185	—	35,963 50	13,778 50
	3	Ἑσοδα ἐξ ἀκινήτων κτημάτων »	168	—	—	168 —
	4	» ἐκ δημοσιευμάτων ... »	10,000	—	9,773 40	226 60
	5	» κεκλεισμένων χρήσεων »	168	—	168 —	—
	6	» διάφορα..... »	250	—	456 70	216 70
	7	» ἐκ τοῦ Λαγείου..... »	300,000	—	225,000 —	75,000 —
		Τὸ περίσσευμα τοῦ ἔτους 1908 »	56,157 51	—	56,157 51	—
		Τὸ ὅλον Δραχ.	391,928 51	—	329,912 56	13,995 20
						76,001 15

Εν Αθήναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909

Ὁ Ταμίας
ΑΛΕΞ. Α. ΜΥΔΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστής
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

Προϋπολογισμοῦ Κεφ. "Αρ.		Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα		Ἐνταλθεῖσαι πληρωμαί		Διαφορὰ ἐπὶ ἑλαττον	
A		<i>Προσωπικὸν</i>						
	1	Μισθοὶ προσωπικοῦ Γραφείων καὶ Βιβλιοθήκης...	12,960	—	12,665	—	295	—
	2	» » τῶν ἀρχαιοτήτων	50,100	—	39,500	85	10,599	15
B		<i>Γραφεῖα, Διαχειρίσεις καὶ Βιβλιοθήκη</i>						
	1	Ἐξοδα Γραφείων καὶ διαχειρίσεως	8,995	—	8,771	05	223	95
	2	Βιβλιοθήκη	6,200	—	5,770	80	429	20
Γ		<i>Ἀνασκαφικὰ ἔργα καὶ δημοσιεύματα</i>						
	1	Ἀνασκαφαὶ καὶ συντήρησις ἀρχαίων μνημεῖων . .	259,241	69	224,634	73	34,606	96
	2	Γενικά ἔξοδα ἀνασκαφῶν καὶ συντηρ. τῶν μνημεῖων	12,200	—	12,200	—		
	3	Δημοσιεύματα	26,000	—	17,340	30	8,659	70
Δ		<i>Διάφοροι δαπάναι καὶ ἀπρόοπτα ἔξοδα</i>	9,091	72	7,155	77	1,935	95
E		<i>Ἐξοδα παρελθουσῶν χρήσεων</i>	7,140	10	7,140	10		
Τὸ ὅλον Δραχ.			391,928	51	335,178	60	56,749	91

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐχορηγήθησαν πιστώσεις.. Δρ. 391,928.51
 Ἐνετάλησαν πληρωμαί..... » 335,178.60
 Ἀδιάθετοι πιστώσεις..... Δρ. 56,749.91

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909

Ὁ Ταμίης
 ΑΛΕΞ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστὴς
 Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἀρθρον 1.

ΕΙΣΦΟΡΑΙ

Εἰσπραχθέντα ἐξ εἰσφορῶν τακτικῶν ἐταίρων . . . Δρ. 2,393.45 Δρ. 2,393,45

Ἀρθρον 2.

ΤΟΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

Εἰσπραχθέντα :

Ἀπὸ τόκους Β' ἑξαμηνίας 1908 καὶ Α' ἑξαμηνίας 1909 τῶν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ Π. Σκουζῆ ἐντόκων καταθέσεων	Δρ.	2,521 40	
Ἀπὸ τόκους τῶν παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἀνατολῆς ἐντόκων καταθέσεων τῆς Ἐταιρείας μέχρι τῆς 23 Μαΐου ἐ. ξ.	»	9,485.45	
Ἀπὸ τόκους καὶ μερίσματα 56 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς καὶ 1687 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιήσεως 1898 Β' ἑξαμηνίας 1908 καὶ Α' ἑξαμηνίας 1909	»	19,660.—	
Ἀπὸ τόκους τῶν 1687 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιήσεως 1898 τῆς Β' ἑξαμηνίας τοῦ 1909	»	4,242.50	
Ἀπὸ ἀντίτιμον 28,50 φρ. διὰ τόκους ὁμολογίας κεφαλαιοποιήσεως	»	29,15	
Ἀπὸ τόκους Α' ἑξαμηνίας 1909 τῶν κληρωθεισῶν εἰς τὸ ἄρτιον δέκα ὁμολογιῶν ἔνοποιήσεως	»	<u>25.—</u>	» 35,963 50

Ἀρθρον 4.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Εἰσπραχθέντα :

Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῆς Ἀρχαιο-λογικῆς Ἐφημερίδος	Δρ.	4,958.—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐταιρείας	»	334.—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τοῦ συγγράμματος Π. Κηδεαδία καὶ Καδεράου «Ἡ Ἀνασκαφὴ Ἀχροπόλεως»	»	<u>3,074.50</u>	
Εἰς μεταφορὰν	»	8,366.50.	Δρ. 38,366 95

Ἐκ μεταφορᾶς Δρ.	8,366.50 Δρ.	38,356.95
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τοῦ συγγράμματος Χ. Τσούντα «Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηγίου καὶ Σέσκλου» »	1,307.40	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τῶν πρακτικῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου 1905 »	42.—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τοῦ συγγράμματος Π. Καβδαδία «Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ» »	45.—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντος καταλόγου τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου »	12.50	» 9,773.40

Ἔαρον 5.

ΕΣΟΔΑ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἐνοίκιον τῆς ἐν Ἑλαιοτριβεῖοις οἰκίας τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1908 Δρ.	150.—	
Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἐνοίκιον τῆς ἐν Ἑλευσίνι οἰκίας τῆς Ἑταιρείας »	18.— Δρ.	168.—

Ἔαρον 6

ΕΣΟΔΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

Εἰσπραχθέντα :		
Ἀπὸ τίμημα ἐκποιθέντος ὕλικου τῆς Ἑταιρείας . . Δρ.	60.50	
Ἀπὸ ἐπιμελητὴν Δ. Πίππαν δι' ὅσα κατέβαλε προερχόμενα ἐκ πληρωμῆς ἡμερομισθίων τῶν ἐν Δήλῳ ἐργασιῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου »	178.30	
Ἀπὸ Π. Καβδαδία δι' ἀντίτιμον ἐπιστραφέντος 15 ^{ου} τυπογραφικοῦ φύλλου 3 ^{ου} τεύχους μαθημάτων προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας »	100.— Δρ.	338 80

Ἔαρον 7

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΤΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

Εἰσπραχθέντα :		
Ἀπὸ ἔσοδα τῶν τριῶν κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Λαχείου ὑπὲρ τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων κατὰ τὸν νόμον ΓΝΖ' Δρ.	225,000.— Δρ.	225,000.—
Ὅσα ἐγράψαν εἰς χρέωσιν τῆς μερίδος «Ταμεῖον Λαχείου Ἐθνικοῦ Στόλου» ἐν τῷ Γενικῷ Ἱσολογισμῷ 31 Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. εἰς πίστωσιν τοῦ παρόντος κεφαλαίου διὰ τὴν εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἀνήκουσαν μερίδα ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ Λαχείου τῆς Δ' κληρώσεως τοῦ 1909 ἔτους, μὴπω εἰσπραχθεῖσαν »	75,000.—	» 75,000.— Δρ. 348,637.15

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Προσωπικόν

Άρθρον 1.

ΜΙΣΘΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΩΝ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Δαπανηθέντα Δρ. 12,665.— Δρ. 12,665.—

Άρθρον 2.

ΜΙΣΘΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Δαπανηθέντα Δρ. 39,500.85 Δρ. 39,500.85

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Γραφεῖα, Διαχειρίσεις καὶ Βιβλιοθήκη.

Άρθρον 1.

ΕΞΟΔΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ

Δαπανηθέντα :	Εἰς θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν	Δρ.	701.35
»	» δημοσιεύσεις εἰς τὰς ἐφημερίδας . .	»	569.50
»	» χάρτην καὶ τυπωτικὰ διαφόρων ἐν- τύπων	»	504.40
»	» γραφικὴν ὕλην καὶ λογιστικὰ βιβλία . .	»	387.40
»	» διάφορα ἐξόδα	»	593.40
»	» καθαρισμὸν τοῦ Καταστήματος . .	»	240.—
»	» ἐξόδα ἀποστολῆς ἐπιταγῶν εἰς δια- φόρους δικαιοῦχους	»	269.65
»	» ταχυδρομικὰ τέλη	»	171.90
»	» φύλακτρα χρεωγράφων	»	31.75
»	» ἐπιχορήγησιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου	»	1,440.—
»	» ἀποζημίωσιν ἐπὶ τοῦ τῆς Ταμιακῆς καὶ Λογιστικῆς ὑπηρεσίας . . .	»	936.—
	Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	<u>5,845.35</u>

	Ἐκ μεταφορᾶς Δρ.	5,845 35	
Δαπανηθέντα :	Εἰς ἀμοιβὴν τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου διὰ τὴν ἀνατεθείσαν αὐτῷ καθοδήγησιν τῆς Ἑταιρείας πρὸς συμμόρφωσιν πρὸς τὸν νέον νόμον	500 —	
»	» ἀξίαν τάξεως καὶ ἀνεμιστήρος διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	288.95	
»	» ἀξίαν φωτογραφικῶν πλακῶν διὰ τὰς διαλέξεις τῆς Ἑταιρείας	237.70	
»	» ἀξίαν δύο πηλικίων καὶ δύο ἐνδυμασιῶν τῶν κλητῆρων τῆς Ἑταιρείας	80.—	
»	» ἀξίαν καλύμματος ὑδατοποθήκης καὶ ὑαλοπινάκων θύρας ὑπογείου Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	33.50	
»	» ἀποστολὴν τηλεγραφήματος εἰς Ἑρ. Γλάδστονα ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς μνήμης τοῦ φιέλληνος πατρὸς του	16.—	
»	» ἔξοδα ἐκτελεσμοῦ γυψίνου ἀναγλύφου μνημείου Φουρτβαϊγκλερ	9.35	
»	» ἀξίαν χάρτος ἡμῶν ἐπικολληθέντος εἰς τὰς ὁμολογίας παγίων καταθέσεων ἐν ταῖς Τραπεzaῖς Ἀνατολῆς, Ἀθηνῶν καὶ Σκουζέ καὶ πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν διὰ τὸ ἔσοδον τῆς Ἑταιρείας ἐκ τοῦ Λαχείου	1,760.20 Δρ.	8,771.05

Ἔσθρον 2.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Δαπανηθέντα :	εἰς ἀγορὰν διαφόρων βιβλίων Δρ.	5,086.80	
»	» δετικὰ	418.80	
»	» ἀξίαν καὶ τοποθέτησιν 2 βιβλιοθηκῶν	160.—	
»	» χάρτην καὶ τυπωτικὰ 1 ^{ου} καὶ 2 ^{ου} τυπογραφικοῦ φύλλου Καταλόγου Βιβλιοθήκης	100.—	
»	» ἀξίαν γραφικῆς ὕλης	5.20 Δρ.	5,770.80

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἀνασκαφικά ἔργα καὶ δημοσιεύματα

Ἄρθρον 1.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Δαπάναι ἀναστηλώσεως τοῦ Ἐρεχθείου

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν .	Δρ.	1,088.35	
» » Ι. Μαλάνον, Π. Δράκον, Α. Ζαχαράκην δι' ἀξίαν ταιμέντου, μολύβδου καὶ ἐργαλείων	»	319.10	Δρ. 1,407.45

Δαπάναι ἀναστηλώσεως Προπυλαίων.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν .	Δρ.	15,020.80	
» » Ἀ. Ἀγγελόπουλον, Κ. Χούλσμαν, Σ. Ἐλευθεριάδην, Ἰ. Μαγγιῶρον κλπ. δι' ἀξίαν ζίγκου, λιθοκόλλας, σιδηρικῶν, ξυλείας, μολύβδου κλπ.	»	3,173.70	
» » Ἀγγλικὴν Ἑταιρείαν μαρμάρων, δι' ἀξίαν μαρμάρων καὶ μεταφορὰν μέχρι τοῦ σταθμοῦ Ἀττικῆς	»	7,711.25	
» » Ν. Μοσχοῦ, διὰ μεταφορὰν τῶν ἀνωτέρω μαρμάρων ἐκ τοῦ σταθμοῦ Ἀττικῆς εἰς Ἀκρόπολιν	»	1,227.—	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων καθ' ὅλον τὸ ἔτος	»	301.23	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν	»	78.—	
» » ἀμαξαγωγία τοῦ Νομομηχανικοῦ Ν. Μπολάνου διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος	»	584.90	
» » ἐκτελωνισμὸν καὶ μεταφορὰν λιθοκόλλας	»	33.50	
» » Κ. Χρονόπουλον δι' ἀξίαν 2 κλιμάκων	»	25.—	Δρ. 28,155.38

Σκαφικαὶ ἐργασίαι περὶ τὴν Ἀκρόπολιν (ἐν τῇ πλατείᾳ Ἀκροπόλεως καὶ ἐν τῇ περιφερικῇ ὁδῷ).

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν, τεχνιτῶν καὶ καρραγωγέων	Δρ.	14,293.95	
» » εἰς ἀξίαν ζεμπυλίων κλπ.	»	55.90	» 14,349.85
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.		43,912.68

Ἐκ μεταφορᾶς, Δρ. 43,912.68

*Κατασκευὴ τοίχου καὶ κυκλιδώματος
περὶ τὴν Ἀκρόπολιν
καὶ ὑποστήριξις τοίχου Ναοῦ Ἀπτερου Νίκης.*

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια κατασκευῆς τοίχου παρὰ τὴν λεωφόρον Ἀκροπόλεως καὶ τοποθετήσεως κυκλιδώματος Δρ.	1,081.95
» » ἀξίαν πωρίνων λίθων »	185.80
» » ἀξίαν ἐργαλείων »	34 50
» » εἰς ἐργολάβον Γ. Ντότσον δι' ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τοίχου »	6,087.70
» » ἐργολάβον Β. Χαραλαμπίπουλον δι' ἀξίαν παραληφθέντων κυκλιδωμάτων »	2,500 —
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν πρὸς ὑποστήριξιν Ναοῦ Ἀπτερου Νίκης »	242.50
» » ἀξίαν ἀσδέστου, τσιμέντου κλπ. πρὸς ὑποστήριξιν Ναοῦ Ἀπτερου Νίκης. . . . »	79.30 Δρ. 10,211 75

*Κατασκευὴ φυλακείων παρὰ τὴν Λεωφόρον
Ἀκροπόλεως κ λ.π.*

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν Δρ.	2,168.30
» » Μηνᾶν Νικολέτον, Ἑμμ. Σακελλαρίου κλπ. δι' ἀξίαν ἀσδέστου, γωνιαίων λίθων, ὀγκολίθων, πλακῶν, ξυλείας, κεράμων, πορσελάνης κλπ. . . . »	837.75
» » ἀξίαν καὶ ἐπισκευὴν ἐργαλείων ἐργατῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν »	130. —
» » Π. Νίχλαν δι' ἀξίαν θυρῶν καὶ παραθύρων »	427. —
» » εἰς ἀποζημίωσιν Β Βασιλείδου ἀρχιτέκτονος, δι' ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν »	150. —
» » ὁδοιπορικὰ ἐννέα μεταβάσεων ἀρχιεπιστάτου Ὁ. Ὁρολογᾶ εἰς Πειραιᾶ πρὸς προμήθειαν ὕλικων »	40.35 » 3,723.40

Ἀνασκαφαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν ἐν ἀνασκαφαῖς Παγασῶν Δρ.	2,586. —
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	2,586. — Δρ. 57,847.83

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ.	2,586.—	Δρ.	57,847.83
Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν ἐν ἀνασκαφαῖς				
	Ἀμφανῶν	»	197.—		
»	»	»	»		
	ἐν ἐργασίαις				
	πρὸς ὁποσδήποτε θο-				
	λωτοῦ τάφου Διμηνίου	»	147.—		
»	»	»	»		
	ἀμοιβὴν ἱ. Σκούταρη μηχανικοῦ δι'				
	ἐπίβλεψιν τῶν ἐν Διμηνίῳ ἐργασιῶν	»	50.—		
»	»	»	»		
	ἄξιαν ἀσθέτου διὰ τὰς ἐν Διμηνίῳ				
	ἐργασίας	»	47.90		
»	»	»	»		
	φωτογράφησιν στηλῶν Παγασῶν .	»	80.—		
»	»	»	»		
	ἀποζημιῶσιν καὶ ὁδοπορικὰ τοῦ				
	Ἐφόρου Α. Ἀρβανιτοπούλου . .	»	499.75		
»	»	»	»		
	ἐκτελωνισμὸν λιθογραφημάτων στη-				
	λῶν Παγασῶν	»	14.70		
»	»	»	»		
	ἄξιαν ἀγροῦ ἀγορασθέντος παρὰ Δ.				
	Τσακανίκα δι' ἀνασκαφὰς Παγασῶν	»	116.50	Δρ.	3,738.85

Δαπάναι καθαρισμοῦ Μουσείου Βόλου.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν.	Δρ.	2,113.20		
»	»	»	»		
	Ἡλ.Καραλόπουλον, ἰδελ. Γιάνναρη				
	Πλ. Κουτσόβελη κλπ. δι' ἄξιαν χά-	»	2,050.30		
	λυτος, γύψου, ξυλείας, ἐργαλείων κλ.				
»	»	»	»		
	Π. Μαργαρίτην καὶ Χ. Πολίτην δι'				
	ἄξιαν 40 σιδηρῶν θηκῶν κλπ. διὰ				
	τὰς στηλας Παγασῶν	»	1,100.—		
»	»	»	»		
	Δ. Μπακαλούδην καὶ Χ. Πολίτην				
	δι' ἄξιαν 7 ἀρχαιοθηκῶν μετὰ τῶν				
	ὀρεοπινάκων αὐτῶν	»	953.50		
»	»	»	»		
	ἀμοιβὴν καὶ ὁδοπορικὰ τοῦ συγκολλ-				
	ητοῦ ἱεραίων ἱ. Παπανικολάου .	»	236.40		
»	»	»	»		
	Γ. Μπουκοῦδαν, Σ. Παρθένιον κλ.				
	δι' ἄξιαν κηροῦ, οἰνοπνεύματος καὶ				
	ἄλλων ὑλ. κῶν πρὸς συγκόλλησιν ἀρ-				
	χαίων	»	123.30		
»	»	»	»		
	μεταφορὰν καὶ τοποθέτησιν ἀρχαίων				
	εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου	»	363.70		
»	»	»	»		
	ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	47.40		
»	»	»	»		
	ἀποζημιῶσιν καὶ ἐνοίκιον τοῦ γλύ-				
	πτου Α. Παναγιωτάκη	»	425.—		
»	»	»	»		
	Α. Βαίαν, Δ. Μπίνην κλπ. δι' ἄξιαν				
	βερνικίους, καθισμάτων, κλειδῶν καὶ				
	γραφικῆς ὕλης	»	107.20		
	Εἰς μεταφορὰν . . .	Δρ.	7,520.—	Δρ.	61,586.68

		Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	7,520.— Δρ.	61,586.68
Δαπανηθέντα εἰς	ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις Γεν.			
	Ἐφόρου Π. Καβάδια »		249.10	
»	» ἀμοιβὴν, ὁδοιπορικὰ καὶ ἐνοίκιον Ε. Ζιλλιερώων ἐργασθέντος ἐν τῷ Μουσείῳ »		1,456.—	
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις τεχνίτου Ι. Βούδα »		111.80	
	ὁδοιπορικὰ Γ. Δαμπατίτου καὶ Κ. Γκέκου »		62.55	Δρ. 9,399.45

Ἔργασίαι Ἐπιδάουρου.

Δαπανηθέντα εἰς	ἡμερομισθία ἐργατῶν, ξυλουργῶν, κτιστῶν καὶ καρραγωγέων Δρ.	10,623.15	
»	» ἐμπόρους Ι. Τερζάκην, Α. Κοκκίνην, Σ. Σπηλιόπουλον, Π. Κοσμήν, Ε. Δηλαδέρην, Στ. Πρατεινάκην κλπ. δι' ἀξίαν γύψου, τσιμέντου, βελοπινάκων, στόκου, πλακῶν, ξυλείας, ἀσβέστου, ἐλαιοχρωμάτων, σιδηρικῶν, λίθων »	5,769.90	
»	» μεταφορικὰ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Ναυπλίου γύψου, τσιμέντου, ξυλείας, πλακῶν, κλπ. »	977.55	
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Γεν. Ἐφόρου κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον, Φεβρουάριον, Ἀπρίλιον καὶ Αὐγούστον 1909. . . »	411.50	
»	» ἀμοιβὴν Ἰταλοῦ τεχνίτου Ι. Βούδα »	396.15	
»	» ὁδοιπορικὰ τεχνιτῶν Ι. Παπᾶ, Σ. Τράγκα, Α. Παναγιωτάκη, Α. Βαζέου, Χ. Καλάδρια, Σ. Ζομπούλη, Φουστέρη, Ἡλ. Τομαῆ, Γ. Ζαχαρίου, Α. Μότου, Κοροπούλη, Γάσπαρη »	386.25	
»	» ὁδοιπορικὰ Α. Ῥωμαΐδου φωτογράφ. »	37.50	
»	» Π. Βοσσιτσάνου ἐπιστάτου, μετατεθέντος εἰς Ἀθήνας »	64.50	
»	» ὁδοιπορικὰ Ι. Εὐαγγελίδου καὶ Π. Βοσσιτσάνου πρὸς ἐξαργύρωσιν ἐπιταγῶν »	52.50	
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις Γ. Εὐγενίου βοηθοῦ μηχανικοῦ. »	577.95	
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	49,296.95	Δρ. 70,986.13

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ.	19,296.95	Δρ.	70,986.13
Δαπανηθέντα	εἰς ὁδοπορικὰ Χ. Γιαμαλίδου . . .	»	97.10		
»	» » Δ. Εὐαγγελίδου εἰς Ἀθή- νας καὶ Τίρυνθα . . .	»	64.05		
»	» Πάλλην καὶ Κοτζίαν δι' ἄξιαν χάρ- του ἱχνογραφίας καὶ σχεδιάσεως . .	»	84.80		
»	» Α. Ῥωμαίδην διὰ φωτογράφησιν ἀρχαίων εἰς 20 πλάκας . . .	»	160 —		
»	» ἔξοδα φωτισμοῦ καὶ θερμάνσεως . .	»	71.—		
»	» γραφικὰ ἔξοδα καθ' ὅλον τὸ ἔτος . .	»	68.40		
»	» μεταφορὰν ἀρχαίων . . .	»	17.80		
»	» ἐπισκευὴν ἐργαλείων . . .	»	36.20	Δρ.	19,896.30

Ἑργασίαι ἐν Κεραμικῷ.

(Κατασκευὴ περιβολοτοίχου, συμπλήρωσις οἰκοδο-
μῆς ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ καὶ Μουσείου
καὶ ἀνασκαφαί).

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια κτιστῶν, ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ περιτειγίσματος . . .	Δρ.	763.75		
»	» Π. Μπλαδάκην, Κ. Κοκᾶν, Κ. Σέγγον δι' ἄξιαν ἀργῶν λίθων καὶ ἀσβέστου διὰ τὸ περιτείγισμα . . .	»	463.50		
»	» Α. Κοκκίνην, Ι. Σφυρίδην κλπ. δι' ἄξιαν ὑδατοποθήκης μετὰ κρουνῶν καὶ σιδηροσωλήνων ξυλείας καὶ πλακῶν . .	»	541.50		
»	» δικαίωμα ποτίμου ὕδατος ἔτους 1909 . .	»	82.50		
»	» Δ. Ἀθανασόπουλον καὶ ἀδελφοὺς Κριθαρᾶ δι' ἄξιαν ὑελοπινάκων καὶ 4 καθισμάτων . . .	»	106.50		
»	» λιθοδοιῶν θύρας περιδόλου . . .	»	35.—		
»	» ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγω- γέων διὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Α. Βροῦκνερ . .	»	4,188.75		
»	» ὁδοπορικὰ ἐκ Βερολίνου εἰς Ἀθήνας καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ κ. Α. Βροῦκνερ . .	»	1,050.—		
»	» ἄξιαν ὀλικῶν διὰ τὰς ἀνασκαφὰς . .	»	19.30		
»	» φωτογραφικὰς δαπάνας διὰ τὰς ἀνα- σκαφὰς . . .	»	45.30	Δρ.	7,296.10

Ἀνασκαφαί ἐν Μοσχάτῳ (παρὰ τὸ Φάληρον).

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν . . .	Δρ.	1,015.10		
»	» Θ. Γεωργίου δι' ἄξιαν πτύων καὶ ζεμπυλίων . . .	»	11.70		
»	» ἐνοίκιον οἰκίας πρὸς τοποθέτησιν ἐρ- γαλείων . . .	»	10.—		
	Εἰς μεταφορὰν . . .	Δρ.	1,036.80	Δρ.	98,178.53

)Εκ μεταφορὰς . . . Δρ.		1,036.80 Δρ.	98,178 53
Δαπανηθέντα εἰς ὁδοιπορικὰ Β. Στάη, Δαϊρφέλ καὶ Ἀντωνιάδου	»	10.20	
» » μεταφορὰν ἐργαλείων	»	12.95	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὁδοιπορικὰ Γ. Κατσούλη	»	98.15	
» » ὁδοιπορικὰ ἐφόρου Β. Στάη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἀνασκαφῶν	»	40 —	
» » Π Βουγιουκλάκη διὰ τὴν ἐπιχωμάτωσιν τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν	»	200.—	1,398.10

Ἔργασίαι ἐν Ὀλυμπιεῶν.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια μαρμαράδων, ἐργατῶν καὶ κτιστῶν	Δρ.	7,929.15	
» » Σ Ἐλευθεριάδην, Ἰ. Μαλάνον, Α. Ξηροτάγαρον κλπ. δι' ἄξιαν πορσελάνης, τσιμέντου, πωρῶνων λίθων, ἀσβέστου, ἐργαλείων κλπ.	»	3,881.55	
» » μεταφορὰν ἄμμου	»	46.75	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	139.65	
» » ἀποζημίωσιν τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας	»	3,600.—	Δρ. 15,597.10

Δαπάναι πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	1,459.55	Δρ. 1459 55
---	-----	----------	-------------

Δαπάναι πρὸς συντήρησιν τῆς δειροφυτείας τοῦ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν χώρου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων	Δρ.	2,852.25	
» » Α. Κομανὸν καὶ Ν. Γελανταλῆν δι' ἄξιαν σκαφικῶν ἐργαλείων	»	47.45	
» » προμήθειαν κόπρου	»	70.—	
» » ἄξιαν πεύκων καὶ λευκῶν	»	28 —	
» » ἀποζημίωσιν τοῦ κηπουροῦ Κ. Μιχαλαράκου	»	760.65	Δρ. 3,758.35

Ἔργασίαι πρὸς συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς Μετεώρων Ναῶν.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν	Δρ.	1473.25	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	1,473.25	Δρ. 420,391.63

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ.	1,473.25	Δρ.	120,391.63
Δαπανηθέντα εἰς Π. Σπυρόπουλον, Δ. Χρόνην, Δ.					
	Ἀργυρόπουλον δι' ἀξίαν ξυλείας,				
	τσιμέντου, ἀσβέστου, κεράμων κλπ.	»	426.50		
»	» μεταφορὰν ἐκ Τρικκάλων καὶ Κα-				
	λαμπάκας εἰς Μετέωρα τσιμέντου,				
	ἀσβέστου, ξυλείας κλπ.	»	100.—		
»	» ὁδοιορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ δι-				
	ευθύνοντος τὰς ἐργασίας Ἀ. Ἀδα-				
	μαντίου.	»	541.85	Δρ.	2,541.60

Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἑρμιόνη

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	2,304.—	
» » ἀξίαν ἐργαλείων καὶ ὕλικου	»	109.50	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν	»	45.50	
» » μεταφορὰν ἀρχαίων καὶ ἐργαλείων ἐξ Ἑρμιόνης εἰς Κεντρικὸν Μουσεῖον	»	30.—	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὁδοιορικὰ τοῦ Διευ- θύνοντος τὰς ἐργασίας Α. Φιλαδελ- φέως	»	753.20	Δρ. 3,242.20

Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἰθώμῃ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	1,214.95	
» » Α. Τζηρίτην καὶ Ν. Γελανταλὴν δι' ἄξίαν 70 ζεμπυλίων, στυλιαρίων, σκαπανῶν κλπ.	»	177.15	
» » ἄξίαν γραφικῆς ὕλης	»	16.75	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	23,30	
» » ἀποζημιώσιν καὶ ὁδοιορικὰ τοῦ Διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Γ. Οἰκονόμου	»	331.20	
» » ὁδοιορικὰ καὶ μεταφορικά ἀποσκευῶν τοῦ ἀρχιεργάτου Χ. Καούστου.	»	71.85 Δρ.	1,835.20

Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	1,206.—
» » ἀξίαν διαφόρων ὕλικῶν	»	75.20
» » ἀποζημιῶσιν τοῦ ἐπιστάτου Θ. Καλ- λινίκου	»	240.—
» » ὁδοιορικὰ καὶ ἀποζημιῶσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ἐφόρου Β. Στάη	»	253.30
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	1,774.50
		Δρ. 129,785 13

Ἐκ μεταφορᾶς . . .

Δρ. 129,785.13

Ἀνασκαφαὶ ἐν Νάξῳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	350.—	
» » μεταφορὰν ὕλικῶν καὶ ἐργαλείων	»	43.50	
» » ἀξίαν κιβωτίων πρὸς τοποθέτησιν τῶν εὐρημάτων καὶ ἐνοίκιον πρὸς φύλαξιν τῶν εὐρημάτων καὶ κατασκευὴν κιγ- κλιδώματος πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ χώρου	»	76.50	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν κατὰ τὸν Νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐρ- γασίας Κλ. Στεφάνου	»	192.20	Δρ. 662.20

Ἀνασκαφαὶ Ἀμφιαρείου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	582.50	
» » ἀξίαν σχοινίου, ἡλῶν, εἰδῶν γραφῆς	»	27.50	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν τοῦ ἐπι- στάτου Ν. Ράπτου	»	263.20	
» » ὁδοιπορικὰ Ἀ. Κολιοστάση καὶ Α. Στάη	»	73.—	
» » ἀποζημιώσιν καὶ ὁδοιπορικὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργα- σίας Β. Λεονάρδου	»	704.70	Δρ. 1650.90

Ἔργασίαι πρὸς ὑποστήριξιν θολωτοῦ τάφου

ἐν Μυκῆναις.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	71.50	
» » ἀξίαν ὕλικῶν	»	8.10	
» » μεταφορὰν ἀρχαίων εἰς τὸ Μουσεῖον Ναυπλίου	»	5.—	
» » ἀποζημιώσιν καὶ ὁδοιπορικὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ Δ. Εὐαγγελίδου	»	44.40	
» » ἀποζημιώσιν καὶ ὁδοιπορικὰ Χ. Τσούντα	»	42.20	Δρ. 171.20

Ἔργασίαι ἐπισκευῆς τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν, ἐργατῶν καὶ καρραγωγῶν	Δρ.	3,899.75	
» » Ἰ. Σωτηρόπουλον, Χ. Βασιλόπου- λον, Ἐ. Δηλαβέρην, Φ. Κανούταν, δι' ἀξίαν ἀστέστου, γύψου, κεράμων, τσιμέντου, μολύβδου, ξυλείας καὶ πορσελάνης	»	5,705.75	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	9,605.50	Δρ. 132,269.43

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	9,605 50 Δρ.	132,269.43
Δαπανηθέντα	εἰς ἔξοδα μεταφορᾶς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ὀλυμπίαν μολύβδου, κεράμω, ξυλείας κλπ. σιδηροδρομικῶς »		1,092.70
»	» ὁδοιπορικὰ Ἱ. Σπιτάδῃ πρὸς πα- ραλαβὴν ὕλικών »		65.40
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν Κ.Καμ- πάνη ἀρχιεργάτου »		160.20
»	» ἀδελφούς Θεοχάρη διὰ κατασκευὴν ὕδραγωγῶν »		396.75
»	» ὁδοιπορικὰ μεταθέσεως ἐξ Ἑρετρίας εἰς Ὀλυμπίαν τοῦ ἐπιμελητοῦ Θ. Καραχάλιου »		62.95
»	» ὁδοιπορικὰ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ὀλυμ- πίαν 14 τεχνιτῶν »	291.95 Δρ.	11,675.45

Ἀνασκαφαὶ ἐν Εὐβοίᾳ.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν Δρ.	755.—	
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐρ- γασίας Γ. Παπαδασιλίου »	331.20 Δρ.	1086.20

Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Πύλον.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν Δρ.	64,50	
»	» ἀξίαν ζεμπυλίων »	4.20	
»	» φωτογραφικὴν ἐργασίαν »	26.—	
»	» ὁδοιπορικὰ ἐπιστάτου Γ. Νικολο- πούλου »	30.—	
»	» ὁδοιπορικὰ ἐξ Ὀλυμπίας καὶ ἐξ Ἀθη- νῶν εἰς Πύλον καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Εὐφύρου Α. Σκιᾶ »	257.60 Δρ.	382.30

Ἔργασίαι ἐν τῷ Μουσείῳ Δελφῶν.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια μαρμαρογλυπτῶν καὶ ἐργατῶν Δρ.	1,816.15	
»	» Σ. Μωραΐτην, Εὐστ. Δηλαβέρην, Ἀ. Κανειλόπουλον, Ἱ. Γαυρια- λάκην, δι' ἀξίαν γύψου, τσιμέντου, πλακῶν, σιδηρικῶν, ἀσδέστου, λινε- λαίου, ξυλείας »	2,647.95	
»	» μεταφορὰν γύψου, ξυλείας καὶ ἄλ- λοι Δρ.	4,464.10 Δρ.	145,413.38

Εκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	4,464.10 Δρ.	145,413.38
λων ὀλικῶν ἐκ Πειραιῶς καὶ Ἱτέας εἰς Δελτοῦς »	407.65	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν Γ. Εὐ- γενίου βοηθοῦ μηχανικοῦ »	140.95	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν κατὰ τὸν νόμον Π. Καδδαδία »	97.70	
» » ὁδοιπορικὰ Γ. Γάσπαρη καὶ Α. Το- μαῆ »	22.15 Δρ.	5,132.55

Δαπάναι ἐν Κεφαλλήνῃ

*Μετασκευὴ τῆς ἐν Ἀργοστολίῳ πρῶν Ἀγγλικῆς
Ἐκκλησίας εἰς Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον καὶ
καταρτισμοῦ αὐτοῦ κ.λ.π*

Δαπανηθέντα εἰς πληρωμὴν τοῦ Α. Γασπαρινάτου ἐρ- γολάβου τῆς μετασκευῆς τῆς Ἀγγλ. Ἐκκλησίας εἰς Ἀρχαιολογικὸν Μου- σεῖον διὰ τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν κατὰ τὴν πιστοποίησιν τοῦ Μηχανικοῦ Δρ.	3,456.35	
» » κατέθεσιν παρὰ τῷ Ταμίῳ τῶν εἰσ- πράξεων Ἀττικῆς δι' ἀποζημιώσιν ἰδιοκτητῶν χάριν ἀνασκαφῶν . . . »	1,000.—	
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν ἐν τῷ Μουσείῳ »	167.45	
» » Ι. Λαμπίρην δι' ἄξίαν 5 ἀγγειοθηκῶν »	570.—	
» » Ι. Μαγγιῶρον, Σ. Μωραΐτην κλπ δι' ἄξίαν ὀλικῶν συγκολλήσεως ἀρ- χαίων »	70.60	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν Γ. Εὐγε- νίου βοηθοῦ Μηχανικοῦ »	415.70	
» » ὁδοιπορικὰ Α. Χαλικοῦ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κεφαλλήνῃ μετ' ἐπιστροφῆς. . »	30.80	
» » ὁδοιπορικὰ Α. Κορυζῆ πρὸς ἐκτίμη- σιν ἀπαλλοτριουμένων γηπέδων τῇ διαταγῇ τοῦ Ὑπουργείου »	56.40	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν Θ. Σκού- φου, καθηγητοῦ »	124.30	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν Δ. Εὐ- αγγελίδου ἐπιμελητοῦ »	374.10	
» » ἄξίαν καὶ τοποθέτησιν ὑαλοπινάκων ἀρχαιοθηκῶν »	32.90 Δρ.	6,298.30

Ἀνασκαφαὶ ἐν Χαιρωνείᾳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων Δρ.	4,261.—	
» » ἄξίαν ζεμπυλίων, σχοινίου, ὑδροχλ.		
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	4,261.— Δρ.	156,844.23

	Ἐκκ μεταφορᾶς . . . Δρ	4,261.— Δρ. 156,844.23
	ὀζέος, πεταύρων κλπ. »	82.50
Δαπανηθέντα	εἰς ἀγωγή μεταφορᾶς ἐκ Λεβαδείας καὶ Δραχμανίου ἀρχαίων εἰς τὸ Μουσείον Χαιρωνείας »	70.—
»	» ὁδοιπορικὰ ἀρχιεργάτου Κ. Μάνου »	16.60
»	» ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων πρὸς συντήρησιν τῆς περὶ τὸν Λέοντα Χαιρωνείας δεινροφυτείας . . »	52.—
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Ἐφόρου Γ. Σωτηριάδου »	539.50 Δρ. 5,021.60

*Ἔργασίαι ἐν Ὀρχομενῷ, πρὸς κατασκευὴν
περιβόλου περὶ τὸν θησαυρὸν τοῦ Μινύου.*

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων Δρ.	2,969.20
»	» Δ. Δημητρακόπουλον, Κ. Σελάχον, Στ. Ἐγγλέζον, δι' ἀξίαν ἀσέστου, λίθων, ὕλικων, ἐργαλείων κλπ. . . »	2,478.75
»	» μεταφορὰν ἀσέστου ἐξ ἀσδεστοχαμί- νου εἰς Σκριπῶν καὶ ἐκ Χαιρωνείας καὶ λίθων ἐκ Λατομείου »	,922.15
»	» Κ. Σελάχον διὰ τὴν κατασκευὴν τοί- χου περὶ τὸν θησαυρὸν Μινύου . . »	1,059.95
»	» Σ. Ἐλευθεριάδην δι' ἀξίαν καὶ με- ταφορὰν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Λεβαδείαν σιδηρᾶς θύρας διὰ τὸ κιγκλίδωμα . . »	348.65
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀμοιβὴν κατὰ τὸν νό- μον τοῦ ἐπιτηρητοῦ τῶν ἐργασιῶν Χ. Κτενᾶ «	749.25
»	» ἐνοίκιον πρὸς φύλαξιν τῶν ἐργαλείων	
»	» καὶ ὕλικων »	35.—
»	» ἐπισκευὴν ἐργαλείων »	5.20
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν κατὰ τὸν νόμον Χ. Τσουντα »	112.50 Δρ. 8,680.65

*Ἔργασίαι ἐπισκευῆς τοῦ Μουσείου Θηβῶν καὶ
κατατάξεως τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχαίων.*

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν, χτιστῶν καὶ καρραγωγέων Δρ.	1,942.—
»	» Π. Παπαγγελλῆν, Κ. Μαυράκην, Γ. Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	1,942.— Δρ. 170,546.48

Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	1,942.—	Δρ. 170,546.48
Τερζάκην, δι' ἄξιαν ἀσδέστου, γύψου, βαρούλκου, ξυλουργικῶν εἰδῶν, τσιμέντου κλπ. »	2,500.85	
» » μεταφορὰν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Θήβας, γύψου, τσιμέντου κλπ. »	83.90	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν »	89.50	
» » ἄξιαν 6 καθισμάτων. »	21.60	
» » ἄξιαν γραφικῆς ὕλης. »	15.60	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποξημίωσιν Γ. Εὐγενίου βοηθοῦ μηχανικοῦ »	21.25	
» » ὁδοιπορικὰ Κ. Γκέκου καὶ Μ. Στάθη »	50 90	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποξημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Π. Καλοῦδη »	469.20	Δρ. 5,194.80

Εργασίαι μεγεθύνσεως τοῦ Μουσείου Δήλου

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν Δρ.	12,884.60	
» » Στ. Πρασινακην, Μπ. Βεναρδάκην, Α. Στέκαν, Ἡρ. Κοντόσταυλον, Ι. Γαυριαλάκην, δι' ἄξιαν γύψου, ξυλείας, ἀσδέστου, σιδηρικῶν, εἰδῶν χρωματισμοῦ, μολύβδου, κεράμων κλπ. »	9,916.20	
» » ἔξοδα ἀποστολῆς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Σύρου εἰς Μύκονον γύψου, ξυλείας, κεράμων καὶ 2 ἀρχαιοθηκῶν . . . »	926.15	
» » ἀποξημίωσιν καὶ ὁδοιπορικὰ τοῦ ἀρχιεργάτου Κ. Καμπάνη »	516.—	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἡμερομίσθια τοῦ γλύπτου Γ. Λαμπαδίτου »	107.—	
» » ὁδοιπορικὰ Γ. Καραμαλέγκου καὶ Γ. Ξαγοράρη »	54.15	
» » ὁδοιπορικὰ Δ. Πίπα ἐπιμελητοῦ πρὸς προμήθειαν ὑλικῶν »	28.90	
» » ὁδοιπορικὰ Γ. Καβαλινῆ καὶ Ὁδ. Ὁρολογᾶ εἰς Πειραιᾶ πρὸς ἀποστολὴν ὑλικῶν »	40.—	
» » ναύλους ἐργατῶν ἐκ Μυκόνου εἰς Δῆλον καὶ τανάπαλιν καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῶν ἐργασιῶν »	391.40	Δρ. 24,834.40

Δαπάναι πρὸς μεγέθυνσιν τοῦ ἐν Σπάρτῃ Μουσείου ἐπισκευῇ καὶ καταρτισμῶν αὐτοῦ.

Δαπανηθέντα εἰς τὸν ἐργολάβον Γρ. Γρηγορίου δι' ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν πρὸς ἐπαύξησιν

Εἰς μεταφορὰν . . .

Δρ. 200,575.68

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ. 200,575.68
	τοῦ Μουσείου, ὡς ὁ 4ος καὶ 5ος καὶ τελικὸς λ/σμός τοῦ Νομομηχανικοῦ Δακεδαίμονος Δρ.	1,695.66
»	» Σ. Μωραΐτην καὶ Ἡλ. Καραλόπου- λον δι' ἀξίαν γύψου, σιδηρικῶν, κλει- δῶν κλπ »	131.85
»	» ἔξοδα ἀποστολῆς ἐκ Πειραιῶς καὶ Γυθείου εἰς Σπάρτην γύψου, σιδηρῶν βάθρων καὶ ἐπιπλῶν »	82.65
»	» γραφικὴν ὕλην »	18.60
»	» περισυλλογὴν καὶ μεταφορὰν ἀρ- χαίων εἰς τὸ Μουσεῖον »	137.—
»	» ἀμαξαγωγία μεταβάσεως καὶ ἐπι- στροφῆς ἐκ Τριπόλεως εἰς Σπάρτην τοῦ Γεν. Ἐφόρου καὶ τοῦ Ἐφόρου Κ. Ρωμαίου »	114.50 Δρ. 2,180.26

Ἀνασκαφαὶ ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν Δρ.	2,512.50
» » ἀξίαν ζεμπυλίων, πτυαρίων καὶ ξυ- λείας πρὸς κατασκευὴν παραπήγματος »	166.50
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν »	68.20
» » ἀξίαν γραφικῆς ὕλης καὶ εἰδῶν σχε- διάσματος »	40.15
» » μεταφορὰν ἐξ Ὀλυμπίας καὶ Μεγα- λοπόλεως εἰς Λύκαιον ἀμαξιθίων καὶ ἄλλων ἐργαλείων »	54.05
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων »	40.50
» » φύλαξιν ἐργαλείων »	25.—
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσιν κατὰ τὸν Νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐρ- γασίας ἐφόρου Κ. Κουρουγιώτου . . . »	758.05 Δρ. 3,664.95

Δαπάναι κατασκευῆς Μουσείου ἐν Τεγέᾳ

Δαπανηθέντα εἰς ἐργολάβον Α. Χόντον διὰ τὴν κατα- » » σκευὴν τοῦ ἐν Πυαλίῳ Μουσείου, ὡς ὁ Δ/σμός Νομομηχ. Ἀρχαδίας . . Δρ.	2,851.—
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν, κτιστῶν, καρ- ραγωγέων »	2,102.—
» » Στ. Πρατσινάκη, ἀδελφ. Γιάνναρη καὶ Κ. Μουρίκαν δι' ἀξίαν γύψου, Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	4,953.— Δρ. 206,420.89

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	4,953.— Δρ. 206,420.89
	ἐργαλείων, γρύλλου, ἀσέστου, πλα-	
	κῶν, τσιμέντου »	2,448 89
Δαπανηθέντα εἰς μεταφορικά ἐκ Πειραιῶς εἰς Τρίπολιν	καὶ ἐκτεθεῖν εἰς τὸ Μουσεῖον γύψου,	
	ἀρχαιοθηκῶν κλπ. »	333.10
» » χρωματισμὸν τοίχων, ὀροφῆς, θυρῶν	κλπ. ἐργολαβικῶς »	417.50
» » Γ. Ἀδαμόπουλον, Ἐλ. Σάβδην κλπ.	δι' ἀξίαν 7 ἀρχαιοθηκῶν καὶ μιᾶς	
	τραπέζης »	651.40
» » ὁδοιπορικὰ Κ. Γκέκου καὶ Α. Πανα-	γιωτάκη »	174.20
» » ὁδοιπορικὰ Π. Καδδαδία »		59.70
» » μισθὸν γλύπτου Α. Παναγιωτάκη »		687.40
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις τοῦ Διευ-	θύνοντος τὰς ἐργασίας Κ. Ρωμαίου	
	ἐφόρου »	795 95
» » ἀξίαν γραφικῆς ὕλης »	10.10 Δρ.	10.531.24

Ἀνασκαφαὶ ἐν Τεγέᾳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγω-		
γέων Δρ.	2,397.— Δρ.	2,397.—

Διάφοροι ἐργασίαι.

Δαπανηθέντα εἰς Ἀ. Τζηρίτην, Ἰω. Μαγγιωῶρον,		
Σ. Στάθην, Ἀ. Ζαχαρίαν κλπ. δι'		
ἀξίαν ζεμπυλίων, σχοινίου, ἐργαλείων,		
λινάτσας, κυλίνδρου πρὸς ἀνύψωσιν		
μαρμάρων, ἀσέστου κλπ. διὰ τὰς ἐν		
Ἀθήναις ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας . Δρ.	482.85	
» » ἀξίαν ἀρχαιοθηκῶν διὰ τὰ ἐν ταῖς		
ἐπαρχίαις Μουσεία »	370.—	
» » ἀξίαν ἐπιπλῶν, (καναπέδων καὶ καθι-		
σμάτων) διὰ τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις		
Μουσεία »	875.—	
» » ἔξοδα συσκευῆς καὶ ἀποστολῆς ἀρ-		
χαιοθηκῶν εἰς τὰ Μουσεία Ἀργοστο-		
λίου, Σπάρτης καὶ Χαλκίδος »	84.80	
» » χίραν Κ. Δημητρίου καὶ Α. Τζάχ		
δι' ἀξίαν φωτογραφικῆς μηχανῆς, δύο		
θηκῶν καὶ τρίποδος διὰ τὰς ἐργα-		
σίας τῆς Ἑταιρείας »	283.35	
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	2,096.— Δρ.	219,349.13

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	2,096.— Δρ. 219,349.13
»	» ἀποζημιώσεις τῶν ἐπιστάτων τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν Γ. Καρδαλίνη, Γ. Κρητικοῦ καὶ Γ. Κατσούλη . . »	367.50
»	» ἡμερομίσθια τοῦ ἀρχιεπιστάτου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν Ὁδ. Ὁρολογᾶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος »	1,595.—
»	» ἀμαξαγωγία τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἕως 31 Ὀκτωβρίου 1909. . . »	105.—
»	» ἀποζημιώσεις τοῦ ἐπιμελητοῦ Δ. Εὐαγγελίδου ἐποπτεύσαντος εἰς τὰς ἐν Τίρυνθι ἀνασκαφὰς τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον »	200.—
»	» ἀξίαν γραφικῆς ὕλης διὰ τὸ Γραφεῖον τοῦ μηχανικοῦ Γ. Εὐγενίου . . . »	43.75
»	» ἡμερομίσθια χτιστῶν καὶ ἐργατῶν διὰ τὴν κατασκευὴν ἀποθήκης ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Μουσείου Χαλκίδος »	70.—
»	» ἡμερομίσθια ἐργατῶν, χτιστῶν καὶ καρραγωγέων πρὸς ἐπισκευὴν τοίχου τῆς Στοᾶς Ἀττάλου »	271.—
»	» ὁδοιπορικὰ μεταθέσεις τοῦ ἐπιμελητοῦ Δ. Δώλου ἐξ Ὀλυμπίας εἰς Ἐρέτριαν »	45.30
»	» ἐπισκευὴν ἐργαλείων τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν »	22.85
»	» ἀμαξαγωγία ἐπιτροπῆς Συμβούλων πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν »	9.75
»	» φύλαξιν ὕλικων »	15.—
»	» ἀξίαν μιᾶς κλειδαριᾶς κλπ. διὰ τὴν Παλαιὰν Ἀγορὰν »	11.—
»	» ὁδοιπορικὰ Νομομηχανικοῦ Ν. Μπαλάνου εἰς Λατομεῖον Πεντέλης . . »	10.90
»	» Ἀγγ. Μελισσάν καὶ Εὐ. Θέμελην δι' ἀξίαν ἀσθέστου, λίθων, φυλείας κλπ. πρὸς κατασκευὴν ἀποθήκης ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Μουσείου Χαλκίδος . »	161.10
»	» ἡμερομίσθια ἐν Μουσείῳ Σπάρτης . »	30.—
»	» ἀποζημιώσεις Π. Καρδαβιά μεταδάντος εἰς Σπάρτην καὶ Τεγέα διὰ τὰς Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	5,054.15 Δρ. 219,349.13

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	5,054.15 Δρ.	219,349.13
	ἐκεῖ ἐργασίας 12-18 Ἰουνίου . . . »	56.—	
»	» Π. Παπαγιαννόπουλον δι' ἀξίαν 5 πινάκων φωτοτυπίας εἰς 400 ἀντίτυ- πα τοῦ ναυῦ Καρύστου »	150.—	
»	» ἔξοδα μεταφορᾶς ξυλείας καταρρευ- σάσης οἰκίας τῆς Ἑταιρείας ἐν Ἑ- λαιοτριβίοις εἰς ἀποθήκην Ἀγίας Τριάδος »	10.—	
»	» ὀδοπορικὰ Ὀδ. Ὁρολογᾶ καὶ Ἰ. Βούδα εἰς Πειραιᾶ δι' ὑπηρεσίαν τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ 20 Αὐγούστου μέχρι 18 Σεπτεμβρίου »	15.45 Δρ.	5,285.60
			<u>224,634.73</u>

Ἔαρον 2.

ΓΕΝΙΚΑ ΕΞΟΔΑ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Δαπανηθέντα εἰς ἀποζημίωσιν ἑνὸς βοηθοῦ μηχανικοῦ καὶ δύο ἀρχιεργατῶν πρὸς δρ. 200 ἔκαστος Δρ.	7,200 —
» » εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν δι' εἰσφο- ρὰν τῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1909 πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ΒΩΛΘ' Φεβρουαρίου 1901 πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κτιρίου καὶ τῶν μωσαϊκῶν τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ἐν Λεβαδείᾳ. »	<u>5,000.—</u> Δρ. 12,200.—

Ἔαρον 3.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Δαπανηθέντα διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφη- μερίδος 1908 Δρ.	2,474.25
» » τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημερί- δος 1909 »	5,937.70
» » τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημε- ρίδος 1910 »	250.—
» » τὴν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἑ- ταιρείας 1907 »	890.—
» » τὴν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἑ- ταιρείας 1908 »	<u>1,147.35</u>
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	10,699.30

	Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	10,699.30
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Ἑταιρείας 1908	»	60.—
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος Π. Καβδαδῆ «Περὶ θόλου τῆς Ἑπιδαύρου»	»	188.50
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος Π. Καβδαδῆ «περὶ τῶν ἀνασκαφῶν Κεφαλληνίας»	»	916.50
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος Γ. Παπαδασιλείου «Περὶ Χαλκίδος»	»	1,473.—
»	εἰς Ἀδελφοῦς Γ. Ἀπιδιώτου δι' ἀξίαν πλᾶκὺς καὶ 900 ἀντιτύπων ἑνὸς πίνακος «Κόρης Ἀκροπόλεως» καὶ 2 πλᾶκων μετὰ 300 ἀντιτύπων ἐξ ἐκάστης, δύο εἰκόνας τῶν Παγασῶν	»	4003.— Δρ. 17,340.30

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Διάφοροι δαπάναι καὶ ἀπρόοπτα ἔξοδα

Δαπανηθέντα διὰ σύνταξιν τοῦ πρώην κλητῆρος τῆς Ἑταιρείας Κ. Πάνου				Δρ.	972.—
«	» καταβληθέντας εἰς τὸ δημόσιον φόρους ἐπιτηδεύματος τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1909	»	1,319,72		
»	» ἀντίτιμον μάρκων 1,200 ἀποσταλέντων τῶ ἐν Μονάχῃ Δτ. Ἐρνέστω Φέχτερ ἔναντι τοῦ ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ ψηφισθέντος ποσοῦ διὰ τὸ μνημεῖον Φουρτβαϊγκλερ	»	1,536.—		
»	» εἰσφορὰν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς Ἱδρυσιν ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ διαρκoῦς Κοντείου βραβεῖου χάριν τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν	»	1,000.—		
»	» ἀξίαν στεφάνου κατατεθέντος ἐπὶ τοῦ νεκροῦ Κ. Κόντου	»	90.—		
»	» εἰς τρεῖς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὸν Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας διὰ δικαιώματα αὐτῶν εἰς ἐνέργειαν διαγωνισμοῦ θέσεων ἐπιμελητῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας	»	520.—		
Εἰς μεταφορὰν				Δρ.	6,237.72

	Ἐκ μετοφορᾶς . . . Δρ.	6,237.72
Δαπανηθέντα εἰς δικηγορικά δικαιώματα διὰ τὴν κατ'		
	Ἀλεξάνδρου Λυκάκη δίκην . . . »	174.50
»	» τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν πρὸς ἐξόφλη- σιν τοῦ παρ αὐτῇ ἀνοικτοῦ λογαρια- σμοῦ τῆς Ἑταιρείας »	427 15.—
»	» ὁδοιπορικὰ ἐξοδα τριῶν μεταβάσεων ἐκ Χαριωνέας εἰς Ἀθῆνας καὶ τανά- πλιν τοῦ ἐφόρου Γ. Σωτηριάδου χάριν ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας κατ' Ἀὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἐ. ξ. . . »	106.30
»	» ἄξιαν δύο χειμεριῶν στολῶν τῶν κλητήρων τοῦ Καταστήματος . . . »	80.—
»	» τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν διὰ τὴν ἀντι- κατάστασιν 10 ὁμολογιῶν ἐνοποιή- σεως κληρωθεισῶν εἰς τὸ ἄρτιον . . »	80 10
»	» παροχὴν ἀποζημιώσεως εἰς τὸν ἐρ- γάτην Β. Νομικὸν παθόντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑταιρείας »	50.— Δρ. 7,155.77

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἐξοδα κεκλεισμένων χρήσεων.

Δαπανηθέντα εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἀερίφωτος διὰ		
κατανάλωσιν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος		
πρὸς φωτισμὸν τοῦ καταστήματος τῆς		
Ἑταιρείας ἀπὸ 1 Ἰουλίου—ἕως 30		
Σεπτεμβρίου 1908 Δρ.	172.45	
»	» Πάλλην καὶ Κοτζιάν διὰ προμήθειαν γραφικῆς ὕλης διὰ τὸ Γραφεῖον τῆς	
	Ἑταιρείας κατὰ 76ριον, 86ριον, 96ριον καὶ 106ριον 1908 »	27.70
»	» Δ. Παπαδόπουλον διὰ φωτογράφησιν 4 Βυζαντινῶν ναῶν τοῦ Μιστραῖ κατὰ Μάρτιον 1908 διὰ τὰς διαλέξεις τῆς	
	Ἑταιρείας »	45.—
»	» Ἐφημερίδα «Νέον Ἄστυ» διὰ δη- μοσίευσιν προκηρύξεως διαγωνισμοῦ περὶ πέντε θέσεων ἐπιμελητῶν Μου- σείων τρεῖς κατὰ Νόριον π. ἔτους . . »	20.—
»	» Θ. Παπαϊωάννου δι' ἀποστολὴν δια- φόρων ἐντύπων εἰς ἐξωτερικὸν ἀπὸ 21 86ρίου—22 96ρίου 1908 »	13 60
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	278.75

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	278.75
Δαπανηθέντα εἰς Θ. Παπαϊωάννου διὰ διάφορα ἔξοδα	τοῦ Γραφείου ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου—	
	22 Νοεμβρίου 1908. »	40.05
» » τὸν Ταμίαν τῆς Ἑταιρείας δι' ἔξοδα	ἀποστολῆς χρημάτων εἰς διαφόρους	
	δικαιούχους ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου —	
	31 Δεκεμβρίου 1908. »	32.90
» » Ἐμμανουὴλ Μῶτον δι' ἀποστολὴν	τηλεγραφημάτων εἰς οἰκογένειαν L.	
	Ross καὶ K. Robert ἐπὶ τοῖς ἀπο-	
	καλυπτηρίοις τῆς προτομῆς Ross . . . »	41.35
» » Ἰωάννην Μαγγιῶρον διὰ προμήθειαν	τριῶν κουβᾶδων καὶ τριῶν πτυαρίων	
	διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	
	κατὰ Νοεμβρίου π. ἔ. »	17.25
» » Π. Κοντόν διὰ προμήθειαν ποσίμου	ὑδατος ἀπὸ 1 86ρίου—30 96ρίου π.ἔ. . . »	8. —
» » Θ. Παπαϊωάννου διὰ μικροῖς ἔξοδα τοῦ	Γραφείου ἀπὸ 22 96ρ.—18 106ρ. π.ἔ. . . »	33.55
» » Καραδέλλον καὶ Ἱερεμίαν δι' ἀντι-	κατάστασιν καὶ προσθήκην ἡλεκτρι-	
	κῶν ἐργαλείων εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ	
	Καταστήματος κατὰ Δέριον π. ἔ. . . »	25.05
» » Π. Κυριακίδην δι' ἐκπόνησιν δύο ἀν-	τιτύπων τῶν σχεδίων τῶν ἐρειπίων	
	καὶ ἀνασκαφῶν Φθιωτίδων Θησῶν	
	πρὸς δημοσίευσιν »	80.—
» » Εὐστ. Κ. Δηλαδέρην δι' ἄξιν δύο	λεκανῶν καὶ μιᾶς καπνοδόχου διὰ τὸ	
	φυλακεῖον Ἀγίας Τριάδος »	27.20
	Φ. Καστόρχην δι' ἔξοδα καὶ δικαιοῦ-	
	ματα αὐτοῦ δι' ὑποθέσεις τῆς Ἑται-	
	ρείας. »	182.—
» » Π. Καδοῦδιαν δι' ἀποζημίωσιν αὐ-	τοῦ ἀπὸ 23 Δερίου π. ἔ. μέχρις 7	
	Ἰανουαρίου ἔ. ἔ. διὰ μετάβασίν του	
	εἰς Ἐπίδαυρον πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν	
	ἐκεῖ ἐργασιῶν »	128.—
» » Π. Καδοῦδιαν δι' ὁδοιπορικὰ αὐτοῦ	εἰς Ἀθηνῶν εἰς Ἐπίδαυρον διὰ τὴν	
	αὐτὴν αἰτίαν. »	74.20
» » Εὐστάθιον Δηλαδέρην διὰ προμή-	θειαν 1000 πλακῶν καὶ 40 κιβωτίων	
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	968.30

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	968.30
	πρὸς ἔκθεσιν αὐτῶν διὰ τὰ ἔργα Ἑ- πιδάουρου κατὰ 86ριον π. ἔ. »	248.—
»	» Ἰωάννην Δάρλασιν διὰ μεταφορὰν 1000 δαδῶν γύψου ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ κατὰ Δεκέμ- βριον π. ἔ. »	20. .
»	» Γ. Πυλαρινὸν καθηγητὴν δι' ἐπιμί- σθιον αὐτοῦ ὡς ἐπιμελητοῦ τῶν ἐν Κοκκολάταις Κεφαλληνίας ἀνασκα- φῶν ἀπὸ 1 Αὐγούστου-8 76ρίου π.ἔ. »	190.—
»	» Δ. Τερζόπουλον διὰ προμήθειαν γραφικῆς ὕλης διὰ τὸ Γραφεῖον κατὰ Δεκέμβριον π. ἔτ. »	10.65
»	» Γ. Εὐγένιον δι' ὁδοιπορικὰ μεταδό- σεως του ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ναύπλιον διὰ τὰ ἔργα Ἐπιδάουρου κατὰ Δε- κέμβριον π. ἔ. »	19.50
»	» Ἰωάννην Μαγγιῶρον διὰ προμήθειαν ξεσκονίστρας διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας κατὰ Δέβριον π. ἔ. . . . »	6.—
»	» τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἀεριοφωτος διὰ κατανάλωσιν ἡλεκτρικοῦ βρέματος πρὸς φωτισμὸν τοῦ Καταστήματος τὴν τετάρτην τριμηνίαν π. ἔ. . . . »	278.—
»	» Δ. Εὐαγγελίδην δι' ὁδοιπορικὰ με- ταδόσεως του ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐπί- δαυρον κατὰ Δέβριον π. ἔ. μετὰ τοῦ μηχανικοῦ Εὐγενίου. »	46.10
»	» Ἰωάννην Μαγγιῶρον διὰ κατασκευὴν δύο σειρῶν τύπων ἀριθμῶν διὰ τὸ Μουσεῖον Ἐπιδάουρου κατὰ Δέβρ. π.ἔ. »	3.75
»	» Γ. Εὐγένιον δι' ἀποζημιώσιν του ἀπὸ 16-31 Δέβρου 1908 διὰ τὰς ἐρ- γασίας Ἐπιδάουρου »	53.30
»	» Ζαμᾶνον καὶ Τσιρίκον δι' ἀξίαν κλει- δαριᾶς καὶ πομολοῦ διὰ τὸ Μουσεῖον Ἐπιδάουρου κατὰ τὸν 9/6ριον 1907 »	9.50
»	» Ζαμᾶνον καὶ Τσιρίκον διὰ προμή- θειαν δύο κλειδαριῶν, βελονῶν κλπ. διὰ τὸ Φυλακεῖον Ἀγίας Τριάδος κατὰ 8/6ριον καὶ 9/6ριον 1907. . . »	7.—
»	» Κωνστ. Κουκῆν διὰ προμήθειαν 24 κυβικῶν μέτρων λίθων διὰ τὰ φυλα-	
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	1,860.10

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	1,860.10
	κεῖα παρὰ τὸ Θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ κατὰ Δεκέμβριον π. ἔ. . . »	78.—
Δαπανηθέντα εἰς Δ.	Παπαθαννόπουλον, Σακκιώτην κλπ. δι' ἄξίαν δύο ἐνδυμασιῶν τῶν κλητήρων τῆς Ἑταιρείας κατὰ Δε- κέμβριον π. ἔ. »	90.—
»	» Δημήτριον Μαυράκη δι' ἄξίαν δύο ταπήτων διὰ τὰ γραφεῖα τοῦ Κατα- στήματος τῆς Ἑταιρείας κατὰ Δε- κέμβριον π. ἔ. »	52.—
»	» ἀπόδοσιν τῆς ἐκ τοῦ ἔτους 1908 ὀφει- λομένης εἰσφορᾶς πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ Νόμου ΒΩΛΘ' τῆς 23 Φεβρουα- ρίου 1901 πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κτι- ρίου καὶ τῶν μωσαϊκῶν τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ἐν Λεθαδαίᾳ. . . . »	5,000.—
»	» Δ. Μπάτσιν μηχανικὸν δι' ὁδοιπο- ρικὰ ἔξοδα μεταβάσεων του κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον, Μάϊον καὶ Ἰούλιον 1908 πρὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἀνεγειρομένου Μουσείου εἰς Πυλὶ Τεγέας. »	60.— Δρ. 7,140.10

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Χ ρ έ ω σ ι ς	Π ο σ ό ν	Π ί σ τ ω σ ι ς	Π ο σ ό ν
Υπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1908.....	4,758	Επληρώθησαν εις έξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ...	335,178
Εισπραχθέντα ἀπὸ ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ..	273,755	» » προκαταβολὰς.....	25,650
» » προκαταβολὰς.....	23,908	» » Τράπεζαν Γ. Σκουζέ (ἐντοκος κα- τάθεσις).....	287,206
» » Τράπεζαν Γ. Σκουζέ (ἐντοκος κα- τάθεσις).....	290,060	» » Τράπεζαν Ἀνατολῆς (ἐντοκος κα- τάθεσις).....	35,979
» » Τράπεζαν Ἀνατολῆς.....	75,952	» » Τράπεζαν Ἀθηνῶν.....	60,000
» Ταμείων Λαχείου Ἑθνικοῦ Στό- λου καὶ Ἀρχαιοτήτων.....	75,000	» » πιστωτάς διαφόρους.....	472
» τόκους καὶ μερίσματα Ἀ' εξαμη- νιάς 1908.....	9,842	» » παρακαταθήκην δι' ἀνασφαῶς ἐν Κεφαλλήνῃ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κόδικου	8,093
» ἀξίαν μίαις ὁμολογίας τοῦ πατριω- τικοῦ δανείου, κληροβίσιος εἰς τὸ ἔρπον.....	40	Υπόλοιπον Ταμείου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1909.....	687
	753,267		753,267
	90		90

Ὁ Ταμίας
ΑΔ. Α. ΜΥΩΝΑΚΟΣ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ὁ Λογιστὴς
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ

Ε Ξ Ο Δ Α	Π ο σ ό ν	
Εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Γραφείων καὶ τῆς Βιβλιοθήκης	12,665	—
» « » « ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων.....	39,500	85
» ἔξοδα Γραφείων καὶ διαχειρίσεως	8,771	05
» » Βιβλιοθήκης	5,770	80
» ἀνασκαφὰς καὶ συντήρησιν ἀρχαίων μνημείων.....	224,634	73
» γενικά ἔξοδα ἀνασκαφῶν καὶ συντηρήσεως τῶν μνημείων...	12,200	—
» δημοσιεύματα.....	17,340	30
» διαφόρους δαπάνας καὶ ἀπρόοπτα ἔξοδα.....	7,155	77
» ἔξοδα παρελθουσῶν χρήσεων	7,140	10
Περίσσευμα ἐσόδων	69,733	96
	404,912	56

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Ἑκτεμβρίου 1909.

Ὁ Ταμίης

ΑΛΕΞ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

« ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ »

Ε Σ Ο Δ Α	Π ο σ ό ν	
Ἀπὸ εἰσφορᾶς.....	2,393	45
» τόκους καὶ μερίσματα	35,963	50
» ἔσοδα ἐκ δημοσιευμάτων	9,773	40
» » ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων.....	168	—
» » διάφορα	456	70
» » ἐκ τοῦ Λαχείου	300,000	—
» » περίσσευμα τοῦ ἔτους 1908.....	56,157	51
	404,912	56

Ὁ Λογιστὴς

Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ε Ν Ε Ρ Γ Η Τ Ι Κ Ο Ν		
Ταμείον	687	65
Μετοχαὶ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.....	131,320	—
Ὅμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου ἐνοποιήσεως 1898.....	171,795	75
» Πατριωτικοῦ δανείου 30,000,000.....	35	—
» Ἐθνικοῦ δανείου κεφαλαιοποιήσεως.....	640	—
Προκαραβολαὶ.....	3,685	—
Τράπεζα Γ. Π. Σκουζέ (ἐντοκος κατάθεσις)	60,749	40
Χρεῶσται ἐκ γραμματίων λαχείου.....	1,331	60
Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς (ἐντοκος κατάθεσις).....	60,000	—
Ἀκίνητα κτήματα	65,170	24
Κατάστημα τῆς Ἐταιρείας	259,863	80
Ταμείον τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου.....	75,000	—
Παρακαταθήκαι δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	3,200	68
Τράπεζα Ἀθηνῶν (ἐντοκος κατάθεσις)	60,000	—
	893,479	12

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909

Ὁ Ταμίας

ΑΔΕΞ. Α. ΜΤΩΝΑΚΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΛΗΨΟΔΟΣΙΑ

	Χ ρ έ ω σ ι ς					
	Υπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1908		Πράξεις έντός του έτους 1909		Τὸ ἅλ.ον τῆς χρεώσεως	
Ταμείον	4,738	85	748,529	05	753,267	90
Μετοχὰι Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	131,320	—			131,320	—
Ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου ἐνοποιήσεως 1898	171,795	75			171,795	75
» Πατριωτικοῦ Δαν. 30,000,000	45	—			45	—
» Ἐθν. Δαν. Κεφαλαιοποιήσεως . . .	640	—			640	—
Προκαταβολαὶ	1,943	65	25,650	—	27,593	65
Τράπεζα Γ. Π. Σκουζέ	63,603	—	287,206	40	350,809	40
Χρεῶσται ἐκ γραμματίων λαχείου 1897-1900	1,331	60			1,331	60
Ἐγγυοδοσίαι						
Τράπεζα Ἀθηνῶν (ἐντοκος κατάθεσις) . . .			60,000	—	60,000	—
Πιστωταὶ διάφοροι			472	50	472	50
Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς (ἐντοκος κατάθεσις)	99,973	50	35,979	35	135,952	85
Ἀκίνητα κτήματα	65,170	24			65,170	24
Κατάστημα τῆς Ἑταιρίας	259,863	80			259,863	80
Ταμείον τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου	75,000	—	300,000	—	375,000	—
Παρακαταβῆκαι δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα . . .	3,200	68			3,200	68
Τόκοι καὶ μερίσματα	9,842	50			9,842	50
Παρακαταβῆκαι δι' ἀνασκαφὰς ἐν Κεφαλλη- νίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Goekoop			8,093	40	8,093	40
Κεφάλαιον						
Περίσσευμα ἐσόδων μετενεκτέον εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ ἐπομένου έτους 1909, ἵνα χρησιμεύσῃ δι' ἀνασκαφικὰ καὶ μουσειακὰ ἔργα Ἀθηνῶν			56,157	51	56,157	51
	888,468	57	1,522,088	21	2,410,556	78

Ἐν Ἀθῆναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ὁ Ταμίας

ΑΔ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

Π ί σ τ ω σ ι ς						ῚΥπόλοιπα τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909			
ῚΥπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1908		Πράξεις ἐντός τοῦ ἔτους 1909		Τὸ ὅλον τῆς πιστώσεως		Χρέουσιν		Πιστώσιν	
		752,580	25	752,580	25	687	65		
						131,320	—		
		10	—	10	—	171,795	75		
						35	—		
		23,908	65	23,908	65	640	—		
		290,060		290,060	—	3,685	—		
						60,749	40		
						1,331	60		
1,500	—			1,500	—			1,500	—
						60,000	—		
472	50			472	50				
		75,952	85	75,952	85	60,000	—		
						65,170	24		
		300,000	—	300,000	—	259,863	80		
						75,000	—		
		9,842	50	9,842	50	3,200	68		
8,093	66			8,093	66				
822,244	90	69 733	96	891,978	86			891,978	26 86
56,157	51			56,157	51				
888,468	57	1,522,088	21	2,410,556	78	893,479	12	893,479	12

Ὁ Λογιστὴς
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

Α Ν Α Λ Υ Σ Ι Σ

τῶν Γενικῶν Λογαριασμῶν ἐφ' ὧν ἐπῆλθε μεταβολή ἢ οὐ κατὰ τὴν
χορῆσιν τοῦ 1909.

Α'. Ἐπὶ τῶν Γενικῶν Λ/σμῶν τοῦ Ἑνεργητικοῦ.

Ταμεῖον.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ.	4,738.85
ἐχρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μετὰ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1909 ἐνεργηθείσας		
εἰσράξεις	»	748,529.05
Τὸ ὅλον	»	753,267.90
καὶ ἐπιστῶθη μετὰ τὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθείσας πληρωμὰς	»	752,580.25
καὶ ὑπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909	»	687.65

Χρηματογράφα

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον 56 Μετοχαὶ τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς . .	Δρ.	131.320.—
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν		
31 Δεκεμβρίου 1909	»	131,320.—
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον 1697 ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου ἐνο-		
ποιήσεως 1898 ἀξίας	Δρ.	171,795.75
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν		
31 Δεκεμβρίου 1909	»	171,795.75
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον 36 ὁμολογίαι τοῦ Πατριωτ. δανείου		
τῶν 30,000,000 ἀξίας	Δρ.	45.—
ἐξ αὐτῶν ἐκληρώθη μία εἰς τὸ ἄρτιον καὶ ἐπληρώθη	»	10.—
σημειοῦται ἡ ἀξία τῶν ὑπολειπομένων	»	35.—
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κεφα-		
λαιοποιήσεως ἀξίας	Δρ.	640.—
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν		
31 Δεκεμβρίου 1909	»	640.—

Προκαταβολαὶ ἐπὶ ἀποδόσει Λ/σμοῦ εἰς Εφόρους, ἐπιστάτας καὶ λοιπούς.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὤφειλοντο εἰς τὴν Ἐταιρείαν προκαταβολαὶ Δρ.	1,943.65
ἐχρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μετὰ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1909 γενομένας προ-	
καταβολὰς	» 25,650.—
Τὸ ὅλον	» 27,593.65
καὶ ἐπιστῶθη μετὰ τὰς γενομένας ἀποδόσεις προκαταβολῶν	» 23,908.65
ὑπόλοιπον ἀποδοτέων τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» 3,685.—

Τράπεζα Γ. Π. Σκουζέ

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Π. Σκουζέ ἀνήρχετο εἰς . . . Δρ.	63,603.—
ἐχρεώθη ὁ Ἀ/σμός οὗτος μὲ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1909 γενομένας ἐντόκους καταθέσεις	» 287,206.40
	» 350,809.40
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς γενομένας ἀναλήψεις	» 290,060.—
ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909	» 60,749.40

Χρεῶσται ἐκ γραμματίων λαχείου

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπόλοιπον τῶν χρεωστῶν ἐκ γραμματίων Λαχείου ἀνήρχετο ἐν ὅλῳ εἰς Δρ.	1,331.60
ἐπὶ τοῦ λ/σμοῦ τούτου οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή. Ὑπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1909	» 1,331.60

Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἀνατολῆς ἀνήρχετο εἰς . . . Δρ.	99,973.50
ἐχρεώθη ὁ λ/σμός οὗτος μὲ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος γενομένας καταθέσεις	» 35,979.35
	» 135,952.85
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς γενομένας ἀναλήψεις	» 75,952.85
Ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 Δρ.	60,000.—

Ἀκίνητα κτήματα

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	65,170.24
ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, ἐπομένως σημειοῦται ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» 65,170.24

Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπόλοιπον ἀνήρχετο εἰς Δρ.	259,863.80
ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτοῦ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» 259,863.80

Ταμείον τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	75,000.—
ἐχρεώθη ὁ Ἀ/σμός οὗτος μὲ τὸ ποσὸν τὸ ἀνήκον εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐκ τῶν ἐσόδων τῶν εἰσπράξεων τῶν 4 κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων	» 300,000.—
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς παρὰ τῆς Ἑταιρείας γενομένας εἰσπράξεις κατὰ τὸ ἔτος 1909, ἧτοι μιάς κληρώσεως τοῦ ἔτους 1908 καὶ τριῶν κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909	» 375,000.—
	» 300,000.—
Ὑπόλοιπον	» 75,000.—

Παρακαταθήκαι δι' αρχαιολογικά έργα ἐν τῷ Δημοσίῳ ταμείῳ

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας . . Δρ. 3,200.68
ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή.

Ὑπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1909 » 3,200.68

Τράπεζα Ἀθηνῶν.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον
ἐχρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μὲ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1909 γενομένην ἔντοκον
παγίαν κατάθεσιν Δρ. 60,000.—
Ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 » 60,000.—

Τόκοι καὶ μερίσματα.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ. 9,842.50
ἐπιστώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μὲ τὰ εἰσπραχθέντα κατὰ τὸ ἔτος 1909. . . » 9,842.50
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909. . . » μηδὲν

*Β'. Ἐπὶ τῶν Λ/σμῶν τοῦ Παθητικοῦ.**Ἑγγυοδοσίαι*

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ. 1,500.—
ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή.
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 » 1,500.—

Πιστωταὶ διάφοροι.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ. 472.50
ἐχρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μὲ τὰς γενομένας πληρωμάς. » 472.50
Ὑπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1909 » μηδὲν

Παρακαταθήκαι δι' ἀνασκαφὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Γοεκοορ.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ. 8,093.66
ἐχρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μὲ τὰ πληρωθέντα » 8,093.40
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 26

Πληρωτέα ἐντάλματα.

Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1909 ἐξεδόθησαν ἐντάλματα 1927 ἄξιας. . . . Δρ. 753,241.50
ἀτινα καὶ ἐξωφλήθησαν, πλὴν τῶν ὑπ' ἀριθ. 238, 718 καὶ 1721 ἄξιας
δραχ. 661.25 ἀκυρωθέντων.

*ΠΙΝΑΞ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἐταιρείας κατὰ
τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909.*

Ἡ περιουσία τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν		
31 Δ/ρίου 1908 ἀνήρχετο εἰς . Δρ.		Δρ. 822,244.90
ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐξῆς :		
ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ ταμείου τὴν 31		
Δεκεμβρίου 1908 "	4,738.85	
ἐκ 56 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπέζης "	131,320.—	
ἐκ 1697 ὁμολογιῶν ἑθνικοῦ δανείου		
ἐνοποιήσεως τοῦ 1898 "	171,795.75	
ἐκ 36 ὁμολογιῶν Πατριωτικοῦ δανείου		
τῶν 30,000,000 "	45.—	
ἐκ μιᾶς ἀποδείξεως καὶ ἐνός ὀριστικοῦ		
τίτλου τοῦ ἑθνικοῦ δανείου Κε-		
φαλοποιήσεως "	640.—	
ἐκ προκαταβολῶν "	1,943.65	
ἐξ ἐντόκου καταθέσεως παρὰ τῇ Τρα-		
πέζῃ Σκουζῆ "	63,603.—	
ἐκ χρεωστῶν ἐκ γραμματίων Λαχείου		
1897—1900 "	1,331.60	
ἐξ ἐντόκου καταθέσεως παρὰ τῇ Τρα-		
πέζῃ τῆς Ἀνατολῆς "	99,973.50	
ἐξ ἀκινήτων κτημάτων ἀξίας "	65,170.24	
ἐκ Καταστήματος τῆς Ἐταιρείας ἀξίας "	259,863.80	
ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Λαχείου τοῦ		
Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρ-		
χαιοτήτων διὰ τὴν εἰς τὴν Ἐ-		
ταιρείαν ἀνήκουσαν μερίδα ἐκ		
τῶν εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου		
τῆς δ' τριμηνίας 1908 "	75,000.—	
ἐκ παρακαταθηκῶν παρὰ τῷ Δημο-		
σίῳ Ταμίῳ δι' ἀρχαιολογικὰ		
ἔργα "	3,200.68	
ἐκ τόκων καὶ μερισμάτων "	9,842.50	
	888,468.57	
ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων τῶν ὀφειλομένων		
1) εἰς ἐγγυοδοσίαν ἐργολάβου Ν		
Μοσχ. "	1,500.—	
2) εἰς πιστωτὰς διαφόρους "	472.50	
Εἰς μεταφορὰν Δρ	1,972.50	Δρ. 888,468.57 Δρ. 822,244.90

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	1,972.50	Δρ.	888,468.57	Δρ.	822,244.90
3) εἰς παρακαταθήκας δι' ἀνα- σκαφὰς ἐν Κεφαλλήνῃ ὑπὸ τοῦ κ. Goekoop.	»	8,093.66				
4) περίσσευμα ἑσόδων μετενεκτέον εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἵνα χρησιμεύσῃ δι' ἀνασκαφικά καὶ μου- σειακὰ ἔργα ἐν Ἀθήναις.	»	56,157.51	»	66,223.67	»	<u>822,244.90</u>
Ἐντός τοῦ ἔτους 1909 ἐπῆλθον αἱ ἐξῆς αὐξομειώσεις :						
α') εἰς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ταμείου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1908	Δρ.	4,738.85				
προσετέθησαν αἱ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1909 ἐνεργηθεῖσαι εἰσπράξεις κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν κατάστασιν τῆς κινήσεως τοῦ Ταμείου	»	748,529.05				
Τὸ ὅλον	»	753,267.90				
Ἀφαιρουμένων δὲ τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθεισῶν πληρωμῶν . .	»	752,580.25				
ἔμεινεν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν 31 Δε- κεμβρίου 1909	»	687.65	»	687.65		
6') ἐπὶ τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τρα- πέζης, 56 τὸν ἀριθμὸν. οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἄξια αὐτῶν			»	134,320.—		
γ') ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν ἔθν. δανείου ἐνοποιήσεως, 1697 τὸν ἀριθμὸν, οὐδεμία ἐπῆλθε μετοβολή, σημει- οῦται δὲ ἡ ἄξια αὐτῶν			»	174,795 75		
δ') ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ πατριω- τικοῦ δανείου τῶν 30,000,000 ἐ- πληρώθη ἡ κληρωθεῖσα ὑπ' ἀριθ. 128,957 ἔμειναν δὲ αἱ ὑπ' ἀρ. 81,885- 81,890, 81,892, 81,893, 81,895, ἕως 81,905, 81,907 - 81,909, 81,911-81,914, 86,885-86,889, 187,052 ἕως 187,053 καὶ 187,055 ἕως 187,056 σημειοῦται δὲ ἡ ἄξια αὐτῶν			»	35.—		
ε') ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθν. δα- νείου κεφαλαιοποιήσεως οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἄξια αὐτῶν			»	640.—		
ς') ἐκ προκαταβολῆς εἰς ἐφόρους, ἐπι- εὶς μεταφορὰν			Δρ.	<u>304,478.40</u>		

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ. 304,478.40	
στάτας καὶ λοιποὺς ἐπὶ ἀποδόσει λ/σμοῦ ὀφείλοντο κατὰ τὴν 31 Δε- κεμβρίου 1908	Δρ. 1,943.65	
ἐδόθησαν ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909 νέαι προκαταβολαὶ	» 25,650.—	
Τὸ ὅλον . . .	» 27,593.65	
καὶ ἀπεδόθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος . . .	» 23,908.65	
ἐπομένως ὀφείλονται κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» 3,685.—	3,685.—
εἰς τὸ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέ- σεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Π. Σκουζέ	» 63,603.—	
προσετέθησαν διὰ νέων καταθέσεων ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909	» 287,206.40	
	» 350,809.40	
καὶ ἀνελήφθησαν ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους 1909	» 290.060.—	
ἐπομένως ἔμεινεν ὑπόλοιπον τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» 60,749.40	60,749.40
η') εἰς τοὺς χρεώτας ἐκ γραμματίων Λαχείων οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβο- λή, σημειοῦται δὲ τὸ ὀφειλόμενον ποσόν		1,331.60
θ') εἰς τὸ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέ- σεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Ἀνατολῆς . . .	» 99,973.50	
προσετέθησαν διὰ νέων καταθέσεων ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909	» 35,979.35	
Τὸ ὅλον . . .	» 135,952.85	
καὶ ἀνελήφθησαν ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπομένως ἔμεινεν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» 75,952.85	
	» 60,000.—	60,000.—
ι') εἰς τὰ ἀκίνητα κτήματα οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν	» 65,170.24	
ια') ἐπὶ τῆς γενομένης δαπάνης μέ- χρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1899 τοῦ ἀνεγερθέντος Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας οὐδεμία ἐπῆλθε μετα- βολή, σημειοῦται δὲ αὕτη	» 259,863.80	
ιβ') εἰς τὸν Λ/σμόν τοῦ Ταμείου τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ Εἰς μεταφορὰν	Δρ. 755,278.44	

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ. 755,278.44	
Ἀρχαιοτήτων ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908.	» 75,000.—	
ἐχρεώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μετὰ τὰς ἀνη- κούσας τῇ Ἑταιρείᾳ ἐκ τῶν ἐσό- δων τῶν εἰσπραξέων τῶν 4 κλη- ρώσεων τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Λα- γείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων	» 300.000.— » 375,000.—	
ἐξ ὧν ἀφαίρουμένων τῶν παρὰ τῆς Ἑταιρείας ἐντός τοῦ ἔτους 1909 διὰ τὰς 4 κληρώσεις εἰσπραχθεῖσιν ἦτοι μιᾶς τοῦ 1908 καὶ τριῶν τοῦ 1909	» 300,000.— » 75,000.—	» 75,000.—
ἔμεινεν ὑπόλοιπον τὴν 31 Δεβρ. 1909	<u>75,000.—</u>	
ιγ') τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρ- χεν ὑπόλοιπον παρακαταθηκῶν δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	» 3,200.68	
οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦ- ται δὲ τὸ ὑπόλοιπον	» <u>3,200.68</u>	» 3,200.68
ιδ') τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρ- χεν ὑπόλοιπον ἐκ τόκων καὶ μερι- σμάτων μετοχῶν	» 9,842.50	
ἐπιστώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μετὰ τὰ εἰς- χθέντα	» 9,842.50 <u>μηδὲν</u>	
ιε') εἰς τὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν, ἐν ᾗ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον, κατετέ- θησαν ἐντός τοῦ ἔτους 1909 Δρ. 60,000, ἐφ'ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε με- ταβολή, ἐπομένως τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑ- ταιρείας ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμ- βρίου 1909 ἀνήρχετο εἰς	» 60,000.— <u>» 893,479.12</u>	
Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμ- βρίου 1909 ἀποτελεῖται :		» 687.65
1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ ταμείῳ		
2) » 56 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	» 131,320.—	
3) » 1697 ὁμολογίας Ἐθν. θα- λίσσης μεταφορᾶν	Δρ. <u>132,007.65</u>	

	Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ. 132,007.65
	νείου ἐνοποιήσεως.	» 171,795.75
4)	» 35 ὁμολογίας πατριωτικῷ δανείου 30,000,000 .	» 35.—
5)	» μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἓνα ὀριστικὸν τίτλον τοῦ Ἑθν. δανείου Κεφαλοποιήσεως.	» 640.—
6)	» προκαταβολὰς	» 3,685.—
7)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Π. Σκουζέ	» 60,749.40
8)	» χρεώστας ἐκ γραμματίων Λαχείου 1897-1900 . .	» 1,331 60
9)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἀνατολῆς	» 60,000.—
10)	» ἀκίνητα κτήματα ἀξίας. .	» 65,170 24
11)	» Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας ἀξίας.	» 259,863.80
12)	» Ταμεῖον Λαχείου Ἑθνικοῦ Στόλου.	» 75,000.—
13)	» παρακαταθήκης δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	» 3,200.68
14)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Ἀθηνῶν . . .	» 60,000.—
	Τὸ ὅλον	» 893,479.12
	Ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων τῶν ὀφειλομένων	
1)	εἰς ἐγγυοδοσίαν ἐργολάβου Ν. Μοσχοῦ Δρ. 1,500.—	
2)	» ὑπόλοιπον παρακαταθήκης » —.26	» 1,500.26
	Υπολείπεται καθαρὰ περιουσία τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεβρίου 1909	Δρ. <u>891,978.86</u>

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ὁ Ταμίης
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστὴς
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

ΕΚΘΕΣΙΣ

Τ Ω Ν

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

*Συνιαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου Χρ.
Τσοῦντα καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει
τῶν ἐταίρων τῇ 31 Ἰανουαρίου 1910.*

Κύριοι,

Ἐμφανιζόμενον τὸ Συμβούλιον ἐνώπιον ὑμῶν, ἵνα δώσῃ λόγον περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1909, ὀφείλει ν' ἀναφέρῃ πρῶτον τὰς μεταβολάς, αἵτινες ἐγένοντο ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Εἶναι γνωστὸν ὑμῖν, ὅτι ὁ κ. Τσιθανόπουλος, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1894 ἐξελέγετε ταχτικῶς κατ' ἀρχὰς μὲν πρόεδρον, εἶτα δὲ ἀντιπρόεδρον τῆς Ἑταιρείας, παρητήθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1909, ὑμεῖς δὲ συνελθόντες κατὰ τὸν ὀργανισμόν ἐξελέξατε αὐτὸ αὐτοῦ τὸν καθηγητὴν κ. Μιστριώτην. Συγχρόνως μετὰ τοῦ κ. Τσιθανοπούλου παρητήθη ὁ σύμβουλος κ. Μακκᾶς, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὁ σύμβουλος κ. Στάης, ὁ δεύτερος δὲ ἀντιπρόεδρος κ. Λύδερς εἶχε παραιτηθῇ ἤδη πρὸ τοῦ κ. Τσιθανοπούλου. Εἰς πάντας τούτους τὸ Συμβούλιον ἐξέφρασε θερμὰς εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ μακρᾷ συνεργασίᾳ, περὶ τοῦ κ. Τσιθανοπούλου δὲ προέτεινε καὶ ἡ συνέλευσις

ὕμῶν ἀπεδέχθη, ἵνα ὀνομασθῇ ἐπίτιμος ἀντιπρόεδρος· προσέτι τὸ Συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ κατασκευασθῇ ἐν καιρῷ μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἰδρυθῇ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ παρὰ τὰς εἰκόνας τῶν πρότερον διοικησάντων τὰ τῆς Ἑταιρείας. Πρὸς ἀντικατάστασιν δὲ τῶν ἀποχωρησάντων τὸ Συμβούλιον ἐξέλεξε τοὺς κ. κ. Ν. Πολίτην, Ἀθ. Γεωργιάδην, Παναγ. Καστριώτην καὶ Κωνσταντῖνον Κουруνιώτην· δεύτερον δ' ἀντιπρόεδρον ὠνόμασε τὸν κύριον Δ. Θεοφανόπουλον.

Πλὴν τούτων, ἐπειδὴ ὁ κ. Καββαδίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ Συμβούλιον τὴν 10 Νοεμβρίου, ὅτι ἔχει ἀνάγκην ν' ἀποστῇ ἀπὸ τῆς γραμματείας ἐπὶ τινα χρόνον καὶ παρεκάλεισεν, ὅπως ἀναπληρώσῃ αὐτὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἷς ἐκ τῶν συμβούλων, τὸ Συμβούλιον ἀνέθιξε προσωρινῶς τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν κ. Παπαβασιλείου καὶ μετὰ τινος ἡμέρας, παραιτηθέντος τοῦ κ. Παπαβασιλείου, εἰς ἐμέ. Βραδύτερον δέ, ὅτε ἐμελλεν ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νεωστὶ ψηφισθέντος νόμου ΓΤ²Β', ὅστις ὑποβάλλει τὴν Ἑταιρείαν εἰς τὸν ἑλεγχον τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ Συμβούλιον ἔκρινεν, ὅτι ἡ θέσις τοῦ γραμματέως τῆς Ἑταιρείας δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς θέσεως τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ οὕτω ἀντικατέστησε τὸν κ. Καββαδιὰν ὀριστικῶς.

Ἐνεκα τοῦ νόμου τούτου παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ ἐν τισι καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἑταιρείας, αἱ τροποποιήσεις δέ, τὰς ὁποίας ἡ συνέλευσις ὑμῶν πρὸς τοῦτο συγκληθεῖσα ἐψήφισεν, ὑποβληθεῖσαι εἰς τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν ἐνεκρίθησαν καὶ ἐκυρώθησαν διὰ Β. Διατάγματος ¹⁾

Νέοι ἑταῖροι ἐνεγράφησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος δύο μόνον, ἀπεβίωσαν δ' ἐκ τῶν παλαιῶν τακτικῶν ἑξ, ἐν οἷς οἱ ἀέμνηστοι Κωνστ. Κόντος, Μάρκος Δραγούμης καὶ Ἀλέξ.

¹⁾ Ἰδε σελ. 80.

Κοντόσταυλος, ὁ τὸ 1880 διαδεχθεὶς τὸν Φίλιππον Ἰωάννου ἐν τῇ προεδρείᾳ τῆς Ἑταιρείας ὑμῶν. Ὁ Κοντόσταυλος ἀπεσπάλει ὀλίγον μετὰ ταῦτα πρεσβευτὴς εἰς Λονδίον, ἀλλ' ἐπανελθὼν ἐκείθεν μετὰ ἐν ἔτος ἐξελέγη πάλιν πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας, ἕκτοτε δὲ κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1894 καὶ συνεργαζόμενος ἐν συμποσίᾳ μετ' ἄλλου ἀοιδίμου ἀνδρός, τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη, καὶ μετὰ τῶν ἐκάστοτε συμβούλων προήγαγε μεγάλως τὰ τῆς Ἑταιρείας. Τὸ διαφέρειν του ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ἐδήλωσεν ὁ Κοντόσταυλος καὶ ὅτε ἦτο πρεσβευτὴς ἐν Λονδίῳ, διότι τῇ προτροπῇ καὶ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς συνέλεξαν τότε καὶ ἀπέστειλαν τῇ Ἑταιρείᾳ δῶρον ἐκ δραχ. 16,582.

Καὶ ἐπιτιμίων ἐταίρων ἀπεβίωσαν δύο, ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ καθηγητὴς Tocilescu, ὅστις πρὸ τινων ἐτῶν ἐπεσκέφθη ἡμᾶς μετὰ πολλῶν φοιτητῶν, καὶ ὁ Robert von Schneider, διακεκριμένος ἀρχαιολόγος, διευθυντὴς τοῦ Hofmuseum τῆς Βιέννης, πρὸ τριῶν δὲ μόλις ἐτῶν καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου, ᾧ συλλυπούμεθα ἐπὶ τῇ νέᾳ μεγάλῃ ἀπωλείᾳ.

Ἐπίσης ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τοῦ θανάτου τοῦ γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Γεωργ. Κανεραι, ὅστις δὲν ὑπῆρξε μὲν ἐταῖρος ἡμῶν, εὐδοκιμώτατα ὅμως συνειργάσθη εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τοῦ κ. Καββαδία, μεθ' οὗ καὶ συνεξέδωκε τὸ περὶ αὐτῆς ἔργον τῆς Ἑταιρείας, παρέσχε δὲ καὶ ἄλλας οὐχὶ μικρὰς ὑπηρεσίας ἡμῖν.

Ἐργα ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λήξαν ἔτος πολλά, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

Ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἐπερατώθη ἡ ἀναστήλωσις τοῦ Ἐρεχθείου καὶ ἐξηκολούθησεν ἡ τὸ 1908 ἀρξαμένη ἀναστήλωσις τῆς Ἀνατολικῆς προστάσεως τῶν Προ-

πυλαίων. Τὸ σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον γίνονται αἱ ἀναστηλώσεις αὐται, ἐξετέθη ἤδη ἐν τῇ λογοδοσίᾳ τοῦ 1908, τὰς ἐργασίας δὲ διηύθυνε καὶ πάλιν ὁ νομομηχανικὸς κ. Μπαλᾶνος, ἡ εἰδικότης τοῦ ὁποίου ἐγγυᾶται περὶ τῆς καλῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

Ἐπίσης ἐξηκολούθησαν αἱ ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως, κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν βορείαν κλιτὺν αὐτῆς, γινόμεναι ἀνασκαφαὶ πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου μέχρι τοῦ βράχου καὶ πρὸς ἰσοπέδωσιν τῆς περιφερικῆς λεωφόρου, ἐπερατώθη δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν δυτικὴν κλιτύν, ἀπὸ τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου μέχρι τῆς ΒΔ πλευρᾶς τοῦ Ἀρείου Πάγου τείχος, καὶ ἠνώθη μετ' ἄλλου παλαιότερου καταλήγοντος εἰς τὴν ΒΑ κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου ἐπιτίθεται νῦν ἰσχυρὸν σιδηροῦν κιγκλίδωμα, ὅταν δὲ συντελεσθῇ καὶ τοῦτο, ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι ὁ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν χώρος θὰ δύναται νὰ τηρῇται εὐπρεπῆς καὶ καθαρὸς. Ἐπίσης ἐπερατώθη ἡ κατασκευὴ τοῦ δευτέρου παρὰ τὴν Λεωφόρον Ἀκροπόλεως φυλακείου, τὸ ὅποιον ἐκτίσθη πρὸς ἐγκατάστασιν ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ, ἀναγκαιοτάτου ἕνεκα διαφόρων λόγων.

Ἐν τῷ Ὀλυμπίῳ ὑπεστηρίχθησαν κίονες τινες, ὧν τὰ θεμέλια εἶχον ὑποστῇ σημαντικὰς βλάβας, καὶ ἐξηκολούθησεν ἡ συμπλήρωσις τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ, ἐτέθησαν δὲ ἤδη αἱ δύο πώριναι βαθμιῖδες εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτοῦ καὶ εἰς ἓν τμήμα τῆς μεσημβρινῆς.

Παρὰ τὸ Δίπυλον δὲ ἔγιναν διάφοροι ἐργασίαι πρὸς συμπλήρωσιν ἐλλείψεων τῆς ἐκεῖ οἰκοδομηθείσης συλλογῆς μετὰ φυλακείου καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ὅλου χώρου. Προσέτι ἀπεφασίσθη ἡ τελεία ἐξερεύνησις τοῦ παρακειμένου ἀρχαίου νεκροταφείου, τὸ ὅποιον ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν εἶχεν ἀνακαλύψει πρὸ ἐτῶν πολλῶν, ἀνετέθη δὲ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὸν γερμανὸν καθηγητὴν κύριον

Brückner, ὅστις ἐκ προηγουμένων σχετικῶν ἐργασιῶν ἐνεδεικνύετο δι' αὐτὸ καὶ ὅστις τὸ 1907 εἶχεν ἐξακριβώσει, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς κυρίας ὁδοῦ τοῦ νεκροταφείου ἔκειτο κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα πολὺ βαθύτερον ἢ ὅσον ὑπετίθετο πρότερον. Βοηθὸν καὶ συνεργάτην τοῦ κ. Brückner ἔταξεν ἡ Ἐταιρεία τὸν διδάκτορα κ. Οἰκονόμον, κατὰ τὴν δέμνηνον δὲ σκαφὴν αὐτῶν ἀνεκαλύφθησαν ὁλόκληροι αἱ προσόψεις διαφόρων οἰκογενειακῶν μνημάτων καὶ προέκυψαν σπουδαιότατα ἄλλα πορίσματα, ἅτινα θὰ δημοσιευθῶσιν ἐν καιρῷ.

Ἐξω τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸ Μοσχάτον ἔγινε μικρὰ σκαφὴ συμπληρωτικὴ τῆς τοῦ προηγουμένου ἔτους, τὰ πορίσματα δὲ αὐτῆς ἐδημοσίευσεν κατ' αὐτὰς ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι ὁ ἐνεργήσας τὰς ἀνασκαφὰς ἔφορος κ. Βαλέριος Στάης.

Ὁ αὐτὸς ἔφορος ἐξηκολούθησεν καὶ τὰς ἐν Σουνίῳ ἐρεῦνας, τὰς ὁποίας ἀπὸ ἐτῶν διευθύνει, ἀνεκάλυψε δὲ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ὁλόκληρον τὸν περίβολον τοῦ τεμένους τοῦ Ποσειδῶνος, ὅστις περίβολος εἶναι συνέχεια τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου· προσέτι ἐξηρεύνησεν τὸν χώρον τὸν περὶ τοὺς δύο ναοὺς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εὗρεν αὐτόθι μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν ἀγγείων καὶ τεμάχιά τινα ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων.

Ἄλλη ἀνασκαφὴ ἐν Ἀττικῇ, συνέχεια καὶ αὕτῃ ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἐτῶν, εἶναι ἡ τοῦ Ἀμφιαρείου, ἣν διευθύνει ὁ ἔφορος καὶ σύμβουλος κ. Λεονάρδος. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος μέρος μεγάλου οἰκοδομήματος ἔχοντος κιονοστοιχίαν, ἐξ ἧς ἐφάνησαν βάσεις τινὲς καὶ σπόνδυλοι, ἐντὸς δ' αὐτοῦ εὗρέθη πούς χαλκοῦ ἐφίππου ἀνδριάντος.

Καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ἐξετελέσθησαν διάφοροι ἐργασίαι. Ἐν Θήβαις μὲν ὁ ἔφορος κ. Κεραμόπουλος ἡσχολήθη εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐκεῖ μουσείου, ἐν Ὁρχομενῷ δὲ κατε-

σκευάσθη περί τὸν περιώνυμον θησαυρὸν τοῦ Μινύου καὶ περί τὰ λείψανα τῶν παναρχαίων συνοικισμῶν, ἅτινα ἡ Βαυαρικὴ ἀποστολὴ ἀνεκάλυψε, περίβολος ἔχων ἑκτασιν 254 μέτρων καὶ ὕψος 2 μέτρων· οὕτω ὅλος ὁ χῶρος οὗτος ἐξησφαλίσθη καὶ δὲν θὰ χρησιμεύῃ πλέον, ὅπως μέχρι τοῦδε, ὡς ἀποθήκη πάσης ἀκαθαρσίας. Τρίτη ἐργασία ἐν Βοιωτίᾳ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Σωτηριάδου ἐξακολούθησις τῆς σκαφῆς τοῦ παρὰ τὴν Χαιρώνειαν προϊστορικοῦ τύμβου· εὐρέθησαν δὲ αὐτόθι καὶ πάλιν πολλὰ πηλῖνα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια, εἰδῶλια καὶ ἐργαλεῖα καὶ ἀνεκαλύφθησαν λείψανά τινα κτισμάτων, ὧν ἐν εἵχῃ σχῆμα τετραγωνικόν. Ἐκ διαφόρων δὲ παρατηρήσεων ἐπέισθη νῦν ὁ κύριος Σωτηριάδης τελείως, ὅτι ὁ τύμβος οὗτος δὲν ἦτο συνοικισμός, ἀλλὰ τόπος καύσεως νεκρῶν.

Ὁ αὐτὸς ἔφορος ἐνήργησε πλείστας δοκιμαστικὰς σκαφὰς καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λοκρίδος, ἀνεκάλυψε δὲ πλησίον τοῦ Δραχμανίου νέον καὶ σημαντικόν, ὡς φαίνεται, προϊστορικόν συνοικισμὸν ἢ τόπον καύσεως νεκρῶν.

Ἐν Δελφοῖς ἐπεσκευάσθη ἡ στέγη τοῦ Μουσείου, ἐγίναν δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς ἐργασίαι πρὸς θεραπείαν διαφόρων ἐλλείψεων, ἀλλ' ὑπολείπονται ἔτι οὐχὶ ὀλίγαι.

Ἐν Θεσσαλίᾳ εἰργάσθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος οἱ κύριοι Ἀρβανιτόπουλλος καὶ Ἀδαμαντίου. Ὁ πρῶτος εὗρεν ἐν Παγασαῖς νέας ἐπιτυμβίους στήλας, ἀνεκάλυψε δὲ καὶ ἄλλον πύργον πλήρη στήλῶν, ὃν ὁμοῦς εἰσέτι δὲν ἀνέσκαψε· προσέτι εὗρε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Παγασῶν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐρείπια ναοῦ μετ' ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἀρίστης τέχνης· ἐνήργησε δὲ καὶ δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐν Ἀμφαναῖς, ἐν Παλαιοκάστρῳ τοῦ δήμου Καρδίτσης καὶ πλησίον τοῦ Βόλου, ἔνθα ἀνεκάλυψε τάφους τοῦ 5^{ου} καὶ τοῦ 4^{ου} αἰῶνος. Ὁ κύριος Ἀρβανιτόπουλλος ἐπεστάτησε καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Μουσείου, τὸ ὁποῖον ὁ κύριος Ἀλέξιος Ἀθανασάκης ὠκο-

δόμησεν ἐν Βόλῳ ἰδίᾳ δαπάνη καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸ ἔθνος. Ὁ δὲ κύριος Ἀδαμαντίου, ἔφορος τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἀπεστάλη εἰς τὰ Μετέωρα, ἵνα φροντίσῃ περὶ συντηρήσεως τῶν ἐκεῖ χριστιανικῶν μνημείων καὶ ἰδίως τῶν ἀρχαίων τοιχογραφιῶν, αἵτινες ἀπ' αἰώνων εἶχον ἐγκαταλείφθῃ εἰς τὴν τύχην των καὶ ἐφθείροντο· πρὸς πρόληψιν τῆς περαιτέρω βλάβης αὐτῶν ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπισκευασθῶσιν αἱ στέγαι τῶν ναῶν, ἵνα μὴ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν εἰσδύοντα ποτίζωσι τοὺς τοίχους, καὶ νὰ στερεωθῶσι διὰ τοιμέντου αἱ ἀποτριβόμεναι τοιχογραφίαι· τοιαύτας δ' ἐργασίας ἐξετέλεσεν ὁ κ. Ἀδαμαντίου εἰς τοὺς ναοὺς τῶν μονῶν Βαρλαάμ, Μεταμορφώσεως, ἀγίου Στεφάνου καὶ Ρουσάκη.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἔγιναν αἱ ἀκόλουθοι ἐργασίαι.

Ἐν Μυκῇναις ὑπεστηρίχθη προσωρινῶς διὰ μικρᾶς δαπάνης μέρος τι ἐνὸς τῶν μεγάλων θολωτῶν τάφων καὶ ἐπισκευάσθη τὸ κρηπίδωμα τοῦ περιβόλου τῶν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως βασιλικῶν τάφων.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐξηκολούθησαν αἱ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας διευθύνει ὁ κύριος Καθβαδίας. Ἐστρώθη διὰ πλακῶν καὶ ἐχρωματίσθη τὸ Μουσεῖον, ἰδρύθησαν δ' ἐν αὐτῷ γλυπτὰ τινα καὶ ἀνηγέρθησαν μέρη ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, πρὸ τοῦ Μουσείου δ' ἐστήθησαν τέσσαρες ἀρχαῖοι κίονες. Ἐπίσης ἀνηγέρθη συμπληρωθὲν τὸ κατὰ τὴν δυτικὴν παράδοον τοῦ θεάτρου ἀνάλημμα. Πλὴν τούτων προσετέθη δεύτερον πάτωμα εἰς τὸν ἐκεῖ ξενῶνα, ἀνεκαινίσθη τὸ παρὰ τὸ θέατρον ξύλινον περίπτερον καὶ ἔγιναν ἄλλα τινα ἔργα συντελοῦντα εἰς τὸν ἐξωραϊσμόν τοῦ χώρου.

Εἰς τὴν Ἑρμιονίδα ἐνηργήθησαν ἔρευναι ὑπὸ τοῦ διδάκτορος κυρίου Φιλαδελφέως, ὅστις ἐπὶ τρίμηνον ἔσκαψεν εἰς διάφορα μέρη, ἐν τῇ νεκροπόλει δὲ τῆς ἀρχαίας Ἑρμιόνης εὗρεν ἐντὸς τάφων μέγαν ἀριθμὸν πηλίνων ἀγγείων

καὶ εἰδωλίων, ἐν χαλκοῦν κράνος καὶ χαλκοῦν κάτοπτρον μετ' ἐκτύπου προτομῆς τῆς Ἀφροδίτης.

Ἐν Τεγέα ἐιργάσθη ὁ ἔφορος κ. Ῥωμαῖος, ὅστις περὶ συνέλεξεν ἐκ τῶν χωρίων τῆς Τεγεάτιδος διάφορα ἀρχαῖα καὶ κατέθηκεν αὐτὰ εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον. Προσέτι συνέπληρωσε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ἀφοῦ τὸ 1908 ἀπηλλοτριώθη καὶ κατηδαφίσθη ἡ ἐπ' αὐτοῦ ὑπολειπομένη οἰκία, καὶ εὔρε κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην τεμάχιον ἀνδρικοῦ κορμοῦ ἐκ τῶν ἀετωμάτων καὶ τμήμα δωρικοῦ ἐπιστυλίου, ἐξ οὗ, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν συνάγεται, ὅτι ὁ πρόδομος καὶ ὀπισθόδομος τοῦ ναοῦ ἦσαν δωρικοῦ ρυθμοῦ. Ὁ κ. Ῥωμαῖος ἐνήργησε σκαφὴν τινα καὶ παρὰ τὸν Ἀγ. Σώστην, ἔνθα ἄλλοτε εἶχον ἀνακαλυφθῆ πολλὰ πῆλινα εἰδώλια, εὔρε δὲ πάλιν ὅμοια εἰδώλια καὶ χαλκοῦν ἔλασμα ὕψους 0,25 μ. παριστῶν ἑκτυπον τὴν Κόρην πιθανώτατα, τέχνης ἀρίστης τοῦ 460 περίπου πρὸ Χριστοῦ.

Ὁ ἔφορος κ. Κουρουγιώτης ἐπανέλαβε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὰς ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους ἐρεῦνας του καὶ ἔσκαψε πλησίον τοῦ ἵπποδρόμου, ἀνεκάλυψε δὲ δωρικά τινα κιονόκρανα καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων καὶ μικρὸν ῥωμαϊκόν, ὡς φαίνεται, οἰκοδόμημα, τετραγωνικὸν ἔξωθεν, ἡμικυκλικὸν δ' ἔσωθεν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἴσως ἐξέδρα τις.

Καὶ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Μεσσήνης ἐπανέλαβεν ἡ Ἐταιρεία τὸ 1909, ἀπέστειλε δ' ἐκεῖσε τὸν κ. Γ. Οἰκονόμον, ὅστις ἐργασθεὶς ἐπὶ δύο μῆνας ἀπεκάλυψε τὸ πέρας τοῦ δυτικοῦ σκέλους τοῦ σταδίου μετὰ 13 σειρῶν ἐδράνων, προσέτι δὲ ἀνέσκαψε τελείως δύο μεγάλα οἰκοδομήματα κείμενα ἐν τῇ Ἀγορᾷ πλησίον τρίτου θεατροειδοῦς ἀποκαλυφθέντος τὸ 1895. Τὰ τρία ταῦτα κτίσματα ὁμοῦ ἀπετέλουν, ὡς συνάγεται ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἐκεῖ εὑρεθείσης, τὸ Βουλευτήριον ἢ Συνέδριον.

Μικρά σκαφή ἔγινε καὶ παρὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον, ἔνθα ὁ ἔφορος κ. Σχιᾶς ἐκτελῶν διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου ἐκαθάρισε δαπάναις τῆς Ἑταιρείας τάφον σεσυλημμένον δυστυχῶς ἤδη πρὸ ἐτῶν. Ἐβεβαιώθη μόνον, ὅτι ὁ τάφος ἦτο μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ ὅτι κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος ὡμοίαζε πρὸς τοὺς βασιλικοὺς τάφους τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ἐξετέλεσε — καὶ ἐκτελεῖ εἰσέτι — ἡ Ἑταιρεία κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργείου καθολικὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἐκεῖ Μουσείου, τοῦ ὁποίου ἡ στέγη μάλιστα εὐρίσκετο ἐν κακῇ καταστάσει. Ἡ τεχνικὴ διεύθυνσις τῶν ἐργασιῶν εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὸν νομομηχανικὸν Ἡλείας.

Ἐρχόμεθα νῦν εἰς τὰς νήσους. Ἐν Εὐβοίᾳ ὁ σύμβουλος κ. Παπαβασιλείου ἀνεκάλυψε παρὰ τὸ χωρίον Στενὴν τὰ λείψανα μεγάλου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἦτο ἴσως ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἐνήργησεν ἄλλας τινὰς δοκιμαστικὰς σκαφὰς παρὰ τὰ χωρία Ἀλιθέριον, Δύστον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Νάξῳ δὲ ὁ σύμβουλος κ. Κλῶν Στέφανος ἐξηκολούθησε τὴν ἐξερεῦνησιν τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως Καστράκι καὶ ἀνεκάλυψε λείψανα ὀχυρωμάτων καὶ οἰκοδόμημά τι, ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι πολλὰ τεμάχια ἀγγείων φέροντα συνήθως μὲν χαρακτά, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ γραπτὰ κοσμήματα.

Γενναῖον ποσὸν ἐδαπάνησεν ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν καὶ διὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ ἐν Δήλῳ Μουσείου, ἄλλο δὲ Μουσεῖον ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἐπλήρωσε καὶ δι' αὐτὸ ἤδη ποσόν τι.

Ταῦτα περὶ τῶν ἔργων τῆς Ἑταιρείας τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ συντήρησιν ἀρχαίων. Ἐκ τῶν τακτικῶν δὲ δημοσιευμάτων αὐτῆς τῆς μὲν Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος ἡ ἑκδοσις ἐξηκολούθησε κανονικῶς, τὰ δὲ

Πρακτικὰ τοῦ 1908 ἐβράδυναν μὲν, ἐξεδόθησαν ὁμῶς καὶ ταῦτα ἐντὸς τοῦ λήξαντος ἔτους.

Διαλέξεις δὲ ἀναφερόμεναι εἰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας ἐγένοντο ἐν τῷ καταστήματι αὐτῆς δύο, ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κυρίου Σωτηριάδου, ὅστις ὠμίλησε περὶ τῶν ἐλλειψοειδῶν κτισμάτων τοῦ Θέρμου, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κυρίου Ἀδαμαντίου πραγματευθέντος περὶ τῶν ναῶν καὶ τῶν παλατίων τῶν Δεσποτῶν ἐν Μυστρᾷ.

Τὰ ἔξοδα τῆς Ἑταιρείας καθ' ὅλον τὸ 1909 ἀνῆλθον εἰς δραχ. 335,179, τὰ δὲ τακτικὰ ἔσοδα εἰς δραχ. 348,785, ὥστε προέκυψε περίσσευμα ἐκ δραχ. 13,606. Τὸν ἑλεγχον δὲ ἐπὶ τῆς χρηματικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας ἀσχοῦσιν, ὡς γνωρίζετε, αἱ ἐκάστοτε ὑφ' ὧν ἐκλεγόμεναι ἐλεγκτικαὶ ἐπιτροπεῖαι. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἐσχάτως ἐξεφράσθησαν ἐπανειλημμένως ὑπόνοιαι, τὸ Συμβούλιον δι' ἐγγράφου παρεκάλεσε τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν, ὅπως διορίσῃ ἰδίαν ἐπιτροπεῖαν πρὸς ἐξέλεγχιν τῆς διαχειρίσεως ὅχι μόνον τοῦ λήξαντος ἔτους, ἀλλὰ καὶ τῶν προηγουμένων. Ἡ δὲ Κυβέρνησις εἰσακούουσα τὴν παράκλησιν ταύτην κατήρτισεν ἤδη ἐπιτροπεῖαν ἐξ ἀρμοδίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπὸ τινων ἐβδομαδῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἔργον.

Ἐν τέλει ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ΓΤ'Β' τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ πενταμελὴς ἐπιτροπεῖα συνέταξαν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἀρξαμένου ἔτους καὶ ὑπέβαλον αὐτὸν πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος παρουσιάζει ἑλλειμμα ἐκ δραχ. 41,621, τὸ ὅποιον θ' αὐξηθῇ ἀκόμη ἱκανῶς, διότι τὸ ὑπουργεῖον ὑπέδειξεν ἤδη ἡμῖν ἀναγκαίᾳς τινὰς προσθήκας εἰς τὰ ἔξοδα, περὶ ὧν τὸ Συμβούλιον προσεχῶς θ' ἀποφασίσῃ. Αἷτιος δὲ τοῦ μεγάλου ἐλλείμματος εἶναι ὁ μνημονευθεὶς νόμος ΓΤ'Β', ὅστις,

ἐν ᾧ ἐμείωσε τὰς ἐκ τοῦ λαχείου προσόδους τῆς Ἑταιρείας κατὰ 100 χιλιάδας δραχ., συγχρόνως ἐπέβαλεν αὐτῇ πολ-
λὰς δαπάνας, αἵτινες πρότερον ἐπεβάρυνον τὸν προϋπολο-
γισμὸν τοῦ Κράτους. Τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ πενταμελὴς
ἐπιτροπεία ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τούτου νὰ περιορίσωσι ση-
μαντικῶς τὰ κονδύλια τῶν ἀνασκαφῶν, τῶν δημοσιευμά-
των καὶ ἄλλα τινά. Δὲν ἦτο δυνατόν ὅμως νὰ μὴ ἀναγρά-
ψωσιν ἐπαρκεῖς πιστώσεις διὰ τὴν στερέωσιν καὶ συντήρη-
σιν τῶν μνημείων, διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν μουσείων, τὴν
ἐπιτήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων, τὰς ἀπαλλοτριώσεις καὶ
ἄλλας ἐπιβεβλημένας δαπάνας, ὁ δὲ καταρτισμὸς ἴσοσκε-
λοῦς προϋπολογισμοῦ ἀπεδείχθη ὅλως ἀδύνατος. Καὶ τὸ
μὲν ἔλλειμμα τοῦ 1910 θὰ καλυφθῇ ἐκ περισσευμάτων
τῶν παρελθουσῶν χρήσεων· ἐπειδὴ ὅμως ἀναμφιβόλως
ὅμοια ἐλλείμματα θὰ ἔχωμεν καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη,
ὅτε δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλεόν περισσεύματα, τὸ Συμβούλιον
ἐν μακρῷ ὑπομνήματι ὑποβληθέντι μετὰ τοῦ προϋπολογι-
σμοῦ εἰς τὸ Σ.ε.β. Ὑπουργεῖον παρέστησε τὴν δύσκολον καὶ
οὐχὶ ἀκίνδυνον διὰ τὰς ἀρχαιότητας κατάστασιν, ἣν ἐδη-
μιούργησεν ὁ νόμος ΓΤ,Β', ἐλπίζει δὲ ὅτι ἡ Σεβαστὴ Κυ-
βέρνησις θὰ λάβῃ ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς थे-
ραπείαν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἡ θ' ἀποδῶσιν εἰς τὴν Ἑταιρείαν
τοὺς πόρους, τοὺς ὁποίους περιέκοψεν, ἡ θ' ἀπαλλάξῃ
ἡμᾶς ἀπὸ μέρους τοῦλάχιστον τῶν προσθέτων δαπανῶν,
ὅς ἐπέβαλε τῇ Ἑταιρείᾳ ὁ νέος νόμος.

Περὶ τῶν δαπανῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας.

Νόμος ,ΓΤΉΒ' (ὕπ' ἀριθ. 3392)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Βουλῆς ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν.

Ἄρθρο. 1. Τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου ,ΓΝΖ' (ὕπ' ἀριθ. 3057) τῆς 7 Ἰουλίου 1905 περὶ συγχωνεύσεως τοῦ Λαχείου ὑπὲρ τοῦ Ἑθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος ἀποδιδόμενον ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου τούτου ποσὸν δραχμῶν ἐβδομήκοντα πέντε χιλιάδων κατὰ τριμηνίαν ἐκάστου ἔτους περιορίζεται κατὰ τὸ τρίτον, ὅπερ εἰσάγεται εἰς τὸ δημόσιον Ταμεῖον, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς τὰς δαπάνας τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων καὶ εἰς πᾶσαν συναφῇ ἀρχαιολογικὴν δαπάνην συμφώνως πρὸς τὰς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀναγραφόμενας κατ' ἔτος πιστώσεις, ὀριζομένης κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς δραχ. 100,000. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται ὑπέρβασις τοῦ ποσοῦ τούτου δι' οἰανδήποτε ἀνάγκην τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας.

Εἰς τὸ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προσωπικὸν περιλαμβάνεται μόνον τὸ κατὰ τοὺς νόμους ΑΒΑΒ' τῆς 28 Μαΐου 1887, ΒΨΑΒ' τῆς 10 Ἀπριλίου 1900 καὶ ,ΒΡΜΘ' τῆς 8 Φεβρουαρίου 1893 προσωπικόν. Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἀναγεγραμμένου ἐν τοῖς ἐδαφίοις δ', ε', ς', ζ', θ', τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ κεφαλαίου 9 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων χρήσεως τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, καὶ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ αὐτοῦ προϋπολογισμοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ κεφαλαίου 9 τοῦ αὐτοῦ προϋπολογισμοῦ, ἔτι δὲ καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρχαιολογικὴ δαπάνη,

βαρύνουσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1910 καὶ ἐφεξῆς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν.

Ἄρθρο. 2. Πᾶσαι αἱ βαρύνουσαι τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν δαπάναι ἀναγράφονται λεπτομερῶς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ αὐτῆς, καὶ καταβάλλονται ἐκ τῶν ἀποδιδομένων τῇ Ἑταιρείᾳ, ὡς ἀνωτέρω ὥρισται, εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προβαίνει εἰς πᾶσαν ἐργασίαν, πληροῦσα τὰς ἀνάγκας τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ συντελοῦσαν εἰς εὐδόωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων. Ἰδίως προβαίνει αὕτη:

1) Εἰς ὑποστήριξιν καὶ συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν.

2) Εἰς οἰκοδομὴν, καταρτισμὸν καὶ συντήρησιν ἀρχαιολογικῶν μουσείων.

3) Εἰς ἐπιμέλειαν, ἐποπτείαν καὶ φύλαξιν τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων, τῶν μνημείων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ τῶν ἐκτελουμένων ἀνασκαφῶν καὶ λοιπῶν ἐργασιῶν.

4) Εἰς τὴν δι' ἀρχαιολογικοὺς λόγους ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν ἰδιωτικῶν κτημάτων, ἐνεργομένην κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ΒΤΕΖ' τῆς 2 Μαρτίου 1896.

5) Εἰς ἀποζημιώσιν καὶ ἀμοιβὰς ἰδιοκτητῶν καὶ εὔρετῶν ἀρχαίων, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμου ΒΧΜΣ' τῆς 24 Ἰουλίου 1899, καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν καὶ δαπάνην πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου τούτου.

6) Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ περὶ ἰδρύσεως ἐργαστηρίου καὶ μουσείου ἐκμαγείων νόμου ΒΡΜΘ' τῆς 8 Φεβρουαρίου 1893, ἥτοι εἰς τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας δι' ἀγορὰν τῶν ὕλικῶν καὶ πληρωμὴν τοῦ ἀναγκαίου πρὸς προσωπικοῦ τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ πώλησιν ἐκμαγείων καὶ ἐκ τῶν πόρων τούτου καταρτισμὸν ἐν Ἀθήναις Μουσείου ἐκμαγείων.

7) Εἰς οἰκοδομὴν ἐν Ἀθήναις, καταρτισμὸν καὶ συντήρησιν Μουσείου Χριστιανικῶν καὶ Μεσαιωνικῶν ἀρχαιοτήτων.

Ἄρθρο. 3. Εἰς πάσας τὰς κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἐργασίας καὶ δαπάνας προβαίνει ἡ Ἑταιρεία, συμφώνως ταῖς δια-

τάξεις τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς καὶ μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς Συμβουλίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐτησίου λεπτομεροῦς προϋπολογισμοῦ αὐτῆς, ὑποβαλλομένου εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ δημοσιευομένου ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Πρὸς ἐκτέλεσιν ὅμως ἀνασκαφῶν καὶ ἐργασιῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μνημείων καὶ πρὸς διορισμὸν οἰουδήποτε προσωπικοῦ ἐν τοῖς μουσείοις καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων, ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἔγκρισις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ οὕτω διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἐν τοῖς μουσείοις καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ἔφοροι, ἐπιμεληταί, ἐπιστάται καὶ φύλακες θεωροῦνται καὶ ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ὑπάγονται ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐξομοιούμενοι προσέτι, ὡς πρὸς τὰ προσόντα, πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους ὑπαλλήλους τοῦ Δημοσίου καὶ ὑπαγόμενοι εἰς τοὺς περὶ συντάξεως δημοσίων ὑπαλλήλων νόμους.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος νόμου ὑπηρετούντων ἐφόρων καὶ ἐπιμελητῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας λογίζεται ὡς συντάξιμος.

Ἄρθρ. 4. Ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους ἡ Ἐταιρεία ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως λεπτομερῆ καὶ ἀναγελυμένον ἀπολογισμὸν πασῶν τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 1 δαπανῶν τοῦ λήξαντος ἔτους, ὅστις δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρ. 5. Ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ διατάξεων καθορισθήσεται διὰ Β. Διατάγματος, ἐκδοθησομένου προτάσει τῶν Ὑπουργῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, μετὰ γνώμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Πᾶσα διάταξις νόμου ἀντικειμένη εἰς τὸν παρόντα νόμον καταργεῖται.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰανουαρίου 1910.

Ὁ παρὼν νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ παρ' Ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, δημοσιευθήτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1909

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Οἱ Ὑπουργοὶ

Ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
ΠΑΝΑΓ. ΘΡ. ΖΑΙΜΗΣ

Ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν
ΑΘ. ΕΥΤΑΞΙΑΣ

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1909.

Ὁ Ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός
Κ. Δ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

1909

Α'. "Εκτακτος Συνέλευσις πρὸς τροποποίησιν τοῦ Ὁργανισμοῦ.

Τῇ 8 Νοεμβρίου 1909, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10 π.μ. ἐγένετο πρώτη ἔκτακτος συνέλευσις τῶν ἐταίρων πρὸς τροποποίησιν τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου ΓΤΨΒ' τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1909. Πρασῆλθον ἐταῖροι 36. Προήδρευσε δὲ ὁ Πρόεδρος κ. Σπ. Σακελλαρόπουλος.

Εἰς τοὺς παρόντας ἐταίρους διενεμήθη τὸ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ψηφισθὲν καὶ κατ' ἀπόφασιν αὐτοῦ τυπωθὲν σχέδιον τροποποιήσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ (ἴδε σελ. 80). Γενομένης συζητήσεως ἐγένετο δεκτὸν ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τὸ σχέδιον τοῦτο κατ' ἄρθρον καὶ ἐν συνόλῳ. Ἡ συνέλευσις διελύθη περὶ ὥραν 12.

Β'. "Εκτακτος Συνέλευσις.

Τῇ 26 Νοεμβρίου 1909, ἡμέρᾳ Πέμπτῃ, ὥρᾳ 4 μ. μ. ἐγένετο δευτέρα ἔκτακτος συνέλευσις τῶν ἐταίρων, ἵνα κατὰ τὸ ἄρθρον 18 τοῦ Ὁργανισμοῦ ἀποφανθῇ περὶ τοῦ πρακτέου, παρατηθέντος τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου κ. Δ. Τσιθανοπούλου.

Παρήσαν ἐταῖροι 45. Προήδρευsen ὁ κ. Σπ. Σακελλαρόπουλος.

Ἀνεγνώσθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Δ. Τσιθανοπούλου, ἐν ᾗ οὕτως δηλοῖ, ὅτι ἀναγκάζεται νὰ παύσῃ πλέον ἀποτελῶν μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας. Γενομένης συζητήσεως ἡ συνέλευσις δι' ἀναστάσεως ἀπεφάσισε νὰ μὴ γένηται δεκτὴ ἡ παραίτησις τοῦ Ἀντιπροέδρου κ. Δ. Τσιθανοπούλου.

Γ'. "Εκτακτος Συνέλευσις πρὸς ἐκλογὴν Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου.

Τῇ 10 Δεκεμβρίου 1909, ἡμέρᾳ Παρασκευῇ, ὥρᾳ 3 μ. μ. συ-

νῆλθον οἱ ἐταῖροι εἰς Γ' ἔκτακτον συνέλευσιν πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου, μετὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ κ. Τσιθανοπούλου ὅτι ἐπιμένει ἐν τῇ παραίτησιν αὐτοῦ. Παρῆσαν ἐταῖροι 65. Προήδρευσε δὲ ὁ κ. Σπ. Σακελλαρόπουλος.

Ἀνεκoinώθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Δ. Τσιθανοπούλου, δι' ἧς δηλοῖ ὅτι ἐπιμένει ἐν τῇ ἀποχωρήσει αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀντιπροεδρείας τοῦ Συμβουλίου.

Ἡ συνέλευσις ἀποδεξαμένη τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Τσιθανοπούλου ὡνόμασεν αὐτὸν ὁμοφώνως κατὰ πρότασιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου ἐπίτιμον Ἀντιπρόεδρον.

Εἷτα ἐγένετο ψηφοφορία διὰ ψηφοδελτίων πρὸς ἐκλογὴν Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου. Ἐψήφισαν ἐταῖροι 65. Ἐξελέγη δὲ Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Μιστριώτης διὰ ψήφων 46.

1910

Α'. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῇ 31 Ἰανουαρίου 1910, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρα 10¹/₂ π. μ. συνῆλθον οἱ ἐταῖροι εἰς πρώτην τακτικὴν συνέλευσιν ἵνα ἐκλέξωσι τὸ Προεδρεῖον τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐξελεγκτικὴν καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπεῖαν διὰ τὸ ἔτος 1910 καὶ ἀκούσωσι τὴν λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1909.

Παρῆσαν ἐταῖροι 36, οἷς διενεμήθη ἔντυπος γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1909 μετὰ ἀναλυτικῶν πινάκων (ἴδε σελ. 13—55).

Γενομένης ψηφοφορίας ἐξελέγησαν ὁμοφώνως Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ὁ κ. Γ. Γρηγοράκης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Δουβουνιώτης, Α' Γραμματεὺς ὁ κ. Χρ. Ἠλιόπουλος καὶ Β' Γραμματεὺς ὁ κ. Π. Οἰκονόμος. Εἷτα γενομένης ψηφοφορίας διὰ ψηφοδελτίων ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς οἱ κ. Ν. Καλογερόπουλος, Ἀθ. Ματάλας, Γρ. Γρηγοράκης, Β. Θεοδωρόπουλος καὶ Ἀθ. Κριεζῆς. Ἀκολούθως ὁ Γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου κ. Χρ. Τσουντας ἀνέγνω τὴν ἐν σελ. 57 ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ ἔτος 1909.

Β'. Τακτική Συνέλευσις.

Τῇ 14 Φεβρουαρίου 1910, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10 1/2 π. μ. ἐγένετο δευτέρα τακτικὴ συνέλευσις τῶν ἐταίρων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Γρ. Γρηγοράκη.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Χρ. Ἡλιόπουλος ἀνέγνωσε τὴν ἐν σελ. 74—78 ἔχθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1909.

Γενομένης συζητήσεως ἡ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν τοῦ ἔτους 1909 καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῆς πρὸς τε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, τὴν ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἐταιρείας.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Κύριε Πρόεδρε,

Συνεπεία τῆς ἀπὸ 1 τρέχοντος μηνὸς ἀνακοινώσεως ὑμῶν, ὅτι κατὰ τὴν 31 παρελθόντος ἐξελέγημεν οἱ ὑποφαινόμενοι μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς, ἐπελήφθημεν, κατὰ τὸ ἄρθρον 34 τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐταιρείας, τοῦ ἐλέγχου τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διαχειρίσεως αὐτῆς, ἐχούσης κατὰ τὰ ἐν τοῖς γραφεῖσι αὐτῆς τηρούμενα λογιστικὰ βιβλία ὡς ἑξῆς:

Α'. Χρηματικὸν

α') Χρέωσις.

Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὐρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῆς Ἐταιρείας

τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς	
Ἐπιτροπῆς	Δρ. 4.738.85
Εἰσπράξεις ἀπὸ ἔσοδα γενικοῦ προϋπολογισμοῦ	» 273,755.05
» » προκαταβολὰς	» 23,908.65
» » Τράπεζαν Γ.Π. Σκουζέ	» 290,060 —
» » Τράπεζαν Ἀνατολῆς	» 75,952,85
» » Ταμεῖον Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ ἀρχαιοτήτων	» 75,000.—
» » τόκους καὶ μερίσματα ἀ' ἐξαμηνίας 1908	» 9,842.50
» » ἀξίαν μιᾶς ὁμολογίας πα- τριωτικοῦ δανείου κληρωθεί- σης εἰς τὸ ἄρτιον	» 10.—
Τὸ ὅλον . . .	<u>Δρ. 753,267.90</u>

β') Πίστωσης.

Πληρωμαὶ εἰς ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ	Δρ. 335,178.60
» » προκαταβολὰς	» 25,650.—
» » Τράπεζαν Γ. Σκουζέ (ἔντοκος κατάθεσις)	» 287,206.40
» » Τράπεζαν Ἀνατολῆς (ἔντοκος κατάθεσις)	» 35,979.35
» » Τράπεζαν Ἀθηνῶν (ἔντοκος κατάθεσις)	» 60,000.—
» » πιστώτας διαφόρους	» 472.50
» » παρακαταθήκην δι' ἀνασκαφὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ	» 8,093.40
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς.	» 687.65
Τὸ ὅλον . . .	<u>Δρ. 753,267.90</u>

Β'. Ήσοδα καὶ Ήξοδα.

α') Ήσοδα.

Ἀπὸ εἰσφορὰς ἐταίρων	Δρ.	2,393.45
» τόκους καὶ μερίσματα	»	35,963.50
» ἔσοδα δημοσιευμάτων	»	9,773.40
» » κεκλεισμένων χρήσεων	»	168.—
» » διάφορα	»	456 70
» » λαχείου	»	300,000.—
» περίσσευμα ἔτους 1908	»	56,157.51
Τὸ ὅλον	Δρ.	<u>404,912 56</u>

β') Ήξοδα.

Εἰς μισθοὺς προσωπικοῦ γραφείων καὶ Βιβλιοθήκης	Δρ.	12,665.—
» μισθοὺς προσωπικοῦ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων	»	39,500.85
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως	»	8,771.05
» » Βιβλιοθήκης	»	5,770.80
» ἀνασκαφὰς καὶ συντήρησιν ἀρχαίων μνημείων	»	224,634.73
» γενικά ἔξοδα ἀνασκαφῶν καὶ συντηρήσεως μνημείων	»	12,200.—
» ἔξοδα δημοσιευμάτων	»	17,340.30
» διαφόρους δαπάνας καὶ ἀπρόοπτα ἔξοδα	»	7,155.77
» ἔξοδα παρελθουσῶν χρήσεων	»	7,140.10
Περίσσευμα ἐξ ἐσόδων	»	69,733.96
Ἐν ὅλῳ	Δρ.	<u>404,912.56</u>

Γ'. Γενικὸς Ἱσολογισμός.

α') Ἑνεργητικόν.

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 ἀνήρχετο εἰς	Δρ.	<u>893,479.12</u>
---	-----	-------------------

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐξῆς :

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ.	687.65
2)	» μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς . .	»	131,320.—
3)	» ὁμολογ. ἐνοποιημένου δανείου 1898	»	171,795.75
4)	» » πατριωτ. δαν. 30,000,000	»	35.—
5)	» » ἐθνικοῦ δανείου κεφαλαιο- ποιήσεως	»	640.—
6)	» προκαταβολὰς	»	3,685.—
7)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τρα- πέζῃ Γ. Π. Σκουζῆ	»	60,749.40
8)	» χρεώστας ἐκ γραμματίων Λαχείου	»	1,331.60
9)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τρα- πέζῃ Ἀνατολῆς	»	60,000.—
10)	» ἀκίνητα κτήματα	»	65,170.24
11)	» κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	»	259,863.80
12)	» ταμεῖον Λαχείου Ἐθνικοῦ Στόλου	»	75,000.—
13)	» παρακαταθήκας δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	»	3,200.68
14)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τρα- πέζῃ Ἀθηνῶν	»	60,000.—
Τὸ ὅλον . . .		Δρ.	<u>893,479.12</u>

β') Παθητικόν

Τὸ δὲ παθητικὸν τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου
1909 ἀνῆρχετο εἰς Δρ. 893,479.12

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐξῆς :

1)	Ἀπὸ ἐγγυοδοσίας	Δρ.	1,500.—
2)	» ὑπόλοιπον παρακαταθήκης	»	— .26
3)	» κεφάλαιον Δρ. 822,244.90		
4)	» τὸ καθαρὸν περίσ- σευμα ληγούσης χρῆσεως 1909 . . .	»	69,733.96
Τὸ ὅλον . . .		Δρ.	<u>893,479.12</u>

Δ'. Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνῆρχετο εἰς Δρ. 891,978.86

ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐξῆς:

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ.	687.65
2)	» 56 μετοχὰς τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς. »	131,320.—	
3)	» 1697 ὀμολ. Ἑθν. Δαν. ἐνοποιήσεως »	171,795.75	
4)	» 35 ὀμολ. πατριωτ. δαν. 30,000,000 »	35.—	
5)	» μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἕνα ὀριστικὸν τίτλον Ἑθνικοῦ δανείου κεφαλαιοποιήσεως	»	640.—
6)	» προκαταβολὰς	»	3,685.—
7)	» ἔντοκον κατάρθσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Π. Σκουζῆ	»	60,749.40
8)	» χρεώστας ἐκ γραμματίων Λαχείου 1897—1900	»	1,331.60
9)	» ἔντοκον κατάρθσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἀνατολῆς	»	60,000.—
10)	» ἀκίνητα κτήματα ἀξίας	»	65,170.24
11)	» κατάστημα τῆς Ἑταιρείας ἀξίας »	259,863.80	
12)	» Ταμεῖον Λαχείου Ἑθνικοῦ Στόλου »	75,000.—	
13)	» παρακαταθήκας δι' ἀρχαιολογικά ἔργα	»	3,200.68
14)	» ἔντοκον κατάρθσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Ἀθηνῶν	»	60,000.—

Τὸ ὅλον . . . Δρ. 893,479.12

ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων τῶν ὀφειλομένων

1) Εἰς ἐγγυοδοσίαν ἐργολάβου

N. Μοσχοῦ Δρ. 1,500.—

2) Εἰς ὑπόλοιπον παρακατα-

θήκης » — .26 » 1,500.26

Ὑπολείπεται καθαρὰ περιουσία τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909

Δρ. 891,978.86

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιουσίας ἡ Ἑταιρεία κέκτηται καὶ διάφορα δημοσιεύματα· ἥτοι Ἀρχαιολογικὴν Ἑφημερίδα, Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κλπ. καταγεγραμμένα ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ, ἐξ ὧν ἐπωλήθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1909 καὶ εἰσεπράχθησαν δραχμαὶ 9,773.40/00, αἵτινες ἐνεγράφησαν εἰς τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸ Κεφάλαιον Α. ἄρθρον 4, ἥτοι ἐπὶ ἔλαττον τῶν προϋπολογισθέντων κατὰ δραχ. 226.60/00.

Ἐκ τοῦ γενομένου ἐλέγχου τῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας ἐξάγομεν, ὅτι αὕτη εἶνε ἀκριβεστάτη, τηρουμένων ἀνελλιπῶς τῶν τε βιβλίων τοῦ λογιστηρίου καὶ τοῦ ταμείου. Ὅθεν προτεινόμεν ὅπως ἡ διαχείρισις τοῦ ἔτους 1909 θεωρηθῇ ὀρθῶς ἔχουσα καὶ ἐπικυρωθῇ ὅ τε Ἰσολογισμὸς καὶ Ἀπολογισμὸς τοῦ λήξαντος ἔτους 1909, συνάμα δὲ ἐκφρασθῇ ἡ εὐαρέσκεια τῆς Συνελεύσεως εἰς τε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν ἐνδελεχῆ μέριμναν καὶ τὴν τέλεισιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 11 Φεβρουαρίου 1910.

Τὰ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς

Γ. Γρηγοράκης

Ἀθ. Ματάλας

Β. Θεοδωρόπουλος

Α. Ε. Κριεζῆς

ΒΑΣΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ

*Περὶ ἐγκρίσεως τροποποιήσεως ἄρθρων τινῶν τοῦ ἐγκριμένου
ὀργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργοῦ, ἐγκρίνομεν τὰς τροποποιήσεις εἰς τὸν διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1899 Ἡμ. Διατάγματος ἐγκριμένον ὀργανισμόν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ψηφισθείσας ἐν συνελύσει τῶν ἐταίρων τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1909.

Ἡ αὐτὸς Ὑπουργὸς δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν διάταγμα μετὰ τῶν ἐγκριθεισῶν τροποποιήσεων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Νοεμβρίου 1909.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν
Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑΚΟΣ

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΙΣ

τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας

Ἄρθρον 1. Εἰς τὸν διὰ τοῦ Β. Διατάγματος ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1899 ἐγκριμένον Ὁργανισμόν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπιφέρονται αἱ ἑξῆς τροποποιήσεις :

α') Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἁρθρου 31 «Οἱ ἐταῖροι συνέρχονται τῇ προσκλήσει τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου εἰς τακτικὰς μὲν συνελύσεις τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Φεβρουαρίου, ἀνὰ τριετίαν δὲ καὶ τῇ τρίτῃ Κυριακῇ τοῦ Φεβρουαρίου» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἑξῆς :

«Οἱ Ἑταῖροι συνέρχονται τῇ προσκλήσει τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου εἰς τακτικὰς μὲν συνελύσεις τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ

τοῦ Ἰανουαρίου», ἀνὰ τριετίαν δὲ καὶ τῇ τρίτῃ Κυριακῇ τοῦ Ἰανουαρίου.

Τὰ ἐν τῷ τέλει τοῦ β' ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 31 «συγχρόνως δημοσιεύει περὶ τούτου καὶ γνωστοποιήσας διὰ τριῶν ἡμερῶν», διαγράφονται.

6') Ἐν τῷ ἄρθρῳ 32 τὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ α' ἐδαφίου : «Διὰ μυστικῆς δὲ ψηφοφορίας, διὰ ψηφοδελτίου, ἐκλέγεται τριμελὴς ἐλεγκτικὴ ἐπιτροπεία» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς «Διὰ μυστικῆς δὲ ψηφοφορίας, διὰ ψηφοδελτίου, ἐκλέγεται πενταμελὴς ἐλεγκτικὴ ἐπιτροπεία, ἥτις εἶναι καὶ ἐπιτροπεία ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ ἀρχομένου ἔτους».

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γ' ἐδαφίου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 32, δηλ. μετὰ τὰς λέξεις «ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ λήξαν ἔτος», προστίθενται τὰ ἐξῆς :

«Εἴτα δὲ ἀναγινώσκεται ἡ ἔκθεσις τῆς κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐλεγκτικῆς ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ἀποφαίνεται ἡ συνέλευσις ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως.

Τὸ δ' ἐδάφιον τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 32, τὸ ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων «Κατὰ τὴν δευτέραν τακτικὴν συνέλευσιν» καὶ λήγον διὰ τῶν λέξεων «ἐπιτροπεία ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ» διαγράφεται.

Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ε' ἐδαφίου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου «Κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἀνὰ τριετίαν τακτικὴν συνέλευσιν» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς : «Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀνὰ τριετίαν τακτικὴν συνέλευσιν».

γ') Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου 35 «Ὁ προϋπολογισμὸς συντάσσεται ἐν σχεδίῳ κατ' ἔτος καὶ ἐντὸς τοῦ Μαρτίου ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου, διαιρεῖται δὲ εἰς τμήματα ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ὧν ἕκαστον διαιρεῖται εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα. Τὸν οὕτω συντεταγμένον προϋπολογισμὸν ἐξετάζει καὶ διαρρυθμίζει ὀριστικῶς τὸ συμβούλιον μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπείας» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς :

«Ὁ προϋπολογισμὸς συντάσσεται ἐν σχεδίῳ κατ' ἔτος, ἐντὸς τῆς πρώτης ἐβδομάδος τοῦ Ἰανουαρίου, ὑπὸ τοῦ κ. Ἀντιπροέδρου καὶ τοῦ Γραμματέως. Τὸν οὕτω συντεταγμένον προϋπολογισμὸν

ἐξετάζει, διαρρυθμίζει καὶ ψηφίζει τὸ Συμβούλιον πρὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰανουαρίου μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπείας».

Ἄρθρον 2. Εἰς τὸ τέλος τῆς διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1907 ἐγκειμένης προσθήκης εἰς τὸν Ὄργανισμόν τῆς Ἑταιρείας προστίθενται τὰ ἑξῆς :

«Μέχρι τοῦ πλήρους καταρτισμοῦ τῶν ἀνωτέρω ὀνομαζομένων Μουσείων, οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν Μουσείων δύνανται ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου νὰ διορίζωνται προσωρινῶς, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ εἰς ἄλλα Μουσεῖα κατὰ τὰς ἐπαρχίας.

Ἐν Ἀθήναις δύναται νὰ διορισθῇ εἰς τῶν ἀνωτέρω ἐπιμελητῶν α' τάξεως ὡς ἐπιμελητῆς τοῦ ὑπὸ τὴν διαχείρισιν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Ἑταιρείας διατελοῦντος, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ νόμου ΓΤ Β' τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1909, ἐργαστηρίου καὶ μουσείου τῶν ἐκμαγείων.

Βοηθὸς ἐφόρου ἀρχαιοτήτων ὑπηρετήσας ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐν τινὶ τῶν ἀνωτέρω ὀνομαζομένων Μουσείων κατὰ τὰς Ἐπαρχίας, δύναται νὰ διορισθῇ β' τάξεως ἐπιμελητῆς τοῦ Μουσείου τούτου».

Ἄρθρον 3. Εἰς τὸ κατὰ τὸν Ὄργανισμόν προσωπικὸν τῆς Ἑταιρείας προστίθεται τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ΓΤΒ' νόμου προσωπικόν, ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον ἀμοιβῇ, ἥτοι : α' εἰς τεχνίτης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ ἐπὶ μηνιαία ἀμοιβῇ δραχμῶν διακοσίων, δύο βοηθοὶ τοῦ τεχνίτου, ἐπὶ ἀμοιβῇ δραχμῶν ἑκατὸν ἑκαστός, εἰς ἐργάτης ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ, ἐπὶ ἀμοιβῇ δραχ. ἑβδομήκοντα πέντε, β') εἰς τεχνίτης συγκολλητῆς δι' ἐργασίας ἐκτελουμένας ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς Μουσείοις τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπὶ ἡμερομισθίῳ δραχ. ἑπτά, γ') εἰς τεχνίτης, ὅστις δύναται νὰ εἶναι καὶ ἀλλοδαπός, τοῦ ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς Ἑταιρείας διατελοῦντος ἐργαστηρίου καὶ μουσείου τῶν ἐκμαγείων, ἐπὶ μηνιαία ἀμοιβῇ δραχμῶν τριακοσίων εἴκοσι.

Τὸ προσωπικὸν τοῦτο διορίζεται καὶ ἀπολύεται ἀποφάσει τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου. Ἐξαιροῦνται οἱ κατὰ τὸ ἐδάφιον α' ὑπάλληλοι τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, οἵτινες διορίζονται καὶ ἀπολύονται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου κατ' ἀκολουθίαν προτάσεως τοῦ ἐφόρου τοῦ Μουσείου τούτου.

Ἡ Ἑταιρεία ἀναλαμβάνει πρὸς τοῦτοις τὰς κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον ΓΤΒ' βαρυνούσας αὐτὴν δαπάνας, ἤτοι: α') τὴν ἐκ δρ. ἑκατὸν κατὰ μῆνα ἀποζημιώσιν χημικοῦ πρὸς ἐκκαθάρισιν καὶ συντήρησιν τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ χαλκῶν, β') τὸν ἐκ δρ. πεντακοσίων μνηαῖον μισθὸν τοῦ Ἐφόρου τῆς ἐν Ἀθήναις Πινακοθήκης καὶ τὸν ἐκ δραχ. ἐξήκοντα μισθὸν ἑνὸς κλητῆρος, γ') τὴν ἐκ δραχμῶν τριῶν χιλιάδων ἐξακοσίων ἐνιαυσίαν ἀποζημιώσιν καλλιτέχνου καὶ τεχνίτου πρὸς καθαρισμὸν καὶ διευθέτησιν τῶν ἐν τῇ Πινακοθήκῃ εἰκόνων, τὰ μέχρι χιλίων πεντακοσίων δραχμῶν κατ' ἔτος ἔξοδα τῆς Πινακοθήκης καὶ τὰ μέχρι πέντε χιλιάδων δραχμῶν πρὸς πλουτισμὸν αὐτῆς.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 4. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1910 θέλει συνταχθῇ καὶ ψηφισθῇ ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ λήγοντος ἔτους 1909. Θέλει ψηφίσῃ αὐτὸν τὸ Συμβούλιον μετὰ τῆς νῦν ἐκτελεσμένης πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ 1909.

Ἡ πρώτη κατὰ τὰς ἀνωτέρω τροπολογίας ἐκλογὴ τῆς πενταμελοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας, ἣτις εἶναι καὶ ἐπιτροπεία ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, θέλει γίνῃ κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ισχύοντα, ἤτοι κατὰ τὴν συνέλευσιν τῆς τελευταίας Κυριακῆς τοῦ Ἰανουαρίου 1910, ἡ δὲ περὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1909 ἔκθεσις αὐτῆς θέλει ἀναγνωσθῇ τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Φεβρουαρίου. Ἡ περὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ 1910 ἔκθεσις τῆς αὐτῆς ἐπιτροπείας θέλει ἀναγνωσθῇ τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Ἰανουαρίου 1911 συμφώνως ταῖς ἀνωτέρω διατάξεσι.

Μέχρι τῆς πληρώσεως τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ Ὁργανισμοῦ θέσεως Ἐφόρου ἀρχιτέκτονος, ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς Ἐφόρου ἀρχαιολόγου, διδάκτορος καὶ ὑπηρετούντος καὶ τούτου, ὡς καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἔφοροι, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ὡσαύτως ἐπιτρέπεται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἡ διατήρησις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ νῦν προσελημμένου βοηθοῦ μηχανικοῦ, ἐφ' ἣ λαμβάνει οὗτος ἀμοιβὴν δραχμῶν διακοσίων κατὰ μῆνα.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

α') Έξεδόθησαν τὰ ἑξῆς.

1) Πρακτικὰ τῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1907 εἰς 400 ἀντίτυπα.

2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τοῦ ἔτους 1908, τεύχος γ'-δ' εἰς 500 ἀντίτυπα.

3) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τοῦ ἔτους 1909, τεύχ. α'-β'-γ' εἰς 500 ἀντίτυπα.

4) Πρακτικὰ τῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1908 εἰς 400 ἀντίτυπα.

β') Ἐπωλήθησαν καὶ διετέθησαν τὰ ἑξῆς.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς. Β' Περίοδος (1862-1874). Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν τευχῶν Δ', Γ', ΙΔ' καὶ ΙΖ' ἀντὶ δρ. 8.

2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς. Γ' Περίοδος (1883-1909). Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1884, 1885 καὶ 1886, δύο τοῦ 1887, ἀνὰ ἓν τῶν 1889 καὶ 1890, ἀνὰ δύο τῶν 1891, 1892, 1893 καὶ 1894, ἓν τοῦ τεύχους β'-γ'-δ' τοῦ 1892 καὶ ἓν τοῦ γ'-δ' 1894, ἓν τοῦ α' τεύχους 1895, ἓν τῶν ἐτῶν 1898-1899, δύο τοῦ 1905, τρία τοῦ 1906 ἔτους, 24 τοῦ 1907, ἐννέα τοῦ τεύχους α'-β' 1908, 123 τοῦ τεύχους γ'-δ' 1908 καὶ 106 τοῦ τεύχους α'-β'-γ' 1909 ἀντὶ δρ. 1326,25. Διενεμήθησαν δὲ

εἰς Καθιδρύματα, Βιβλιοθήκας καὶ Ἑταίρους 11 ἀντιπ. τοῦ α'-β' τεύχ. 1908, 203 τοῦ τεύχους γ'-δ' 1908 καὶ 204 τοῦ τεύχους α'-β'-γ' 1909 ἔτους.

3) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1842-1908). Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1871-72, 1872-73, 1873-74, 1874-75, 1878-79, 1880-81, 1881-82, 1888, δύο τοῦ 1900 καὶ 1901, τέσσαρα τοῦ 1902, ἑπτὰ τοῦ 1903 καὶ 1904, 16 τοῦ 1905 καὶ 1906, 20 τοῦ 1907 καὶ 2 τοῦ 1908 ἀντὶ δρ. ἐν ὅλῳ 325. Διενεμήθησαν εἰς Καθιδρύματα, Βιβλιοθήκας καὶ Ἑταίρους ἀντίτυπα 2 τοῦ 1892, 3 τοῦ 1893, 2 τοῦ 1894, 3 τοῦ 1895, 2 τοῦ 1896, 2 τοῦ 1897, 3 τοῦ 1898, ἀνὰ 2 τῶν 1899, 1900 καὶ 1901, 3 τοῦ 1902, ἀνὰ 2 τῶν 1903, 1904, 1905 καὶ 1906, 330 τοῦ 1907 καὶ 280 τοῦ 1908 ἔτους.

4) Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Ἐπωλήθη ἐν ἀντίτυπον ἀντὶ δρ. 12,50.

5) Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα τρία ἀντὶ δρ. 45.

6) Εὐρετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῶν ἐτῶν 1883-1887. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἓν.

7) Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Τόμος Α' 1906. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἓν.

8) Comptes Rendus du Congrès International d'Archéologie, 1re Séssion. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 27 καὶ ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 5 ἀντὶ δρ. 30.

9) Ἀνασκαφὴ Ἀκροπόλεως ὑπὸ Π. Καββαδία καὶ Γ. Καδερᾶου. Ἐπωλήθησαν τεύχη 83 ἀντὶ δρ. 3074,50 καὶ ἐδωρήθησαν 2.

10) Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμνίου καὶ Σέσκλου ὑπὸ Χρ. Τσοῦντα. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 36 ἀντὶ δρ. 1307,40. Ἐδωρήθη ἓν.

11) Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐδόθησαν τρία ἀντίτυπα.

Τὰ πρὸς πώλησιν ἔντυπα τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 εἶχον ὡς ἡ ἑξῆς κατάστασις ἀναγράφει :

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

τῶν πρὸς πώλησιν ὑπαρχόντων ἐντύπων ἐν τῇ ἀποθήκῃ
τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909

I

Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1837 — 1860)

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1837	1	153
»	2	209
»	3	401
1839	11	1
»	12	1
»	15	6
»	17	11
1840	18	1
»	19	21
»	20	12
»	21	18
1841	22	25
»	23	11
»	24	28
1842	25	46
»	26	58
»	27	51
»	28	29
1843	29	35
1858	50	87
1859	51	321
1860	53	48
»	54	17
»	56	43

II

Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1862 καὶ 1869—1874)

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1862	α'	274
»	β'	288
»	γ'	279
»	δ'	294
»	ε'	283
»	ς'	291
»	ζ'	279
»	η'	281
»	θ'	303
»	ι'	298
»	ια'	295
»	ιβ'	286
1869	ιγ'	169
1870	ιδ'	122
1872	ιε'	303
1873	ισ'	306
1874	ις'	296

III

Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(ἀπὸ τοῦ 1883 κ. ἔ.)

α') Πλήρεις σειραί.

Ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Ἐταιρείας ὑπῆρχον ἄχρι τέλους 1909 ἔτους 73 πλήρεις σειραὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς γ' περιόδου τῶν ἐτῶν 1883—1909. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1910 αἱ πλήρεις σειραὶ περιορίσθησαν εἰς 60, αἱ δὲ λοιπαὶ διετεθήσαν, ὅπως πωλῶνται κατὰ τόμους μετὰ τῶν ἄλλων μεμονωμένων τόμων. Ἐκάστῃ τῶν 60 σειρῶν τιμᾶται δραχ. 650.

β') Μεμονωμένοι τόμοι και τεύχη.

Υπάρχουσι προσέτι και οι ἑξῆς τόμοι πωλούμενοι μεμονωμένοι ἕκαστος δρ. 25, ἕκαστον δὲ τεύχος δρ. 6.25.

Ἔτη	Ἀριθμός	Ἀριθμός τευχῶν			
	τόμων	α'	β'	γ'	δ'
1883	115	—	—	—	—
1884	126	2	2	17	—
1885	36	—	—	—	1
1886	23	1	1	—	4
1887	31	2	—	—	1
1888	40	—	—	2	2
1889	40	—	—	—	—
1890	39	—	—	2	2
1891	45	—	—	—	—
1892	46	1	—	—	—
1893	68	—	—	—	1
1894	71	—	—	—	—
1895	26	—	1	1	1
1896	18	—	—	1	1
1897	24	1	1	—	—
1898	19	1	1	—	—
1899	11	—	8	8	16
1900	25	1	1	—	—
1901	17	—	—	2	2
1902	12	—	—	2	2
1903	10	—	—	3	3
1904	13	—	—	8	8
1905	100	2	2	—	—
1906	98	—	—	7	7
1907	91	—	—	8	8
1908	102	—	—	11	11
1909	119	—	—	—	20

IV

Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

1842—1908

Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων
1842	84	1889	149
1848—1849	179	1890	98
1858—1859	234	1891	161
1871—1872	615	1892	181
1872—1873	98	1893	223
1873—1874	259	1894	66
1874—1875	623	1895	68
1876—1877	505	1896	61
1877—1878	526	1897	73
1878—1879	650	1898	68
1879—1880	596	1899	66
1880—1881	566	1900	50
1881—1882	384	1901	26
1882—1883	114	1902	28
1883	63	1903	29
1884	23	1904	30
1885	130	1905	27
1886	88	1906	33
1887	71	1907	50
1888	145	1908	118

Τὰ πρακτικὰ ἐκάστου ἔτους πωλοῦνται μέχρι τοῦ 1905
δρ. 3, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ 1906 καὶ ἐξῆς δρ. 5.

V

Γενικαὶ συνελεύσεις

τῶν ἐταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
τῶν ἐτῶν 1860—1870.

Ἔτος	Φυλλάδια
1860	196
1961	346
1862	371
1863	246
1864	20
1866	315
1867	42
1868	73
1869	113
1870	171

Ἐκαστον φυλλάδιον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1

VI

Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι

ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ
Συλλόγου. Ἐν Ἀθήναις 1852—1855.

Ἔτος	Φυλλάδιον	Ἀντίτυπα
1852	2ον	86
1855	3ον	228

Ἐκαστον φυλλάδιον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

VII

Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπῆς

ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου.
Ἐν Ἀθήναις 1853. Ἀντίτυπα 43, ὧν ἕκαστον πωλεῖται
ἀντὶ δραχ. 1.

VIII

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ

κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι δαπάνῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1860. Ἀντίτυπα 139, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

IX

Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ Μουσείου

ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τόμος πρῶτος. Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τεῦχος πρῶτον. Ἀρχαῖκαί ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί, ὑπὸ H. G. Lolling. Ἐν Ἀθήναις 1869, ἀντίτυπα 248, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 12,50.

X

Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ

καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἀθήνησι 1900, ἀντίτυπα 146, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 15.

XI

Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900, ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 683, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 3.

XII

Εύρετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος

τῆς τρίτης περιόδου, συνταχθὲν ὑπὸ Ἀλεξ. Λαμπροπούλου. Τόμος πρῶτος περιλαμβάνων τὰ ἔτη 1883—1887. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 319, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 30.

XIII

Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθέρων

Ἀρχαιολογικῆς ἔφημερίδος τεύχος γ' καὶ δ' 1902

Ἀντίτυπα 103, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 5.

XIV

Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος

(Τόμος Α' 1906).

Πίνακες 1—33. Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀντίτυπα 244, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δρ. 25.

XV

Comptes Rendus du Congrès International d'Archéologie. 1re Session. Athènes 1905. Ἀντίτυπα 1382, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δρ. 6.

XVI

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως

ἀπὸ 1885—1890 ὑπὸ Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβεράου. Ἐν Ἀθήναις 1907. Ἐν ὅλῳ ἀντίτυπα 279, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δραχ. χρ. 50.

XVII

Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις

Διμινίου καὶ Σέσγλου ὑπὸ Χ. Τσουντα. Ἀντίτυπα 275, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. χρ. 50.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α'.

Κατάλογος βιβλίων ἀγορασθέντων κατὰ τὸ ἔτος 1909.

Academie des Inscriptions et Belles-Lettres. Comptes Rendus 1909.

L'Anthropologie 1908.

Ἀρβανιτοπούλλου Α., Περιγραφή τῶν γραπτῶν στήλῶν τῶν Παγασῶν. Τόμ. Ι.

Architecture, Journal de la Société Centrale des Architectes Français 1909.

Benndorf, Forschungen in Ephesos.

Bezold C., Ninive und Babylon. Leipzig 1909.

Bissing, Einführung in die Geschichte der Aegyptischen Kunst.

Blinkenberg, Arch. Studien.

Byzantin. Zeitschrift. General register I—XI.

Capart, L'art Egyptien, Paris 1909.

Cauer P., Grundfragen der Homerkritik.

Χρονολογίαί τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας Ἱστορίας 1909.

- Conze*, Die Kleinfunde aus Pergamon 1903.
Χασιώτου Σ. Ὁ Λαχανόκηπος. Σ. Ω. Β. 1909.
Daremberg et Saglio. Dictionnaire des Antiquités 43.
Daufresne Ch., Epidaure. Les prêtres. Les guerisons.
Deonna, Les statues de terre cuite en Grèce 1906.
Erman, Ad, Die ägyptische Religion.
Festschrift, zur Feier Röm.-Germ.-Centalmuseums zu Mainz. 1902.
Forrer R., Urgeschichte des Europäers. Stuttgart
Foucart, Le culte de Dionysos en Attique.
Fougères G., Grèce 1909.
Fick, A., Die Entstehung der Odyssee und die Versabzählung in den griechischen Epen.
Furtwängler, Die Aegineten 1906.
Gaertringeniller, Briefwechsel über eine attische Inschrift zwischen A. Boeckh und Mueller 1908.
Graef, Die antiken Vasen von der Akropolis zu Athen.
Hermes 1909.
Heracliti, Quaestiones Homericae Lipsiae 1910.
Hirschberg J. Hellas Fahrten 1910.
Hoerber F. Griechische Vasen 1909.
Hock, G. Griechische Weihegebräuche.
Jahrbuch für Altertumskunde III Band. Wien.
Ἰννεϛ, Ἱστορία τοῦ κόσμου.
Journal des savants. 1909.
Καρολίδου Π., Ἱστορία Καθολικὴ ἢ Παγκόσμιος. Τόμ. Α'.
 Ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἀσιατικῶν λαῶν 1896.
Καρολίδου Π., Εἰσαγωγή εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν 1894.
Keller O., Die antike Tierwelt. Leipzig 1909.
Kieseritzky-Watzinger. Griechische Grabreliefs aus Südrussland 1909.
Klussman R. Bibliotheca scriptorum classicorum Graecorum et Latinorum.

Knoss B. Codex Graecus XV Uppsalsensis. Uppsala 1908.

Κοντοπούλου. Λεξικὸν Ἑλληνοαγγλικόν 1907.

Krumbacher Byzantinische Zeitschrift 1909.

Λάμπρου Σ., Νέος Ἑλληνομνήμων τόμος Βος.

Libanii Opera vol. V.

Lübkers J. Reallexicon des klassischen Altertums.

Marquand, Greek-Architecture 1909.

Maspero G. L' Archéologie Égyptienne.

Man. Monthly Record of Anthropological Science
VIII 1909.

Memnon, Zeitschrift für die Kunst und Kultur - Geschichte des alten Orients 1909.

«Ἡ Μελέτη» Περιοδικὸν 1909. (Σ. Ω. Β.).

Meurer M. Vergleichende Formenlehre des Ornamentes und der Pflanze.

Μύλλερ Ο. Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, (μετάφρασις Σ. Λάμπρου).

Morgan I. Les premières civilisations.

Monuments et Mémoires. Fondation Piot Τόμ. 16.

Mosso Ang., Escursioni nel Mediterraneo e gli Scavi di Kreta.

Münchener archäol. Studien 1909.

Muchau H., Pfahlhausbau und Griechentempel.

Neurath G. Antike Wirtschaftsgeschichte.

Nilsson M. Studien zur Geschichte des alten Epeiros 1909.

Nicole J. Mélanges Nicole.

Ooge M. d' The Acropolis of Athens 1908.

Παπαγεωργίου Ν. Π. Μνημεῖα τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ λατρείας τοῦ Ἀγ. Δημητρίου.

Παπαγεωργίου Δ. Τὰ φραστικὰ τοῦ Ἀττικοῦ λόγου εἶδη καὶ ἡ τούτων Ἑρμηνεία.

«Παναθήναια» 1909.

Peabody Charles, The exploration of Bushey Cavern near Cavetown Maryland.

«*Philologus*» Supplement band XI 1908.

«*Philologus*» 1909.

Pottier E. Diphilos et les modeleurs de Terre-cuites Grecques.

Πρόκλου Διαδόχου. Ὑποτύψεις τῶν ἀστρνομικῶν ὑποθέσεων.

Pfister J., Der Reliquienkult in Altertum v. 37.

Reinach. S. Repertoire de reliefs Grecs et Romains

Reinach S. Orpheus. Histoire Générale des Religions.

Ridder A. de, Catalogue Collection de Clerc. VI. Les terres cuites et les verres.

Ridder A. de, (Catalogue) Jome v. Les Antiquités Cypriotes 1908.

Ridder A. de, Catalogue IV Les marbres, les vases peints et les ivoires V.

Roscher, Lexicon der griechischen und römischen Mythologie.

Rheinisches Museum 1909.

Ῥουσοπούλου Λεξικὸν Ἑλληνογερμανικόν.

Robert C. Pausanias als Schriftsteller.

Σβορώνου Ι. Διεθνὴς Ἐφημερίς τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας. Τόμ. X, XI.

Schrader H. Archaische Marmor-skulpturen im Acropolis-Museum zu Athen.

Schede M. Antikes Traufleisten Ornament 1909. V.

Sergi G. Europa. L'origine dei popoli Europei 1908.

Smith and Hutton, Catalogue of the Wyndham Francis Cook Collection (II).

Siecke. Götterattribute und sogenannte Symbole Jena 1909.

Sitzungsberichte der K. Preuss. Akademie der Wissenschaften 1909.

Sudhoff K. Aus dem Antiken Badewesen. Berlin. 1910.

- Sybel L.*, Christliche Antike. Zweiter Band.
Wiegand Th. Sechster Vorläufiger Bericht über Ausgrabungen in Milet und Didyma 1908.
Wilski P. Klimatologische Beobachtungen aus Thera Band IV.
Wiener Eranos Wien 1909.
Woermann Geschichte der Kunst.
Ward. Greek Coins and their Parent Cities 1902 v.18.
Ziebart E. Kulturbilder aus griechischen Städten 1907.

B'.

Κατάλογος βιβλίων δωρηθέντων κατὰ τὸ 1909 ἔτος.

- «Ἀθηνᾶ» περιοδικὸν Τόμος 21 (1909). Πίναξ τῶν περιεχομένων τῶν τῶν. Α—Κ.
American Journal of Archaeology vol. VIII.
Analecta Bollandiana τῶν. 28 (1909).
Annual Report of the Archaeological Survey of India 1908—1909.
Annual of the British School of Athens N° XIV 1907—1908.
Annuario Estadistica de la Republica del' Uruguay.
 Ἀντωνιάδου Εὐγεν. Ἐκφρασις τῆς Ἀγίας Σοφίας Β', Γ'.
Apostolides. Origines Egéennes de la civilisation de l'ancien Empire.
 Ἀρβανιτοπούλλου Α. Θεσσαλικά 1909.
Aristophanis Comoediae undecim Graece et Latine ed. Ludolfus Kusterus 1710.
Aarsskrift 1908. Uppsala Universitets.
Atti della R. Accad dei Lincei. Notizie degli Scavi 1908.
 Bén N. Ἀναγνώσεις καὶ κατατάξεις Βυζαντινῶν μολυβδοσώλων. (Ἀνακοίνωσις πρώτη) (Ἀποσπ.)

Βελανιδιώτου Ίεζ. Σιών. Εύρετήριον μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων 1909.

Βογιατζίδου Ι. Κ. Εἰς τοὺς ἐπιτρέποντας τοῦ Μενάνδρου 1909.
Botet G. Siso. Les monedes Catalanes.

Brueckner Alf. Der Friedhof am Eridanos bei der Hagia Triada zu Athen 1909.

Βυζαντινὰ Χρονικὰ ΙΕ'. Τεῦχος Α' 1908.

Bulletin de Correspondance Hellénique 33 année 1909.

Bulletin de la Société Archéologique d'Alexandrie N° 11 fasc. 3me.

Bulletino de Paletnologia Italiana Ser. IV tom. VI, 1909.

Bulletin de l'Institut Archéologique Russe à Constantinople vol XIII, XIV. Sofia 1909.

Βυζαντινὰ Χρονικὰ τόμ. XIV.

Constantin Rados à l'exposition Maritime Internationale de 1907—1908, par un Bordelais.

Γάτσα Ε. Εἰδήσεις ἐκ τοῦ Τρωφονίου.

Gossellin J. F. P. Recherches sur la géographie systématique et positive des anciens Vol. 4, 1795.

Γούδα Π. Γαλλικὸν λεξικὸν νεωτερικῶν ὄρων.

Groh Fr. Topographie Starÿch Athen.

Catalogues des figurines Grecques de terre cuite des Musées Impériaux Ottomans. 1908.

Dapper O. Beschryving van 1) Morea 2) der Eilandem in de Archipel 1868.

Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1908—Μαρτίου 1909, τεῦχ. Α', Β'.

Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον. Τὰ κατὰ τὴν Πρυτανεῖαν Νικολ.

Γ. Πολίτου, πρυτανεύσαντος κατὰ τὸ 1906—1907.

«Ἑλληνισμός». Ἔτος ιε'.

Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρὶς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐπὶ
πρυτανείας Ν. Πολίτου 1909.

Eranos. Acta Philologica Suecana 1909.

*Hoernes M.... Wissensch. Mitteilungen aus Bosnien
u. Herzegowina* II Band.

Jahreshefte des Oester. Arch. Instituts in Wien Bd XI.
Jahrbuch für Altertumskunde 1908.

Jahrbuch des K. D. Archaeologischen Instituts XXIII
1909.

*Institut d'Estudis Catalans. Les peintures murals
Catalanes.*

Journal of the Anthropological Institute 1908.

Journal of Hellenic Studies XXIX (1909).

Καραγιαννίδου Α. Γ. Λόγοι καὶ πραγματεῖαι μαθηματικαὶ
ἐν Ἀθήναις.

Καρδαράκη Ι. Πραγματεῖα περὶ ἐλαιογενῶν νόσων, 1909.

*Kekule von Stradonitz R. Bronzestatuetten eines Gal-
liers.*

Κοντοῦ Η. Π. Ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν δασικὴν βλάστη-
σιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος 1909.

*Knös Börje. Codex Graecus XV upsaliensis. Akade-
mische Abhandlung. Uppsala* 1908.

Κεραμοπούλου Α. Zum Delphischen Wagenlenker.

» » Ἀναθήματα Ἀμπελιωτῶν Κυρηναίων ἐν
Δελφοῖς.

*Mau Aug. Katalog der Bibliothek des römischen
Instituts*

Memoires de l'Institut National Genevois τόμ. XIX.

Milani A. L. Italici ed Etruschi 1909.

Μηλιαράκη Μ. Περὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων,

*Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archaeolo-
gischen Instituts Athenische Abteilung* 1909.

Mitteilungen.... Roemische Abteilung 1909.

Monumenti Antichi XIX 1908.

Μοσχοννσίου Ι. Ν. Ἡ νῆσος Ἀνδρος ὑπὸ γεωλογικὴν, ὀρυκτολογικὴν καὶ μεταλλειολογικὴν ἔποψιν 1909.

Εὐανθουδίδου Στ. Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς Κρήτης.

Peabody Ch. The exploration of Bushey Cavern.

Pigorini L. Scavi del Palatino.

Παγανέλν Σ. Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἀλτιν Δελφοὶ 1909.

Proceedings of the Cambridge Antiquarian Society.

Πρακτικὰ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος τῶν 1896 καὶ 1907 ἐτῶν.

Πρακτικὰ τῆς 13 Ἀρ. Συνόδου ἐν Μετερνισλάβ 1905, Μόσχα 1907. Τόμ. Ι. Ῥωσιστί.

Πρακτικὰ τῆς Ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Τεσσαρακονταετηρίδος Κ. Σ. Κόντου.

Postgate P. I. The classical Quartely. October 1907. Vol. I. N° 4.

Φιλαδελφεὺς Ἀλ. Δηλός. Ἱστορικὴ καὶ Ἀρχαιολογικὴ περιγραφὴ μετ' εἰκόνων.

Ranke J. Anfänge der Kunst.

Revue Archéologique 1909.

Revue des Etudes Grêques 1909.

Rubio y Lluch. Documents per l'història de la cultura Catalana, (Institut d'estudis Catalans).

Σωτηριάδου Γ. Ὁ Μένανδρος καὶ ἡ ἀρχαία κωμῳδία 1909.

» Ἐρωτόκριτος 1909.

» Τὰ ἐλλειψοειδῆ κτίσματα τοῦ Θέρμου.

» An tombeau de Laius 1909.

Σκούφου Θ. Σύνοψις Φυσικῆς Ἱστορίας.

Τεσσαρακονταετηρίς τῆς Καθηγείας Κ. Κόντου. Φιλολογικαὶ διατριβαί.

Χατζη-Καλοῦ Μαρ. Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μακεδονίας καὶ Θράκης 1909.

Χρηστοφορίδου Η. Λεξικὸν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης.

Χατζιδάκι Γ. Ν. Βιβλιοκρισίαι Ἱω. Βασιλικοῦ καὶ Κ. Dieterich καὶ Νέξ ἀντιλεγόμενα πρὸς τὸν Κ. Krumbacher 1908.

Wilhelm Ad. Beiträge zur Griechh. Inschriftenkunde.

Wolters Paul. Adolf Furtwängler 1909.

Wochenschrift für Klass. Philologie 1909.

Zeitschrift für Ethnologie 1909.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ Τῷ ΚΕΡΑΜΕΙΚῷ

Ἐπειδὴ παρὰ τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῶν σκαφῶν, εἰς ὧς ὁ F. Noack παρεκίνησε τὸ Γερμανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτούτον τῷ 1906, εἶχε δειχθῇ ἡ βαθεῖα ἐπίχωσις τῆς Ἱερᾶς Πύλης τοῦ Θεμιστοκλέους, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς νεκροταφείῳ διὰ τῶν ἐργασιῶν, καθ' ὧς ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν τὸ θέρος τοῦ 1907, εἶχε φανῇ ὅτι αἱ πρότερον γεγόμεναι ἐργασίαι δὲν εἶχον φθάσει τὸ ἔδαφος τῶν κτισμάτων τοῦ 4ου αἰ. π. Χ., ἐπάναγκες ἦτο νὰ ἐξερευνηθῇ περαιτέρω καὶ ἐπανεέλθῃ ἡ ἐν τῷ 4ῳ αἰῶνι κατάστασις ἐν τε τῷ νεκροταφείῳ καὶ ἐν τῷ πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως χώρῳ. Κατόπιν τιμητικῆς ἐντολῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπιτραπεῖς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τὴν φροντίδα περὶ τελειωτικῆς δημοσιεύσεως τοῦ χώρου, ἐξετέλεσα ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου τρέχ. ἔτους μέχρι 30ης Νοεμβρίου μετὰ τοῦ Δ^{ρου} κ. Γ. Π. Οἰκονόμου τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου.

Αἱ ἔρευναι ἡμῶν ἤρξαντο ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς εἰσόδου, περιέλαβον δὲ μέχρι τοῦδε τὴν κυρίαν ὁδὸν μέχρι τοῦ μνημείου τοῦ Δεξιλέω ὡς καὶ τὸν πρὸς Ν. αὐτῆς χώρον καὶ περιστράφησαν κυρίως εἰς τρία τινά.

1. Κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ ἐκχωμάτωσις τῆς κυρίας ὁδοῦ. Παρὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς εἰσόδον ὧφειλε πρῶτον νὰ ἀφεθῇ τὸ χῶμα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ σχηματισθῇ κατωφέρειά τις πρὸ τῶν περιβόλων VI καὶ V (πρβλ. τὸ σχέδιον

ἐν τῷ ἐμῷ Friedhof am Eridanos) μέχρι τοῦ 2 μ. βαθύτερον κειμένου ἐδάφους τοῦ 4ου αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ περιβόλου IV μέχρι τοῦ I, τοῦ Δεξίλειω, ἐνδείξεις περὶ τοῦ βάθους τῆς ὁδοῦ παρέσχον τὰ κάτω πέρατα τῶν ἀποκαλυφθέντων τειχῶν. Ἡ τελεία ἐν τούτοις ἀποπεράτωσις τοῦ ἔργου τούτου προσέκοψεν εἰς τὸ νέον ὑδραγωγεῖον, ὅπερ τέμνει τὴν ὁδὸν ὑπὸ τὴν Ἀγίαν Τριάδα μεταξὺ τῆς γωνίας τοῦ Δεξίλειω καὶ τῆς τραπέζης τῆς Ἰππαρέτης. Ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ θέσις ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ ὑψώσωμεν πάλιν τὸ ἔδαφος τῆς τάφρου. Οὕτω δὲ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο μέχρι τῆς εἰς βαθύτερον ἔδαφος μετατοπίσεως αὐτοῦ ἐμποδίζει τὴν πρὸς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἄποψιν καὶ καταστρέφει τὴν πρώτην ἐντύπωσιν τοῦ πύργου τοῦ Δεξίλειω. Διὰ λόγους πρακτικὸς καλὸν εἶναι νὰ ἀφήσῃ τις τὸ ὑδραγωγεῖον ὡς ἔχει καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνασκαφὴν πέραν αὐτοῦ, ἕως οὗ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ τὰ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς κυρίας ὁδοῦ, τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος τριγώνῳ ἀρχαῖα ἀποκαλυφθῶσι μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἡ μετασκευὴ τοῦ ὑδραγωγείου νὰ γίνῃ ἀνευ βλάβης τῶν ἀρχαίων λειψάνων.

Παρὰ τὸ κώλυμα δ' ὅμως τοῦτο τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας κέρδος εἶναι καὶ νῦν ἔτι εὐχάριστον. Πρῶτον ἐγνώσθησαν πολλὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ εἶδους τῆς ὁδοῦ. Μοναδικὸν ἔχνος τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ χώρου ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων εἶναι τάφος κείμενος πρὸς Α. καὶ πλησίον τοῦ περιβόλου XVIII εἰς βάθος 3 1/2 μ. ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἀναγλύφου τῆς Ἥγησοῦς. Εἰς τοῦτον προσέκοψεν ἡ τάφος, ἣν ἀνεώξαμεν πρὸς ἐξερεῦνησιν τῆς βορ. πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ.

Ἡ περαιτέρω ἀποκάλυψις ἐπέτρεψε νὰ ἐξελέγξωμεν, ὅσα κατὰ τὸ 1907 διὰ λίαν μικρῶν χανδάκων ἐγνώσθησαν περὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς βαθμιαίας ἀνυψώσεως

αὐτῆς 1 μ., 75 ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ πύργου τοῦ Δεξιλέω κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἐν ἔτει 394 π. Χ. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμελῶς κατεσκευασμένου ἐπιστρώματος πηλοῦ καὶ δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸ καὶ πρὸ τῶν παρακειμένων περιβόλων. Ἐντὸς τοῦ ἡμίσεος τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος ἀναφαίνεται ἡ ὁδὸς ὑψηλότερα κατὰ 60 ἑκατ. κατὰ μέσον ὅρον. Μέγα ὑδραγωγεῖον κατὰ μήκος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ, ὡς ἐκ τῆς πορείας τῶν στρωμάτων τῆς ὁδοῦ φαίνεται, ἐκτίσθη ἤδη κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὡς καὶ διὰ τὸ σχῆμα τῶν τεχνικῶν σημείων ἐπὶ τῶν κεράμων, δὲν δύναται καὶ ἄλλο ὑδραγωγεῖον παρὰ τὴν βορ. πλευρὰν κείμενον νὰ εἶναι πολὺ νεώτερον. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς πλευρὰς τῆς ὁδοῦ ἐκτὸς τῶν ἐξ ὀπτοπλίνθων ὑδραγωγείων παρετηρήθησαν εἰς μεγαλύτερον βάθος καὶ σήραγγες ἐν τῷ βράχῳ δι' ὀχετούς. Τοὺς πολυαριθμούς τούτους ὀχετούς ἐπιβάλλεται νὰ παρακολουθήσῃ τις περαιτέρω ἄλλως τε καὶ διὰ τὸν πρακτικὸν σκοπὸν, ὅπως οὗτοι χρησιμοποιοιθῶσιν εἰς τὴν παροχέτευσιν τῶν ὑδάτων ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς ἀνασκαφῆς.

Ὅτι δὲ ἡ ὁδὸς παρὰ τὴν γωνίαν τοῦ Δεξιλέω ἀπὸ τοῦ ἄλλως συνήθους αὐτῇ πλάτους 8 μέτρων στενοῦται εἰς 6, ἦτο εἰκασία, ἣν ἐξήνεγκον πρότερον ἐπὶ τῇ βάσει στενοῦ χάνδακος. Νῦν ἐπιβεβαιοῦται αὕτη ἐκ τούτου ὅτι ἀπέναντι τοῦ Δεξιλέω εἰς μήκος 7 μ. εὐρέθησαν τὰ λείψανα τείχους εἰς ἀπόστασιν 6 μ. Ἡ σειρὰ αὕτη εἶναι ἔνδειξις διὰ τὴν ἀρχικὴν περίφραξιν τοῦ ὑψώματος τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ὡς τοιαύτην πρέπει νὰ παρακολουθήσῃ τις αὐτὴν περαιτέρω.

Μετὰ τὴν ἐν τῷ 4ῳ αἰῶνι κατασκευὴν τῶν πλευρῶν τῆς ὁδοῦ, σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ χώρου γεγονός εἶναι ἡ ἀρπαγὴ, ἥτις πολλαχοῦ ἀπεμάκρυνε τοὺς λίθους τῶν προόψεων τῶν «δωμάτων» (Terrassen), τοὺς τοίχους

αὐτῶν ὡς καὶ τὰς βάσεις τῶν μνημείων (πρὸβλ. Friedhof am Eridanos σελ. 26). Καὶ εἶναι μὲν λυπηρὰ ἡ μεταχώ-
 μισις αὕτη π. χ. τῆς προόψεως τοῦ περιβόλου τοῦ Διονυ-
 σίου (III), ἐν βλέμμα ἐν τούτοις πρὸς τὰ πέριξ οὐ μόνον
 διαφωτίζει ἡμᾶς πρὸς τίνα σκοπὸν ἀφηρέθησαν οἱ ὀρθοστά-
 ται, ἀλλὰ καὶ παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι προχωρούσης τῆς
 ἐργασίας θὰ ἀποκτήσωμεν νέον μαρτύριον πρὸς ἀνοικοδό-
 μησιν τοῦ κατεστραμμένου. Ὁ χρόνος δηλ. τῆς καταστρο-
 φῆς ὀρίζεται περίπου ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἀφαίρεσις τοῦ τεί-
 χους τῆς προόψεως τοῦ III εἶναι ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ
 τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τείχους, ὅπερ ἐκτίσθη μετὰ τοῦ πε-
 ριβόλου τῶν Ἡρακλεωτῶν καὶ τοῦ ναύσκου τοῦ Διονυσίου.
 Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕψος τοῦ ἐδάφους τοῦ τείχους τούτου κεῖ-
 ται μόνον 1,60 ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁδοῦ τοῦ Β' ἡμίσεως
 τοῦ 4ου αἰῶνος, τὸ δὲ ἔδαφος τῶν ὑστέρων ῥωμαϊκῶν χρό-
 νων εἶχεν αὐξηθῆ εἰς ὕψος περισσοτέρων μέτρων ὑπὲρ αὐτό,
 διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ κατεδάφισις τοῦ
 τείχους τοῦ 4ου αἰῶνος ἐγένετο οὐχὶ βραδύτερον τοῦ δευτέ-
 ρου ἢ τὸ πολὺ τοῦ πρώτου π. χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν αὐτὴν
 ὁμῶς ἐποχὴν πίπτει ἐν τῷ ἀμέσῳ γειτονεύοντι τῷ νεκρο-
 ταφείῳ χώρῳ ἡ ἀνακαίνισις ἐκείνη τοῦ περιβόλου τῆς πό-
 λεως, ἣν ὁ Noack ἐν τῷ διαγράμματι αὐτοῦ (Athen.
 Mitt. 1907 Taf. XII) δηλοῖ διὰ τοῦ III (πρὸβλ. Beilage
 zu S. 124/5 Abb. 2 καὶ S. 131. 135. 499). Ἐπειδὴ δὲ
 τὸ μέρος τοῦτο τοῦ περιβόλου σύγκειται ὅλον ἐξ ὀρθοστα-
 τῶν ἤδη πρότερον χρησιμοποιηθέντων, ποικιλιωτάτων δὲ
 διαστάσεων, εἶναι ἐπικαιρὸς ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ κρήνισις
 μέρους τῶν τάφων ἐγένετο ὡς καὶ ἐπὶ Θεμιστοκλέους καὶ
 ἐν Παγασαῖς τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Κατὰ ταῦτα ἐν μελ-
 λούσῃ ἀναστηλώσει τῶν μνημείων τοῦ Νεκροταφείου τὸ
 τεῖχος τοῦτο θὰ παράσχῃ ἐπωφελεῖ συμβουλὴν.

Ὡς ἄμεινον καὶ κάλλιστον πόρισμα τῆς μέχρι τοῦδε

ἀνασκαφῆς πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἤδη νῦν ἡ ὅλως ἀλλοία «ἐντύπωσις τῆς ὁδοῦ» καὶ τῶν πλευρῶν αὐτῆς. Πρότερον ἐθεᾶτό τις πρὸς Β. τὸ βαθμηδὸν καταπίπτον πεδῖον μετὰ τῶν ὀλίγων τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων λειψάνων καὶ πρὸς Ν. ὅπισθεν τῆς προσθίας πλευρᾶς τὰ πτωχὰ ἐρείπια τῶν μεταγενεστέρων περιόδων, νῦν τὸ βλέμμα τοῦ παρατηρητοῦ συνεχέται καὶ συγκεντροῦται ἐν τῷ χώρῳ τῆς κοίλης ὁδοῦ· ἴσταται οὗτος ὑπὸ τὰ ὑπερήφανα τείχη καὶ ἀναβλέπει εἰς αὐτά. Μετὰ τὴν ἐκ νέου βάθυνσιν τῆς ὁδοῦ ἀνεκτίθη τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις, ὅπερ καὶ δραστικώτερον, καὶ τὸ ἀρχαῖον σκηνικὸν βάθος (Hintergrund) τῶν μνημείων τούτων, ἤρεμον βάθος, ὃ αἰεὶ ἀναπεπταμένος ἀττικὸς οὐρανός. Ὅτι δὲ οἱ καλλιτέχναι τῶν χρόνων τοῦ Σκόπα θεώρουν αὐτὸν μέρος τῆς συνθέσεως αὐτῶν, περὶ τούτου πείθει βλέμμα εἰς τὰ ἄνω πρὸς τὸν Ταῦρον Διόνυσον ὑπεράνω τοῦ ναύσκου τοῦ Διονυσίου καὶ πρὸς τὸν πλησίον κύνα τοῦ Λυσιμαχίδου, τὸν ἀτενίζοντα τὴν Σελήνην.

Ἡ ζωηροτέρα νῦν τοῦ ὅλου ἐντύπωσις οὐ μόνον δικαιολογεῖ μείζω φροντίδα πρὸς διάσωσιν τοῦ κατὰ χώραν περιλειφθέντος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλει τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἀρχαίων προόψεων. Τὸ μέτωπον τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν θὰ κερδίσῃ πολύ, ὅταν ἀνακαινισθῶσιν αἱ γνωστὰι μακρὰ καὶ ἤρεμοι γραμμαὶ τῶν «δωμάτων» καὶ κοσμηθῶσιν αὗται διὰ τῶν ἀκρωτηρίων, ἅτινα ἐν ἔτει 1863 προτοῦ ἀκόμη ἀναγνωρισθῇ ἡ μορφή τῶν κτισμάτων τούτων, ἀπεκομίσθησαν μακρὰν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν θέσεως.

Αἰτία τῶν ὑπολοίπων συμπληρωτικῶν σκαφῶν ἡμῶν ἦτο ἡ ἐλπίς, ἵνα εἰς τόπους, οἵτινες ἐφαίνοντο ἐπιτρέποντες ἐπίχωσιν μετὰ τελειωτικὴν ἔρευναν ἀποθέσωμεν τὸ ἐκ

τῆς κυρίας ὁδοῦ χῶμα. Ἡ πρόθεσις ὁμῶς αὕτη δὲν ἐπραγματούθη διὰ τὰ γενόμενα εὐρήματα.

2) Μετὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ ἔτους 1890 (πρὸλ. Πρακτικὰ τοῦ ἔτους ἐκείνου) εἶχεν ὑποληφθῇ ὅτι ἐν τῷ πρὸς Ν. εὐρὲι χώρῳ, τῷ ὀπισθεν τῆς ὁδοῦ, εἶχε προβῇ ἡ σκαφή μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἐν τούτοις ἡ ἐντὸς τοῦ χώρου τούτου, ὃν τὸ συνοδεῦον τὸν Friedhof am Eridanos σχέδιον καλεῖ *Τέμενος τῆς Ἑκάτης* τῶν ἐσχάτων ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἡμετέρα σκαφή ἔφερεν εἰς φῶς ἐκτεταμένον κτίσμα τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., ὃπερ πρόσκειται τῷ νοτίῳ τείχει τοῦ περιβόλου IV, ἐξαπλοῦται δὲ μέχρι τοῦ φρέατος Α, ἔχον μῆκος 15 μ. πλάτος 10 μ. καί, ἐν εἶδει μεγάλης δεξαμενῆς, βάθος 1,80 μ. Εἶναι πλήρες χώματος κεκαυμένου εἰς πλείονα στρώματα, ἐξ ὧν ἐξήχθησαν πολλὰ σκεύη τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς μετ' Ἀλέξανδρον ἐποχῆς. Ὅσα τῶν χρόνων τούτων τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ κτίσματος ὡς τόπου καύσεως δὲν παρατηρήθησαν μέχρι τοῦδε. Ἡ δὲ ἐρευνα τοῦ τόπου τούτου δὲν ἐπερατώθη ἀκόμη. Πρὸς τούτοις μεταγενεστέρα τις σήραγξ ἐν τῷ βράχῳ, ἥτις 5 μ. πρὸς βορρᾶν τοῦ φρέατος Α, ἐκεῖ ὅπου δηλ. ἀνεφάνη, ἦτο περιωκοδομημένη διὰ ποικίλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἔχει ἀνάγκην ἐξετάσεως, ἀφ' οὗ μάλιστα εὐρέθησαν ἐν αὐτῇ τεμάχια ἐπιγραφῆς τοῦ 4ου αἰῶνος, τεμάχιον στήλης Ἑρμοῦ τῶν χρόνων τοῦ 100 περίπου π. Χ. εἰς ἑπαινον ἱερέως τινὸς τῶν Φωσφόρων κ. ᾧ.

Ἡ κάθαρσις τοῦ δυτικοῦ πέρατος τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν κατὰ μῆκος τοῦ τείχους τῆς ἀποθήκης τῶν ἡλεκτρικῶν τροχιοδρόμων, ἔφερεν εἰς φῶς σειρὰν μεταγενεστέρων «ἐλληνιστικῶν» τάφων καὶ ἐντὸς τοῦ νεωτέρου τεμένους τῆς Ἑκάτης, ἐγνώρισε δὲ τοῦ τελευταίου τούτου τὴν δυτικὴν εἴσοδον καὶ λεπτομερείας τινὰς τῆς διατάξεως αὐτοῦ.

Πρὸς νότον τοῦ τείχους PQ (πρὸ βλ. σχέδιον ἐν Friedhof am Eridanos) ἐσύρομεν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τάφρον 10 μ. μήκους χωρὶς νὰ προσκρούσωμεν εἰς τάφους. Κυροῦται ἄρα ἐνταῦθα ἡ πρότερον γενομένη παρατήρησις, ὅτι τὸ τεῖχος PQ ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὄριον τοῦ Νεκροταφείου, παραβαθὲν μόνον πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως. Τὸ πρᾶγμα ἔχει σπουδαιότητα διὰ τὸ ζήτημα τῆς μεταφορᾶς τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τούτου.

3) Ἐξερευνήθη μέχρι φυσικοῦ ἐδάφους ὁ περίβολος τῶν Ἑρακλειωτῶν (II). Περὶ τούτου παρακαλῶ νὰ μοι ἐπιτραπῇ νὰ ὑποβάλω ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἰδίαν ἔκθεσιν. Ἐν περιλήψει τὰ πορίσματα ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ἡ πρόοψις διαρκούσης τῆς χρήσεως τοῦ μνημείου ὑπὸ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὑπέστη μεταβολήν, ἥτις εἶναι σπουδαία διὰ τὰ ἐν τῇ κυρίᾳ ὁδῷ πράγματα. Ἡ ἐξερεύνησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ περιβόλου διδάσκει νῦν πρῶτον τὰς σχέσεις τῶν θεμελίων τῶν μνημείων πρὸς ἄλληλα καὶ τὴν σχέσιν τῶν τάφων πρὸς ἐκεῖνα. Εὐρέθησαν τέσσαρες σαρκοφάγοι, δύο πῆλιναι σαρκοφάγοι παιδίων καὶ δύο τάφοι καύσεως τῶν χρόνων τοῦ 4ου αἰῶνος. Καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς χρήσεως τοῦ χώρου, ἥτις ἀνήκει περίπου εἰς τοὺς περὶ τὸ 200 π. Χ. χρόνους δὲν ἐθίχθησαν οἱ πρότεροι τάφοι.

Τὴν φροντίδα τῆς συλλογῆς καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἐπὶ μέρους εὐρημάτων ἀνέλαθεν ὁ κ. Οἰκονόμος, πρὸς φυλακὴν δὲ αὐτῶν χρησιμεύει ἡ νεόδμητος παρὰ τὸ Δίπυλον οἰκία. Σκοπὸς εἶναι νὰ σχηματισθῇ ἀρχεῖον τῆς ἀνασκαφῆς καὶ συλλογῇ, ἥτις νὰ παρέχῃ τὰ σκεύη τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν.

Πρὸς συντήρησιν τῶν τειχῶν τοῦ Τεμένους τῆς Ἑκάτης καὶ ἄλλων κτισμάτων ῥωμ. χρόνων ἡργάζετο εἰς

κτίστης κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας. Πρὸς τὸ παρὸν ἀπομένει ἡ μέριμνα περὶ τοῦ ἐτοιμορρόπου ναύσκου τοῦ Ἀγάθωνος, περὶ συντηρήσεως τῶν ἀποκαλυφθέντων τάφων τῶν Ἡρακλεωτῶν καὶ ἡ διευκόλυνσις τῆς ἐκροῆς τῶν ὑδάτων, ἥτις κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ κ. Μπαλάνου, δύναται ἄριστα νὰ ἐπιτευχθῇ καθαιρομένων τῶν ἀρχαίων ἐν τῷ βράχῳ ὀχετῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1/14 Δεκεμβρίου 1909.

ALFRED BRUECKNER

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΚΤΕΛΕΣΘΕΙΣΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΙΝ

ΤΩΝ ΠΡΟΠΥΛΑΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἤρξατο ἡ πραγματικὴ ἀναστήλωσις τῶν Προπυλαίων, καθόσον κατὰ τὸ 1908 κατεσκευάσθη μόνον τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἰκρίωμα.

Ἡ ἀναστήλωσις αὕτη ἐκτελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθορισθέντος προγράμματος πρὸς ἐκτέλεσιν τοιούτων ἐργασιῶν. Βάσις δ' αὐτῶν εἶναι ἡ περισυλλογὴ καὶ ἡ εἰς τὰς οἰκείας θέσεις τοποθέτησις τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Τούτων τὰ τυχὸν τεθραυσμένα εἰς διάφορα τεμάχια συναρμολογοῦνται καταλλήλως ἢ καὶ συμπληροῦνται, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνάγκη πρὸς στερέωσιν ὑπερκειμένων τεμαχίων. Μόνον δὲ ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκη πρὸς τοποθέτησιν σωζομένων ὑπερκειμένων τεμαχίων γίνεται χρῆσις νέων λίθων ἐκ νέου ὕλικου.

Οὕτω περισυνελέγησαν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρισκόμενα μεγάλα τεμάχια λίθων, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν θρίγκον τῆς Ἀνατολικῆς προστάσεως τῶν Προπυλαίων. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τεμαχίων τούτων καθωρίσθη, ὅτι διεσάθησαν ἐκτὸς τῶν ἐπιστυλίων τῶν τριῶν μεσαίων διακένων ἀρκεταὶ πλάκες μετὰ τριγλύφων τῆς τε προσόψεως καὶ τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς, πλεῖστα τεμάχια τῶν γείσων, τρεῖς μεγάλαι πλάκες τοῦ αετώματος ὡς καὶ τινα γεῖσα τούτου, καὶ ἰδίως τὸ τοῦ κέντρου καὶ τὸ τῆς γωνίας, ἐφ' οὗ ἡ ἀκροκέραμος.

Ἐπειδὴ δ' εὐτυχῶς τὰ πλεῖστα τῶν ἀνευρεθέντων τε-

μαχίων ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ αἰτώματος, ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι εὐχερὴς καθίσταται ἡ ἀναστήλωσις τούτου διὰ τῆς προσθήκης ὀλίγων σχετικῶς νέων τεμαχίων. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ὀλίγα τεμάχια ἐκ τῶν δοκίδων καὶ καλυμμάτων τῆς ἐσωτερικῆς ὀροφῆς τοῦ μέρους τούτου τῶν Προπυλαίων ἀνευρέθησαν, δυνάμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀναστήλωσιν καὶ μέρους τῆς ὀροφῆς ταύτης.

Ἡ ἐργασία τῆς ἀναστηλώσεως ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις τῶν σπονδύλων τῶν κίωνων, ὧν οἱ πλεῖστοι εἶχον, ὥς γνωστόν, ἐκτοπισθῇ ἐκ τῆς ἐπισυμβάσεως ποτε ἀνατινάξεως τοῦ μνημείου, (Φωτογρ. ὑπὸ στ. Α.).

Ἡ ἀνατοποθέτησις τῶν σπονδύλων ἀπέδειξεν ἡμῖν, ὅτι καὶ τοῦ μνημείου τούτου οἱ σπόνδυλοι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κίονος ἐσημειοῦντο διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀλφαριθμητικοῦ στοιχείου (δι' ἐρυθροῦ χρώματος) ἐνῶ διὰ μιᾶς ἢ πλειοτέρων γραμμῶν καθωρίζετο ἡ σειρὰ ἐκάστου σπονδύλου. Εἰς τὰ κέντρα δὲ τούτων εὐρέθησαν ἐν λαμπρᾷ καταστάσει πλεῖστοι ξύλινοι γόμφοι παραδοθέντες εἰς τὸ Μουσεῖον (ᾧρα σχετικὴν φωτογραφίαν ὑπὸ στ. Β.). Ἡ δὲ συμπλήρωσις διὰ προσθέτων νέων τεμαχίων ἐλλειπόντων ὅλων τμημάτων τῶν κιονοκράνων, ἀπέδειξεν ὅτι πάντα τὰ κιονόκρανα ἀνεξαιρέτως ἦσαν κατεργασμένα μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ συμμετρίας καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς πλευράς, ὥστε ἡδυνήθημεν νὰ περιστρέψωμεν ἕκαστον κιονόκρανον κατὰ 180°, εὐρόντες εἰς τοῦτο συμφώνους καὶ τοὺς κ. κ. Dörpfeld καὶ Heberdey, καὶ νὰ τοποθετήσωμεν οὕτω πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοὺς ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει διασωθέντας ἄβακας. Ἐγείνε δὲ τοῦτο, ὅπως τὰς διὰ νέου μαρμάρου συμπληρώσεις τοῦ ἄβακος ὥς καὶ μέρους ὀλοκλήρου κιονοκράνου, ἀναγκαίως πρὸς στερέωσιν τῶν ὑπερκειμένων

ἐπιστυλίων, τοποθετήσωμεν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς προστάσεως, οὕτω δὲ ἀποβαίνωσιν ὀλιγώτερον καταφανεῖς αἱ νέαι συμπληρώσεις.

Εἰς τὸν πέμπτον κίονα κατεσκευάσαμεν νέον κιονόκρανον προσαρμόσαντες τούτῳ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ΒΑ. γωνίαν τοῦ ἄβακος καὶ μέρους τοῦ ἐχίνου, καθόσον ἐκ τοῦ ἐν Λονδίῳ εὑρισκομένου κιονοκράνου τοῦ κίονος τούτου ἐλλείπει ἀκριβῶς τὸ ἐνταῦθα ἀνευρεθὲν τεμάχιον.

Ἐπίσης ἀνετοποθετήθησαν οἱ πλείστοι λίθοι τῆς πρὸς βορρᾶν παραστάδος τῆς προστάσεως ταύτης, ὅπως ἐπαναφέρωμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἐφικτόν, τὴν παραστάδα ταύτην εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ μετ' ἀκριβείας τοποθέτησις τῶν ἐπὶ ταύτης στηριζομένων νέων ἐπιστυλίων, ἐφ' ὧν θὰ τοποθετηθῶσι τὰ σωζόμενα τρίγλυφα καὶ γείσα.

Ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὥς καὶ εἰς τοὺς κίονας, οὕτω καὶ εἰς τὴν προκειμένην παραστάδα δὲν ἠεληθῶμεν νὰ θίξωμεν παρὰ μόνον τοὺς λίθους ἐκείνους καὶ σπονδύλους, οἵτινες εἶχον ὑποστῇ μεγάλῃν σχετικῶς ἐκτόπισιν. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τοὺς κίονας μόνον ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἢ ἑκτοῦ σπονδύλου ἤρξατο ἡ ἀνατοποθέτησις, εἰς δὲ τὴν παραστάδα ἀπὸ τῆς ἑκτῆς καὶ ἄνω σειρᾶς λίθων.

Εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν κιόνων ἐπηκολούθησεν ἡ τοποθέτησις τῶν ὑπαρχόντων ἐπιστυλίων. Τούτων, ὥς γνωστόν, εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ τεμάχιον τοῦ γωνιαίου ΒΑ ἐπιστυλίου, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πλινθὶς τοῦ β' ἀπὸ βορρᾶ διακένου, ἐνῷ χαμαὶ ὑπῆρχεν ἡ ἐξωτερικὴ πλινθὶς τοῦ ἰδίου διακένου, αἱ δύο πλινθίδες τοῦ μεσαίου διακένου, ἐξ ὧν ἐκάστη ἔχει μῆκος 5.44, ὕψος 1.15 καὶ πλάτος 0.72 ζυγίζουσα περὶ τοὺς 13 τόννους. Τούτων ἡ μία ἦτο τεθραυσμένη εἰς δύο τεμάχια, ἐπίσης εἰς δύο τεμάχια εὑρέθη καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πλινθὶς τοῦ τετάρτου διακένου. Καὶ ταύ-

της μὲν ἡ συγκόλλησις καὶ τοποθέτησις καθίστατο εὐχε-
ρὴς ἔνεκα τοῦ μικροῦ αὐτῆς βάρους. Ἐξετελέσθη δὲ αὕτη
διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἐνσφηνώσεως εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος σι-
δηρᾶς δοκοῦ περιβεβλημένης διὰ πετροκονιάματος.

Ἄλλὰ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς ἐξωτερικῆς πλιν-
θίδος τοῦ μεσαίου διακένου, ἥτις ὡς προείπομεν ἦτο τε-
θραυσμένη εἰς δύο τεμάχια, ἐπωφελήθημεν τὸ ὑπάρχον
ἀρχῆθεν κοίλωμα, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἀμφοτέρων τῶν ἐπι-
στυλίων. Διαπλατύναντες δὲ τοῦτο κατὰ τι ἐπιηρώσαμεν
αὐτὸ διὰ μεγάλης δοκοῦ ὕψους 0,465 καὶ πλάτους 0,40
ἐκ σιδηροπαγοῦς πετροκονιάματος, κατασκευασθείσης ὑπὸ
τῆς τεχνικῆς ἐταιρίας Ζαχαρίου καὶ Σας (ὄρα σχετικὴν
φωτογραφίαν ὑπὸ στ. Γ).

Καὶ μέχρι μὲν τοῦ σημείου τούτου προὔχωρῃσε κατὰ
τὸ λῆξαν ἔτος ἡ ἀναστήλωσις τῶν Προπυλαίων. Ἄλλ' εἶ-
ναι ὅμως ἔτοιμοι πρὸς τοποθέτησιν συγκολληθεῖσαι καὶ
συμπληρωθεῖσαι διὰ νέων τεμαχίων τρεῖς πλάκες τριγλύ-
φων ἀνήκουσαι εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς ἀναστήλουμένης προ-
στάσεως, δύο τρίγλυφα μετὰ τῶν σχετικῶν ἡμιπλακῶν,
ἀνήκοντα εἰς τὴν βαρεῖαν πλευράν, ὡς καὶ πλεῖστα καλύμ-
ματα τῆς ἐσωτερικῆς ὀροφῆς.

Ἐγείνε δὲ καὶ ἡ προμήθεια πάντων σχεδὸν τῶν ἀναγ-
καίων μαρμάρων, ἅτινα κατεργαζόμενα καὶ τοποθετούμενα
κατὰ τὸ τρέχον ἔτος θὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἀναστήλωσιν τῶν
διαφόρων δοκίδων μετὰ τῶν σχετικῶν καλυμμάτων τῆς
ἐσωτερικῆς ὀροφῆς, ὡς καὶ τῶν τριγλύφων.

Δι' ὅλας τὰς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος γενομένας ἐργασίας
καὶ προμηθείας νέων ὕλικῶν ἐδαπανήθη ποσὸν δραχμῶν
28,155.40.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἀναστήλωσεως τῶν μνημείων
τῆς Ἀκροπόλεως Νομομηχανικὸς

N. M. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Συνεχίσαντες καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος τὰς ἐν Σουνίῳ ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργουμένας ἀνασκαφάς, ἡρευνήσαμεν τὸ πρῶτον τὸ ὑπολειφθὲν μέρος τῆς ἀρχαίας ἐπιχώσεως, τῆς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἀπεκαλύφθη δ' οὕτως ἅπαν τὸ ἀρχαῖον τεῖχος τὸ περιβάλλον τὸ τέμενος. Τὸ τεῖχος τοῦτο, ἀφανὲς τέως, εἶνε συνέχεια τοῦ φρουριακοῦ, ἀποκλείον τὴν εἰς τὸ ἱερὸν εἴσοδον ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου τοῦ λόφου. Ἐθεωρήσαμεν δὲ ἀναγκαίαν τὴν ἀφαίρεσιν τῆς προσχώσεως ταύτης, οὐ μόνον πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ περιβάλλοντος τὸν ναὸν ἀρχαίου τεύχους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναζήτησιν κρυπτομένων ἐν αὐτῷ τυχόν λειψάνων τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων, τῶν εὐρεθέντων πρὸ τριετίας ἔσθθεν τοῦ τεύχους τούτου τοῦ περιόλου — ἰδίᾳ δὲ πρὸς ἀναζήτησιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐν Σουνίῳ ἔτι κατακειμένου ὑπερφυσικοῦ μεγέθους κορμοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἀπόλλωνος.

Δυστυχῶς, πλὴν ἀσημάντων τινῶν τεμαχίων τῶν ἀγαλμάτων τούτων, οὐδὲν ἄλλο εὗρέθη σχετικόν πρὸς τὰ ἀρχαϊκὰ ταῦτα ἀγάλματα, οὐδὲ ἐλπὶς ὑπολείπεται πλέον περὶ τῆς εὐρέσεως τῶν ἐλλειπόντων μελῶν τῶν ἀγαλμάτων τούτων, τῆς ἀνασκαφῆς περατωθείσης ἐντελῶς καθ' ἅπαντα τὸν χώρον, τὸν περὶ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Εὗρομεν ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐπιχώσει τῇ παρὰ τὸ ἀποκαλυφθὲν τεῖχος, τεμάχιον ἀναγλύφου (τὸ ἄνω τοῦ σώματος γυναικείας μορφῆς) ἀρχαϊκοῦ ρυθμοῦ, προερχόμενον, πιθανώτατα ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ ἀρχαιοτέρου πωρίνου ναοῦ,

τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντος. Τὸ λείψανον τοῦτο δὲν στερεῖται κατὰ φυσικὸν λόγον σημασίας, ἅτε συμπληροῦν τὰς γνώσεις ὑμῶν σχετικῶς πρὸς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀρχαιοτάτου ἐκείνου ναοῦ. Εὗρομεν ἐπίσης καὶ τμήμα ἐπιγραφῆς, συμπληροῦν δημοσιευθεῖσαν ἤδη τοιαύτην, ἐφ' οὗ ἀναγράφεται καὶ πάλιν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν ὁ ναὸς ἀνῆκεν. Ἐῖνε τὸ τέλος ψηφίσματος τιμητικοῦ τοῦ 4ου π.χ. αἰῶνος, φέρον τὸ τυπικόν: «Στῆσαι δὲ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος» κυρουμένης οὕτω καὶ πάλιν τῆς μετονομασίας τοῦ τέως ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Εὗρομεν ἐπίσης ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ πλῆθος μικροτεχνημάτων, ἀγγείων ἰδίᾳ ἀρχαϊκῶν, τῶν πλείστων ἐντελῶς ἀσημάντων.

Ἀκολούθως ἤρευνήσαμεν τὸν χώρον περίξ τοῦ κάτω ναοῦ (τῆς Ἀθηνᾶς) ἐνθα κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος εἶχομεν ἀποκαλύψει καὶ δεύτερον, ἀρχαιότερον τοῦτον, ναὸν τῆς αὐτῆς θεᾶς. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τοῦ περιβόλου τῶν δύο τούτων ναῶν ἡ ἐπιχώσις ποικίλλει ἀπὸ ἡμίσεος εἰς τρία μέτρα βάθους. Ἀνασκάπτοντες δὲ αὐτὴν εὗρομεν μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν ἀγγείων τοῦ 5ου ἢ 6ου π.χ. αἰῶνος καὶ ἄλλα τινὰ μικροτεχνήματα ἐξ ἀναθημάτων εἰς τοὺς ναοὺς τούτους. Ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ, ἧς τὴν μικρὰν ἔτι ἐκσκαφὴν δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀποπερατώσωμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, εὗρομεν καὶ τεμάχια ἀρχαϊκῶν ἀγάλματων, ἐν οἷς καὶ σκέλος ὁμοίου ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους.

Ταῦτα περίπου τὰ γενόμενα κατὰ τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐν Σουνίῳ ἐρευνῶν.

Ὁ ἔφορος

Β. ΣΤΑΗΣ

ΑΜΦΙΑΡΕΙΟΥ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

(1909)

Ἀνασκαφικὴ ἐφ' ἑτος ἐργασία οὐ μεγάλη ἐγένετο ἐν Ἀμφιαρείῳ. Ἐπανελήφθη ἡ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ χειμάρρου ὄχθης ἔρευνα ἐν τῷ ἀγρῷ τῷ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀγορασθέντι παρὰ τῶν κληρονόμων Σπυρ. Κοληγεώργα (Πρακτ. 1907 σελ. 119). Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατασκευῆς ἐδάφη οἰκοδομήματος μήκους μὲν 18^μ, πλάτους δὲ 14. Ἐπὶ τοῦ ἀνασκαφέντος μέρους διήκει κατὰ μῆκος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς κιοστοιχία πέντε κίωνων ἀρραβδώτων ἐγγχωρίου λίθου, ὧν ἕκαστος ἔκειτο ἐπὶ βάσεως παρίνης, ἐπιμήκους ὀγκολίθου· τῶν κίωνων τούτων ἕκαστου σφίζεται κατὰ χώραν ἡ βᾶσις, τῶν δὲ τεσσάρων καὶ ὁ κάτω σπόνδυλος, ἠϋρέθη δὲ καὶ τεμάχιον δωρικοῦ κιοκράνου· θύρωμα οὐ μέγα ὑπῆρχεν ἐν τῷ νοτίῳ ἄκρῳ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου. Ἐπὶ τῶν θεμελίων τούτου τοῦ οἰκοδομήματος ἐκτίσθησαν ἐν Ρωμαϊκοῖς χρόνοις ἄλλοι τοῖχοι ἐγκαρσίως αὐτὸ εἰς τρεῖς χώρους διαιροῦντες καὶ λευκὸν χρῆμα ἐνιαχοῦ ἔτι φέροντες· τότε ὡσαύτως ἐκτίσθη καὶ ἕτερος τοῖχος πρὸς Β, παράλληλος τῇ κιοστοιχίᾳ. Τὸ βόρειον ἡμισυ τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἄλλο ἱκανὸν μέρος τοῦ αὐτοῦ τῆς Ἑταιρείας ἀγροῦ, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἐτέρα ὁδός, ἡ ἐξ ἀνατολῶν εἰς τὴν πάλαι γέφυραν καὶ τὸν ναὸν ἄγουσα, μένει ἄσκαφον. Τὰ ἐνταῦθα ὑποκρυπτόμενα οἰκοδομήματα χωροῦσι καὶ πρὸς δυσμὰς εἰς τὸν παρακείμενον ἀγρόν, ὅστις καὶ ὀφείλει ἀγοραζόμενος νὰ ἀνασκαφῇ ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐν τούτῳ, ὡς εἰκάζω, ἔκειτο τῆς γεφύρας τὸ ἕτερον ἄκρον.

Τῶν εὐρημάτων μνημονευθήτω ἓν, ἀξιολογώτατον. Καταντικρὺ τῆς πρὸς δυσμὰς τελευταίας βάσεως πρὸς τῷ ἄνω εἰρημένῳ τοίχῳ ἠυρέθη πούς δεξιὸς χαλκοῦς ἀνδριάντος ἐρίππου, πάνυ καλῶς σφζόμενος μέχρι τοῦ μεσοκνημίου, μ. 0·28, ὕψ. 0·25· φέρει πέδιλον μετὰ μύωπος καὶ ἱμάντος, οὗ τὰ δύο ἄκρα ἀπὸ τῆς τοῦ ποδὸς ράχεως ἀνιόντα καὶ τὰς ἐκατέρωθεν τοῦ πέλματος ἀγκύλας προσεφελχόμενα χιάζονται πολλάκις μέχρι ἄνω, ὅθεν καὶ εἰς διπλοῦν βρόχον συνημμένα καταπίπτουσιν. Ὅτι δὲ ὁ ἀνδριὰς ἦν ἐφ' ἵππου, ἐμφαίνεται ἐκ τε τοῦ πτερνιστήρος καὶ ἐκ τοῦ πέλματος, τῆς κάτω ἐπιφανείας, ἣτις ἦν ὁρατὴ· ἔχει δὲ αὕτη τὸ φυσικὸν τοῦ ποδὸς σχῆμα· τὸ πέδιλον φαίνεται δις κεκαττυμένον, ἔχει δὲ καὶ ὑποπτέρνιον καὶ τρίτον ὑπὸ τὸ πρόσθιον ἥμισυ τῆς κάτω ἐπιφανείας κάττυμα, λοξῶς πρὸς τὰ εἴσω καὶ πρόσω τετμημένα καὶ πάνυ ὀλίγον ἐξέχοντα. Τὸ εὔρημα τοῦτο κομίσας εἰς Ἀθήνας κατατέθηκα εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Εἶνε δὲ τοῦτο λείψανον τῶν πολλῶν ἐρίππων ἀνδριάντων, οἵτινες, ὥς ἐκ τῶν ἐπιγεγραμμένων βάθρων εἶνε ἤδη γνωστόν, ἀνέκειντο ἐν Ἀμφιαρείῳ. Πρὸς τοῖς προειρημένοις καὶ ἄλλοις τόποις ἐρευνητέον διὰ σκαφῆς καὶ τὸ πρὸς τῷ χειμάρρῳ μέρος τοῦ ναοῦ καὶ τὰ κατὰ τὴν πηγὴν καὶ τὸν ἀνδρεῖον λουτρῶνα καὶ τὸν τοῦ θεάτρου ὑπόνομον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΘΗΒΩΝ

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1909 ἤρξατο ἡ κατὰταξις καὶ ἱδρυσις τῶν βαρέων ἀρχαίων ἐν τῷ κάτω πατώματι τοῦ μουσείου τῶν Θηβῶν. Ἐθεμελιώθησαν καὶ ἐκτίσθησαν βάσεις, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐστήθησαν συγκολληθέντα ὅσα ἔδει ἀγάλματα ἢ ἀνάγλυφα. Τὰ ἐλαφρότερα ἀνάγλυφα καὶ ἀγαλμάτια ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ ραφίων ἐκ γύψου μεμονωμένων ἢ συνεχῶν, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης ἢ τῶν ἱδρυτέων ἀντικειμένων. Τοιοῦτοτρόπως κατελήφθησαν αἱ τέσσαρες αἴθουσαι τοῦ ὀρόφου ἐκείνου τοῦ μουσείου. Ἡ ἐργασία ἐν αὐταῖς δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι, ὑπολειπομένων πολλῶν ἀντικειμένων ἐκτετησομένων ἐν τῇ κεντρικῇ αἰθούσῃ, προσέτι δὲ ἀπομένει ἡ πέμπτη αἴθουσα, ἐν ᾗ πρόκειται νὰ ἱδρυθῶσι τὰ βαρύτερα γλυπτὰ καὶ ἄλλα ἀνάγλυφα ῥωμαϊκῶν ὥς τὸ πολὺ χρόνων. Ἡ κατὰταξις, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ διαίρεσις τοῦ κτιρίου, ἐγένετο κατ' ἀρχαιότητα τῶν ἀντικειμένων, τῆς ἄκρας δεξιᾶς (ἀνατολικῆς) αἰθούσης περιλαβούσης τοὺς ἐκ Πτόφου κούρους καὶ τινα πλησιόχρονα ἀρχαῖα.

Προσέτι κατετάχθησαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μουσείου πολλὰ ἐπιγραφὰι κενωθέντος τοῦ Πύργου καὶ ἐγένετο ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς ραφίων χάριν τῶν μικρῶν καὶ εὐαποχομίστων ἀρχαίων ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἐφορείου καὶ τοῦ γυψίνου Λέοντος τῆς Χαιρωνείας ὑποστέγου, ὅπερ πρόκειται νὰ φραχθῇ διὰ κιγκλίδων.

Τὸ τεχνικὸν μέρος τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐξετέλεσεν ὁ τεχνίτης κ. Π. Καλούδης, ἐλάχιστα δὲ ὁ κ. Γ. Γκέκος.

Προσέτι συνεκολλήθησαν πολλὰ ἀγγεῖα καὶ πλαγγόνες

ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἐν Ῥιτσώνῃ (Μυκαλησσῶ) ἀνασκαφῶν καὶ κατετάχθησαν ἐν ἀρχαιοθήκαις, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον τοιαῦται, ἐν τῷ ἄνω ὀρόφῳ τοῦ μουσείου.

Ὑπολείπεται ἤδη ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ στρωσίς τοῦ κάτω πατώματος, ἡ κατασκευὴ ῥαφίων ἐν τῷ ἄνω πατώματι ὑπεράνω τῶν ἀρχαιοθηκῶν διὰ τοὺς κανθάρους τῶν τάφων τῆς Ῥιτσώνας, ἡ κατασκευὴ ῥαφίων διὰ τὰ μικρὰ μαρμάρινα ἐν τῷ ὑποστέγῳ καὶ ἡ φράξις τοῦ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοησομένου μέρους.

Ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΙ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΦΩΚΙΔΑ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἀνασκαφικὰς ἐργασίας ἐξετέλεσα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ εἰς τινὰς κατὰ τὴν Φωκίδα τόπους ἀπὸ τῆς 20ῆς Ἰουλίου μέχρι μέσων Ὀκτωβρίου.

Ἐν Χαιρωνείᾳ ἐξηκολούθησα τὴν σκαφὴν τοῦ παρὰ τὸν Κηφισσὸν γνωστοῦ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐργασιῶν καὶ δημοσιευμάτων προϊστορικοῦ τύμβου. Τὰ εὐρήματα εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀνασκαφῶν γνωστὰ τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος, ἀγγεῖα καὶ ἐργαλεῖα ἢ ἐξ ὀψιανοῦ λεπίδες καὶ εἰδῶλια. Τὰ ἀγγεῖα σπανίως εὐρίσκονται ἀκέραια, ἀλλ' ἐκ τῶν τεμαχίων συνήθως ἀπαρτίζονται διὰ συγκολλησεως ἀγγεῖα ὀλόκληρα ἢ τοῦλάχιστον τμήματα μεγαλύτερα. Ἐν γένει δὲ ἡ σκαφὴ τοῦ ἔτους τούτου μὲ ἐνισχύει εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ τύμβος δὲν εἶνε συνοικισμὸς προϊστορικός, ἀλλὰ τόπος καύσεως νεκρῶν. Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἥτις δι' ἐμὲ ἀποβαίνει πλέον τελεία βεβαιότης, ἐξιστόρησα εἰς τὸ τελευταῖον ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1908) δημοσίευμα περὶ τῶν προϊστορικῶν ἀγγείων Χαιρωνείας καὶ Φωκίδος. Ἐπιφανὴς τις νεκρὸς φαίνεται ὅτι ἐτάφη εἰς τὸ κέντρον τοῦ τύμβου τούτου, καθὼς ἐξέθηκα ἄλλοτε, περὶ αὐτὸν δὲ θυσίαι, ὡς φαίνεται, ἐτετέσθησαν κατὰ τὴν ταφὴν ἢ πρὸ αὐτῆς καὶ ἐξηκολούθησαν πιθανώτατα τελούμεναι, ὡς ἐπὶ τόπου ἐξαιρετικῶν ἀναμνήσεων τῆς φυλῆς. Πάντως βωμὸς ἡγέρθη ἐν τῷ χώρῳ καὶ θριγκὸς περιέβαλεν αὐτόν, διότι καὶ ἐκεῖνος κατέλιπε τὰ ἔχνη του ἐν βόθρῳ πλήρει τέφρας, ὅπου

καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ ὅστ' αὐτῶν κεκαυμένα, καὶ τοῦ θριγκοῦ ὡσαύτως, ὅστις ἦτο κεκονιαμένος ἐκ καλὰμων τοίχους, διεσώθησαν τὰ λείψανα ἐν τῷ ἐκ πυρὸς ἐρυθρῷ στρώματι γῆς μετὰ πλήθους πλινθοποιημένων τεμαχίων τοῦ τοίχου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι νεκροὶ ἀνέκαθεν καὶ μέχρις ἐσχάτων χρόνων τοῦ παναρχαίου ἐκείνου αἰῶνος δὲν ἔπαυσάν ποτε καίόμενοι ἐπὶ τοῦ κατὰ μικρὸν σχηματισθέντος τύμβου. Τοῦτο δὲ διετρανώθη κατὰ τὴν ἐφετινὴν σκαφὴν διὰ τόσον ἀσφαλῶν παρατηρήσεων, ὥστε ἀδιστάκτως πλέον τὸ μὲν τεχνητὸν τοῦτο ὕψωμα τῆς γῆς νὰ ὀνομάζωμεν τύμβον, νὰ ἔχωμεν δὲ πλήρη τὴν βεβαιότητα ὅτι εἰς τὸν τύμβον τοῦτον δὲν ἐθάπτοντο, ἀλλ' ἐκαίοντο οἱ νεκροί. Ὅντως εὐρέθησαν ἐφέτος τέλειαι ἐστίαὶ παχυτάτου στρώματος γῆς ἀναμίχτου μετ' ἀνθράκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατέκειντο ἀκέραιοι σχεδὸν σκελετοὶ ἀνθρώπων, ἐν τῇ συνήθει θέσει ἐπὶ τῆς πλευρᾶς κειμένων, κατακεκαυμένοι. Παρατηρήθησαν πλευραὶ ἰδίως κατακεκαυμέναι, ἅπαν δὲ τὸ ἀμέσως ὑπὸ τοὺς σκελετοὺς στρώμα τῆς γῆς, πάχους δύο περίπου δακτύλων, εὐρέθη κατακεκαυμένον. Σκελετὸς μάλιστα βρέφους ἢ παιδίου ἴσως τρυφερᾶς ἡλικίας εὐρέθη ἀποτελῶν σχεδὸν μᾶζαν ἀπηνθρακωμένων ὀστέων ἐντὸς στρώματος καταμέλανος ἐκ τῶν τεμαχίων ἀνθράκων. Μεταξὺ τῶν κεκαυμένων ὀστέων ζώων περὶ τὰς ἐστίας ταύτας παρατηρήθησαν ἰδίως κρανία καὶ ὀδόντες κυνῶν καὶ ὀδόντες ἵππων. Ἐστίαὶ τοιαῦται μεγάλαι παρατηροῦνται νῦν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ μεστοῦ ἀνθράκων καὶ τέφρας στρώματος, ὅπερ πολλαχοῦ ἀνεσκάφη εἰς βάθος τριῶν μέχρι τεσσάρων μέτρων. Ὅτι εἰς πάσας τὰς ἐστίας ταύτας δὲν εὐρίσκονται καὶ σκελετοὶ ἀνθρώπων, δὲν μοι φαίνεται παράδοξον, διότι εἰς πᾶν σημεῖον τοῦ τύμβου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγωσιν οὗτοι διὰ τοσούτων χιλιετηρίδων τὴν φθοράν. Ἐκ δύο σκελετῶν διεσώθησαν ἱκανῶς ἀκέραια τὰ κρα-

νία, ἅτινα καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ παρὰ τὸν Λέοντα Μουσεῖον.

Τὸ δι' ἀκριβῶν παρατηρήσεων βεβαιωθὲν τοῦτο συμπέρασμα περὶ τῆς φύσεως τοῦ τύμβου ἐνισχύθη καὶ διὰ τῶν παρατηρήσεων τῶν ἐπὶ τῶν δύο τύμβων τοῦ χωρίου Μάνεση (ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἑλατείας) γενομένων. Εἰς τοὺς τύμβους τούτους μόνον δοκιμαστικῶς ἄλλοτε ἔσκαψα· μολονότι ὁμως προχείρως τότε κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν ὠνόμασα αὐτοὺς συνοικισμούς, νῦν ὁμως ἀδιστάκτως φρονῶ, ὅτι καὶ οὗτοι ἦσαν τύμβοι, ἔνθα νεκροὶ ἐκάθισαν. + Τοῦ λοιποῦ ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἐρευνῶμεν εἰς τοὺς ὁμοίους τύμβους ὁρμώμενοι ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι διόλου δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ συνοικισμῶν προϊστορικῶν, ἀλλὰ περὶ τόπων καύσεως νεκρῶν κατὰ τὸν νεολιθικὸν αἰῶνα. Ἡ καῦσις αὕτη ἴσως δὲν ἦτο πάντοτε τελεία καὶ διὰ τοῦτο εὐρίσκονται πολλάκις ὀστᾶ, ἐν τέφρᾳ κατακείμενα, ἀνέπαφα κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός. Ἀλλ' ἐνιαχοῦ, καθὼς ἀνωτέρω ἐξέθηκα, ἡ καῦσις καταναλώσασα ὅλον τὸ σῶμα ἐχώρησε μέχρι τῶν ὀστέων, καταλιποῦσα συμφανέστατα εἰς αὐτὰ σημεῖα τῆς τοῦ πυρὸς ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως.

Εἰς τὸν τύμβον τῆς Χαιρωνείας παρετήρησα καὶ τοίχους ἀποτελοῦντας στενὸν ὀρθογώνιον σχῆμα, ἄλλους δὲ τοξοειδεῖς. Εἰς ἐν σημεῖον ὁμως τὸ σχῆμα τοῦτο εἶνε σαφέστατα τετραγωνικόν, μὲ πλευρὰν περίπου ἐπτά μέτρων. Οἱ τοῖχοι τοῦ τετραγώνου τούτου ἐσώζοντο πολὺ καλὰ εἰς ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ εἰς πᾶχος ἡμίσεος. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος δὲν ἐκτιζαν περιφερεῖς μόνον καλύβας, ἀλλ' ἐγνώριζον πολὺ καλῶς καὶ ἄλλα σχήματα οἰκοδομῶν.

Ἐπὶ ἡμέρας τινὰς ἀνέσκαψα τάφους ἐλληνικῶν χρόνων εἰς τὴν ἐκτεταμένην νεκρόπολιν τῶν Ἀβῶν, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Ἐξάρχου, ὁπόθεν πρὸ διετίας συνελέχθη μέγα πλη-

θος ἀγγείων, προσωπείων καὶ χορῶν τοῦ πέμπτου καὶ τετάρτου αἰῶνος, ἀποκειμένων ἐν τῷ Μουσείῳ Χαιρωνείας. Δυστυχῶς κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ προτέρου χρονικὸν διάστημα οἱ καταγινόμενοι εἰς τὴν τυμβωρυχίαν χωρικοὶ ἀπεργύμνωσαν τὸ τμήμα τοῦλάχιστον ἐκεῖνο τῆς ἀρχαίας νεκροπόλεως παντελῶς τῶν τάφων· διὸ καὶ ταχέως ἀπέστην τῆς περαιτέρω ἐργασίας.

Τάφους ἑλληνικοὺς ἀνεζήτησα καὶ εἰς τὴν νεκρόπολιν τῆς Ἑλατείας, ἐξ ὧν οἱ τυμβωρύχοι ἐκαρπώθησαν, ὡς ἐβελιώθην πολλάκις, πλῆθος ἀγγείων, κάτοπτρα ἰδίως πολύτιμα. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐνέπεσα εἰς συληθέντας τελείως τόπους, ὥστε ματαίως ἐπὶ ἐβδομάδας τινὰς εἰργάσθην.

Ἀνέσκαψα αὐτόθι καὶ ἱκανῶς μέγαν τύμβον ὀλίγον ἔξω τοῦ χωρίου Δραχμανίου παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου τούτου. Εἰς βάθος τεσσάρων περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς κορυφῆς παρετήρησα ἐκτεταμένον λιθόστρωτον, μὲ λίθους καλῶς μὲν ἡρμοσμένους, ἀλλ' ἀνωμάλους. Δὲν δύναμαι λοιπὸν νὰ ὑποθέσω ὅτι τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον ἀλώνιον. Ἀλλὰ καὶ ποῖον σκοπὸν εἶχεν ἡ κατασκευὴ του καὶ τί ὅλως ἦτο ὁ κωνοειδὴς τύμβος δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπεράνω. Τὰ τεμάχια τῶν ἐν τοῖς χώμασιν εὑρεθέντων ἀγγείων εἶνε τοῦ τετάρτου ἢ καὶ τρίτου ἱσως πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ὁ τύμβος ἀπετελεῖτο ἐκ χώματος καθαροῦ εἰλημμένου προδήλως ἐκ τῶν πέριξ ἀγρῶν.

Τάφους ἑλληνικοὺς ἀνεῦρον καὶ τρίωρον βορείως τοῦ Δραχμανίου παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ποταμίου Πλατανιᾶ εἰς θέσιν Παλιοανίβισα, ἀλλ' εἰς πολὺ μέγα βάθος ἔνεκα τῆς ἐκ τῶν ρευμάτων ἐπιχώσεως. Τὰ εὐρήματα ἦσαν ἀσήμαντα. Σημαντικώτερα εἶνε τὰ αὐτόθι ἐρείπια μεγάλου χριστιανικοῦ ναοῦ Βυζαντινῶν χρόνων, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἦτο, ὡς παρετήρησα, ψηφιδωτόν. Ἀλλ' εἰς τὸν ἀκατοίκητον τοῦτον τόπον ἐστάθη ἀδύνατον ἔνεκα πολλῶν

δυσκολιῶν νὰ ἐρευνήσω περισσότερον τὰ Βυζαντινὰ τοῦ-
λάχιστον ἐρείπια.

Πολὺ ἐπιτυχέστεραι ὑπῆρξαν αἱ ἐρευναι εἰς τόπον ὀλί-
γον ἔξω καὶ δυτικῶς τοῦ Δραχμανίου κατὰ τὸ ἄκρον τῶν
ἀμπελώνων αὐτοῦ. Εὐρὺς χώρος ἐνταῦθα τυμβοειδῶς ἀνυ-
ψούμενος, καλλιεργούμενος σήμερον (ἀγρὸς Γιαννακοπού-
λου καὶ ἀδελφῶν Πιπέρη), παρέσχεν ἐκ μὲν τῆς ἐπιφανείας
πλήθος τεμαχίων *μυκηναϊκῶν ἀγγείων*, ἀλλ' εὐθὺς ὑπὸ
τὴν καλλιεργουμένην ἐπιφάνειαν τὸ ἔδαφος ἀνασκαφὲν ἐπέ-
δειξε στρῶμα παχύτατον, μέχρι βάθους πέντε μέτρων ἐξι-
κνούμενον, ἀποτελούμενον ἐκ τέφρας ἀναμεμιγμένης μετ'
ἀνθράκων, πλήρες ἀναριθμήτων θραυσμάτων ἀγγείων. ἐρ-
γαλείων, εἰδωλίων καὶ λεπίδων τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος.
Ἀναμφιβόλως πρόκειται καὶ ἐνταῦθα περὶ τόπου καύσεως
νεκρῶν· λείψανα σκελετῶν ἐντελῶς διαλελυμένων παρετή-
ρησα ἐνιαχοῦ, τὰ δὲ κεκαυμένα ζώων ὅσα προέρχονται,
ὥς πρέπει νὰ εἰκάσῃ τις, ἐκ τῶν κατὰ τὴν ταφὴν τελου-
μένων θυσιῶν καὶ νεκροδείπνων ἴσως. Τὰ ἀγγεῖα εἶνε ποι-
κίλα τὸ σχῆμα καὶ τὸν διάκοσμον, ἀλλὰ μὲν προσόμοια
τοῖς ἐκ τοῦ τύμβου Χαιρωνείας καὶ τοῦ ἀνατολικῶς τοῦ
Δραχμανίου κειμένου ἐν ἀγροῖς Χέβα συνοικισμοῦ μὲν ἄλ-
λοτε ὑπ' ἐμοῦ κληθέντος, ἀλλὰ πάντως τύμβου καὶ τού-
του. Ἀλλὰ ὅμως εἶδη παρουσιάσθησαν νῦν παντελῶς νέα
κατὰ τὸν γεωμετρικὸν διάκοσμον. Ἀξιοσημείωτον φαίνε-
ται ἐν ἀκέραιον διασωθέν, φέρον εἰς τὸν λαιμόν παράστα-
σιν προσώπου γραπτοῦς μὲν ἔχοντας τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν
δὲ ρῖνα πλαστικῶς δεδηλωμένην. Λεπτομερέστερον δὲν δύ-
ναι νὰ περιγραφῇ οὐδὲν ἀγγεῖον, πρὶν ἢ τὰ ἀπειροπληθῆ
τεμάχια συγκολληθῶσι πρὸς ἀπαρτισμὸν κατὰ τὸ μᾶλλον
ἢ ἥττον ἀκεραίων ἀγγείων. Νῦν φυλάττονται πάντα ἐν
κιθωτίοις, κατατεθειμένοις εἰς τὸ Μουσεῖον Χαιρωνείας.
Ὁ τύμβος ἀρχικῶς πρέπει νὰ ἦτο πολὺ ὑψηλός, κωνοει-

δής. Ἀλλὰ κατὰ τὰς μακρὰς χιλιετηρίδας τὰ ἐκ τοῦ ἐγγύς βουνοῦ (σειρᾶς τοῦ Καλλιδρόμου) ρεύματα ἀνύψωσαν κατὰ πολλὰ μέτρα τὴν παρὰ τὸ Δραχμάνιον πεδιάδα καὶ ἀπέκρυψαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ ἐπιχώσει τὸν τύμβον. Συνοικισμὸς μυκηναϊκὸς πρέπει νὰ ἐσχηματίσθῃ ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ νεολιθικοῦ ἐδάφους ἐνταῦθα, ὡς ὄντως ἐκ τῶν ἐσχορπισμένων πανταχοῦ ἐν εὐρυτάτῳ χώρῳ θραυσμάτων μυκηναϊκῶν ἀγγείων, τὰ ὅποια καὶ μόνον κατέλιπον εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα οἱ αἰῶνες ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὸν μυκηναϊκὸν αἰῶνα φαίνονται ἀνήκοντα ἐνταῦθα καὶ λείψανα μακροῦ τινος τείχους καὶ πύργου πιθανῶς, συγκειμένον ἐκ μεγάλων, μεγίστων μάλιστα ὀγκολίθων, ἀπεσπασμένων ἀνευ ἄλλης κατεργασίας ἐκ τῶν λατομείων τοῦ βουνοῦ.

Ὀλίγον κατωτέρω τῆς ἀρχαίας Τιθορέας (τῆς σήμερον Βελίτσας) ἐγγύς τῆς δεξιᾶς ὄχτης τοῦ διὰ βαθείας χαράδρας διερχομένου χειμάρρου ἀνέσκαψα χαμηλὸν τύμβον, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος. Ἡ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ἔρευνα δὲν μὲ ἐφώτισε περισσότερον καὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἱερῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἀρχαγέτα καὶ τῆς Ἰσιδος, τὰ ὅποια ὁ Πausanias ἐκ Τιθορέας ὀρμώμενος περιγράφει (Pausan. X, 32,8 καὶ 9), καὶ τῶν ὁποίων ἔχνη τοῦλάχιστον ὑπέθετα ὅτι κάπου θὰ ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσι. Ποίαν διεύθυνσιν ἔννοεῖ ὁ Περιηγητής, γράφων: «σταδίαις δὲ ἀπωτέρω Τιθορέας ἐβδομήκοντα ναὸς ἐστὶν Ἀσκληπιοῦ», ἀδύνατον δυστυχῶς νὰ ὀρισθῇ. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀποστάσεις πρὸς τὰ λοιπὰ παρ' αὐτῷ κατωτέρω μνημονευόμενα χωρία διὰ τὰ ἐβδομήκοντα ἐνταῦθα καὶ κατόπιν ἄλλα τεσσαράκοντα μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἰσιδος ἀριθμούμενα στάδια εἶνε πολλὰ μικρότερα ἢ ὥστε κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν χωρίων τούτων νὰ δεχθῇ τίς που κείμενα τὰ ἐν λόγῳ ἱερά. Ὁ Pausanias ἀγνοεῖ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ὅλως τὴν

ὑπαρξιν τῆς πόλεως Παραποταμίων (X, 33,4), εἰ καὶ ὁ ἐκτεταμένος περίβολος αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν του μετὰ μιᾶς πύλης σήμερον εἶνε συμφανεστάτος εἰς θέσιν ἐπιφανῆ ἀμέσως ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν τοῦ Κηφισοῦ ὄχθην κατὰ τὴν στενὴν ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Φωκίδος εἰς τὴν τῆς Χαιρωνείας εἴσοδον ἐπὶ τοῦ Ἡδυλίου ὄρους (Πλούτ. ἐν Βίῳ Σύλλα 16). Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως ἀκριθέστατα τοπογραφεῖ τὰ φωκικὰ χωρία ἐκ Δελφῶν, ἐκ Τιθορέας καὶ εἴτα ἐξ Ἀμφικλείας ὁρμώμενος καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἑλλάτειαν μεταβαίνων.

Παρὰ τὸ σημερινὸν Δαδί ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας Ἀμφικλείας, ὅπου τὸ νῦν νεκροταφεῖον, εὗρηκα ἀνέκδοτον, καθόσον γνωρίζω, ἐπιγραφὴν ἔχουσαν οὕτω :

» Ψ'(ηφίσματι) Β(ουλής)
 Μ. Ἰούλ. Δαμάσιππον
 τὸν ἀρχιερέα τοῦ με-
 γάλου θεοῦ Διονύσου
 τὸν Βοιωτάρχην, πα-
 τρός Βοιωτάρχου, ἀ-
 γωνοθέτην, Φωκάρ-
 χην, Ἀμφικτύονα, Θε-
 ηκόλον Πανέλληνα,
 ἄρχοντα καὶ τὰς ἄλλας
 πάσας ἐν τῇ πατρίδι
 τελέσαντα λειτουργί-
 ας Κιντυλία Πλουτάρ-
 χη ἡ γυνὴ τὸν ἴδιον
 ἄνδρα εὐνοίας καὶ ἀρε-
 τῆς ἕνεκεν Διονύσου
 ἐν τεμένει.

Ἐπειδὴ ὁ λίθος εἶνε μέγας καὶ δὲν μετεφέρθη πιθανῶς μακρόθεν, τὸ μνημονευόμενον τοῦ Διονύσου τέμενος ἦτο

πιθανώτατα ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ νεκροταφείου. Ὅμοία ἐπιγραφή, τὰ αὐτὰ πρόσωπα μνημονεύουσα, εὑρέθη πρὸ διετίας καὶ ἐγγὺς τοῦ ἀρχαίου Τιθρωνίου, ὅχι μακρὰν τῆς Ἀμφικλείας, εἰς τὰ εῤείπια ἀρχαίου ἱεροῦ χρησιμοποιηθέντα κατόπιν εἰς οἰκοδομὴν ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀνεγνώσθη καὶ ὑπ' ἄλλων, ὡς ἤκουσα, εἶνε ὅμως καθόσον γινωρίζω ἀνέκδοτος, ἔχει δὲ οὕτω :

Μ. Ἰουλ. Δαμάσιππον
τὸν Βοιωτάρχην, πατὴρ
Βοιωτάρχου, τὸν ἀγωνο-
θέτην, Φωκάρχην, ἀρχιερέ-
α τῆς Βοιωτίας, Ἀμφικτύ-
ονα, Θεηκόλον Πανέλλη-
να καὶ ἄρχοντα καὶ τὰς ἄλ-
λας δὲ πάσας ἐν τῇ πα-
τρίδι τελέσαντα λητουρ-
γίας Κυντυλία Πλου-
τάρχῃ ἢ γυνὴ τὸν ἰδι-
ον ἄνδρα εὐνοίας καὶ
ἀρετῆς ἔνεκεν.

Μέγαν προϊστορικὸν τύμβον παρετήρησα καὶ ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ἱκανῶς σωζομένου φρουρίου τῆς ἀρχαίας Δρυμαίας, ἡμίσειαν ὥραν βορείως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Σηουβάλας, ἐν τῇ πεδιάδι εἰς θέσιν Ἀμαριανόν. Ὀλιγοήμερος δοκιμαστικὴ σκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς μόνον μονόχρωμα ἀγγεῖα. Περισσότερον δὲν ἠρεύνῃσα ἐνταῦθα.

Δοκιμαστικῶς ἠρεύνῃσα ὀλίγον καὶ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως Κυτίνιου, ἔξωθεν τοῦ χωρίου Γραβιάς, ὅπου μικρά τινα τμήματα ἀρχαίου πολὺ ὠραίου πολυγωνικοῦ περιβόλου σώζονται. Ἀλλὰ πλὴν τεμαχίων τινῶν ἀγγείων τοῦ τετάρτου ἢ καὶ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος οὐδὲν ἀντικείμενον παλαιότερων χρόνων ἀνεκάλυψα.

Ἀθήνησι, τὴν 24 Νοεμβρίου 1909.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΙ

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1909 ἐξηκολουθήσαμεν τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνασκαφὰς καὶ ἐρεῦνας¹⁾, ὅπως καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1906, 1907 καὶ 1908. Ἀπησχολήθημεν δ' ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1909, ἐξαιρέσει διαλειμμάτων ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος, εἰς τὰς ἐξῆς ἐργασίας :

Α') ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΑΚΕΙΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΟΛΟΥ

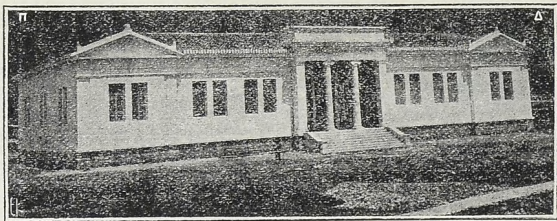
1) Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Μουσείου.

Σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἔτους διεθέσαμεν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Ἀθανασακείου Μουσείου Βόλου, ὅπερ ὁ φιλεπιστήμων δωρητὴς κ. Ἀλέξιος Ἀθανασάκης, ὁ ἴδιος ἐπιβλέπων τὰς ἐργασίας, κατώρθωσε νὰ ἀνεγείρῃ μέγα καὶ ὠραῖον (εἰκ. 1) ἐντὸς ἐνὸς ἔτους· διότι ὁ μὲν θεμέλιος λίθος αὐτοῦ ἐτέθη²⁾ τῇ 18ῃ Ἀπριλίου 1908, ἦτο δὲ τὸ οἰκοδόμημα καθ' ὅλα ἑτοιμον τὸν Μάιον τοῦ 1909, ὁπότε τῇ 24ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια, παρουσίᾳ τῆς Α. Β. Γ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Σπ. Στάη, πολλῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν, τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως Βό-

1) Περί αὐτῶν ἐν γένει· βλ. «Πρακτικὰ» 1906 σελ. 123—130, 1907 σελ. 147—182 καὶ πίν. Β'—Γ' καὶ 1908 σελ. 145—223, «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα» 1908 σελ. 1—60 καὶ πίν. 1—4, 1909 σελ. 27—44 καὶ τὸ ἰδιαιτέρον σύγγραμμα ἡμῶν «Θεσσαλικά μνημεῖα» Τόμος I σελ. 1—464 ἐν Ἀθήναις 1909.

2) Βλ. «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 7—9.

λου. Κατ' αὐτὰ ὁ κ. Ἀθανασάκης ἀπαντῶν εἰς προσφώνη-
σιν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ κ.

Εἰκὼν 1. Τὸ Ἀθανασάκειον Μουσεῖον Βόλου.

(Π = τὸ Πύλιον ὄρος — Δ = βουνὸς τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος).

Υπουργοῦ, ἐδῶρξε τὸ Μουσεῖον εἰς τὸ Ἔθνος μετ' ὀλίγων
λόγων πλήρων φιλοπατρίας, φιλοπόλειδος διαφέροντος ὑπὲρ
τοῦ Βόλου καὶ μετριοφροσύνης.

2) Βλάβαι τῶν στηλῶν Παγασῶν.

Τὰς ἀρχαιότητας εἶχομεν ἤδη πρὸ τῶν ἐγκαινίων μετα-
χομίσει εἰς τὸ Μουσεῖον ἐκ τῶν υπογείων τοῦ Γυμνασίου
Βόλου πάσας πλὴν τῶν ἄριστα σφριζομένων στηλῶν τῶν Πα-
γασῶν· ταύτας διετάχθημεν ὑπὸ τοῦ τότε Γραμματέως τῆς
Ἑταιρείας καὶ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ
Μουσείων τοῦ Κράτους κ. Π. Καββαδίου νὰ μεταχομίσωμεν
ἐσπευσμένως ὁρθροῦ βαθέος ἐντὸς τριῶν ὥρων ὀλίγας ἡμέ-
ρας πρὸ τῶν ἐγκαινίων τοῦ Μουσείου· ἐξετελέσωμεν δὲ τὴν
διαταγὴν μισθώσαντες ἀμάξας, ἵνα πάθωσιν αἱ στηλῆαι
ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρας βλάβας ἐκ τοῦ ταραγμοῦ· καὶ
ὅμως μῆνας πολλοὺς πρότερον εἶχομεν ζητήσει ἀρμοδίως
νὰ μεταχομίσωμεν αὐτὰς ἐπὶ ἰδιαιτέρων φορείων ἐν ἀνέ-
σει, ἀλλὰ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ αἵτησις ἡμῶν¹⁾.

1) Περὶ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς αὐτῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς Βόλον
βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 85—86.

Δεινότερον δὲ πάθημα ἔπαθον πολλαὶ καὶ ἄρισται τῶν γραπτῶν τούτων εἰκόνων ἕνεκα τῆς σπουδῆς καὶ τῆς πρὸς τοὺς τεχνίτας βιαίου συμπεριφορᾶς τοῦ αὐτοῦ κ. Π. Καββαδίου : σπεύδων δηλαδὴ οὗτος νὰ χρωματίσῃ τοὺς τοίχους τῶν δύο πρώτων αἰθουσῶν, καὶ μάλιστα διὰ τρομώδους βαθείας ἐρυθρᾶς βαφῆς, ἣν κατόπιν ἐπειράθη νὰ ἐξαλείψῃ καὶ μεταλλάξῃ εἰς κυανῇν, καίτοι προείπομεν αὐτῷ ὅτι ἦτο ἀκατάλληλον τὸ ἐρυθρόν βάθος, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας μου τοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ οἰαδήποτε ἐπιχρίσις αὐτῶν μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν θηκῶν, ἐγένετο παραίτιος τοῦ νὰ πέσωσιν ἐπὶ εἰκόνων βαφαὶ ἐρυθραί, κυαναὶ καὶ λευκαί, αἵτινες εἶναι μὲν εὐδιάκριτοι ὥς ξέναι, ἀλλὰ δυσεξάλειπτοι καὶ ταραχτικαὶ τοῦ συνόλου· παρετήρησε δὲ ταύτας καὶ ὁ τότε μελετῶν τὰς στήλας καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου τῆς Δρέσδης κ. Paul Herrmann, ὅστις ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βλάβης. Σημειωτέον ὅτι πολλάκις ἐτίθετο καὶ ἀπετοιχίζετο καὶ πάλιν ἡρμόζετο ἡ αὐτὴ στήλη ὑπὸ τοῦ κ. Καββαδίου ἢ ὑφ' ἡμῶν διαταγῇ αὐτοῦ, ἵνα δῆθεν εὔρεθῇ ἡ κατάλληλος θέσις ἐκάστης, καὶ τοῦτο πρὸς βλάβην τῶν εὐπαθῶν τούτων μνημείων.

Τρίτον ἀτόπημα συνέβη κατὰ τὴν διευθέτησιν τῶν στηλῶν : ἡμεῖς προετίναμεν τὴν κατασκευὴν ὀκτῶ βάθρων, ἐφ' ὧν νὰ ἰδρυθῶσιν ἀνὰ δύο τῶν ἀρίστων στηλῶν ἐφ' ἑκάστου οὕτως, ὥστε νὰ καθίσταται εὐχερὴς ἡ περιστροφή αὐτῶν, ἵνα εὐρίσκηται τὸ καταλλήλως ἐκάστοτε προσπίπτον φῶς· ἀλλ' ὁ κ. Π. Καββαδίας ἐπέμενεν εἰς τὴν καθήλωσιν ἀπασῶν ἐπὶ τῶν τοίχων.

3) Μέθοδοι συντηρήσεως τῶν ζωγραφιδῶν.

Τελευταῖον παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἐλήφθησαν πάντα τὰ μέτρα πρὸς συντήρησιν τῶν ἀρίστων τούτων μνημείων :

ἡμεῖς ζητήσαντες ἀρμοδίως παρὰ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας ἅμα τῇ εὐρέσει τῶν γραπτῶν στηλῶν ὁδηγίας πρὸς διατήρησιν αὐτῶν, ἐλάβομεν τὰς ἐξῆς, ἃς εἵχομεν ἤδη πρὸ τῆς λήψεως ἐκτελέσει: 1) νὰ θέσωμεν τὰς εἰκόνας ἐντὸς χώρου σκιεροῦ καὶ θηκῶν ὑαλοφράκτων· 2) νὰ σκεπάζωμεν αὐτὰς διὰ μελάνων ὑφασμάτων.

Ἀλλὰ καὶ οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι ὁσημέραι ἐξησθένουν αἱ βαφαί, μάλιστα αἱ κυαναί· τότε συνελέξαμεν μόνοι διαφόρους πληροφορίας πρὸς συγκράτησιν τῆς ζωηρότητος τῶν χρωμάτων. Ἐξ αὐτῶν ἀρίστην μέθοδον εὑρομεν τὸν δι' ἐμφυσήσεως ῥαντισμὸν τῶν εἰκόνων διὰ τινος ὑγροῦ καλουμένου *fixatif*¹⁾· μετὰ τινος πειραματισμοῦ ἐπὶ μικρῶν ἀσημάντων τεμαχίων, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο πολὺ καλὴ· διὰ τοῦτο ἐρραντίσαμεν τὰς πλείστας τῶν εἰκόνων διὰ τοῦ ὑγροῦ ἐκείνου ἅπαξ μὲν μετὰ τὴν εὐρεσιν αὐτῶν τῷ 1907, ἅπαξ δ' ἔτι μετὰ πάροδον ἐξ περίπου μηνῶν τῷ 1908.

Τὴν μέθοδον ταύτην ἐνέκρινεν ὁ τε κ. Π. Καββαδίας καὶ ὁ κ. Paul Herrmann, εἰπόντες ὅτι εἶναι καλὴ μέχρις ἐξευρέσεως καλυτέρας²⁾. Ἀλλ' ὅτε καὶ πάλιν ἐζητήσαμεν ἀρμοδίως τὴν κατὰ τριμηνίαν κανονικὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, ἡ προϊσταμένη ὑπηρεσία ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν αὐτῆς, διότι Ἐπιτροπεία ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ χημικοῦ κ. Ὁθ. Ρουσσοπούλλου καὶ τοῦ ζωγράφου κ. Δ. Χατζοπούλλου ἀπεφάνητο ὅτι ὁ διὰ *fixatif* ῥαντισμὸς εἶναι κάκιστος καὶ πρέπει μάλιστα νὰ ἀφαιρεθῇ τοῦτο ἀπὸ τῶν στηλῶν εἰς ὅσας εἶχεν ἤδη τεθῇ. Τὰς γνώμας τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης δικαίως δὲν ἀπεδέχθη ὁ κ. Π. Καββαδίας.

Καὶ ἡ μὲν ἀφαίρεσις δὲν ἐξετελέσθη ὥς σχεδὸν ἀδύνα-

1) Βλ. «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 85 καὶ 223.

2) Ἀμφότεροι ἐν γραπταῖς συνεντεύξεσι μετὰ τῆς συντάξεως τῆς ἐφημερίδος «Θεσσαλίας» Βόλου.

τος, ἑτέρα δὲ μέθοδος δὲν ἐξευρέθη ὑπὸ τῆς μνημονευθείσης Ἐπιτροπείας, ἥτις δις μετέβη εἰς Βόλον καὶ ἐξήτασεν ἐπισταμένως τὸ ζήτημα. Μόνον τὴν ἐντὸς ὕδατος ἐμβάπτισιν τῶν στηλῶν καὶ τὴν μετ' ἄκρας ἐπιμελείας ἀφαίρεσιν τῶν χρωμάτων ἀπ' αὐτῶν εὗρεν ἢ τε Ἐπιτροπεία καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν καλὴν, ἀλλὰ δυσεκτέλεστον καὶ κινδυνώδη.

Παρὰ πάντα ταῦτα ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἡ βαφὴ τῶν ὑάλων τῶν παραθύρων ὑπολεύκων καὶ ἡ ἀλύψις τῶν στηλῶν δι' ὑαλοφράκτων θηκῶν, ἅτινα ἐγένοντο ἤδη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν ἐν τῷ Μουσείῳ, εἶναι μὲν κάλλιστα μέσα συντηρήσεως, ἀν μάλιστα καλυφθῶσιν αἱ θῆκαι καὶ διὰ μικρῶν παραπετασμάτων μελάνων ἢ ἐρυθρῶν, οὐχὶ δὲ τὰ μόνα καὶ δραστικώτατα· διότι ἐκτὸς αὐτῶν *πρέπει ἀπαραιτήτως αἱ εἰκόνες νὰ ῥαντίζωνται διὰ fixatif* κατὰ τριμηνίαν, ἀφ' οὗ πρότερον ἀφαιρῶνται ἐπιμελῶς τὰ χρώματα, ὥς εἵπομεν ἢ ἄλλως. Τοῦτο στηρίζομεν ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ὅτι τμήματα τῆς αὐτῆς στήλης ὁμοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει τῶν βαφῶν εὐρεθέντα, διατηροῦσι σήμερον τὰς βαφὰς ζωηροτάτας μὲν ὅσα ἐρραντίσθησαν διὰ *fixatif*, ἀσθενεστάτας δὲ ὅσα δὲν ἐρραντίσθησαν· περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἵπομεν καὶ ἀλλαχοῦ τὰ δέοντα¹⁾

4) Διαίσεις καὶ περιεχόμενα τοῦ Μουσείου ἀρχαῖα ἔχνη παρ' αὐτό.

Σύγκειται δὲ τὸ Ἀθανασάκειον Μοσεῖον ἐν τῷ παρόντι ἐξ ἐννέα αἰθουσῶν, ἐκ δύο ὑπογείων καὶ ἐνὸς ὑποστέγου μετ' αὐλῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς· ἀπὸ τῆς μεγάλης κυρίας θύρας τοῦ ἐν παραστάσι διστύλου ἰωνικοῦ προδόμου εἰσέρχεται τις εἰς τὸν προθάλαμον, ἔνθα θέλομεν ἐν τῷ μέλλοντι ἰδρύσει μεγάλα ἐπιτάφια μνημεῖα τῶν Παγασῶν

1) Βλ. «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 223.

ἐν εἶδει κογχῶν ἢ μικρῶν ναῶν πεποιημένα, ὧν ἐντὸς ἐτίθετο ἡ στήλη ¹⁾, καὶ ἄλλα κατάλληλα ἀρχαῖα ἀντικείμενα.

Δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ὑπάρχει τὸ **πρῶτον διαμέρισμα** τοῦ Μουσείου, ὅπερ περιλαμβάνει τρεῖς αἰθούσας, τὴν *πρώτην*, *δευτέραν* καὶ *τρίτην* αἰθουσάν *Παγασῶν*· ἡ πρώτη περιέχει τὰς ἀρίστας καὶ ἀρτιώτερον σωζόμενας γραπτὰς στήλας ὑπ' ἀριθμ. 1—42, ἡ δευτέρα τινὰς τῶν ἀρίστων ἄλλ' ἐλλιπῶν ὑπ' ἀριθμ. 42—97, καὶ ἡ τρίτη δλίγας μὲν, ὧν σώζονται καλῶς αἱ βαφαί, πλείστας δέ, ὧν διατηροῦνται ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν ἔχνος ὑπ' ἀριθμ. 98—216. Ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχουσι προσωρινῶς καὶ θῆκαι, περιέχουσαι προϊστορικὰ καὶ ἀρχαῖκὰ εὐρήματα, χρώματα μετ' αποτυπωμάτων τῶν βαφῶν τῶν στηλῶν Παγασῶν καὶ ἄλλας μικρὰς ἀρχαιότητας. Ἐκτενὴ περιγραφικὸν κατάλογον τῶν ὑπ' ἀριθμ. 1—216 στηλῶν μετὰ μακρὰς εἰσαγωγῆς ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη ²⁾.

Ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τῆς κυρίας θύρας ὑπάρχει τὸ **δεύτερον διαμέρισμα** τοῦ Μουσείου, ὅπερ δὲν κατηρτίσθη ἐτι· περιλαμβάνει δὲ καὶ τοῦτο τρεῖς αἰθούσας τῆς αὐτῆς διατάξεως τοῦ πρώτου.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ προθαλάμου ὑπάρχουσι δύο αἵθουσαι, ἀριστερὰ μὲν ἡ ὡς *γραφεῖον* τοῦ Ἐφόρου χρησιμεύουσα, δεξιὰ δὲ ἡ ὡς *ἐργαστήριον*.

Ἀπέναντι τῆς κυρίας θύρας ἄγει ἐτέρα εἰς τὸ **ὑπόστεγον**, ἐνθα ἔχουσιν ἰδρυθῆ αἱ ἀρίσται τῶν Θεσσαλικῶν ἐπι-

1) Ὅτι ὑπῆρχον ἐν Παγασαῖς τοιαῦτα μνημεῖα, ὧν τμήματα εὐρέθησαν, βλ. ὅσα εἶπομεν ἐν τῇ «Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι» 1908 σελ. 24 κ. ἑ.

2) Τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Θεσσαλικά Μνημεῖα» Τόμος I: Περιγραφὴ τῶν Γραπτῶν Στηλῶν Παγασῶν. Ἐν Ἀθήναις 1909. Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει τέσσαρα τεύχη: I σελ. 1—96 (Εἰσαγωγὴ) «Αἱ ζωγραφαὶ τῶν Παγασῶν. Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ζωγραφικῆς. Ἀνακαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Παγασαῖς». II σελ. 97—224. «Πρώτη Αἰθούσα Παγασῶν». III σελ. 225—312 «Δευτέρα Αἰθούσα Παγασῶν». IV σελ. 313—464 «Τρίτη Αἰθούσα Παγασῶν».

γραφῶν¹⁾, καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλήν, ἐν ᾗ κεῖνται προσωρινῶς διάφορα μνημεῖα δευτερευούσης σημασίας· εἰς τὴν Δυτικὴν πλευρὰν τῆς αὐλῆς ταύτης ὑπάρχει τὸ φουλακτεῖον, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολικὴν τὸ μαγειρεῖον καὶ τὸ ἀποχωρητήριον· ἐκ τῆς Νοτίου πλευρᾶς αὐτῆς ἄγουσι δύο θύραι εἰς τὰ δύο ὑπόγεια, κείμενα τὸ μὲν ὑπὸ τὸ γραφεῖον, τὸ δὲ ὑπὸ τὸ ἐργαστήριον.

Ἐκ τοῦ μέσου τῆς Βορείου πλευρᾶς τῆς αὐλῆς ἄγει θύρα εἰς τὴν *ἐξωτερικὴν αὐλήν*, ἐνθα ἔχουσιν ἰδρυθῆ μεταγενέστερα ἢ ὀγκώδη ἐπιγραφικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα. Ἐν ταῖς αὐλαῖς ταύταις ὑπάρχουσι δύο φρέατα ποσίμου καλοῦ ὕδατος, ὧν τὸ τῆς ἐσωτερικῆς φαίνεται λίαν ἀρχαῖον· παρ' αὐτὸ εὐρέθησαν καὶ ταῖχοι ἀρκούντως ἰσχυροὶ ἐπαύλεως τινος ἢ ἀγροικίας κατοίκων τῆς Δημητριάδος πιθανῶς· διότι καὶ τάφοι πτωχοὶ κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ Μουσείου εὐρέθησαν, πολλοὶ δ' ἐγγὺς αὐτοῦ εἰς τὸν διερχόμενον χεῖμαρρον, κοινῶς *Ἀναυρον* λεγόμενον.

Σημειωτέον ὅτι τὸ Μοῦσεῖον ὠκοδομήθη κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἐπέκτασιν τῶν πτερυγῶν διὰ προσθήκης νέων αἰθουσῶν ἑκατέρωθεν ἀναλόγως τῶν παρουσιασθησόμενων ἀναγκῶν.

Β') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΠΑΓΑΣΑΙΣ

Τὰς ἐν Παγασαῖς ἀνασκαφὰς ἐξηκολουθήσαμεν²⁾ κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον καὶ κατόπιν κατὰ Μάϊον, Ἰουνίον καὶ Ἰούλιον, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐν μέρει τοῦ δήμου Παγασῶν· ἡρευνήσαμεν δὲ καὶ τὰ περίξ τῆς ἀρχαίας πόλεως εἰς μείζονα ἔκτασιν· ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τούτων ὑπῆρξαν ἐν ὀλίγοις τὰ ἑξῆς:

1) Τούτων παρεσκευάσαμεν κατάλογον πρὸς ἔκδοσιν.

2) Βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 70—93.

1) Ἐξωτερικὸς περίβολος τῶν τειχῶν τῶν Παγασῶν.

Ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῶν μεγάλων τειχῶν τῆς πόλεως, οὗτινος διάγραμμα ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη μετὰ περιγραφῆς τῶν τειχῶν¹⁾, εὑρομεν ἔξω αὐτῶν κατὰ τὸ Νότιον τῆς πόλεως, δεξιὰ τῆς εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ παρὰ τὴν θέσιν «Ἀλογοπάτι» ἕτερον τεῖχος, ἀνερχόμενον ἐκ τοῦ ἐκεῖθεν χειμάρρου ἐπὶ τὸν λόφον «Νταμάρι» καὶ βαίνον ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ Βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν θέσιν «᾽ς τοῦ Μπελεγρίνου». τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐξαφανίζονται παρὰ τὸν χεῖμαρρον «Λιγαρόρεμα» καὶ ἀναφαίνονται κατόπιν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄρους, τοῦ κειμένου ὀπισθεν τῶν ταπεινοτέρων ὁρέων, ἐφ' ὧν διέρχονται τὰ ἱστορικὰ τεῖχη τῆς πόλεως, καὶ δὴ ἀπέναντι τῆς κυρίας πύλης τῆς πόλεως πρὸς τὰς Φεράς.

Ὁ νέος οὗτος περίβολος χορηγεῖ ἔκτασιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Παγασῶν διπλασίαν σχεδὸν τῆς ἤδη γνωστῆς· ἐκτίσθησάν δὲ τὰ τεῖχη ταῦτα διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον καὶ κεῖνται νῦν εἰς ἀφανῆ ἐρείπια. Ἀντὶ πύργων φέρουσι προβλήτας πυργοειδεῖς μικροῦς, ἐπαναλαμβανομένους εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων.

Τὰ τεῖχη ταῦτα φαίνεται ὅτι ἦσαν προφυλακτήρια τοῦ κυρίου τεύχους, ποιηθέντα πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, ἢ ὑπάρχοντα ἤδη κατὰ τὴν Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, εἰς ἣν ἀνήκουσι καὶ τινες τῶν ἐσωτερικῶν πύργων τῶν κυρίων τειχῶν²⁾. Εἶναι πιθανόν ὅτι τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ διάγραμμα τῆς πόλεως ὑπελογίσθη διὰ τῶν τειχῶν τούτων, κατόπιν ὁμως ἔνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως, ἣν οὕτως ἐλάμβανεν ἡ

1) Ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς» 1908 σελ. 22 εἰκ. 8 καὶ ἐν τοῖς «Θεσσαλικοῖς Μνημείοις» I σελ. 64 εἰκ. 30.

2) Βλ. «Ἐφημερ. Ἀρχαιολογικὴν» 1908 σελ. 1, «Θεσσαλ. Μνημεῖα» I σελ. 66—67 καὶ «Πρακτικά» 1908 σελ. 216 κ. ε.

πόλις, περιωρίσθη τοῦτο καὶ ἡ πόλις αὐτὴ εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ καταληφθέντος δι' ἐκείνων χώρου.

Κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν θέσιν «'ς τοῦ Μπελεγρίνου» ὑπάρχει μέγα φρέαρ ἐπὶ δρομίσκου ἄγοντος εἰς τὸ χωρίον «Παλιούρι»· παρὰ τὸ φρέαρ τοῦτο ἐπὶ τινος λόφου παρετηρήσαμεν ἔχνη προϊστορικῶν τοιχαρίων, ἀλλ' οὐδὲν θραῦσμα προϊστορικοῦ ἀγγείου εὑρομεν· τούναντίον τμήματα μελανοβαφῶν τῆς Δ'—Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος συνητήσαμεν, ἔτι δὲ τάφον καμαροειδῆ μικρὸν ἀνοιχθέντα ποτὲ ὑπὸ χωρικῶν καὶ ὁμοιάζοντα πρὸς ἐτέρους εὑρεθέντας παρὰ τὰς Μηλέας τοῦ Πηλίου ¹⁾).

Ἡ δὲ κατὰ τὴν θέσιν «'Αλογοπάτι» ἐπὶ βράχου κεχαραγμένη ἐπιγραφή **ΕΠΙΔΟ**
ΣΙΣ καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα, ἅτινα

δημοσιεύονται ἐν ταῖς Inscr. Graec. IX 2,395 φαίνεται πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ μὲν εὐχὴ ἐπ' αἰσίοις δι' ἀρχομένην ἐργασίαν ἐν λατομείῳ, τὰ δὲ σύμβολα λατόμων· ἡ ἐκδοχὴ αὐτῶν ὡς προϊστορικῶν γραμμάτων εἶναι ἀστήρικτος ²⁾. Εὔρομεν δὲ τοιαύτην εὐχὴν καὶ σύμβολα ἐπὶ στήλης τῶν Παγασῶν ³⁾, ἐπὶ τινος δὲ βράχου κατὰ τὴν εἰς Διμήνη ὁδὸν καὶ παρὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Leake ὄφθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Β. Στάης ἀνασκαφέντα τύμβον ⁴⁾, ὑπάρχει βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένη ἐπιγραφή **ΔΑΜΑΤΡΙΟΣ**, ἣτις θὰ εἶναι ὄνομα ἀρχαίου κτήτορος λατομείου· εἰς τοὺς περίξ βράχους διακρίνονται στρογγύλαι ὀπαὶ διαμέτρου 0.10—0.30 καὶ βάθους 0.20—0.60 ἐπίτηδες γεγόμεναι, ἴσως λατομικαὶ

1) Πρβλ. «Πρακτικὰ» 1906 σελ. 125 κ. ἑ.

2) Ὡς προϊστορικὰ ἐκλαμβάνει αὐτὰ ὁ κ. Ν. Γιαννόπουλος ἐν τινι περιέργῳ βιβλίῳ αὐτοῦ «Προϊστορικὴ γραφὴ ἐν Θεσσαλίᾳ», οὕτινος ἄλλως μόνον ἀγγελίαν καὶ πίνακα τῶν περιεχομένων εἶδομεν.

3) Βλ. «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 116 κ. ἑ. καὶ «Πρακτικὰ» 1907 σελ. 162.

4) Leake, Travels in the Northern Greece IV 310· Β. Στάης, «Πρακτικὰ» 1901 σελ. 40.

προεργασίαι· καὶ σήμερον ἐνταῦθα κέκτηνται πολλοὶ κά-
τοικοι τμήματα γῆς μικρά, ἐξ ὧν λατομοῦσιν ἕκαστος ἐκ
τοῦ ἰδίου ἢ πωλοῦσιν ἢ ἐνοικιάζουσιν αὐτά.

2) Γραπταὶ στηλαὶ ἐπὶ τῶν Καλυβίων Ἀλυκῶν.

Νέον πλῆθος στηλῶν ἐπιτυμβίων εὗρομεν ἐπὶ τῶν οἰκί-
σκων, οἳτινες κεῖνται μεταξὺ τοῦ μεγάλου πρώτου ἀνα-
σκαφέντος πύργου καὶ τῶν Ἀλυκῶν Παγασῶν (εἰκ. 2).

Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἐν ἐρειπίοις παλαιὰ τουρκικὰ οἰ-
κοδομήματα ¹⁾ πρὸ 100—200 ἐτῶν ποιηθέντα καὶ χρησι-
μεύοντα ὡς ἀποθήκαι ἄλατος καὶ ὡς οἰκήματα τῶν ἀλατο-
πηγῶν καὶ τῆς φρουρᾶς. Τὸ μέγιστον τούτων καλεῖται
κοινῶς «*πύργος (ἢ κονάκι) τοῦ Σουλεϊμάν*». Ἐμετρήσα-
μεν δ' ἐπτά τούτων κείμενα ἐν ἐρειπίοις, μὴ περιλαμβανο-
μένων οἰκίσκων τινῶν ὑπὸ χωρικῶν ποιηθέντων κατόπιν
καὶ ἐρειπωθέντων καὶ τούτων.

Παρατηρήσαντες ὅτι ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτῶν ὑπῆρχον
ἐκτισμένοι ἀρχαῖοι λίθοι, κατερρίψαμέν τινας καὶ εὗρομεν
πλεῖστα τμήματα στηλῶν καὶ ὅλας στήλας μέχρι τῶν θε-
μελίων, ἅτινα κεῖνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τοῦ ὕδατος,
διότι τὸ ἔδαφος εἶναι τελματῶδες.

Ἐν τῶν τμημάτων τούτων ἦτο τὸ ἐλλείπον κάτω ἡμισυ
τῆς περιφῆμου στήλης τῆς ἀρτιτύκου γυναικός ²⁾, ὅπερ
καίτοι εὐρέθη ἐντὸς τῶν θεμελίων, διετήρησεν ἱκανὰ ἔχνη
τῶν βαφῶν, ὡς καὶ ἄλλαι ἔτι βαθύτερον κείμεναι στηλαί·
ἐκ τούτου εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἀντοχή τῶν χρωμάτων τινῶν
τῶν Παγασιτικῶν στηλῶν ἦτο ἐξαιρετικὴ τις.

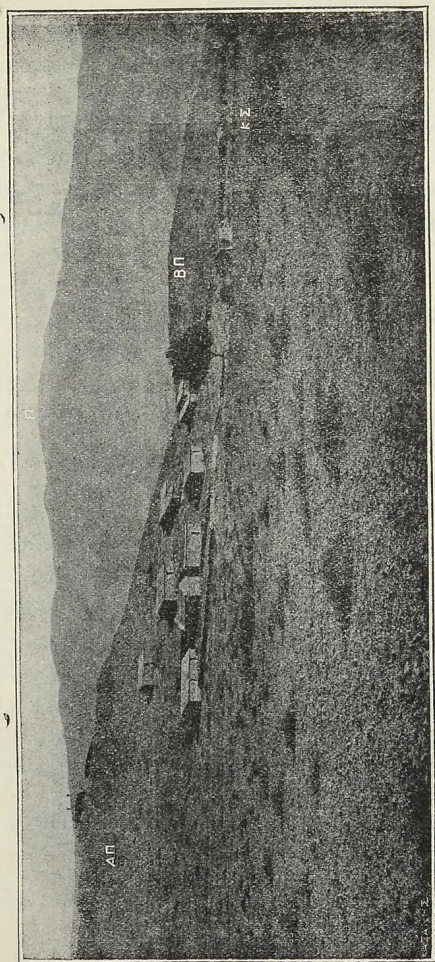
Τὸ ὕλικόν τοῦτο συνέλεξαν οἱ Τοῦρκοι τότε ἐκ τοῦ ὑπερ-
κειμένου μεγάλου πύργου, καὶ δὴ τῆς ΝΑ γωνίας αὐτοῦ ³⁾,

1) Περί αὐτῶν βλ. καὶ «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 215.

2) «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 215 κ.ε.

3) Βλ. «Πρακτικά» 1908 σελ. 208—209.

δοσις ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς λατομεῖον, ἐκ τοῦ δευ-

Εἰκὼν 2. Ἀποψὲς τοῦ ἀναδεδειγμένου πύργου καὶ τοῦ Καλαβίου Ἀλπεδῶν.

(ΑΠ = ὁ πρῶτος ἀνασκαφεὶς πλήρης σιτηλῶν μέγας ἀρχαῖος πύργος. — ΒΠ = ὁ δευτέρος ἐν μέρει ἀνασκαφεὶς ὁμοῖος πύργος. — ΚΣ = τὸ λεγόμενον Κονάκι τοῦ Σουλεϊμάν, πλῆρες ἀρχαίου θλικῶς, σιτηλῶν κλ. — Π = τὸ ὄρος Πήλιον.

τέρου πύργου (βλ. κατωτέρω ἀριθμ. 4) καὶ ἐξ ἄλλων ἐγγύς κειμένων ἀρχαίων μνημείων.

Ἐκ τῶν καταπεσόντων τούτων οἰκημάτων κατεσκευάσαν εἰς νεωτέρους χρόνους οἱ χωρικοὶ οἰκίσκους, ὧν ἤδη ἱκανοὶ σφύζονται, λαβόντες καὶ πολλὰ τμήματα στηλῶν καὶ ἐκ νέου ἐντοιχίσαντες αὐτά· ἐντεῦθεν ἐπίσης ἐλήφθησαν αἱ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Βόλῳ ἐκτισμέναι στηλαὶ καὶ αἱ ἐπὶ κρηνῶν, ἐκκλησιῶν, κωδωνοστασίων, οἰκιῶν κλ. τῶν ὑπερκειμένων τοῦ Βόλου χωρίων ἐπὶ τοῦ Πηλίου ¹⁾). Ἐμάθομεν δ' ὅτι καὶ ἡ νῦν ἀποθήκη καὶ τὸ φυλακεῖον Ἀλυσκῶν, κτισθέντα πρὸ πενταετίας, ἐνέχουσι πολὺ ἀρχαῖον ὕλικόν ἐκ τῶν ἐρειπίων τούτων ληφθέν.

Οὕτως αἱ στηλαὶ τῶν Παγασῶν ὑπέστησαν τριπλοῦν ἐντοιχισμόν: 1) ἐκ τῶν νεκροταφείων εἰς τοὺς ἀρχαίους πύργους· 2) ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ τουρκικὰ οἰκήματα τῶν Ἀλυσκῶν· 3) ἐντεῦθεν εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καὶ τὰς μνημονευθείσας ἐκκλησίας κλ.

Ἐκ δὲ τῶν ἐπτὰ τουρκικῶν οἰκοδομημάτων τούτων μόλις ἓν καὶ μέρος ἑτέρου ἀνεσκάψαμεν καὶ ἠρευνήσαμεν, οὐχὶ πανταχοῦ μέχρι τῶν θεμελιῶν· ἐννοεῖται ὅτι εἶναι ἐπιβεβλημένη ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθῶσιν οὐ μόνον πάντα ταῦτα ἐπιμελῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα καλύβια· διότι καὶ τὰ ἐλλείποντα πολλῶν στηλῶν τμήματα καὶ νέα μνημεῖα θὰ εὑρεθῶσι καὶ πλήρη ἰδέαν τοῦ πλούτου, τῆς πληθύος καὶ ἐθνολογικῆς ποικιλίας τῶν τάφων ὡς καὶ τῆς πολυτελείας τῶν Παγασαίων περὶ τὰς ταφάς θὰ λάβωμεν.

3) Ἑρευναι ἐπὶ τοῦ πρώτου ἀνασκαφέντος μεγάλου πύργου.

Καὶ ἐφέτος ἠρευνήσαμεν ²⁾ τὸν ἀνεξάντλητον τοῦτον

1) Πρὸλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 91.

2) Πρὸλ. «Πρακτικά» 1908 σελ. 210.

πύργον, εϋρόντες ἱκανὰς ἔτι στήλας καὶ τμήματα, χωρὶς νὰ περατώσωμεν τὴν πλήρη ἀνασκαφὴν αὐτοῦ.

Ἀπεκαλύψαμεν δ' ἐντελῶς ὅλην τὴν Νότιον πλευρὰν, ἐνθα εϋρομεν ἀσθενὲς τοιχάριον ὕψους 0.80 καὶ πάχους 0.50 περίπου ἐκ μικρῶν λίθων ἀνευ χρήσεως θραυσμάτων στηλῶν, ὅπερ περιβάλλει τὸν ἐξωτερικὸν πύργον εἰς ἀπόστασιν 1—1.50^κ ἀπ' αὐτοῦ.

Εὐρέθη δὲ κατὰ τὴν ΝΑ γωνίαν τοῦ τοιχαρίου τούτου προχειρῶς κατεσκευασμένη κλῖμαξ, ἄγουσα διὰ μικρᾶς εἰσόδου εἰς τὸν πύργον. Ὑποθέτομεν ὅτι καὶ περίξ τῶν ἄλλων πλευρῶν ὑπάρχει ὁμοιον τοιχάριον.

Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ πύργου εἰς τὰ σχηματιζόμενα ἐκ τῶν βράχων καὶ τῆς κλίσεως τοῦ λόφου κενὰ εἶχον τεθῆ στήλαι τὰ πολλὰ μικραί, ἃς ἐξηγάγομεν· ἦσαν δ' ἐν οὐχὶ καλῇ καταστάσει αἱ βαφαὶ αὐτῶν· μόνον τμημάτιόν τι εὐρέθη διατηροῦν ἄριστα ὥραϊαν κεφαλὴν γυναικὸς πεπλοφόρου κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον.

4) Ἀνασκαφὴ τοῦ δευτέρου μεγάλου πλήρους στηλῶν πύργου.

Ἐξηκολουθήσαμεν πρὸς τούτοις τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πέ-
ρυσιν εϋρεθέντος πύργου ¹⁾ πλήρους στηλῶν καὶ τούτου, ἀλλ' ἡ ἔρευνα ἔβη ἐπ' ἐλάχιστον ἐλλείψει χρημάτων, ἐν ᾧ διὰ πλείστους λόγους εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ πλήρης καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πρώτου ἀνασκαφῇ· ὁ κυριώτατος τῶν λόγων εἶναι ὅτι ἔνεκα τῶν ἀνοιχθεισῶν τάφρων εἰσέρχονται κατὰ τὸν χειμῶνα χιόνες καὶ ὕδατα, ἅτινα πιθανῶς θέλουσι βλάψει τὰς ἐντετοιχισμένας στήλας ²⁾. Ἐξ ἄλλου πολλὰ καὶ σπουδαῖα στήλαι θὰ εϋρεθῶσι βεβαίως καὶ ἐκεῖ.

Κατὰ τὴν Νότιον πλευρὰν τοῦ πύργου τούτου εἰς ἀπό-

1) Βλ. περὶ αὐτοῦ «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 86 κ. ἑ.

2) Διὰ τοιαύτας βλάβας στηλῶν βλ. «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 317.

στασιν 1 περίπου μέτρου ἔσω τοῦ περιβάλλοντος τὸν πύργον τοιχαρίου εὐρέθη ἡ ἐκ μεγάλων λαξευτῶν ὀγκολίθων, ληφθέντων ἐκ προγενεστέρων οἰκοδομημάτων, πλευρὰ τοῦ ἐπισκευασθέντος πύργου.

Ἐκ τούτου καθίσταται βέβαιον ὅτι καὶ ὁ νέος οὗτος πύργος εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιος πρὸς τὸν παλαιόν, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ὁ ἐσωτερικώτατος τοῦ μὲν πρώτου ἐποιήθη κατὰ τὴν Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐνωρίς ¹⁾, τοῦ δὲ δευτέρου συγχρόνως μετὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

Οὕτως ἡ κατασκευὴ καὶ ἐπισκευὴ τῶν πύργων τούτων ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Ὅτε κατερρίφθησαν τὰ τείχη τῶν Παγασῶν κατὰ τὴν Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἡ ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα, ἐγένετο ἐπισκευὴ δι' ἀνιδρύσεως μὲν τῶν πύργων ἐκείνων, διὰ κατασκευῆς δὲ περὶ αὐτοὺς συγκεντρικῶς νέων τοίχων ἰσχυρῶν ἐκ ξένου ὕλικου καὶ τοιχαρίου περὶ αὐτοὺς ἐκ μικρῶν κοινῶν πετρῶν. Οἱ πύργοι ἄρα οὗτοι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι *τριπλοῖ*.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας εὐρέθησαν μεγάλα βάθρα στηλῶν καὶ ἱκανὰ τμήματα αὐτῶν, τὰ πλεῖστα μὴ διατηροῦντα καλῶς τὰς βαφάς, ἐν ᾧ πέρυσιν εὐρεθεῖσαι στηλαὶ διετήρουν αὐτάς ²⁾. διαφαίνονται ὅμως εἰς τὰς τομὰς τῶν τάφρων ἀχμαὶ στηλῶν ἐπιμελέστατα πεποιημένων, αἵτινες εἶναι πιθανὸν ὅτι διατηροῦσι καλῶς τὰς γραπτὰς παραστάσεις· οὕτως ἐπιβάλλεται ἡ πλήρης ἀνασκαφὴ τοῦ πύργου τούτου κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος.

5) Ἀρχαῖον παράκτιον νεκροταφεῖον τῶν Παγασῶν.

Μεταξὺ τοῦ Φανοῦ καὶ τῶν Πυριτιδαποθηκῶν κατὰ τὸ Βόρειον τέρμα τῆς ἀρχαίας πόλεως παρὰ τὴν ἀκτὴν ἀνε-

1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 138.

2) Βλ. «Πρακτικά» 1908, 209.

σκάψαμεν ἐπ' ὀλίγον τῇ ὑποδείξει τοῦ φιλαρχαίου κ. Μαργαρίτου Ἀποστολίδου πρὸς εὑρεσιν ἀρχαίων τάφων, ὧν οὗτος ἐβεβαίω τὴν ὑπαρξιν, ἰδὼν πολλοὺς αὐτῶν ἀνοιγομένους ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὧν τὰ εὐρήματα, ἤτοι ἀγγεῖα τοῦ ἐρυθρομόρφου ὕφους καὶ χαλκᾶ κάτοπτρα μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, ἔλεγε πλουσιώτατα.

Κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην συνηντήσαμεν τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, ὅπερ ἔβαινε καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀκτὴν, ἐξηφανίσθη δὲ τὰ πολλὰ σήμερον, τὸ μὲν διότι ἐξήχθησαν οἱ λίθοι πρὸς οἰκοδομίαν τῶν ἐγγύς ἀποθηκῶν καὶ τῶν βραχιόνων τοῦ λιμένος ἐν Βόλῳ, τὸ δὲ διότι διεθρώθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Ἐξω τοῦ τείχους, ἔνθα ὀλίγον ἔτι γῆς ὑπολείπεται ἐκ τῆς διαθρώσεως, εὑρομεν ὄντως ἵχνη ἀρχαίων τάφων, οἵτινες θὰ εἶναι μεταγενέστεροι τῶν ἀρχῶν τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἃς ἐποιήθησαν τὰ ἱστορικὰ τεῖχη τῶν Παγασῶν· λέγεται ὅμως ὅτι οἱ πλούσιοι τάφοι εὐρίσκονται ἐνδοτέρω τῶν τειχῶν τούτων· θὰ εἶναι ἄρα προγενέστεροι τοῦ τέλους τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τοῦτο συμφωνοῦσι τὰ ἐξ αὐτῶν λεγόμενα εὐρήματα.

Ἀλλ' εὑρομεν τάφους τινὰς ἡνεωγμένους τὸ πλεῖστον καὶ κατεστραμμένους ἐπ' αὐτῶν τῶν τειχῶν· τοῦτο δεικνύει ὅτι καὶ τὰ ἐπισκευασθέντα τεῖχη τῶν Παγασῶν κατὰ τὴν Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα κατέπεσον ἐνωρίς· διότι ἡ κατασκευὴ τῶν εὐρεθέντων τάφων εἶναι μεταγενεστέρα τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ. Ἀκριβῶς τοιοῦτο συμπέρασμα εἶχομεν ἐξαγάγει πέρυσιν ἐξ ἐρευνῶν ἐπὶ ἐτέρου νεκροταφείου, κατὰ τὸ Νότιον τῆς πόλεως κειμένου ¹⁾).

1) Βλ. «Πρακτικά» 1908 σελ. 205—206 καὶ «Θεσσαλικά Μνημεῖα» I σελ. 88—89.

**6) Μεταγενέστερος τάφος κεκονιαμένος
ἐν τῇ πόλει.**

Περὶ τὰ 100 μέτρα ἐντεῦθεν τοῦ θεάτρου τῶν Παγασῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκ Βόλου εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ κατέπεσεν ἐκ τοῦ βάρους διερχομένου ἀμαξίου πλάξ τις εἰς κενόν, ὅπερ ἀνασκάψαντες εἶδομεν ὅτι ἦτο τάφος ἀρκούντως μέγας.

Ἐποiehth δὲ οὗτος κτιστὸς διὰ μικρῶν λίθων καὶ ὀπτοπλίνθων καὶ ἐχρίσθη καθ' ὅλην τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν διὰ κονιάματος ἐκ τετριμμένων κεράμων (κοινῶς «χορασάνι»). Ἄνω ἐσχεπάσθη διὰ τριῶν μεγάλων πλακῶν λίθου ἡφαιστειογενοῦς τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν ¹⁾.

Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἔνδον εἶναι 2.24, τὸ πλάτος 1.27, τὸ ὕψος ἢ βάθος 1.02. Ἐπὶ τοῦ μέσου περίπου τῶν μακρῶν πλευρῶν φέρει ἀνὰ μίαν τετράγωνον ὀπὴν ἐν εἶδει κρύπτῃς, ἔχουσιν ὕψος 0.44, πλάτος 0.39 καὶ βάθος 0.57. Αἱ δύο αὖται κρύπται θὰ ἐχρησίμευον πρὸς ἔνθεσιν κτερισμάτων ἢ ἄλλων προσφορῶν πρὸς τὸν νεκρόν.

*Ἦτο δὲ ἐντὸς ὁ τάφος μέχρι τῶν $\frac{3}{4}$ περίπου τοῦ ὕψους πλήρης χωμάτων λεπτῶν ἀναμεμιγμένων μετὰ λίθων καὶ κονιαμάτων καὶ περιεῖχε τὰ ὀστέα τοῦ νεκροῦ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ διεσκορπισμένα. Ἐκ τούτων καθίσταται βέβαιον ὅτι ἤδη εἰς ἀρχαίους χρόνους εἶχε συληθῇ ὁ τάφος οὗτος καὶ ἐσχεπάσθη ἐκ νέου.

Εὗρομεν ὅμως ἐντὸς αὐτοῦ τμήματα λεπτῶν υαλίνων ἀγγείων σκοτεινοῦ ἱριδοειδοῦς χρώματος, ἐν μέρει εὐχερῶς ἀπολεπιζομένων· εἶναι ἄρα τῆς ὕλης, ἣτις κοινῶς καλεῖται «φαρφουρί» ²⁾. Πρὸς τούτοις εὗρομεν τμήματα ἀγ-

¹⁾ Ὁ ἰδιόζων οὗτος λίθος ὀρύσσεται καὶ παρὰ τὸ Περσουλῇ καὶ Τσαγγλί, ἦτοι παρὰ τὰς Φθιωτίδας Θήβας· εἶναι δὲ πυρώδης καὶ σκληρότατος χρώματος τὰ πολλὰ μελάγγρου.

²⁾ Πρβλ. «Πρακτικά» 1908 σελ. 174.

γείων τῶν πλείστων ἀβαφῶν καὶ τινα μελανοβαφῶν ἀμελοῦς γανώσεως τοῦ λίαν μεταγενεστέρου τύπου.

Ὁ νεκρὸς φαίνεται ὅτι εἶχε τεθῆ ἐντὸς φερέτρου· διότι εὐρέθησαν τμήματα καὶ ὅλοι ἤλοι σιδηροῖ, ἐτι δὲ μολύβδιον πεπλατυσμένον τμήμα ἐλλειψοειδές.

Κατὰ ταῦτα ὁ τάφος ἐποιήθη οὐχὶ ἐνωρίτερον τῆς Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁμοίους τάφους εἵχομεν εὖρει ἐγγὺς τῆς θέσεως ταύτης τῷ 1906 1), ἐτι δὲ καὶ κατὰ τὸ παρὰ τὰ Καλύβια Ἀλυκῶν πτωχὸν νεκροταφεῖον τῷ 1907—1908 2).

Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ πόλις τῶν Παγασῶν εἶχε περιορισθῇ κατὰ τοὺς ὀλίγον π. Χ. χρόνους καὶ ἐφεξῆς εἰς μικρὸν τμήμα παρὰ τὴν Βόρειον ἀκτὴν, ἥτοι τὸν ἐσωτερικὸν ἢ ἐμπορικὸν λιμένα, ἐνθα τὰ ῥωμαϊκὰ καὶ βυζαντινὰ ἐρείπια ἀφθονοῦσιν 3).

7) Ἡ ἀκρόπολις τῶν Παγασῶν· ναὸς καὶ προϊστορικὸς συνοικισμὸς ἐπ' αὐτῆς.

Ὑπὲρ τὸ θέατρον τῶν Παγασῶν, ὅπερ προπέρυσι δοκιμαστικῶς ἀνεσκάψαμεν 4), ὑψοῦται Δυτικῶς αὐτοῦ βουνὸς ἱκανῶς ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, περιεχόμενος ἐντὸς τῆς ἀρχαίας πόλεως ὀλόκληρος· διότι τὸ ἐγγύτατον σημεῖον τοῦ ἱστορικοῦ τείχους διέρχεται εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου

1) Βλ. «Πρακτικὰ» 1906 σελ. 123.

2) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 145 σημ. 1.

3) Πρὸλ. «Θεσσαλ. Μνημεῖα» I σελ. 68—69 καὶ «Πρακτικὰ» 1908, 220—221.

4) Βλ. Πρακτικὰ 1907 σελ. 180· ὁ κ. Β. Στάης εἶδε τῷ 1901 (Πρακτικὰ 1901 σελ. 10) πολλὰς λιθίνας ἐσθρας τοῦ θεάτρου τούτου ἐν καλῇ καταστάσει· ἀλλ' ἡμεῖς οὐδεμίαν πλὴν ἀσημάντων ἰχνῶν εὕρομεν· καὶ ὁ Leake N. G. IV 369 δὲν εὗρεν: «an ancient theatre is sufficiently preserved, but without any remains of masonry». Ὁ κ. Fougères, Quide Joanne 1909 ἀμφιβάλλει περὶ τῆς θέσεως τοῦ θεάτρου Παγασῶν· νῦν ὁμοῦ εἶναι ἀσφαλῆς· ἡ θέσις αὐτοῦ· βλ. «Πρακτικὰ» 1907, 180—181.

μέτρων μακράν αὐτοῦ Νοτίως παρ' ἑτερον ὑψηλὸν βουνόν, μεθ' οὗ συνδέεται ὁ πρῶτος διὰ κλίσεως οὐχὶ λίαν ἀποτόμου.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, ὄντος πλήρους πρίνων καὶ θάμνων, ἐμάθομεν παρὰ τοῦ κ. Βασιλείου Κανάβα ὑπαλλήλου τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων ὅτι ὑπῆρχον λίθοι λαξευτοὶ μεγάλοι καὶ τι σπήλαιον ἐπίσης λελαξευμένον.

Ὑποπεύσαντες τὴν ὑπαρξίν ἀρχαιοτήτων ἐπ' αὐτοῦ

Εἰκὼν 8. Τὸ τεῖχος τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως Παγασῶν.

καὶ ἀνασκάψαντες εἶδομεν ὅτι τὸ ἐπίμηκες ἐπίπεδον τοῦ βουνοῦ περιβάλλεται ὑπὸ τείχους ἰσοδομικοῦ, πάχους 2.60—3.00^μ, τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τῶν αὐτῶν χρόνων πρὸς

τὰ ἱστορικὰ τεῖχη τῶν Παγασῶν. Ἀριστὶ σφύζεται (εἰκ. 3) τὸ τεῖχος τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς (μήκους 150^μ), καλῶς δὲ τὸ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Βορείου (μήκους 37^μ), ὁπόθεν ἦτο ἡ εἴσοδος, κοσμουμένη ἴσως διὰ προφυλαίων· τῆς Νοτίου πλευρᾶς, ἧς τὸ μῆκος εἶναι 34^μ, μόλις ἔχνη διετηρήθησαν συγγεόμενα πρὸς ἕτερον τεῖχος προγενέστερον, ἴσως προϊστορικόν, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐν τινι ὕψει οὐδ' ἐν καλῇ καταστάσει σωθέν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται βέβαιον ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ Ἀκρόπολις τῶν Παγασῶν¹⁾· εἶναι δὲ ἡ θέσις ἀρίστη καὶ ὀχυρὰ φύσει παρέχουσα τὴν θέαν ὁλοκλήρου τῆς πόλεως, ἀμφοτέρων τῶν λιμένων αὐτῆς, ὅλου τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου καὶ τοῦ στομίου αὐτοῦ καὶ μακρὰν τοῦ Πηλίου Βορείως καὶ τῶν πρὸς τὸν Ἀλμυρὸν ὁρέων καὶ διόδων Νοτίως· μόνον Δυτικῶς αὐτῆς ὑπάρχουσιν ὄρη ὑψηλότερα ἀποκλείοντα τὴν θέαν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς αὐτῶν διέρχονται τὰ τεῖχη τῆς πόλεως.

Κατὰ τὸ μέσον που τῆς ἀκροπόλεως ταύτης, ἧς τὸ σχῆμα εἶναι ἐλλειψοειδές μήκους καθέτων μεγίστων διαμέτρων ἐκ Βορρᾶ μὲν πρὸς Νότον 150^μ περίπου, ἐξ Ἀνατολῶν δὲ πρὸς Δυσμᾶς 37^μ, εὗρομεν εἰς βάθος 0.50^μ ἢ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους πολυάριθμα ἀρχιτεκτονικὰ τμήματα γλυπτὰ, ἀρίστης ἐργασίας ἀμιλλωμένης κατὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τέχνην πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων τοῦ Ἐρεχθείου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέα καὶ τῶν ναῶν τῆς Ἐπιδαύρου (εἰκ. 5, 6, 7).

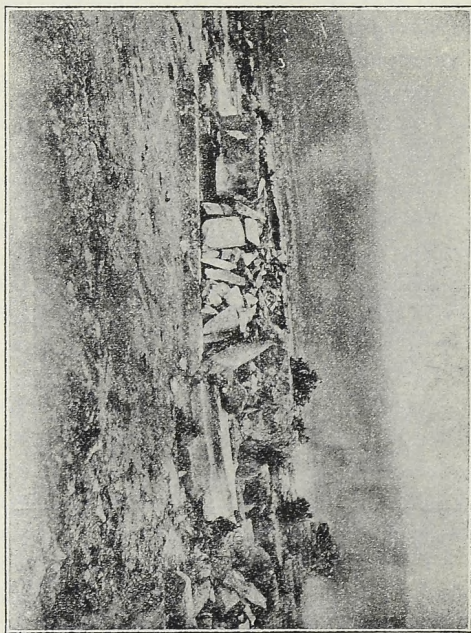
Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Παγασῶν ὑπῆρχε ναὸς ποιηθεὶς περὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος· δυστυχῶς αἱ ἀνασκαφαὶ δὲν ἐξετάθησαν ἐπὶ πολὺ, οὐδ' εὗρέθη κόσμημά τι, πλὴν τμήματος

1) Ταύτην πιθανῶς ἔκρινεν τὴν ἀκρόπολιν τῶν Παγασῶν ὁ Leake N. G. IV 369, καίτοι οὐδὲν λέγει περὶ τειχῶν κττ.

κυνός καὶ χηλῆς ταύρου μαρμαρίνων, οὐδ' ἐπιγραφῆς, πλὴν τεμαχίου πλακός, ἐφ' ἧς δι' ἐντομῶν ἔχει γραφῇ ἡ λέξις **ΔΩΡΟΝ** δηλοῦσα ὅτι πρόκειται περὶ ἀναθήματος.

Τὸ κρηπίδωμα τοῦ ναοῦ φαίνεται ὅτι ἔχει καταστραφῇ ἐντελῶς· διότι ἐφ' ὅσον ἐξετάθημεν πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ,

Εἰκὼν 4. Ὁ στερεοθάτης τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Παγῶν ἀρχαίου ναοῦ.

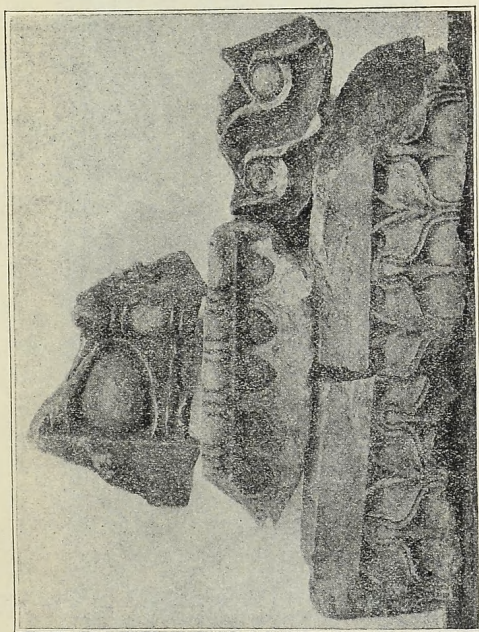

εὔρομεν μόνον τὸν φυσικὸν βράχον ἐπιμελῶς λελαξευμένον καὶ φέροντα πολλαχοῦ τóρμους μετὰ σιδηρῶν γόμφων καὶ συνεκτικοῦ μολύβδου καὶ βαθύνσεις διεδρικὰς πρὸς ἀρμογὴν τῶν πλακῶν τοῦ στερεοθάτου, ὧν μόλις δύο ἢ τρεῖς σφύζονται (εἰκ. 4).

Ἐγγύτατα τοῦ ναοῦ ὑπάρχει βαθύ τετράγωνον σπή-

λκιον ἐπιμελῶς λελαξευμένον, ἔχον βάθος 3^α περίπου, Βορείως κάλλιον σωθέν, ἔνθα φέρει ἀναβαθμούς λαξευτοὺς πρὸς κάθοδον ἢ πρὸς ἀρμογὴν λίθων· ἐντὸς αὐτοῦ ἀνασκαφέντος ἐπ' ἐλάχιστον, ἀλλὰ μέχρι τοῦ πυθμένος, εὐρομεν ἱκανὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μικρὰ καὶ μεγάλα ἐκ τοῦ καταπεσόντος ναοῦ.

Ἡ θέσις καὶ διάταξις τοῦ ὀρύγματος τούτου καθιστᾷ

Εἰκὼν 5. Ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ τμήματα ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Παγαδῶν ἐλάχιστα ἀνασκαφέντος ἀρχαίου ναοῦ.

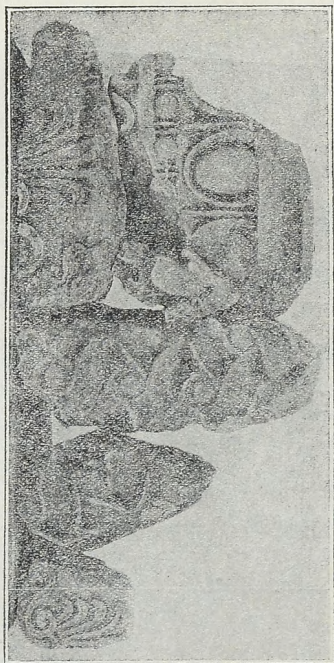
πιθανωτάτην τὴν εἰκασίαν ὅτι ἀπετέλει μέρος ἢ παράρτημα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ, ὥς βόθρος σφαγίων ἢ ἄλλως πρὸς ἐκτέλεσιν ἰδιαζούσης λατρείας.

Ὁ δὲ ναὸς ἕνεκα τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐποιήθη, εἶναι

δυνατὸν νὰ ἀνήκη εἰς τὸν Διόνυσον Πέλεκυν, θεὸν ἐξαιρετικῶς τιμώμενον ἐν Παγασαῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Θεόπομπος ¹⁾).

Σκάψαντες ἐνιαχοῦ εἰς βάθος πρὸς εὑρεσιν τοῦ φυσικοῦ

Εἰκὼν 6. Ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ τμημάτα, ὡς τὰ ἐν εἰκ. 5.

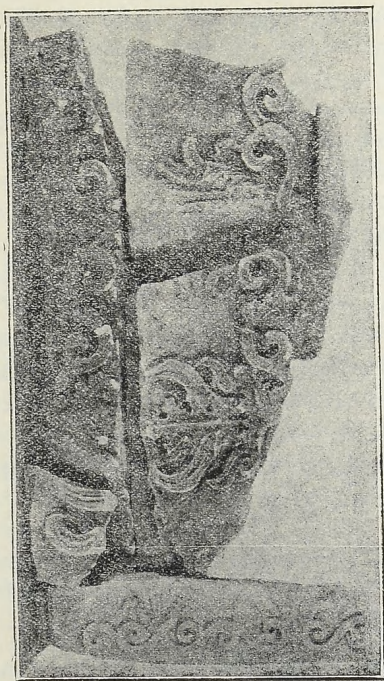

ἐδάφους τῶν χρασπέδων τῆς ἀκροπόλεως ἔσω τῶν τειχῶν αὐτῆς Ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν αὐτοῦ, συνηγνήσαμεν τοίχους προγενεστέρων οἰκοδομημάτων, ποιηθέντας ἐκ μικρῶν λίθων καὶ λίαν ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Διμηνίῳ· τινὲς τούτων διατηροῦνται εἰς ὕψος 1^η σχεδόν

1) Βλ. ὅσα περὶ τούτου λέγομεν ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς» τοῦ 1908 σελ. 217.

καὶ διήκουσι βαθύτερον, ὅπου δὲν ἐφθάσαμεν ἔτι. Τινὰ τῶν τοιχαρίων τούτων ἔχουσι κυκλωτερῇ διεύθυνσιν καὶ πολλὰς διαίρέσεις.

Κατὰ τὸ βάθος τοῦτο εὔρομεν πολυάριθμα νεολιθικὰ ἀγγεῖα, λίθινα ἐργαλεῖα, ὧν τινὰ διάτρητα, ὁστεῖνας βε-

Εἰκὼν 7. Ἀρχαιολογικὰ γλυπτὰ τμήματα, ὡς τὰ ἐν εἰκ. 5 καὶ 6.

λόνας καὶ ἄλλα ὅμοια ἀντικείμενα, δεικνύοντα ὅτι ἐπὶ τῆς ἀχροπόλεως ταύτης ὑπῆρχε προϊστορικὸς συνοικισμός.

Ἐκ τῶν ἀγγείων τὰ φέροντα γραπτὰ κοσμήματα εἶναι πολυάριθμα· ἡ δὲ κυριαρχοῦσα κοσμητικὴ αὐτῶν εἶναι τοῦ

κατὰ τὸν κ. Τσουνταν ρυθμοῦ Β3α¹⁾· εὐρέθησαν καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνασκαφῆς ἀφθονα ἐγχάρακτα ἀγγεῖα τῆς κατὰ τὸν κ. Τσουνταν δευτέρας περιόδου τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος²⁾, ὧν τινα διατηροῦσι τὸ κονίαμα, δι' οὗ ἐνεβύοντο αἱ χαραγαί· ὑπεροῦσιν ὅμως ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ στίλβωσιν τῶν εὐρεθέντων ἐν Φθιώτиси Θήβαις, ἅτινα παραμένουσιν ὡς τὰ ἄριστα τῶν ὁμοίων ἐν Θεσσαλίᾳ εὐρεθέντων³⁾.

Λίθινα δ' ἐργαλεῖα εὐρέθησαν σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνασκαφῆς πολυάριθμα, τὰ πλεῖστα μικροῦ μεγέθους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ὀγκωδέστερα τῶν Φθιωτῶν Θηβῶν· δύο τῶν εὐρεθέντων εἶναι σφαιρικά κεφαλαὶ ῥοπάλων διάτρητοι κατὰ τὸν ἄξονα, τοῦ σχήματος τοῦ παρὰ τῷ κ. Τσουντα⁴⁾ ἀπεικονιζομένου.

Καὶ ὁστέινα ἐργαλεῖα ἢ στηρίγματα πελέκεων εὐρέθησαν, ἐν οἷς μέγα κέρας ἐλάφου διάτρητον καθ' ὅλον τὸ μῆκος, καὶ δύο μαρμάρινα εἰδῶλια τοῦ γνωστοῦ τύπου παρὰ τῷ κ. Τσουντα⁵⁾, ὡς καὶ τινα ἀπλᾶ πήλινα σφονδύλια.

Ἐκ πάντων τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς ἀχροπόλεως τῶν Παγασῶν προϊστορικός οὗτος συνοικισμός εἶναι τῶν σπουδαίων καὶ πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ ἐπιμελῶς, ἀφ' οὗ ἡ ἔκτασις αὐτοῦ ὀλίγον ὑπερβαίνει τὴν τῆς ὅλης

1) Περὶ αὐτοῦ «Αἱ Ἀχροπόλεις Διμητίου καὶ Σέσκλης» πίν. 8 ἀριθμ. 1. 2, πίν. 9, πίν. 20 ἀριθμ. 1α 16 καὶ πίν. 21, ἧτοι φέρουσιν ἐπὶ ἐρυθροῦ ἢ γαίᾳ ἐπιπέδου μέλανα ἢ μελάχροα κοσμήματα.

2) 'Ε. ἀ. πίν.α 16 ἀριθμ. 1. 2, πίν. 17 ἀριθμ. 3. 9, καὶ πίν. 18 ἀριθμ. 1. 10. 12.

3) Ἐσχάτως εὐρέθησαν ὀλίγα ὅμοια κατὰ τμήματα ἐν Τζάν Μαγούλα παρὰ τὸ Κιέριον τῆς νῦν Καρδίτσης ὑπὸ τῶν κ. κ. Wace καὶ Thomson καὶ ἐν Μαγούλα Τσαγγλὶ προσόμοια δωρηθέντα μετ' ἄλλων προϊστορικῶν ἀντικειμένων εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου ὑπὸ τοῦ κ. Μαργαρίτου Ἀποστολίδου.

4) 'Ε. ἀ. σελ. 322 εἰκ. 246. Ὅμοια ἀλλὰ διπλασίον μεγέθους καὶ λίθου διαφόρου τῶν ἐν Παγασαῖς εὐρέθησαν ἐν Φθιώτиси Θήβαις.

5) 'Ε. ἀ. πίν. 37 ἀριθμ. 7. Τὰ τούτοις ὅμοια ἐκ Φθιωτῶν Θηβῶν εἶναι ἐπίσης ὀγκωδέστερα.

ἀκροπόλεως, ἢ ἐξ ἄλλου ὀφείλομεν νὰ ἀνασκάψωμεν ἔνεκα τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτόν.

Φαίνεται δ' ὅτι κατὰ τὴν κτίσιν τοῦ ναοῦ ἀφηρέθησαν πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταλαμβανομένου μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου τέως ὑπάρχοντα προϊστορικὰ ἐρείπια, ριφθέντων τῶν χωμάτων καὶ λίθων κατὰ τὸ ΒΔ κράσπεδον τῆς ἀκροπόλεως ἔξω τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἔνθα μέγας ὄγκος χωμάτων ἐσχηματίσθη ἐνέχων πλουσιώτατα καὶ ἐν καλῇ καταστάσει εὐρήματα.

Γ') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΙΩΛΚΟΝ

1) Ἡ θέσις καὶ ἱστορία τῆς Ἰωλκοῦ.

Ὅτι ἡ ἀρχαία Ἰωλκὸς οὔτε ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἐπισκοπῆς ἔκειτο, ὥς ἐθεώρει πιθανόν ὁ Leake καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτόν παρεδέχθησαν ¹⁾, οὐδ' ἐγγὺς τοῦ βουνοῦ Γορίτσας, ὥς ἐνόμιζεν ὁ κ. Β. Στάης ²⁾, ἀφ' οὗ εἶναι βεβαίον ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ Δημητριάς, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κάστρου τοῦ Βόλου, νῦν Παλαιὰ λεγομένου, ἀπεδείχθη καὶ ἐξ ὧν ὁ κ. Τσουντας καὶ Κουρουνιώτης ἔγραψαν ³⁾ ἐρευνήσαντες δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς ⁴⁾.

Καὶ ἐκ χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων δύναται νὰ πιστοποιηθῇ ὅτι ἡ Ἰωλκὸς ἦτο πόλις ἐγγύτατα τῆς θαλάσσης

1) N. Gr. IV 380. Περίλ. Α. Wace ἐν JHS XXVI 1906, 154 σημ. 44· ὁ κ. Wace δὲν ἀποκρούει τὴν ἐπὶ τοῦ Κάστρου τοῦ Βόλου (Παλαιὰ) ὑπαρξίν τῆς πόλεως Ἰωλκοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐπισκοπῆς τὴν τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς.

2) Πρακτικά 1892 σελ. 46—47. Καὶ ὁ Dodwell, ὡς ὁ κ. Στάης, δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἐπὶ τῆς Γορίτσας θέσιν τῆς Δημητριάδος, θέτων ἐκεῖ ὁ πρῶτος τὰς Παγασάς.

3) Τσουντας §. ἀ. σελ. 16 καὶ 400 σημ. 2. Κουρουνιώτης Ἐφ. Ἀρχ. 1906, 211 κ. ἐ.

4) Θεσσαλικά μνημεῖα I σελ. 6. Πρακτικά 1908, 221.

κειμένη¹⁾ καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἰδρυμένη²⁾ καὶ δὴ ἐπὶ τύμβου ἦτοι λοφώδους ὑψώματος³⁾, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Πηλίου⁴⁾, οὐχὶ δ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὄρους, ὡς κεῖται ἡ Ἐπισκοπή. Ἦδη τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου⁵⁾ ἀποδιδόμενα αὐτῇ ἐπίθετα ἐνυκτιμένη καὶ εὐρύχορος ἀρμολογοῦσι μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Παλαιῶν Βόλου Ἰωλκόν· διότι ὁ χώρος τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν εἶναι λίαν στενός καὶ ἀνεπαρκής καὶ δι' ἀκρόπολιν ἔτι λόγου τινός ἀξίαν· τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου⁶⁾ ἐπίθετον εὐδείλος, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὴν γῆν τῆς Ἰωλκοῦ, δηλοῖ ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε κατὰ νοῦν τόπον ἀσχίαστον ὑπὸ τῶν ὀρέων, ἀφθόνως φωτιζόμενον, οἷος εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς πεδιάδος λόφος τῶν Παλαιῶν, οὐχὶ δ' ὁ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς, ὅστις καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ὑστερώτερον φωτίζεται ἐκείνου καὶ κατὰ τὴν δύσιν πρότερον.

Ἐσφίζετο δὲ καὶ κατωκεῖτο ἡ Ἰωλκός καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους· τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 3 λεγόμενα, διὰ τὴν Γ'—Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἰσχύοντα, καὶ ἡ ὑπὸ συγχρόνων τῇ ἀνω περιόδῳ συγγραφέων ἀναφορὰ τῆς Ἰωλκοῦ⁷⁾, εἰς ὧν τὰς λέξεις οὐδεμία ἐννοια ὑπάρχει ἀναγκάζουσα ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι πρό-

1) Ὁ Διόδ. IV 50,3 ἐξ αὐτοψίας ἴσως ἰδὼν τὴν Ἰωλκὸν ἢ ἐξ αὐτοπτῶν προγενεστέρων αὐτοῦ συγγραφέων μαθὼν, λέγει ὅτι ὁ Ἰάσων κατέπλευσεν εἰς «ὄρμον οὐ μακρὰν μὲν τῆς Ἰωλκοῦ κείμενον ἀθεώρητον δὲ τοῖς ἐκ τῆς πόλεως». Παράλλιν πόλιν φαίνονται θεωροῦντες τὴν Ἰωλκὸν οἱ Πίνδ. Πυθ. IV 188, Εὐριπ. Μηδ. 7 κέ. Σκύλαξ Περίπλ. 66 (πρόλ. Πλίν. Ν. Η. IV 9,16) Πίν. 44,13 classem Jolci stare. Ὁ Στράβ. ὅμως Θ' 436,15 λέγει ὅτι «καλεῖται καὶ συνεχῆς αἰγιαλὸς Ἰωλκός».

2) Πίνδ. Ἰσθμ. VIII 40 κέ.

3) Ὁ Καλλιμάχ. Ὑμν. εἰς Ἀρτεμ. 207—208 τοιοῦτον τύμβον ὑποθέτει τὴν Ἰωλκόν.

4) Πίνδ. Νεμ. IV 54 κέ.

5) Β 712. Α 256.

6) Πυθ. IV 76 κέ.

7) Ἡσίοδου, Πινδάρου, Σιμωνίδου, Ἡροδότου, Εὐριπίδου, Θεοκρίτου κλ., περὶ ὧν βλ. κατωτέρω σελ. 157 καὶ 161.

κειται μὲν περὶ μυθικῆς ἀπλῶς πόλεως, αὐτοὶ δ' αὐθαίρετως ἀποδίδουσιν ἐκείνη χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα· τὸνναντίον οἱ ἀνωτέρω φαίνονται ὁμιλοῦντες περὶ πόλεως οἰκουμένης καὶ κατὰ τοὺς ἑαυτῶν χρόνους ¹⁾. Ὡρισμένως ὑπάρχει ἡ Ἰωλκὸς κατὰ τὸ τέλος τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀναφέρει ὁ *Ἡρόδοτος* V 94 λέγων διαρρήδην ὅτι παρεχώρησαν αὐτὴν αἱ Ἀλευάδαι πρὸς οἴκησιν τοῦ τυράννου τῶν Ἀθηνῶν Ἰππίου. Κατὰ τὴν Γ' καὶ Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα κατωκεῖτο ἐπίσης ἡ Ἰωλκὸς, ἴσως ἐν παρακμῇ οὖσα, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐν ἐπιγραφοῖς ὑπαρξίς τοῦ ἐθνικοῦ *Ἰωλκίως* ²⁾ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων ³⁾.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος καὶ Πομπωνίου Μέλα, οἵτινες θεωροῦσιν αὐτὴν ἔρημον ⁴⁾, δὲν εἶναι βέβαιοι τοῦτο· ἴσως ὑπ' ὀλίγων ἀνθρώπων κατωκεῖτο τότε ἡ Ἰωλκὸς, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἰωλκίας Ἀρτέμιδος, ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ λόφου

1) Ἦτοι ἀπὸ τοῦ 600 — 300 π. Χ. Ἐμφανὲς παράδειγμα ἔστω ἐκτὸς τοῦ *Ἡροδοτοῦ* καὶ ὁ *Πτολεμαῖος*, Γεωγρ. III 12, ὅστις ἀναφέρει ὡς πόλιν τῶν Πηλεσσωτικῶν τὴν Ἰωλκὸν καὶ ὁ *Σκύλαξ* 66 τῶν Μαγνήτων· τοῦτο δὲν θὰ ἔπραττον, ἂν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς χρόνους αὐτῶν πόλις τις.

2) JG IX 2, 1109.

3) Θ' 436, 15 ὅτι καὶ ἡ Ἰωλκὸς ἦτο ἐν τῶν πολισμάτων, ἐξ ὧν συνωκίσθη ἡ Δημητριάς (293 π. Χ.)· κατωκεῖτο ἄρα· πρὸς Πλούτ. 6. Δημητρ. LIII.

4) Στράβ. Θ' 438, 18 *Mela* II 3, 40· τὸ ἐνταῦθα aliquando δηλοῖ καθ' ἡμετέραν γνώμην ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους μὲν τοῦ συγγραφέως τοῦτου περίφημος πόλις τῆς Θεσσαλίας ἦτο ἡ Λάρισα, ἄλλοτε δὲ ποτε ἡ Ἰωλκὸς, ἥτις ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἦτο ἡ ἔρημος ἡ ἄσημος. Σημειωτέον ὅτι παρὰ Στράβωνι ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις καὶ ἀντιφάσεις προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς Ἰωλκοῦ· λέγων ὅτι ὁ Δημήτριος συνώκισεν τὴν Δημητριάδα ἐκ τῶν παρακειμένων πολιχνῶν, ἐν αἷς ἡ Ἰωλκὸς, θεωρεῖ ὅτι ὑφίστατο ὡς πολίχνη ἡ Ἰωλκὸς τῷ 293 π. Χ., προσθέτων δὲ ὅτι αὐτὴ κατεβλήθεισai πολίχνη· «ὡν εἰσι κώμαι τῆς Δημητριάδος» ἐκλαμβάνει ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν κώμην τὴν Ἰωλκὸν· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ὀνομάζει τὴν Ἰωλκὸν τόπον κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἐκ Δημητριάδος εἰς Βοϊότιν, ἥτοι ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Παλαιῶν Βόλου, διότι οὐδεὶς σωφρονὺς θάλει ἀνέλθει σήμερον εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ἀναχωρῶν ἐκ Γαρίτσας, ἵνα μεταβῇ πρὸς τὴν Κάρλαν.

τῶν Παλαιῶν 1). Ἐτελοῦντο δὲ καὶ ἀγῶνες ἐν Ἰωλκῷ, οἱ πρῶτοι μετὰ τοὺς μεγάλους τέσσαρας θεωρούμενοι 2). Καὶ ἄλλοι δὲ σύγχρονοι περίπου τοῖς ἀνωτέρω συγγραφεῖς ὁμιλοῦσι περὶ τῆς Ἰωλκοῦ ὡς περὶ πόλεως ἢ πολίχνης ὑπαρχούσης τότε 3).

Ἀνασκαφὰς δ' ἐξετελέσαμεν παρὰ τὴν Ἰωλκὸν κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον εἰς τὰ ἐξῆς σημεία :

2) Προϊστορικὸς συνοικισμὸς ἐν Κουφοβούνῳ.

Δεξιᾷ τῇ ἀναχωροῦντι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐκ Βόλου εἰς Φερὰς καὶ Βορείως τῆς Ἰωλκοῦ εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μείζονα τοῦ χιλιομέτρου ἀπ' αὐτῆς, ὑψοῦται μικρὸς πεπλατυσμένος λόφος, καλούμενος νῦν *Κουφόβουνο*, διεσχισμένος τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν λατόμων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐλάχιστον αὐτοῦ ἀπέμεινεν ἀλώβητον.

Ἀνασκάψαντες εἷς τινα σημεία τῆς κορυφῆς, ἔνθα διετηροῦντο χώματα βάθους 1—1.50^μ, εὔρομεν ἐρυθρωπὸν σκληρότατον χῶμα ἐκ πλίνθων πιθανῶς προερχόμενον, καὶ ὑπ' αὐτὸ πολλὰ συντρίμματα ἀγγείων χειροποιήτων ἀκαθάρτου πηλοῦ πλήρους γαλαζιῶν καὶ ὀγκωδεστέρας κατασκευῆς· εὗρέθησαν καὶ τινα ἐρυθρὰ καὶ μέλανα καλῶς ἐστιβωμένα, οὐδὲν δὲ μετὰ γραπτοῦ κοσμήματος.

Εὔρε δὲ καὶ ὁ λατόμος Μ. Βουλγαράκις πολλὰ λίθινα ἐργαλεῖα ἐκεῖ, ἅτινα ἀπέριπτεν ἀγνοῶν τὴν σημασίαν αὐτῶν, ἕως οὗ ὁ φύλαξ τῶν ἀρχαιοτήτων Διμηνίου Ἀ. Κаланτζῆς τυχαίως ἀντιληφθεὶς τοῦτο διέστωσεν ἐν ἡ δύο ἐξ αὐτῶν· εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλα ἐπιμήκη καὶ πρὸς τὸ στρογ-

1) Βλ. *Θεσσαλικά Μνημεῖα* I σελ. 6 καὶ *Πρακτικά* 1908, 221.

2) Πρὸς. *Frg. Hist. Graec.* II σελ. 189· εἶναι ἀτέδαιοι οἱ χρόνοι τῆς τελέσεως αὐτῶν.

3) *Liv.* 44,13 (περὶ στρατοπεδεύσεως τῶν Ῥωμαίων τῇ 469 π. Χ. ἐν Ἰωλκῷ).

γύλον κλίνοντα, οἷα τὰ τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν μάλιστα ¹⁾).

Ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου ὑπῆρχε προϊστορικός τις μικρὸς καὶ πτωχὸς συνοικισμὸς, ὅστις θὰ ἦτο προάστιόν τι τῆς προϊστορικῆς Ἰωλκοῦ, ὡς τὸ Διμήνι, τὸ Σέσχλον, ἢ Ἀκρόπολις τῶν Παγασῶν, ὁ ἐπὶ τοῦ λόφου Ταρσανᾶς τῶν Παγασῶν ἐπίσης συνοικισμὸς καὶ ἴσως ἄλλαι μικραὶ ἀκροπόλεις, περιβάλλουσαι ὡς προάστια ἡ χωρία τὴν τότε βασιλεύουσαν καὶ μεγάλην Ἰωλκὸν ²⁾), ἐφ' ἧς δέον νὰ γίνωσιν ἀνασκαφαί, προτοῦ ὁ χώρος καταληφθῇ ἅπας ὑπὸ τῶν ὁσημέραι πολυπληθῶν ἀνεγειρομένων οἰκιῶν.

3) Ἱστορικοὶ τάφοι παρὰ τὴν Πασπαλιὰν Ἰωλκοῦ.

Μεταξὺ Κουφοβούνου καὶ Ἰωλκοῦ, ἐγγύτερον πρὸς τὴν δευτέραν, ὑπὲρ τοὺς τελευταίους οἰκίσκους τοῦ Βόλου, δεξιᾷ τῷ βαδίζοντι τὴν εἰς Διμήνι ὁδόν, ὑπάρχει θέσις καλουμένη «Πασπαλιά», ἐπίπεδος, ἐξ ἧς εἶχον ἐξαγάγει ἄφθονα χρώματα κατὰ τὸ 1900 διὰ τὸ κρηπίδωμα τοῦ λιμένος Βόλου.

Κατὰ τὴν ἐκχωμάτωσιν ταύτην λέγει ὁ μηχανικὸς κ. Ἰω. Σκούταρις, καὶ ἄλλοι πιστοποιοῦσιν, ὅτι εὐρέθησαν τάφοι ὑπὲρ τοὺς 50, ἐν οἷς ὑπῆρχον πλούσια κτερίσματα, δακτύλιοι, κάτοπτρα, χρυσᾶ ἀντικείμενα, ἀργυρᾶ ἀγγεῖα κ.τ.τ. Ἐμάθομεν δ' ὅτι καὶ τις Ἑβραῖος, ἔχων ἐγγὺς ἐργοστάσιον, ἀνώρυξε καὶ ἐσύλησε πολυαριθμούς τάφους τῆς αὐτῆς σειρᾶς.

Ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα εὔρομεν εἰς βάθος 0.60^μ ἀπὸ

1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 154 καὶ Πρακτικὰ 1908 σελ. 186.

2) Ὁ Σχολ. εἰς Ἀπολλών. III 1090 λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλία διήρητο εἰς τέσσαρα τμήματα, ὧν ἓν ἦτο ἡ «Ἰωλκίτις», καὶ εἶναι μὲν ἐμφανὲς ὅτι ἡ λέξις Ἰωλκίτις προέρχεται ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς ἀντὶ Ἑσταιδίτις, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τινὰ ἀρχαιοτάτην περίοδον δυνατόν νὰ ἐκαλεῖτο ἡ Μαγνησία μετὰ τῆς ἐγγὺς Πελασγίτιδος, ἢ τὰ περὶ τὴν Ἰωλκὸν χωρία, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου Ἰωλκίτις.

τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους τάφον μήκους 1.77, πλάτους 0.72 καὶ βάθους 0.56 (μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ πάχους τῶν πλακῶν), ποιηθέντα ἐκ τεσσάρων ἀκατεργάστων πλακῶν ἐκ σχιστολίθου εὐτελοῦς· πλάξ ἐκ τοῦ πώματος ἔκειτο ἐντὸς τοῦ τάφου, ὅστις εἶχε συληθῇ. Ἐξω αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ βάθος εὔρομεν σχύφον μέλανος γανώματος, μίαν χαλκὴν πόρπην, κρίκους χαλκοῦς, ἐν μικρότατον ἀρχαῖκόν ἀγγεῖον πήλινον καὶ πολλὰ τμήματα ἀγγείων τῆς Ε'—Δ' π. Χ. ἐκατονταετηρίδος.

Παρὰ τὸν τάφον τοῦτον εὔρομεν ἕτερον ἀσύλητον περιέργου κατασκευῆς· διότι δὲν εἶχεν ἐκ τῶν πλαγίων πλακάς, ἀλλὰ μίαν μικρὰν ὀρθὴν παρὰ τὴν κεφαλὴν (κοινῶς κεφαλᾶρι) καὶ ἑτέραν παρὰ τοὺς πόδας ὁμοίαν, ἐπάνω δὲ ὡς πῶμα τέσσαρας μικράς· αἱ ἐκ τῶν πλαγίων πλακέες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀφηρεύθησαν, διότι ὁ μὲν τάφος ἔκειτο 0.90^μ ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος, εὐρέθη δὲ καθ' ὅλα ἀθικτός ὁ νεκρὸς βλέπων ΒΔ. Ἐν αὐτῷ εὔρομεν σχύφον ἄνευ λαβῶν ἀπλοῦν, λήχυθον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων τοῦ μελανομόρφου ὕφους καὶ τινὰ μικρότατα ἀγγεῖα μετὰ γραπτῶν πολυχρῶμων ζωνῶν. Ἀνήκει ἄρα ὁ τάφος εἰς τὴν Γ' π. Χ. ἐκατονταετηρίδα.

Εἰς τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ εὔρομεν συντεθαμμένον μετ' αὐτοῦ ζῶον, πιθανώτατα κύνα, οὗ τὰ ὀστέα, ὡς καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου, διετηρήσαμεν· ὡς φαίνεται ἡ τοῦ πτωχοῦ τούτου ἀνθρώπου ὁ πιστὸς κύων ἀπέθανεν ἐκ τοῦ πόθου τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ συνετάφη ἐκεῖ, ἡ πιθανώτερον εἰσελθὼν ὁ κύων πρὸς διάθρωσιν τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν.

Μεταξὺ τῶν δύο μνημονευθέντων τάφων εὔρομεν τρίτον, ὡς ἀπλοῦν λάκκον πεποιημένον, ἐνθα ἐτάφη παιδίον τεθὲν ἐντὸς τμημάτων κεραμίδων· ἐστηρίχθη δὲ ὁ τάφος ἐκατέρωθεν καὶ ἐσχεπᾶσθη διὰ μικρῶν λίθων. Διετηρήσαμεν εὖ-

θρυπτά τινα ὁστᾶ τοῦ παιδίου· ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθη ἀγγεῖον μελανοθαφές μιμούμενον ταῦρον καὶ πλουσίως ἀλλὰ βανασότερον βεβαμμένον ἐν ταῖς λεπτομερείαις διὰ παχυτάτων λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν βαφῶν.

Ὡς φαίνεται καὶ οἱ τρεῖς οὔτοι τάφοι ἀνήκουσιν εἰς μίαν οἰκογένειαν· διότι ἐκ τῆς πόρπης δύναται νὰ θεωρηθῇ πιθανόν ὅτι ὁ πρῶτος τάφος ἀνῆκεν εἰς γυναῖκα.

Εἰς τὸ αὐτὸ βᾶθος εὗρομεν ἔξω τῶν τάφων καὶ τινα τμήματα λεπτοτάτων μυκηναίων ἢ ἀρχαϊκῶν ἀγγείων, τῶν ἰδιαζόντων ἐν Θεσσαλίᾳ· φέρουσιν ἔξω γραπτὰς ζώνας καὶ ὑπ' αὐτάς ἀραιὰ κυματοειδῆ κοσμήματα δι' ὑπερύθρου καὶ ὑπομελαίνης βαφῆς.

Οἱ τάφοι οὔτοι ἀνήκουσι βεβαίως εἰς Ἰωλκίους καὶ ἀποδεικνύουσιν ἀκμὴν τινα τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον μέχρι που τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Σημειωτέον πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἰρημένοις ¹⁾ ὅτι ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης ²⁾ ὀνομάζει τὴν Ἰωλκὸν πολυδότρυ· καὶ σήμερον δ' εὐδοκιμεῖ ἐν τοῖς πέριξ καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος ἀφθόνως· καὶ τὰ ἄλλα ὑπὸ ποιητῶν ἀποδιδόμενα τῇ Ἰωλκῷ ἐπίθετα ὅτι ἦτο ἀφνειός, κλειτή, λατρεία κττ. ³⁾ ἀποδεικνύουσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως κατὰ

1) Βλ. σελ. 156 κ. ἑ.

2) Σιμωνίδης παρ' Ἀθην. Δ' 172e P. L. G. (Bergk) III σελ. 453 «δυνάετα βαλὼν | Ἀναυρον (Μελέαγρος) ὑπερ πολυδότρου ἐξ Ἰωλκοῦ»· ὁ Σιμωνίδης εἶχε μεταβῆ εἰς Θεσσαλίαν, ὡς γνωστόν, πρὸς τοὺς Σκοπάδας τῆς Κραννῶνος.

3) Ἡσίοδ. Ἀσπ. 380, 474· Θεογ. 997. Πίνδ. Πυθ. IV 76, Νερμ. IV 54 κέ. Θεόκρ. Εἰδ. 13, 19. Ἀπλῶς ἄνευ ἐπιθέτου τινός ἢ χαρακτηρισμοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ἡ Ἰωλκός. (Ἡσίοδ. Ἀσπ. 474, Θεογ. 997· Ἀπολλών. III 2. 1090, I 906· Columel. X 368)· τινὲς τούτων οὐδὲ θὰ εἶδόν ποτε τὴν Ἰωλκὸν, ἰδίως οἱ δύο τελευταῖοι ποιηταί. Παρ' Ἀθηναίῳ ΙΑ' 468d λέγεται ὅτι «πλησίον τῆς Μολοσσίας ἡ Ἰωλκός, ἐν ᾗ ὁ ἐπὶ Πελλῇ ἀγὼν ἐτέλλη»· ἂν ἡ Ἰωλκός αὕτη ἦτο ἑτέρα τις ὁμώνυμος, ἢ τὸ «Μολοσσία» κεῖται ἀντὶ τοῦ Μαγνησίας, δὲν δυνάμεθα ἐν τῇ παρόντι νὰ βεβαιώσωμεν· φαίνεται ὅμως πιθανώτερον τὸ δεύτερον πάντως.

τοὺς μυθικοὺς καὶ ἀρχαίκοις χρόνοις μέχρι που τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Δ') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΑΜΦΑΝΑΙΣ

Κατὰ μῆνα Δεκέμβριον ἐξετελέσαμεν δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς καὶ ἐρεῦνας ἐν θέσει Σωρός, κειμένη εἰς ἀπόστασιν μιᾶς τῷ πολὺ ὥρας ¹⁾ Νοτίως τῶν Παγασῶν ἀριστερὰ τῆς εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ καὶ ἀπεχούση περὶ τὴν ¹/₂ ὥραν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύρρας, κοινῶς « Ἀγκίστρι ».

1) Ἡ θέσις καὶ τὸ ὄνομα τῶν Ἀμφανῶν

Τὸ μέρος, ἐνθα εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια, εἶναι βραχῶδες καὶ ἀπότομον, ἰδίως ἡ θέσις Σωρός ὁμοιάζει πρὸς μέγαν κῶνον ἀρκούντως δυσανάβατον ἐκ τῆς Βορείου μάλιστα πλευρᾶς (εἰκ. 8). Εἶναι δὲ σήμερον τελείως ἔρημον καὶ ἐγκατελειμμένον τὸ μέρος τοῦτο, μόνον ὑπὸ ποιμένων ἐπὶ τινὰς μῆνας κατ' ἔτος συχνάζομενον· ἐπίσης οὐδαμοῦ αὐτοῦ διακρίνονται ἐρείπια ῥωμαϊκῶν ἢ βυζαντιακῶν χρόνων καὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι καὶ κατ' αὐτοὺς δὲν κατωκίθη ἡ θέσις· κατωκίθη δὲ κυρίως κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον μόνον, καὶ μέχρι που τοῦ 400 π. Χ. ὑπ' ὀλίγων κατοίκων, οἵτινες ἕκτοτε θὰ συνήλθον εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἀκμαίαν πόλιν τῶν Παγασῶν, παρακειμένην ἐκεῖ.

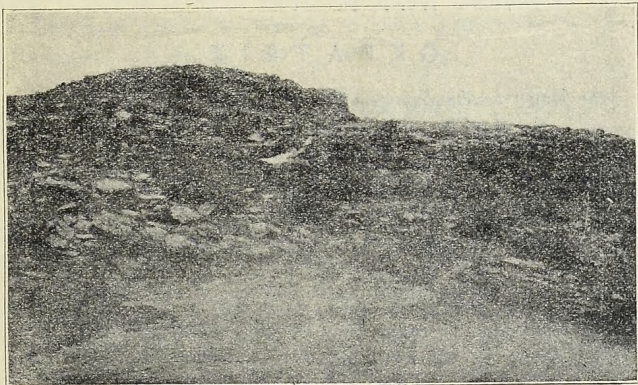
Ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἐρείπια εἶναι αἱ Ἀμφαναί, συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ Περίπλου τοῦ Σκύλακος ²⁾: « καὶ εἴτι Θετταλίας πόλεις αἶδε ἐπὶ θαλάττῃ: Ἀμφαναῖον, Παγασαί »· καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ³⁾ ὅτι « ἔστι καὶ χω-

1) Οὐχὶ 2 ὥρων ὡς λέγει ὁ κ. Hirschfeld ἐν Pauly-Wissowa Real-Encyklop. I 1884.

2) Anonymi, vulgo Scylacis etc. B. Fabricius σελ. 21. Παρλ. Leake ε. ἀ. IV 371, Γεωργιάδην «Θεσσαλία» σελ. 149, Lolling Hell. Landesk. 149.

3) Ἐν λ. Ἀμφαναί.

ρίον Θεσσαλίας (ένν. Ἀμφαναί)». Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὁμώνυμος ἢ προσομοίως καλουμένη ¹⁾ πόλις δωρικῆς, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἑρατοσθένης ἐν ταῖς Γενεαλογίαις αὐτοῦ παρὰ τῷ αὐτῷ Στεφάνῳ. Τὴν δὲ περὶ τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως πληροφορίαν ἔλαβεν ὁ Στέφανος ἐκ τῶν Φιλιππικῶν τοῦ Θεο-

Εἰκὼν 8. Ἀποψὶς τοῦ ΒΑ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀμφανῶν.

πόμπου, εἰς ὃν πολυτίμους ὀφείλομεν εἰδήσεις περὶ τῆς Θεσσαλίας, ὡς εἶδομεν ἀλλαγῶ ²⁾.

Τὸ ὅτι αἱ Ἀμφαναὶ τῆς Θεσσαλίας ἰδρύθησαν ὑπὸ Δωριέων, ὡς νομίζει ὁ κ. Hirschfeld, θεωρῶν τὸν χωρισμὸν δύο πόλεων ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς πλάνην τοῦ ἐθνογράφου ³⁾, ἀποδεικνύει ἐσφαλμένον ἐπι-

1) Διότι ὑπάρχουσι καὶ ἐκδοχαὶ παρὰ τὸ ἐθνικὸν γενόμεναι Ἀμφαναία, Ἀμφαναῖον (οὐχὶ Ἀμφίναιον ὡς παρὰ Γεωργιάδην «Θεσσαλία» σελ. 149). Ἄνευ ἀποδείξεως διατείνεται ὁ κ. Hirschfeld ἔ. ἀ. ὅτι ἡ ἑτέρα πόλις Ἀμφαναία δὲν ἔκειτο ἐν Δωρίδι.

2) «Πρακτικὰ» 1908 σελ. 217 κέ.

3) Ἐ. ἀ. Ἐσχάτως ὁ κ. Gerhard Kip, Thessalische Studien 36 ἀποδεικνύει ὀρθὴν τὴν γνώμην τοῦ Lolling περὶ ὑπάρξεως ἐν οὐταῖα πόλεως Ἀμφανῶν.

γραφῇ, ἣν εὗρομεν ὑπὸ τὸν Σωρόν, ἡ μόνη ἀσφαλῆς καὶ βεβαία ἐξ Ἀμφωνῶν ¹⁾· εἶναι ἐπιμήκης πλάξ ἀκατέργαστος ἐκ μελανοκυάνου ἀμμώδους σχιστολίθου, ἄνω ὀλίγον ἀποκεκομμένη· ὕψος 0.90, πλάτος 0.27, πάχος 0.09· φέρει κατὰ τὸ ὕψος ἐπιγραφὴν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένην διὰ μεγάλων γραμμάτων ὕψους 0.065—0.12

Ο Κ Ρ Α Τ Ε Ι Σ

ἤτοι ὄνομα ἀποθανόντος «Τιμ—Νικ—κττ.] οκράτεις»· ἡ κατάληξις εἶναι ἐμφανῶς χαρακτηριστικὴ τῆς Θεσσαλικῆς οὐχὶ τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ τῶν ἀρχῶν που τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος τοῦλάχιστον.

Παρ' Εὐριπίδῃ ²⁾ λέγεται ὅτι ὁ Κῦκνος κατῴκει ἐν Ἀμφαναῖς, ὧν οἰκιστὴς τῆς πόλεως πιθανῶς· τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν βαθεῖαν ἀρχαιότητα αὐτῆς.

Συνδέεται δὲ ὁ Σωρὸς διὰ λαιμοῦ Νοτίως μεθ' ὑψηλοτέρου ὄρους· ἐκ τοῦ λαιμοῦ τούτου καὶ ὑψηλότερον ἔτι ἐκ τοῦ Σωροῦ φαίνονται ἀπλούμενοι ἐκατέρωθεν ἀριστερᾷ μὲν

1) Διότι αἱ ἐν JG IX 2,356—357 δύο μόναι ἐξ Ἀμφωνῶν γνωσταὶ ἐπιγραφαί, εἶναι ἀδέβαιον ἂν ὄντως προέρχονται ἐκεῖθεν, τοῦ κ. Ν. Γιαννοπούλου, ὅστις μόνος ἀναφέρει τὰ περὶ αὐτῶν, πολλάκις ἀποδειχθέντος ὅτι πλανᾶται ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν τόπων, ὅπου εὐρέθησαν αἱ ἐν Ἀλμυρῷ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖ ἀρχαῖα μνημεῖα. Εἰς τὰς πληροφορίας αὐτοῦ δοῦς πίστιν ὁ κ. Kern ἐπλανήθη εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐπιγραφῶν "Ἄλου καὶ Ἰτόνου, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν «Πρακτικοῖς» 1908, 162 (πρὸλ. 221). Καὶ αἱ δύο ἐκδοθεῖσαι ἐπιγραφαὶ δὲν περιγράφονται ἀκριβῶς· τῆς πρώτης, ὁ λίθος εἶναι χονδρόκοκκον λευκὸν μάρμαρον, τὸ δὲ μνημεῖον βάθρον ἐκ τῶν πλευρῶν ἀποκεκομμένον, φέρει ἐπὶ τῆς προσθίου ἑδρας ἄνω καὶ κάτω ὀριζόντιον πρὸς ὀρθὸν γέισον, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω βαθὺν τὸρμον ὀρθογώνιον· ἡμεῖς ἀνέγνωμεν τῷ 1907

... Α Μ Ϛ Ε Η

ἤτοι «Ερμάου; (χθονίου)· ὕψος 0.46, πλάτος 0.16, πάχος 0.22, ὕψος γραμμάτων 0.022. Τὴν δευτέραν ἐπιγραφὴν δὲν εὗρομεν ἐν Ἀλμυρῷ· φαίνεται ὅμως προσερχομένη ἐκ Παγασῶν, ὡς καὶ ἄλλαι, ἀς ὁ κ. Ν. Γιαννοπούλλος ἐκώμισεν ἐκεῖθεν εἰς Ἀλμυρὸν, εὐρὺν εἰς τὰς μάνδρας τῆς ἐκ Βόλου εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ.

2) Ἡρακλ. Μαῖνομ. 391 κέ. «Κύκνον ξενοδαίξαντα | τόξους ὤλεσεν (Ἡρακλῆς ἔην), Ἀμφαναί|ας οἰκῆτορ' ἄμικτον».

τῷ ὁρῶντι ΒΑ ὁ κόλπος τῶν Παγασῶν, δεξιᾷ δὲ ὁ ὠραῖος ὄρμος τῶν Ἀμφανῶν, νῦν «Βαθὺ» καλούμενος.

Πρὸς ἀμφοτέρα τὰ σημεῖα ταῦτα ἐκτείνεται ἡ τε ἀρχαία πόλις καὶ ἡ ἀκρόπολις, ὁρώμεναι ἀμφοτέρωθεν, ἐκ τε δῆλα δὴ τῶν Παγασῶν καὶ ἐκ τῶν παραπλεόντων ἀπὸ τῆς Πύργας· ἐκ τούτου βεβαίως ὠνομάσθη ἡ πόλις Ἀμφιφαναί, ἥτοι ἀμφοτέρωθεν φαινόμεναι, ἐξ οὗ τὸ Ἀμφαναί, ὡς ἀμφορεὺς—ἀμφορεὺς κττ.

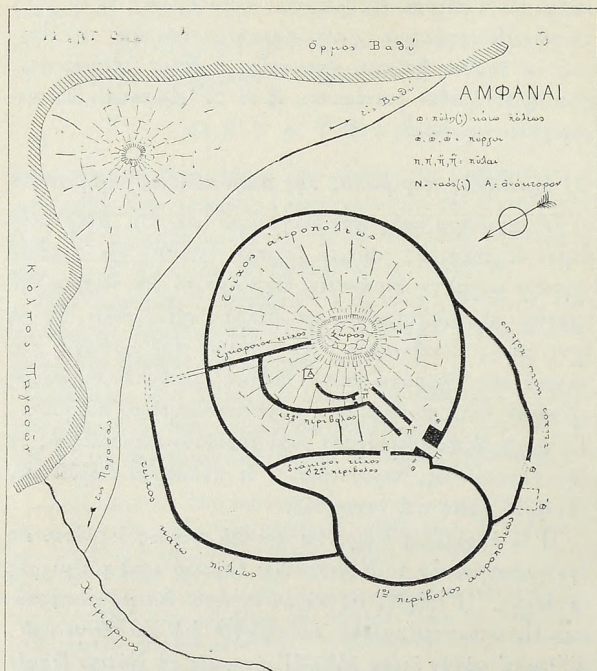
2) Τριπλοῦς περίβολος τῆς ἀκροπόλεως Ἀμφανῶν.

Τὸ κατωτέρω πρόχειρον διάγραμμα (εἰκ. 9), ὅπερ ἐλάβομεν δι' ὁδεύσεως περὶ τὰ ἐρείπια, δεικνύει ὅτι ἡ πόλις περιεῖχε μεγάλην ἀκρόπολιν, διχαζομένην διὰ τείχους ἐγκαρσίου προφυλακτηρίου, καὶ μικρὰν κάτω πόλιν, ἧς τὰ ἔχνη μόλις διακρίνονται Ἀνατολικῶς καὶ Δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως. Τῆς κάτω ταύτης πόλεως ἀμφίβολον πύλην διεκρίναμεν κατὰ τὸ σημεῖον π μετὰ παρακειμένου πύργου π'. Τὰ τείχη αὐτῆς ἐποιήθησαν οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς ὡς τὰ τῆς ἀκροπόλεως, παρουσιάζουσι δὲ πολλαχοῦ διορθώσεις, μεταρρυθμίσεις καὶ ἐπισκευάς.

Ἡ δὲ ἀκρόπολις διαιρεῖται καὶ διὰ τείχους διαμέσου εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ Νότιον εἶναι ταπεινότερον καὶ μικρᾶς ἐκτάσεως. Ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὴν ἐγένετο διὰ μεγάλης πύλης Π, ὑποστηριζομένης ἐκατέρωθεν διὰ δύο πύργων π', π''· μετ' αὐτὴν ἑτέρα πύλη Π' ἄγει εἰς τὸ Νότιον διαμέρισμα, τρίτη δὲ μεγάλη Π'', ἔχουσα ἐκατέρωθεν εἰδός τι μακροῦ τείχους, φέρει εἰς τὸν τρίτον ἐσώτατον περίβολον διὰ τετάρτης πύλης Π''', ἣν ἐν μέρει ἀνεσκάψαμεν, εὐρόντες καὶ τὰς βάσεις τῆς θύρας ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα, (εἰκ. 10) ἥτοι τοῖχον, ἐφ' οὗ ἐστηρίζοντο τὰ ξύλα αὐτῆς.

Τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως σφύζονται πανταχοῦ πολὺ καλῶς, ποιηθέντα διὰ μεγάλων πλακοειδῶν λίθων κοινοτά-

των ἐν τοῖς πέριξ, ἡρμοσμένων ἰσοδομικῶς· ὁμοιάζουσι δὲ πολὺ πρὸς τὰ τῶν Γλαφυρῶν καὶ τοῦ Κοροπαίου Ἀπόλλωνος καὶ φαίνεται πιθανόν ὅτι δὲν εἶναι νεώτερα τῶν ἀρ-

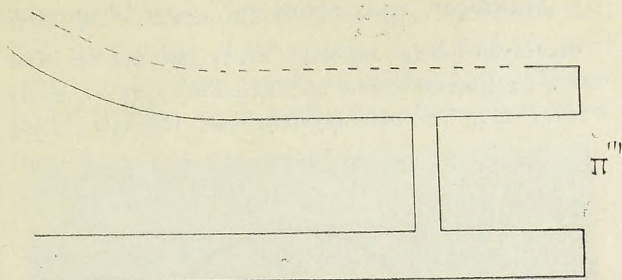
Εἰκὼν 9. Πρόχειρον διάγραμμα τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς κάτω πόλεως τῶν Ἀμφιναίων.

χῶν τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος¹⁾. Ἡ εἰκὼν 8 δεικνύει τὸ ΒΑ τμήμα τῆς ἀκροπόλεως, ἡ δὲ 11 τὸ Ἀνατολικόν, ἔνθα κάλλιον διακρίνεται ἡ ἐργασία. Ἡ εἰκ. 12 πα-

¹⁾ Πρὸλ. Wace ἐν JHS. ξ. α. εἰκ. 10.

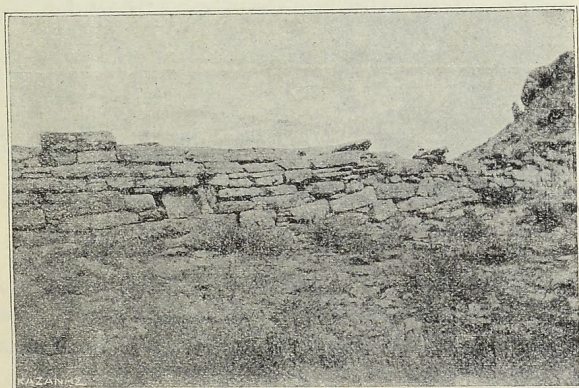
ρέχει δείγμα τῶν λίαν ἰσχυρῶν τειχῶν τοῦ πύργου π' καὶ

1 : 200.

Εἰκὼν 10. Διάγραμμα τῆς ἀνασκαφείσης ἐν μέρει πύλης τοῦ ἐσωτάτου (τρίτου) περιβόλου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀυφάνων.

τέλος ἡ εἰκ. 13 δεικνύει τὸ τεῖχος τοῦ τρίτου περιβόλου,

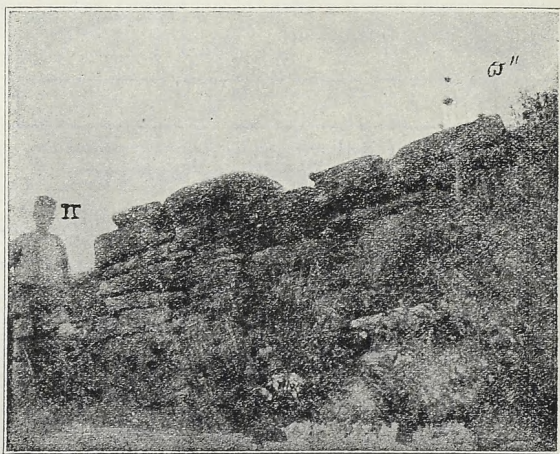
Εἰκὼν 11. Ἀποψὶς τοῦ Ἀνατολικοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀυφάνων (1ος περιβόλος).

ἰσχυρότατον πάντων καὶ εἰς ὕψος 2.50^μ σφζόμενον, ἐν ᾧ

τὸ πάχος καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τειχῶν εἶναι 1.50-2^μ, πολλαχοῦ ὁμως φθάνει μέχρι 4^μ.

3) Ἀνάκτορον, ναός, οἰκίαι καὶ τάφοι Ἀμφωνῶν.

Πανταχοῦ ἀνὰ τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐν μέρει ἀνὰ τὴν κάτω πόλιν διακρίνονται ἐρείπια οἰκοδομημάτων ἀρχαίων, προσδίδοντα αὐτῇ τὴν ὄψιν ἀρχαϊκῆς τιнос Πομπηίας. Πρὸς

Εἰκὼν 12. Δεῖγμα τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀμφωνῶν
(2ος περίβολος ΝΔ).

ἀνασκαφὴν ἀριστον μέρος ἐθεωρήσαμεν τὴν πύλην Π''' καὶ τινα ἔχνη μεγάλου οἰκοδομήματος ἔσω αὐτῆς εἰς τὸ ὀχυρότατον σημεῖον.

Εὗρομεν δὲ ὄντως μακρὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὸ σημεῖον Α, οὗτινος μίαν πλευρὰν ἀπεκαλύψαμεν ἔχουσαν μῆκος ὑπὲρ τὰ 14 μέτρα. Τὸ κτίσμα τοῦτο ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ Ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος τῶν

Ἀμφανῶν. Δυστυχῶς δὲν εἶχομεν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἵνα ἀποκαλύψωμεν αὐτὸ ὁλόκληρον.

Ἐποιήθη δὲ ὁ τοῖχος διὰ μικρῶν λίθων πλακοειδῶν κατὰ τὴν μέθοδον τῶν τειχῶν ἐπὶ εὐθυντηρίας ἐκ πλακῶν μειζόνων καὶ ἔχει ὕψος 0.80^μ περίπου, πάχος δὲ 0.50^μ. Ὡς φαίνεται τὸ ὑπόλοιπον ἐποιήθη ἐκ πλίνθων ὠμῶν. Εὐρέθησαν καὶ τμήματα τῶν κεραμίδων τῆς στέγης φέροντα γὰ-

Εἰκὼν 13. Τὸ τεῖχος καὶ ἡ ἀνασκαφεῖσα πύλη τοῦ ἐσωτάτου βου περιδόλου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀμφανῶν.

νωσιν μέλαιναν, οἷαν τὰ ἀγγεῖα τοιαύτας κεραμίδας συνηντήσαμεν καὶ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Κοροπαίου Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Φεραῖς, πρὸς ἃ καὶ κατὰ τὴν εὐθυντηρίαν ὁμοιάζει τὸ Ἀνάκτορον τοῦτο.

Πρὸς τούτοις εὐρέθησαν καὶ τμήματα ἀγγείων μετὰ καλῆς μελαίνης γανώσεως, ἰδίως λεπτῶν κυλίκων καὶ πυθμένων μετὰ μελαίνων κυκλοτερῶν ζωῶν τοῦ ἀρχαίου

τρόπου, ὡς καὶ εὐτελέστερα ἀβαφῇ ἀγγεῖα κοινῆς χρήσεως.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς πύλης, μὴδὲ ταύτην ἀχθεῖσαν εἰς πέρας ἐκ τοῦ ἐπελθόντος ἤδη χειμῶνος καὶ τῆς λήξεως τοῦ λογιστικοῦ ἔτους, εὗρομεν ὅμοια τοῖς ἀνωτέρω ἀγγεῖα καὶ τρία χαλκᾶ νομίσματα τελείως ἐφθαρμένα, ἔτι δὲ στάθμας πηλίνας πυραμιδοειδεῖς, τμήματα τροχηλάτου πίθου μετὰ φυλλοειδῶν ἐγχαράκτων κοσμημάτων, λύχνους ἀβαφεῖς, κογχύλας κττ.

Οὐ μακρὰν τοῦ Ἀνακτόρου κατὰ τὸ Νότιον τμήμα τῆς ἀκροπόλεως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐμφανῆ ἔχνη οἰκημάτων, πυκνότατα πρὸς ἀλλήλα κειμένων· ἐν τούτων ἀνεσκάψαμεν ἐν μέρει κατὰ τὸ σημεῖον Ν, εὗροντες ἄφθονα τμήματα καλῶν ἀγγείων, ὧν ἐν φέρει παράστασιν γυναικός, τοῦ σώματος αὐτῆς δηλωθέντος διὰ λευκῆς βαφῆς, τῶν δὲ κατερχομένων πλοκάμων διὰ ξανθῆς, καὶ ἀνδρὸς ἐνώπιον αὐτῆς, ὧν τὰ ἄνω μόνον ἡμίση τοῦ σώματος διετηρήθησαν. Εὗρομεν δὲ καὶ πολυαρίθμους κεραμίδας, οἷας ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ καὶ ἀγγεῖα μετὰ ζωνῶν μελαινῶν ἀρχαῖκά.

Ἐκ τινων διαιρέσεων τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἰκάζομεν ὅτι πρόκειται περὶ ναοῦ, ποιηθέντος καθ' ὃν τρόπον ἀκριβῶς ἐποιήθη τὸ Ἀνάκτορον. Ἐτέρου οἰκήματος μίαν πλευρὰν ἀνεσκάψαμεν κατὰ τὸ Νότιον τμήμα τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὸ σημεῖον Ο.

Ὀλίγον ἔξω τῶν τειχῶν τοῦ τμήματος τούτου τῆς ἀκροπόλεως εὗρομεν βάθρον μετ' ὀρθογωνίου τόρμου πρὸς ἐμπηξιν στήλης καὶ παρ' αὐτὸ τάφον ἠνεωγμένον καὶ τὰ πολλὰ κατεστραμμένον· ἐποιήθη διὰ τεσσάρων κοινῶν ἀκατεργάστων πλακῶν.

Ἔτερα λόγου ἄξια ἐρείπια δεόμενα ἐρεύνης κεῖνται παρὰ τὴν Βόρειον ἀκτὴν ἔξω τῆς κάτω πόλεως μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἑνὸς φρέατος τοῦ μόνου καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν, ἐξ οὗ ὑδρεύονται οἱ ποιμένες.

Ε') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΙΩΤΙΔΟΣ

Κατὰ μῆνα Ἰανουάριον εὐρέθη ὑπὸ χωρικῶν ἐν τῷ χωρίῳ Παλαιοκάστρῳ παρὰ τὴν Καρδίτσαν τάφος ἀπλοῦς ἐκ πέντε πλακῶν, οὗτινος ἐντὸς ὑπῆρχον πολυάριθμα καὶ πολυτιμότερα εὐρήματα, χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χαλκᾶ, ὑάλινα, πήλινα, ἅτινα διήρπασαν οἱ εὐρόντες· πολλὰ τούτων κατέσχον αἱ ἀρχαὶ τῇ ὑποδείξει τοῦ δημοδιδασκάλου Νικ. Πεντίνα καὶ τοῦ ἀγροφύλακος Γ. Μήτσου.

Τούτου ἕνεκα μετέβημεν ἐκεῖσε κατὰ μῆνα Φεβρουάριον καὶ διεμείναμεν ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ¹⁾ συντελέσαντες εἰς τὴν κατάσχεσιν καὶ ἄλλων ἀρχαίων εὐρημάτων τοῦ αὐτοῦ τάφου· πάντα ταῦτα κομίσαντες εἰς Ἀθήνας παρεδώκαμεν τῷ Διευθυντῇ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, καίτοι ὀρθὸν καὶ νόμιμον ἦτο νὰ μείνωσι ταῦτα ἐν τῷ Μουσείῳ Βόλου· ἀλλ' οἱ προϊστάμενοι τότε κ. κ. Π. Καββαδίας Γενικὸς Ἐφορὸς καὶ Π. Ζαίμης ὑπουργὸς ἐθεώρησαν καλὸν νὰ κρατήσωσιν αὐτὰ ἐν Ἀθήναις.

Ἐξετελέσαμεν δὲ καὶ ἀνασκαφὰς δοκιμαστικὰς ἐν Μητροπόλει καὶ ἐρεύνας, ὧν τὰ ἀποτελέσματα θέλομεν ἀνακοινώσῃ λεπτομερέστερον ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ ἣν ἔχομεν ἤδη ἐτοίμην πρὸς δημοσίευσιν ἐν ταῖς Mitteilungen τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Σχολῆς.

1) Ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν καὶ ἐνταῦθα τοῖς ἀδελφοῖς Παπαδημητρίῳ, οἵτινες ἐφιλοξένησαν ἡμᾶς ἐν Παλαιοκάστρῳ, ἔτι δὲ τῷ ἐν Καρδίτῃ διαμένοντι φιλαρχαίῳ καὶ ἐνθουσιῶδει νέῳ κ. Ἀντ. Ἀλεξίου ὅστις πολυτρόπως ἐβοήθηρεν ἡμῖν ἐν ταῖς περιοδοίαις καὶ ἐρεύναις.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1909

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΙ ΕΝ ΕΡΜΙΟΝΙΔΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ὅπως ἐνεργήσω δαπάναις αὐτῆς ἀνασκαφὰς ἐν Ἑρμιονίδι, ἀνεχώρησα ἐκεῖσε περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου παρελθόντος ἔτους, μετὰ βραχεῖαν δὲ κατὰ χώραν ἔρευναν καὶ μελέτην ἡρξάμην τέλος τῆς σκιφῆς κατὰ τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐν θέσει Μπίσι, ἣτις ἀκατοίκητος κατὰ τὸ πλείστον οὕτω περιέχει πλείστα ἀρχαῖά τε καὶ μεσαιωνικά ἐρείπια. Ἡ θέσις αὕτη εἶνε ἢ παρὰ Πausanίᾳ μνημονευομένη ἐπιμήκης εἰς τὴν θάλασσαν προσέχουσα «ἀκτὴ», ἣτις καὶ «Ποσειδῖον», ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐκαλεῖτο¹⁾. Ἐπὶ ταύτης ἦτο ἐκτισμένη τὸ πάλαι κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ἢ «ἀρχαιότερα» Ἑρμιόνη, διότι ὑπῆρχε καὶ «νεωτέρα», τέσσαρα στάδια ἐκείνης ἀπέχουσα καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου *Πρωνός* κειμένη πόλις, ἀκριβῶς ὅπου σήμερον εἶνε ἐκτισμένη ἢ νεωτέρα χωμόπολις Ἑρμιόνη, ἢ κοινῶς «*Καστρί*» καλουμένη.

Τὸ ἐπὶ ἐπτὰ στάδια εἰς τὸ πέλαγος διήκον ἀκρωτήριο *Μπίσι* σχηματίζει περὶ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ ὄλου μήκους αὐτοῦ στενὸν λαιμὸν διαιροῦντα αὐτὸ εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον, τὸ πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑρμιόνην, ἀπὸ δύο περίπου ἐτῶν ἡρξάτο οἰκοδομοῦμενον, τὸ

1) Τὸ χωρίον τοῦ Pausanίου Βιβλ. Β'. Κεφ. 6,9 ἔχει ὅδε: Μετὰ ταῦτ' αἰγιαλὸς τε παρῆκει τῆς ἡπείρου μνηοειδῆς καὶ ἀκτὴ μετὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ Ποσειδῖον, ἐκ θαλάσσης μὲν ἀρχομένη τῆς πρὸς ἀνατολὰς, προήκουσα δὲ ὡς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν· ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἐν αὐτῇ. Μῆκος μὲν δὴ τῆς ἀκτῆς ἐστὶν ἐπτὰ πού στάδια, πλάτος δέ, ἢ πλατυτάτη, σταδίων τριῶν οὐ πλέον. Ἐνταῦθα ἢ προτέρα πόλις τοῖς Ἑρμιονεῦσιν ἦν.

ἐπίλοιπον δ' ὅμως ἀφέθη εὐτυχῶς ἐλεύθερον καὶ οὕτω εὐχερεστάτῃ καθίσταται ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ τμήματι τοῦ ἀκρωτηρίου ὑπάρχει καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀρχαίων ἐρειπίων, ἰδίως δὲ εἰς τὸν περὶ τὸν ἁγ. Νικόλαον χώρον, ὃν καὶ τὸ πρῶτον ἀνεσκάψαμεν. Ὁ ναὸς οὗτος ἢ μᾶλλον τὸ παρεκκλήσιον εὑρηται ἐπὶ βραχέως ὑψώματος εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου τμήματος τοῦ ἀκρωτηρίου, εἶνε δὲ ἰδρυμένος ἐπὶ τείχους μεσαιωνικοῦ, διήκοντος ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀσφαλίζοντος οὕτω τελείως τὸ τμήμα τοῦτο ἀπὸ πάσης ἐξ Ἀνατολῶν, πρὸς τὸ μέρος τοῦ λαιμοῦ προσβολῆς. Τὸ τεῖχος τοῦτο σχηματίζει περὶ τὸ μέσον θλάσιν ὀρθογωνίως καὶ πρὸς Δυσμᾶς, εἴτα δὲ κάμπεται πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν πρὸς Νότον, εἶνε δ' ὠκοδομημένον σχεδὸν ὁλόκληρον ἐξ ἀρχαίων ἐλληνικῶν λίθων, οἷον μεγάλων τμημάτων ὀρθογωνίων λιθίνων πλίνθων ἰσοδομικοῦ τείχους, ἐκ βάσεων ἀγαλμάτων, ἐκ μαρμαρίνων ἀναθηματικῶν στηλῶν καὶ ἐν γένει ἐκ παντοίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἀρχαίων κτιρίων, διὸ καὶ εὐλόγως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖ συνεκεντρώθη ἅπαντα ἡμῶν ἢ ἔρευνα καὶ τῆς σκαπάνης ἢ συνδρομῇ.

Καὶ ὄντως αἱ ἐλπίδες ἡμῶν δὲν διεφύεσθῃσαν, διότι εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν βαθέως ἀνασκάπτοντες τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ χωμάτων καὶ πετρῶν κατακεχωσμένον τοῦτο τεῖχος ἀνεκαλύψαμεν ἐν αὐτῷ πληθὺν ἀρχαίων λίθων, ἐν οἷς καὶ πολλὰς τετραγώνους ἀγαλμάτων βάσεις, ἐπὶ ἐνίων τῶν ὁποίων φέρονται καὶ ἐπιγραφαὶ ἰδίως τοῦ Γ' καὶ Β' π. Χ. αἰῶνος. Τὸ τεῖχος τοῦτο σχηματίζει καὶ τινες πύργους, ὧν δύο ἀπεκαλύψαμεν, ὠκοδομημένους καὶ αὐτοὺς ἐκ παντοίων ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ἰδίως ἄξιος λόγου εἶνε ὁ ἐν τῇ πρὸς Ν. κατευθύνσει τοῦ τείχους ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, λίαν πανταχόθεν περιβλέ-

πτου, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεύρομεν σειρὰν θαυμαστῶν λίθων, μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας λελαξευμένων καὶ οἷτινες τίς οἶδε πόθεν μεταχομισθέντες ἐνετειχίσθησαν ἐκεῖ μετὰ τοσαύτης τέχνης καὶ συμμετρίας, ὥστε ἅμα τῇ ἀποκαλύψει τοῦ ὥραιου τούτου λιθίνου δαπέδου ἐνομίσαμεν κατ' ἀρχὰς ὅτι ἀνεύρομεν στερεοβάτην ἀρχαίου ναοῦ. Δυστυχῶς ἡ εἰκασία ἡμῶν αὕτη ταχέως διεψεύσθη διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν θεμελίων, ὧν ἡ κακὴ ἐκ μικρῶν μετὰ μεγάλων λίθων εἰκὴ καὶ ὥς ἔτυχε ἀκαλαίσθητος οἰκοδομία ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐπικειμένην λιθίνην ἐπίστροφωσιν, ἰδίως δὲ πρὸς δύο σπουδαιοτάτας ἐπιγραφὰς ἐγκεχαραγμένας ἐκατέρωθεν ἐπὶ τῶν δύο γωνιαίων λιθίνων δόμων τῆς ἐπιστροφώσεως ταύτης.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἔχουσιν ὧδε:

- 1) Ἀριστομένης ἀ(ν)εῦ(ε)κε Ἀλεξία
 τᾷ Δάματρι τᾷ χθονία
 Ἑρμομενὺς
 (Δ)ωροθεὸς ἐ(F)εργάσατο Ἀργεῖος
- 2) Ἀλεξίας Λύωνος ἀνέθηκε
 τᾷ Δάματρι τᾷ (χ)θονία
 Ἑρμομενὺς
 Κρεσίλας ἐποίησε Κυδωνιά(ας).

Ἀλλὰ τὸ περιεργότατον κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶνε ὅτι αἱ οὕτω βαθέως κατακεχωσμένοι εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ αὗται εἶχον ἤδη πρὸ πεντηχονταετίας περίπου ἀγνωσθῇ ὑπὸ τοῦ Pouqueville! (πρβ. Loewy, Inschriften).

Ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου, ὅπερ σχεδὸν ὁλόκληρον ἀπεκαλύψαμεν, εἰργάσθημεν ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον. Ἡ κατεδάφισις τῶν ἐπ' αὐτοῦ νεωτέρων τειχῶν ὑπῆρξε κοπιωδεστάτη, διότι εἶχε γείνει μεγίστη χρῆσις θηραϊκῆς γῆς, ἡ δὲ συγκόλλησις τῶν λίθων ἦτο τοιαύτη ὥστε οἱ ἐργάται

μετὰ ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν καὶ μόχθων ἀπέσπων τούτους καὶ μάλιστα μόνον διὰ «λοστῶν» καὶ τῶν παρομοίων ἐν χρήσει διὰ λατομίας ἐργαλείων.

Ἰνα ἀποκαλυφθῇ δὲ τὸ παρὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον τεῖχος ἐδέησε νὰ κατεδαφισθῇ καὶ τὸ πρὸ τοῦ ναύσκου προαύλιον, ἐν ᾧ εὐρέθησαν ἐντετειχισμένοι πολλοὶ χίονες μονόλιθοι μικρῶν διαστάσεων ἐκ πωρίνου, κογχυλιάτου μᾶλλον, λίαν εὐθρύπτου λίθου, κιτρινοφαίου τὴν χροιάν. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν θεμελίων τοῦ βορείου τοίχου τοῦ ναύσκου εὐρέθη ἐντετειχισμένη μεγάλη ἐνεπίγραφος πλάξ, λίαν δυστυχῶς ἐφθαρμένη καὶ ἥς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην δὲν ἔχομεν εἰσέτι συντελέσει.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τείχους τούτου προέβημεν εἰς τὴν ἔρευναν ἀρχαιοτάτου κτιρίου κειμένου ἐν τῷ ἀκρωτάτῳ σημείῳ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ ἐν θέσει λίαν ἀποκρήμνῳ, διότι ἐπικρέμαται σχεδὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Τὸ κτίριον τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς δρόμον μυκηναϊκοῦ τάφου, εἶνε δ' ὠκοδομημένον διὰ τεραστίων ὀγκολίθων, οἵτινες ἐνθυμίζουσι κυκλώπειον τειχοδομίαν. Εἶχον τὴν ἐλπίδα ὅτι ὀπισθεν τοῦ τοίχου τοῦ βάθους, ὅπερ ὁμοίαζε πρὸς τὰς πεφραγμένας διὰ λίθων ἀργῶν εἰσόδους τῶν θολωτῶν τάφων, ὅτι θὰ εὕρισκον τοιοῦτόν τινα τάφον, πλὴν δυστυχῶς μεθ' ὅλας τὰς ἐπὶ ἡμέρας γενομένας ἐπιδόχθους ἐρεῦνας οὐδὲν ἀνεύρομεν πιστοποιοῦν τοιοῦτόν τι, διότι ἀπεκαλύφθη μὲν τοῖχος εἰς μέγιστον βάθος διήκων, ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον. Καὶ ὁ μὲν τοῖχος οὗτος ἔβαινε καθ' ἣν κατεύθυνσιν καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῦ δρόμου τοῖχοι, ἀλλ' ἔναντι τούτου οὐδὲν σημεῖον ἑτέρου τοίχου ἀπεκαλύφθη. Τὰ χῶματα ἐν τούτοις ἀπὸ ἐνὸς μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας μέχρι μεγάλου βάθους, περίπου ἕξ μέτρων, ἦσαν κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον «ρίχτά». Ἐφαίνετο δηλ. ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχε ποτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνασκαφῇ. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ᾔτο

ἐκεῖ τάφος ἀρχαιότατος, ἴσως προϊστορικός, καὶ νὰ ἐσυλῇθῃ.

Ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ περίξ μέρη ἐπιμελῶς ἡρευνήθησαν, διότι πανταχοῦ πρὸς Β., πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ. ἀνεσκάψαμεν, πανταχοῦ δ' ἀνεύρομεν ἀρχαῖα τείχη καὶ κτίρια. Καὶ πρὸς Ν. μὲν τοῦ κυκλωπέιου ἐκείνου μνημείου ἀνεύρομεν οὐχὶ βαθέως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν θεμέλια κτιρίου, ὅπερ φαίνεται ἀρχαιότατον, ἴσως προϊστορικῆς ἐποχῆς, πρὸς ΒΔ. δὲ κυκλωτερὲς τείχος, ὅπερ πιθανὸν ἦτο ἀνάλημμα, ὡς καὶ πάντα τὰ πρὸς Β. ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ βράχου διάφορα καὶ ἀλλεπάλληλα τείχη, παρὰ τὰ ὅποια ἀνεύρομεν πληθὺν θραυσμάτων ἀρχαίων ἀγγείων, πάντων σχεδὸν τῶν καλῶν χρόνων, ἐκτός τινων γεωμετρικῶν. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι οὐδαμοῦ καθ' ἅπασαν τὴν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀνασκαφὴν ἡμῶν δὲν ἀνεύρομεν οὐδὲ ἐν κέρμα μυκηναϊκοῦ ἀγγείου, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις τῶν Ἑρμιονέων, ἐκ δὲ τῆς Ἱστορίας γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἑρμιόνη ἤχμασε σπουδαίως κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους.

Μετὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἐπελαβόμεθα τῆς ἐρεῦνης καὶ ἐκκαθαρίσεως τοῦ μεγάλου ναοῦ, ὅστις κείμενος εἰς τὸ ὕψιστον καὶ περιφανέστατον μέρος τοῦ ἀκρωτηρίου κοινῇ ὑπὸ τῶν πλείστων περιηγητῶν καὶ γεωγράφων τῆς Ἑρμιόνης φέρεται ὡς ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Οὗτος ἔχει μῆκος μὲν 33 μ., πλάτος δὲ 29 μ., σῶζονται δὲ μόνον τὰ θεμέλια αὐτοῦ μετὰ τοῦ στερεοβάτου, ἅτινα πάντα ἀποτελοῦνται ἀπὸ κολοσσιαίους ἐπιμελῶς λελαξευμένους ὀρθογωνικοὺς ἐπιμήκεις ὀγκολίθους ἐκ τοῦ ἐγχωρίου μελανοφαίου ἀσβεστολίθου, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ὁλόκληρος ὁ βράχος τοῦ ἀκρωτηρίου. Ἄπανα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ναοῦ ἐκτός τοῦ κέντρου εἶνε ἐπεστρωμένη διὰ τῶν αὐτῶν ὀγκολίθων, ὧν τινες ἔχουσιν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ἀρχικῆς θέσεώς των καὶ ριφθῇ ἢ μεταφερθῇ τῇδε κακείσε,

ἦτο δ' ἐκ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ τοσοῦτον κατακεχωσμένη, ὥστε ἐδέησε μακρὰ καὶ ἐπίπονος ἐργασία πολλῶν ἡμερῶν ἵνα ἀρθῇ πᾶσα ἡ ἐξ ἡμίσεως μέτρου ἐπίχωσις καὶ οὕτω ἀποκαλυφθῇ τὸ ὄντος θαυμάσιον δάπεδον τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ταύτην ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ θεμέλια χριστιανικῆς ἀφίδος, ἐξ ἧς ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ναὸς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε μετασχηματισθῇ εἰς ναὸν χριστιανικόν. Τοῦτο ἄλλως τε ἐπιστοποιήσαν πληθὺς ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ, ἅτινα ἀνευρέθησαν προΐουσης τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως. Πάντα τὰ τεμάχια ταῦτα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινα ἀξιόλογα, μετέφερα ἐντὸς τοῦ ναυδίου τοῦ ἀγίου Νικολάου, νῦν δὲ κατὰκεινται παρὰ τῷ κατοίκῳ Ἑρμιόνης καὶ ξυλουργῷ Φραγκίσκῳ Δέδε, ὅστις διετέλεσεν ἐπὶ μῆνας ἀρχιεργάτης κατὰ τὰς ἐκεῖ ἀρχαιολογικὰς ἡμῶν ἐρεῦνας.

Κίων τοῦ μεγάλου ναοῦ οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῦ ἢ πλησίον που ὑπάρχει, ἀλλὰ μακρὰν παρὰ τὴν ἀκτὴν κάτω, ὅπου τεῖχος ἀρχαῖον διέθεε τὸ πάλαι καὶ ἐξησφάλιζεν ἐκ τῆς θαλάσσης ὁλόκληρον τὴν ἐπὶ τῆς ἄκρας πόλιν καὶ τοῦ ὁποίου πλεῖστα λείψανα σώζονται πολλαχοῦ περὶ τὸ ἀκρωτήριο, ἐκεῖ πρὸς τὸ ΒΑ. τοῦ ναοῦ ἐντετειχισμένους ἀνεῦρον δύο σπονδύλους μεγάλης διαμέτρου, βεβαίως ἀνήκοντας εἰς τὸν μέγαν ναόν, χρησιμοποιοθέντας δ' ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ Ἑνετῶν εἰς τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ ἀρχαίου τεύχους. Βραδύτερον ἀνεῦρον καὶ ἐν τῇ κωμοπόλει ἕτερα τεμάχια σπονδύλων τῶν αὐτῶν διαστάσεων, διότι πανταχόθεν διεσκεδάσθησαν τὰ μέλη τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ἐκείνου γίγαντος.

Ἄλλ' ἦτο ἀφιερωμένος ὁ ναὸς οὗτος εἰς τὸν θεὸν τοῦ Πόντου, ὡς κοινῶς φέρεται καὶ ὀνομάζεται; Ἰδοὺ ζήτημα χρῆζον μακρᾶς καὶ βαθείας ἐρεύνης. Ὁ Παυτανίας περι-

γράφων τὴν ἀκτὴν ἐφ' ἧς τὸ Ποσειδῖον καὶ συνεχίζων τὸ χωρίον, ὅπερ ἀνωτέρω αὐτολεξεῖ ἀνεφέρομεν, ἐξακολουθεῖ ὡς ἐξῆς: (Παυσ. Β' 6, 10). Ἐνταῦθα (ἐπὶ τῆς ἀκτῆς) ἢ προτέρα πόλις τοῖς Ἑρμιονεῦσιν ἦν. Ἔστι δὲ σφισι καὶ νῦν ἔτι ἱερὰ αὐτόθι, Ποσειδῶνος μὲν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῇ ἀρχῇ, προελθοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὰ μετέωρα ναὸς Ἀθηνᾶς, παρὰ δὲ αὐτῷ σταδίου θεμέλια· ἐν δὲ αὐτῷ τοὺς Τυνδάρεω παῖδας ἀγωνίσασθαι λέγουσιν.

Κατὰ τὸ χωρίον λοιπὸν τοῦ Πausανίου ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἔκειτο οὐχὶ εἰς τὰ μετέωρα καὶ ἐν τῇ κορυφῇ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῆς ἀκτῆς, δηλ. ἐν τῷ ἀκροτάτῳ σημείῳ τοῦ ἀκρωτηρίου, πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ, ὡς θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς σήμερον, οἱ ἀρχὴν τῶν ἀκρωτηρίων ἀντιστρόφως λαμβάνοντες τὸ πρὸς τὴν ἡπειρον τμήμα αὐτῶν. Ὅτι δ' ὁ Πausανίας ἐκεῖνο τὸ τμήμα, τὸ πρὸς ἀνατολὰς καλεῖ ἀρχήν, φανερόν ἐκ τοῦ χωρίου Β' 6, 9, ἐν ᾧ σαφεστάτα λέγει ὅτι ἡ ἀκτὴ «ἐκ θαλάσσης ἀρχομένη τῆς πρὸς ἀνατολὰς, προήκουσα δὲ ὡς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν...» ἔβαινε ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν. Τοῦτο τὸ χωρίον μάλιστα ἔχει καὶ τὴν ἐξῆς μεγάλην σπουδαιότητα, ὅτι καταδεικνύει ἀναμφιλέκτως ὅτι ὁ Πausanίας ἀπὸ τοῦ πελάγους περιγράφει ὁλόκληρον τὴν ἀκτὴν τῆς Ἑρμιονίδος, τοῦτο δ' ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὸ λίαν συγκεχυμένον καὶ σκοτεινὸν τοῦτο κεφάλαιον τῆς περιηγήσεώς του.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ φράσις «ἀκτὴ ἐπὶ Ποσειδῖον» φανερόν ποιεῖται ὅτι τὸ Ποσειδῖον ἔκειτο ἐν τινι ἄκρῃ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὑψηλῇ. Ὅλως τούναντίον προκειμένου περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς γράφει: «Προελθοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὰ μετέωρα ναὸς Ἀθηνᾶς». Ποῦ δὲ νὰ θέσῃ τις τὸν ναὸν τοῦτον ἐν χώρῳ μᾶλλον μετεώρῳ ἢ ἀκριβῶς, ὅπου σήμερον εὔρηται ὁ περίφημος καὶ μέγιστος οὗτος ναὸς ὁ ἀληθὺς ὡς ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ἀρχαῖος ἐπὶ τῆς

Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἑκατόμπεδος, διότι καὶ ὁ ἐν Ἐρμιόνη ἑκατὸν ποδῶν μῆκος ἔχει ;

Θὰ ἐρωτήσῃ τις δ' ὅμως νῦν ποῦ ἔκειτο ὁ τοῦ Ποσειδῶνος ναός, τὸ τοῦ Παυσανίου Ποσειδίου, καὶ πῶς δὲν ἐσώθη οὐδὲ ἐν αὐτοῦ ἵχνος ;

Εὐτυχῶς καὶ περὶ τούτου δυνάμεθα νὰ δώσωμεν θετικὴν ἀπάντησιν, διότι πράγματι πρὸς τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς ἀκτῆς ταύτης (τῆς κοινῶς Μπίστι) ὑπάρχουσι κατὰ χώραν τεράστιοι ὀγκόλιθοι, 2 μ. καὶ πλέον μῆκους καὶ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ὕψους, οἵτινες σχηματίζουνσι τετράγωνόν τι κτίσμα, δυστυχῶς τελείως καταστραφέν, πλείστων ὀγκολίθων κατακυλινδηνθέντων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπὶ τῶν παρακτίων βράχων, διότι τὰ ἐρείπια ταῦτα κεῖνται ὀλίγα μόνον μέτρα ὑπὲρ τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης. Ἡ θέσις αὕτη ὄντως ἐνεδείκνυτο ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πρὸς λατρείαν τοῦ συνταράσσοντος διὰ τῆς τριαίνης αὐτοῦ τὸν Πόντον ἐνοσίχθονος θεοῦ. Καὶ ἐνήργησα μὲν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ δοκιμαστικὴν σκαφήν, ἀνορύξας ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν τάφρους, πλὴν ἀνευ ἀποτελέσματος, μηδενὸς τεκμηρίου προελθόντος εἰς φῶς.

Διακόψας ἐν τούτοις κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου τὰς ἐν Μπίστι ἐργασίας μετετόπισα ταύτας εἰς χώρον ὅλως διάφορον καὶ ἐξ ἀντιθέτου πρὸς τὴν σημερινὴν κωμόπολιν Ἐρμιόνην κείμενον, εἶνε δ' οὗτος ἡ τῶν Ἐρμιονέων τὸ πάλαι νεκρόπολις, τὸ ἀρχαῖον δηλ. τῆς Ἐρμιόνης νεκροταφεῖον. Τοῦτο κεῖται ἐπὶ τῆς βορείας τοῦ Πρωτὸς ῥάχους ἐκτεινόμενον καὶ κάτωθι αὐτοῦ πρὸς τὴν κοιλάδα, ἐνθα σήμερον οἱ ἀνθηροὶ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀμπελῶνες τῶν συγχρόνων Ἐρμιονέων, «κάμπον» τὴν κοιλάδα ταύτην καλοῦντων.

Ἦδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς εἰς Ἐρμιόνην ἀφίξεώς μου εἶχον πληροφορηθῇ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ νεκροταφείου τούτου παρὰ πολλῶν χωρικῶν καὶ ἀγροφυλά-

κων, διότι ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ἀγρία καὶ ἀνηλεὲς ἐκ τῆς ἀτιμωρησίας διενεργεῖται ἐν αὐτῷ τυμβωρυχία καὶ σύλησις, πλὴν ἐκ δοκιμαστικῶν τινων ἐρευνῶν εἶχον σχεδὸν ἀπελπισθῆ ὅτι θὰ εὐρίσκετό τι σῶον ἐτι ἐν αὐτῷ, βραδύτερον ἐν τούτοις, ὡς ὑπὸ προαισθήσεώς τινος ἐλαυνόμενος, ἀπεφάσισα καὶ πάλιν νὰ προβῶ εἰς σκαφικὰς ἐρεῦνας, τὴν φορὰν ταύτην ἐφοδιασθεὶς καὶ διὰ τρυπάνου, ὀργάνου ἀπαραιτήτου πρὸς ἐξερεύνησιν ἀρχαίων τάφων. Καὶ ὄντως, τύχῃ ἀγαθῇ, κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀπόπειραν αἱ προσπάθειαι ἡμῶν ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

Τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἑρμιόνης ἐκτείνεται εἰς ἐνὸς σχεδὸν χιλιομέτρου κατὰ μῆκος ἑκτασιν, περιλαμβάνει δὲ ἐκτὸς τῆς ὅλης βορείας κλιτύος τοῦ Πρωῶνος καὶ τὸ πλεῖστον τῆς κάτωθεν κοιλάδος. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ λόφου τάφοι, ἅτε ὄντος βραχῶδους, εἰσὶν ὅλως ἐπιπόλαιοι, ὥστε καὶ εὐχερεστάτῃ εἰς τοὺς πλησίον χωρικοὺς καὶ κηπουροὺς ἀπέβαινεν ἡ ἀνακάλυψις καὶ σύλησις τούτων, διὰ τοῦτο καὶ οὐδένα σχεδὸν ἐξ αὐτῶν εὗρον ἀθικτον, ἀλλὰ πάντῃ διαφόρως εἶχε τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ τῶν κάτωθι καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἣτις παρακάμπτουσα ὀλόκληρον τὸν Πρωῶνα καὶ διασχίζουσα τὴν κοιλάδα βαίνει ὀφειοειδῶς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑρμιονίδος, τὸ Κρανίδιον. Καθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τὸν λόφον ἑκτασιν τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ ὑπ' αὐτὴν ἀνασκάψας ἀνεῦρον μέγαν ἀριθμὸν τάφων ὅλως ἀθικτων καὶ περιεχόντων σπουδαιότα κτερίσματα, ἰδίως θαυμαστὰς πλαγγόνας, πλεῖστα κάτοπτρα ἀπλᾶ καὶ ἐν μετὰ σπανίας διακοσμήσεως, ἑκατοντάδας δ' ὅλας στλεγγίδων καὶ ἀγγείων, τῶν πλείστων ἄνευ γραφικῶν παραστάσεων, κομψῶν δ' ὅμως τινῶν καὶ περιτέχνων.

Οἱ τάφοι οὗτοι ἐπὶ μὲν τῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου, ὅστις εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν βραχῶδης, εἶνε λαξευτοί, καλύπτον

ται δὲ ὑπὸ τριῶν ἢ καὶ πλέον πλακῶν, κάτωθι δ' ἐν τῇ κοιλάδι εἶνε κτιστοί, ἀνευ ἀσβέστου, ἀλλὰ μετὰ πηλοῦ. Πολλοὶ τούτων περιέχουσι καὶ ἰδιαιτέραν λιθίνην λάρνακα ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ὅστις εἶνε χρώματος ροδίνου, ἄλλοι δὲ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μεγάλας πλάκας μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ κανονικότητος προσηρμοσμένας.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν χρονολογίαν εἶνε δυσχερὲς νὰ ὀρίσῃ τις ταύτην γενικῶς, διότι τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο διετέλεσεν ἐν χρήσει ἐπὶ αἰῶνος, ἴσως καὶ χιλιετηρίδος, ἀφοῦ καὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τάφοι ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι καὶ τὸ σημερινὸν τῆς κωμοπόλεως ἐκεῖ πλησίον ἰδρῦθη. Ἐκ τῆς μακροτάτης ταύτης χρήσεως ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεγίστη ἔκτασις καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μνημάτων.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι οἱ τῶν καλῶν Ἑλλήνων χρόνων τάφοι ἀπετέλουν συστάδας, συμπλέγματα δηλ. οἰκογενειακά, ὡς τὰ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Κεραμεικῷ, οὕτω δὲ πολλάκις ἀνευρίσκομεν ἐξ, ὀκτώ, δώδεκα καὶ δεκαεξὶ πολλάκις τάφους συνεχομένους, μὲ διαφόρους μὲν κατευθύνσεις, ἀλλὰ κοινῇ εἰς συστάδας συνηνωμένους. Γενικῶς ἐν τούτοις δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι τάφους ἀρχαιοτέρους τοῦ Ε' αἰῶνος δὲν εὔρον, τούναντίον οἱ πλείστοι, ὡς ἐκ τῶν κερισμάτων συνάγω, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς καὶ ῥωμαϊκοὺς χρόνους, δηλ. εἰς τοὺς τρεῖς τελευταίους π. Χ. αἰῶνας.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου ἐλαχίστους εὔρον ἀσυλήτους τάφους, ἐνῶ τούναντίον κάτωθι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, παρ' αὐτὴν καὶ ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων καὶ ἀγρῶν, ἀνεσκάψαμεν πλείστους ὅσους μετὰ θαυμαστῶν εὐρημάτων. Δυστυχῶς δ' ὅμως ἔνιοι τούτων, ἰδίως οἱ ὑπὸ τὴν δημοσίαν ὁδὸν καὶ παρ' αὐτὴν ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάρους αὐτῶν, τριῶν καὶ τεσσάρων πολλάκις μέτρων, ἦσαν τοσοῦτον ὑγροί, ὥστε τὸ χῶμα, ὅπερ διὰ τοῦ χρόνου διεισδύει διὰ τῶν ῥωγμῶν τῶν πλακῶν ἀνωθεν, εἶχε μεταβληθῇ εἰς πηλόν, πολλὰ

δὲ πλαγγόνες καὶ ἄλλα τιμαλφῇ κτερίσματα οἷον κάτοπτρα χαλκᾶ, σπλεγρίδες, ἀγγεῖα κλπ. εἶχον ἐκ τῆς ὑγρασίας τοσοῦτον ἐπηρεασθῆ, ὥστε μόλις ἐθίγοντο καὶ ἀπεσυνετίθεντο καὶ μετεβάλλοντο εἰς ἀμόρφους ὄγκους· τὸ γεγονός τοῦτο εἶνε ὄντως ὁδυνηρὸν διὰ τὸν ἀνασκαφέα, διότι παρίσταται μάρτυς καταστροφῆς ἀνεπανορθώτου διὰ τε τὴν ἐπιστήμην καὶ διὰ τὴν τέχνην.

Ἦδη ἀναφύεται τὸ ζήτημα ἐὰν τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ᾗσαν ἐγχώριος παραγωγή ἢ εἰσήγοντο ἐξ ἄλλων ἐλλήν. χωρῶν εἰς Ἑρμιόνην. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τύπων τῶν πλαγγόνων, ἐκ τῆς διακοσμήσεως, τοῦ σχήματος καὶ τοῦ πηλοῦ τῶν ἀγγείων καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ὕλης ἄλλων τινῶν ἀντικειμένων, οἷον τῶν ἀλαβαστρίνων καὶ χαλκῶν, δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ συναγάγωμεν ὅτι πάντα ταῦτα ἢ μᾶλλον τὰ ἐκλεκτότερα καὶ σπανιώτερα τούτων εἰσήγοντο ἐμπορικῶς εἰς Ἑρμιόνην, διότι οἱ τύποι, τὰ σχήματα καὶ ὁ πηλὸς τῶν πλείστων τούτων ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δ' ἐν Ἀθήναις, τῷ μεγίστῳ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καλλιτεχνικῶ καὶ βιομηχανικῶ κέντρῳ αὐτῆς.

Ἐν τῇ νεκροπόλει Ἑρμιόνης εἰργάσθημεν ἐπὶ μῆνα σχεδὸν ὁλόκληρον, τότε δὲ μόνον ἀπεσπάσθημεν ταύτης, ὅτε πλέον εἶδομεν ὅτι ἐπὶ ματαίῳ ἀπέβαινε πᾶσα περαιτέρω σκαφή καὶ ὅτι ἐξηντλήθη πᾶσα ἡ ἐκεῖ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἐν Ἑρμιόνη, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, τῇ Ἑρμιονίδι, ἐνῆργησα ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας, ἰδίως δ' εἰς τὴν θέσιν *Καρακάσι* καὶ παρὰ τὸ ἔναντι τῶν *Σπετσῶν Πόριο-Χέλι*, τὸν ἀρχαιότερον λιμένα τοῦ Κρανιδίου.

Καὶ τὸ μὲν *Καρακάσι* ἐπέχει πιθανόν τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τοῦ Πausaniou μνημονευομένων *Βίλλεων*, διότι ὁλόκληρος ἡ τοποθεσία ἐκείνη σήμερον καλεῖται «Σταεῖ-

λια», ἦτο δὲ τὸ πάλαι Ἀκρόπολις, ὡς μαρτυροῦσι τὰ μεγάλα ἐξ ὀγκολίθων καὶ ἐξ ὀρθογωνίων δόμων τείχη. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων κατοικεῖτο ἡ ἀκρόπολις αὕτη, διότι κάτωθεν ταύτης εὑρομεν πληθύν τάφων μὲ παμμεγίστας πλάκας κεκαλυμμένων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἀγγεῖα τῆς τελευταίας μυκηναϊκῆς περιόδου.

Ἡ δὲ παρὰ τὸ Πόρτο-Χέλιον χερσόνησος φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ πάλαι πατρίς τῶν ἐκ Τίρυνθος Ἀλιέων, ὡς ἐξαγεται ἐκ πολλῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ὡς πιστοποιεῖται ὑπὸ τῆς πληθύος τῶν ἀπειραρίθμων ἐρειπίων, τῶν τε ἐπὶ τῆς χερσονήσου, ἥτις σήμερον φέρει τὸ ὄνομα Μπουζεῖκα, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ θαλάσσει, διότι ὁλόκληρος ἡ ΒΑ πλευρὰ τοῦ λιμένος εἶνε πλήρης ὑποβρυχίων θεμελίων, ἅτινα μαρτυροῦσι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ μεγάλης ποτὲ πόλεως.

Τὸ αὐτὸ ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ πολυάριθμοι μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλούσιοι, πλὴν φεῦ! δεινῶς σεσυλημένοι τάφοι, οἵτινες κατέχουσι παμμεγίστην ἔκτασιν καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἑρμιονίδος, ἰδίως δ' εἰς τὰς θέσεις «Κόστα» καὶ «Φλάμπουρα».

Πλέον τοῦ μηνὸς ἀνέσκαψα πανταχοῦ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης νεκροπόλεως, ἀλλ' ἀπέναντι τῶν ἀτρήτων μόχθων καὶ τῆς ὑπερανθρώπου πολλάκις ἐργασίας ἡμῶν, ὁ ἀμητὸς τῶν εὐρημάτων ὑπῆρξεν ἰσχυρότατος ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ τῆς Ἑρμιόνης. Οὐχ ἦττον λίαν χαρακτηριστικὸν τούτων εἶνε ὁ ἀκραιφνῶς κλασικὸς χαρακτήρ τῆς κατασκευῆς καὶ τεχνοτροπίας αὐτῶν, διότι πάντα σχεδὸν φέρουσι τὸν τύπον τῆς τέχνης τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος.

Λεπτομερῇ περιγραφὴν τῶν σπουδαιοτέρων εὐρημάτων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν θέλομεν δημοσιεύσει μετὰ πινάκων καὶ ἀπεικονίσεων φωτογραφικῶν ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι κατὰ τὸ παρὸν ἔτος.

Ἐν γένει δ' οὐδενὸς ἐφείσθην κόπου ὅπως ἐξερευνήσω πᾶν ἀρχαῖον ἐν τῇ Ἑρμιονίδι λείψανον τῆς πάλαι ποτὲ εὐκλεοῦς ταύτης χώρας, εὐχομαι δ' ἵνα καὶ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι τὸ Σεβ. Διοικητ. Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας παράσχη μοι τὰ μέσα ὅπως συνεχίσω καὶ ἀγάγω εἰς πέρας ἔργον οὕτω μέγα καὶ ἐπωφελὲς διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1910.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Υφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΛΥΚΑΙΟΥ

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς κυριωτέρας κορυφῆς τοῦ Λυκαίου, ἥτις φέρει τὸν βωμὸν τοῦ Λυκαίου Διὸς (πρβ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1903 σελ. 158 κ. ἐ.), εὑρηται μικρὰ κοιλάς κατάσπαρτος νῦν τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου, ἔχουσα μῆκος μόλις 350 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 120 μέτρων, καὶ καλουμένη ὑπὸ τῶν σημερινῶν περιόικων Κάτω Κάμπος¹⁾. Ἡ κοιλάς αὕτη κειμένη 1200 μ. περίπου ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἶνε ὁ ἀρχαῖος ἱππόδρομος τοῦ Λυκαίου (Παυσαν. VIII 38,5), καὶ ἐν ταύτῃ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τῶν Λυκαίων.

Σήμερον δυσκόλως δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἰς τοσοῦτον ὕψος, εἰς θέσιν, εἰς ἣν ἡ ἀνοδος ἀπὸ τῆς πλησιέστερας πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως εἶνε ἐπιπονωτάτη καὶ εἰς τοὺς ἡμιόνους ἀκόμη, ἐπὶ τῆς ἐλαχίστης σχετικῶς ταύτης ἐπιφανείας ἐτελοῦντο ὅχι μόνον ἀθλητικοὶ ἀγῶνες πεζῶν, ἀλλὰ καὶ ἀγῶνες ἵππικοι καὶ ἄρματοδρομίαι, εἰς ἃς προσήρχοντο ἀγωνισταὶ ἐκ πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Καὶ ὅμως τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Καὶ τοῦ Παυσανίου ἡ μαρτυρία εἶνε σαφὴς καὶ τὰ σωζόμενα ἐρείπια καὶ αἱ εὑρεθεῖσαι ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσιν ἀρκούντως περὶ τούτου (πρβ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1905 σελ. 161 ὡς καὶ Fougères ἐν ἄρθρῳ Lykaia ἐν Daremberg Saglio Diction. 1433 κ. ἐ.).

Οἱ μακροὶ αἰῶνες παρήλλαξαν τελείως τὴν φύσιν τοῦ

1). Ἡ ὀνομασία Ἑλληνικό, ἥτις ἀναφέρεται συνήθως ὑπὸ τῶν νεωτέρων περιηγητῶν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ μέρος πρὸς Ν. τῆς κοιλάδος, ἔνθα ἴσαν ὁρὰς λείψανα ἀρχαίων κτιρίων, Σκαφίδια δὲ ὀνομάζεται ἡ θέσις κατὰ τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς κοιλάδος, ἔνθα κεῖται τὸ θαυμάσιον μετὰ τῶν λεκανῶν ὁρατῶν καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς (ἴδ. κατωτέρω).

χώρου· ἀντὶ τῆς ὀλισθηρᾶς καὶ δυσβάτου ἀτραποῦ, ἐφ' ἧς σήμερον δυσκολεύεται τις νὰ βαδίῃ ἐφιππος, ἔφερεν ἀλλοτε ἐπὶ τοῦ ἵπποδρόμου τοῦ Λυκαίου ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως εὐρεῖα καὶ ὁμαλὴ ὁδός, ἐφ' ἧς εὐκόλως ὠχοῦντο τὰ ἄρματα. Ἰχνη ταύτης μετὰ τῶν αὐλακωδῶν κοιλωμάτων τῶν γενομένων ὑπὸ τῶν τροχῶν τῶν ἀρμάτων βλέπει τις ἀκόμῃ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου (Τσορόκος νῦν), ὅστις ὑψοῦται πρὸς ΒΑ τοῦ χωρίου Καρυές.

Τὸν ἵπποδρομον τοῦ Λυκαίου μετὰ τῶν πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ὁρατῶν λειψάνων τῶν παρ' αὐτῷ κτισμάτων περιέγραψαν πάντες οἱ σπουδαιότεροι τῶν νεωτέρων περιηγητῶν, ὁ δὲ Blouet (Exped. II πίν. 33) καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Curtius (Peloponn. I πίν. 7) ἐδημοσίευσαν καὶ πρόχειρον τοπογραφικὸν αὐτοῦ σχέδιον (πρβ. Frazer Paus. IV, 382).

Ἡ κοιλὰς τοῦ ἵπποδρόμου (εἰκ. 1) ἐκτεινομένη ἀπὸ Ν πρὸς Β περιβάλλεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ χαμηλῶν σχετικῶς ὑψωμάτων· κατὰ τὸ βόρειον ἡμῖς περιίπου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς συνορεύει πρὸς βαθυτέραν κοιλαδίσκη, χρησιμεύει δ' ἐκεῖ ἰσχυρόν, ἀλλ' ἀτέχνως ἐκτισμένον ἀνάλημμα, κατεστραμμένον νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἵπποδρόμου· δι' ὁμοίου ἀναλήμματος φαίνεται, ὅτι ὑπεστηρίζετο καὶ μέρος κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς αὐτῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ἔνθα παρὰ τὸν ἵπποδρομον ὑπάρχει ἑτέρα βαθυτέρα κοιλαδίσκη. Καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὸ ἀνάλημμα κατεστράφη τελείως, μετ' αὐτοῦ δὲ παρεσύρθη εἰς τὴν βαθυτέραν κοιλάδα καὶ μέρος τῶν κατὰ τὸ ΝΑ. ἄκρον τοῦ ἵπποδρόμου κτισμάτων.

Διὰ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπεκαλύφθησαν ἐν μέρει τὰ κτίσματα, ἅτινα ἀπετέλουν τὸν ἵπποδρομον ἢ ἔκειντο πλησίον αὐτοῦ. Πρόχειρον περιγραφὴν τούτων μετ' ὀλίγων εἰκόνων ἐνομίσαμεν, ὅτι ἦτο καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν

τοῖς παροῦσι Πρακτικοῖς, ἵνα καὶ πρὸ τῆς τελικῆς αὐτῶν δημοσιεύσεως γίνωσιν ἀρμοδίως γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Λυκαίου (πβλ. Πρακτικά 1904 σελ. 32 ἐ. καὶ Comptes rendus du Congrès archéol. I σελ. 256).

Ἡ στοὰ (εἰκ. 2). Κατὰ μῆκος τῆς βάσεως τοῦ μικροῦ λοφίσκου, ὅστις ὀρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ ἵπποδρόμου πρὸς Ν, ἐκτείνεται μακρὰ στοὰ (Α ἐπὶ τῆς εἰκόνης 1) τερματίζουσα. Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν ἵπποδρομον κτίσματα. Αὕτη δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι ἐξ ὁλοκλήρου, ὥστε μόνον εἰς τὰ γενικὰ σημεῖα θὰ περιορισθῇ ἡ περιγραφὴ αὐτῆς.

Ἡ στοὰ ἔχει μῆκος σφζόμενον 70 περ. μέτρων, ἀλλ' ἦτο ἀρχικῶς μακροτέρα, διότι μέρος αὐτῆς πρὸς Α κατεστράφη καταπεσὸν μετὰ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἔκειτο, ἐντὸς τῆς συνορευούσης βαθυτέρας κοιλαδίσκες. Τὸ βάθος αὐτῆς εἶνε 11 μ., τόση εἶνε δηλαδή ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς πρώτης βαθμίδος αὐτῆς μέχρι τοῦ ὀπισθίου τοίχου. Ὁ ὀπίσθιος τοίχος ἔχων σήμερον ὕψος περὶ τὰ 3 μ. ἐρείδεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς σειρᾶς μεγάλων (σπανιώτατα οὐχὶ μονολίθων) ὀρθοστατῶν, ἐφ' ὧν εἶνε ὀριζοντίως τεθειμένοι κατὰ σειρὰν μεγάλοι πλινθοειδεῖς λίθοι, ὧν ἡ προσθία ἐπιφάνεια ἐξέχει ὀλίγον πρὸ τῶν ὀρθοστατῶν (εἰκ. 3). ἀρχόμενος ὀλίγον ἐσωτέρω τοῦ ἄκρου τῶν πλινθοειδῶν τούτων λίθων ἐξακολουθεῖ ὁ τοίχος πρὸς τὰ ἄνω διὰ λίθων εὐμεγέθων ὀλίγον μόνον κατειργασμένων εἰς δόμους οὐχὶ κανονικῶς ἰσοδομικούς. Ὁ τοίχος οὗτος κορυφοῦται σήμερον διὰ δευτέρας σειρᾶς ὀριζοντίων πλινθοειδῶν λίθων, πῶς δ' ἦτο οὗτος ὑψηλότερον τοῦ σημεῖου τούτου δὲν δύναται τις νὰ καθορίσῃ εἰσέτι.

Τῶν πλαγίων τοίχων τῆς στοᾶς σφίζεται μόνον ὁ δυ-

σμικός· οὗτος ἔχει μῆκ. 8 μ., κατέληγε δὲ πιθανώτατα εἰς παραστάδα, ἣτις δὲν σφάζεται. Καὶ ὁ τοίχος οὗτος εἶνε ψικοδομημένος, ὅπως περίπου καὶ ὁ ὀπίσθιος τοίχος, διότι καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν οἱ ὀρθοστάται μετὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ὀριζοντίου σειρᾶς πλινθοειδῶν λίθων, μόνον δὲ τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ τοίχου ἔχει σαφέστερον πολυγωνικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀποτελεῖται ἐκ λίαν μεγάλων λίθων (εἰκ. 4). Ὀλίγον ἐντεῦθεν τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου τούτου ἄρχονται αἱ δύο βαθμίδες τῆς στοᾶς, εἶνε δ' ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου μέχρι τῆς προσθίας γωνίας τῶν βαθμίδων 3.50 μέτρα, τοῦτο δὲ τὸ διάστημα ἦτο, ὡς φαίνεται, ἀνοιχτόν. Τῶν κατὰ τὴν πρόσοψιν τῆς στοᾶς βαθμίδων ἀνεσκάφησαν μόνον ὀλίγα μέτρα κατὰ τὸ ἄκρον· ἀποτελοῦνται αὗται ἐκ παχειῶν πλακῶν ἐκ τιτανολίθου κατὰ σειρὰν ἄνευ συνδέσμων τεθειμένων· ἔχνη τῶν κιόνων δὲν σφάζονται ἐπ' αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς στοᾶς εἶχε σωρευθῆ ἄρκετὰ μεγάλη ἐπίχωσις ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου λόφου, φαίνεται δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐτέθησαν ἐπὶ ταύτης διάφορα κτίσματα, ὧν εὐρέθησαν λείψανα τῶν τοίχων.

Τῆς στοᾶς ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἀνεσκάφη ἐξ ὁλοκλήρου, ὥστε νὰ δύναται τις νὰ εἴπῃ ἀπὸ τοῦδε πῶς ἦτο αὕτη ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τί ἐχρησίμευεν. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον ἦτο διηρημένη εἰς δωμάτια, ὧν σφάζονται τὰ περιγράμματα.

Ἐντὸς τῆς στοᾶς, εὐρέθησαν καὶ διάφορα βυζαντινὰ νομίσματα (Ἰουστινιανὸς Α' καὶ Ἰουστίνος ὁ Β' 527—578) καὶ ὀλίγοι χριστιανικοὶ τάφοι. Οὗτοι ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λεπτῶν ἀκατεργάστων πλακῶν καὶ δι' ὁμοίων κεκαλυμμένον, οὐδὲν δ' εἶχον κτέρισμα¹⁾.

1) Ὅμοιοι τάφοι εὐρέθησαν πολλοὶ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου λόφου.

Πρὸ τῆς στοᾶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἴσταντο ἀνδριάν-
τες, ὡς φαίνεται ἐξ ἐνὸς βάρους ἐφίππου κατὰ πᾶσαν πι-
θκνότητα ἀνδριάντος ἀποκαλυφθέντος πρὸ τοῦ δυσμικοῦ
ἄκρου ταύτης (ἰδ. εἰκ. 4 ἀριστερά).

Ἐδώλια τοῦ ἵπποδρόμου. Εἰς ἀπόστασιν 4ῷ περ. μέ-
τρων πρὸς Β τῆς στοᾶς (Β ἐπὶ τῆς εἰκ. 1) ἀπεκαλύφθησαν
ἐν μέρει αἱ βαθμίδες (εἰκ. 5), αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς καθί-
σματα εἰς τοὺς θεατὰς τοῦ ἵπποδρόμου. Αἱ βαθμίδες, ὡς
φαίνεται ἐκ τοῦ ἀποκαλυφθέντος μέρους, ἦσαν τεθειμέναι
κατ' εὐθείαν γραμμὴν, κατέχουσι δ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ
ἵπποδρόμου ἐξ Α πρὸς Δ καὶ ἔχουσι λοξὴν διεύθυνσιν τῆς
γρῆμης αὐτῶν κλινούσης ὀλίγον πρὸς ΝΔ.

Σφίζονται τέσσαρες βαθμίδες, εἶνε δ' ἐκτισμέναι διὰ λί-
θων μετρίου μεγέθους οὐχὶ τελείως κατεργασμένων καὶ
ἀνευ συνδέσμου τινὸς παρ' ἀλλήλους τεθειμένων.

Ὁ χώρος μεταξὺ τῆς στοᾶς καὶ τῶν βαθμίδων δὲν ἐξη-
τάσθῃ εἰσέτι, φαίνεται ὅμως, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἴσταντο ἀγάλ-
ματα νικητῶν, διότι πολλὰ βάρη εὕρισκονται ἐπ' αὐτοῦ
καὶ ἐπὶ τῶν βαθμίδων· τούτων τινὰ ἔφερον ἀνδριάντας ἀρ-
χαϊκοὺς, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς θέσεως τῶν ποδῶν διακρινο-
μένης ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ βάρους ἰχνῶν.

Ἐδώλια ἐγγὺς τῆς ἀφέσεως. Εἰς ἀπόστασιν 15ῷ περ.
μέτρων ἀπὸ τῶν ὡς ἄνω περιγραφέντων ἐδωλίων γενομέ-
νης μικρᾶς σκαφῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δρόμου τοῦ
ἵπποδρόμου μέτρα τινα χαμηλότερον τῶν ἐδωλίων τούτων
καὶ ἐγγὺς τῆς θέσεως, ἔνθα ὑποτίθεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ
ἄφεσις, ἀνευρέθη μία σειρὰ πολυτελεστέρων ἐδρῶν ἀποτε-
λουμένη ἐκ μεγάλων τετραγώνων, ἐπιμελῶς κατεργασμέ-
νων καὶ κατὰ σειρὰν παραλλήλως πρὸς τὰ ἄνω ἐδώλια τε-
θειμένων λίθων (εἰκ. 6)· οἱ ὡς ἐρείσματα τῶν καθημένων
χρησιμεύοντες λίθοι εἶνε ἰδιαιτέρως εἰργασμένοι. Τῶν ἐδω-
λίων τούτων ἀνεκαλύφθη μόνον μικρὸν μέρος κατὰ τὸ

ἀνατολικὸν ἄκρον, ἐβεβαιώθη ὅμως διὰ δοκιματικῆς σκαφῆς, ὅτι καὶ εἰς ἀρχετῶν μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀποκαλυφθέντος μέρους προχωρεῖ ἡ σειρὰ τῶν ἐδωλίων τούτων, εἶνε δὲ πολὺ πιθανόν, ὅτι διῆκεν αὕτη καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἵπποδρόμου.

Ἡ ἐπιφάνεια, ἐφ' ἧς τὰ ἐδῶλια ταῦτα, εἶνε ὡς εἵπομεν, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἵπποδρόμου ἐφ' οὗ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, εὐρηται δ' αὕτη ἀρχετὰ μέτρα χαμηλότερον τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ στοά· ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς στοᾶς εἰς τὸν ἵπποδρομον φαίνεται, ὅτι ἐγένετο διὰ τῶν βαθμιδωτῶν ἐδωλίων. Πόθεν ἐγένετο ἡ εἴσοδος τῶν ἀρμάτων εἰς τὸν ἵπποδρομον δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι.

Πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀφρέσεως οὐδεμία εἰσέτι ἐγένετο σκαφή μὴ ἀπαλλοτριωθέντος τοῦ χώρου, ἐφ' οὗ ὑποτίθεται, ὅτι θὰ εὐρίσκεται αὕτη.

Νύσσαι (∴) Εἰς ἀπόστασιν 26ῃ περ. μέτρων ἀπὸ τῶν ὡς ἄνω ἐδωλίων (δι' ὅλως προχείρου καταμετρήσεως ἐξακριβωθείσαν), σφίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἵπποδρόμου, οὐδεμιᾶς ἐπιχώσεως ὑπαρχούσης κατὰ τὸ βόρειον μέρος τούτου, δύο μικραὶ κιονισκοειδεῖς βάσεις ἐκ τιτανολίθων (διαμ. 0.70 καὶ ὕψ. 0.35. Εἰκ. 7) ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων 60 περ. μέτρα, καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἀναλήματος τοῦ ἵπποδρόμου 28 μ., ἡ δὲ δυσμικὴ ἀπὸ τῆς ρίζης τοῦ ὀρίζοντος πρὸς δυσμὰς τὸν ἵπποδρομον βράχου 30 μ. περίπου. Εἶνε προφανές, ὅτι αἱ δύο αὗται βάσεις σχετίζονται πρὸς τὴν τέλεσιν τῶν ἀγώνων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ χρησιμεύουσαι ὡς σήματα. Ἀπλοῦς κιονίσκος ἦτο συνήθως ἡ νύσσα ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἵπποδρόμοις, ὑποθέτω δ' ὅτι νύσσαι εὐρίσκοντο καὶ ἐπὶ τῶν δύο τούτων βάσεων, μένει δ' ὅμως νὰ ἐξηγηθῇ, πῶς ὑπάρχουσι δύο νύσσαι, ἐνῶ ἐν τοῖς ἵπποδρόμοις ἡ νύσσα ἦτο μία.

Στάδιον. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μεταξὺ τῶν ἐγγύς

τῆς ἀφέσεως ἐδωλίων καὶ τῶν ὡς ἄνω κιονισχοειδῶν βάσεων χώρου εὐρηνται κατὰ τὸ δυσμικὸν ἄκρον τοῦ ἵπποδρόμου ὀλίγαι ἐπιμήκεις πλάκες ἔχουσai ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δύο αὐλακοειδεῖς γραμμάς, (εἰκ. 8) ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς ἀφέσεως καὶ τοῦ τέρματος τῶν ἀρχαίων σταδίων ὑπαρχούσας καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, Ἐπιδαύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ εὐρεθείσας. Οἱ λίθοι οὗτοι καθορίζουσι τὴν θέσιν, ἐν ᾗ ἔκειτο τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τοῦ Λυκαίου μνημονευόμενον στάδιον.

Ἡ μορφή τοῦ πρὸς βορρᾶν τέλους τοῦ ἵπποδρόμου δὲν διακρίνεται, διότι ὁ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος χῶρος τῆς μικρᾶς κοιλάδος φαίνεται, ὅτι παρεσύρθη ὑπὸ τῶν σχηματιζομένων ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων λόφων ὀρμητικῶν χειμαρροειδῶν ῥυάκων ἐντὸς τῆς χαράδρας, εἰς ἣν καταλήγει πρὸς Β ἡ κοιλὰς τοῦ ἵπποδρόμου.

Πλησίον τοῦ βορείου ἄκρου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἵπποδρόμου ἐντὸς τῆς χαμηλοτέρας κοιλάδος, πρὸς ἣν συνορεύει ἐκεῖ ὁ ἱππόδρομος, ἐκαθάρισθη ἐν τετράγωνον (4.75×4.36) δωμάτιον ἔχον τὴν εἴσοδον πρὸς Ν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουσι εἰσέτι παρ' ἀλλήλας τεθειμέναι πρὸς τὸν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῖχον δύο λίθιναι ὀρθογώνιοι σκαφοειδεῖς λεκάναι, (μῆκ. 2.28, πλ. 0.65, ὕψ. 0.45) συγκοινωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας δι' ἀντιστοίχων αὐλάκων εὐρισκομένων ἐπὶ τοῦ χείλους τῶν συνηνωμένων στενῶν πλευρῶν τῶν λεκανῶν. Δύο πλινθοειδεῖς λίθοι ἐστημένοι ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν χρησιμεύουσιν ὡς πόδες ἐκάστης λεκάνης (εἰκ. 9). Ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἐρείδεται τὸ δωμάτιον φαίνονται τὰ ἔχνη σωλήνος ὕδραγωγοῦ, δι' οὗ διωχετεύετο ὕδωρ εἰς τὰς λεκάνας. Τὸ ἔδαφος τοῦ δωματίου εἶνε ἐστρωμένον διὰ ψήφων μεμιγμένων μετὰ πηλοῦ καὶ ἀσβέστου. Τῆς θύρας τοῦ δωματίου πλ. 1.75 σφίζεται καὶ τὸ κατώφλιον, μονόλιθον, ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου. Παρα-

πλευρῶς τοῦ δωματίου τούτου εὐρηται ἡ μεγάλη δεξαμενὴ ἡ δημοσιευθεῖσα ἥδη ἐν Blouet ἔ. ἀ. πίν. 34.

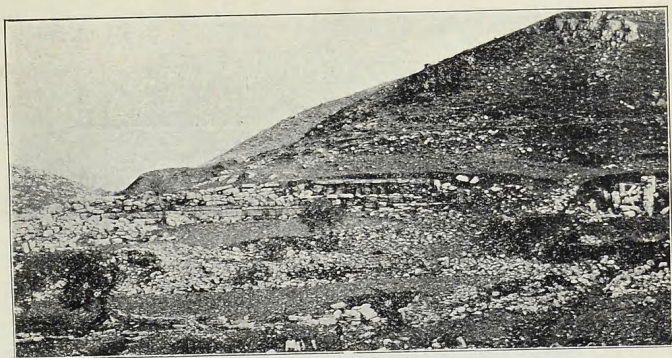
Ξενών. Πρὸς ὑποδοχὴν ἐπισήμων ἐπισκεπτῶν τῶν ἀγώνων νομίζω, ὅτι προωρίζετο μέγα χτίριον (εἰκ. 10, Ε ἐπὶ τῆς εἰκ. 1) κείμενον παρὰ τὴν δυσμικὴν πλευρὰν τοῦ ἵπποδρόμου πλησίον τῶν βαθμιδοειδῶν ἐδωλίων. Τὸ χτίριον τοῦτο ἦτο ὅλον κεχωσμένον ἐκ τῶν λίθων τῶν τοίχων αὐτοῦ καὶ ἐκ χωμάτων παρὰσυσθέντων ἀπὸ τῶν ὑπερχειμένων λόφων· ἀπεκαλύφθησαν δ' οἱ τρεῖς ἐξωτερικοὶ τοῖχοι αὐτοῦ καὶ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου παρὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν βορείαν πλευρὰν.

Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον μῆκ. 38 μ. καὶ πλ. 20 μ. Οἱ ἐξωτερικοὶ αὐτοῦ τοῖχοι σφῶνται μέχρις ὕψ. 1.50—2 μ. Εἶνε δὲ ἀρκετὰ παχεῖς καὶ ἐκτισμένοι κατὰ μὲν τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ὄψιν διὰ μεγάλων λίθων πολυγωνικῶς πως συνηρμοσμένων, ἐσωτερικῶς δὲ διὰ μικροτέρων λίθων κατ' ἀνωμάλους γραμμὰς συνηρμοσμένων, οἵτινες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχρίσματός. Ἡ εἵσοδος (εἰκ. 11) εὐρητοὶ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν, καὶ εἶνε ἀρκούντως εὐρεῖα (πλάτ. 2.65)· φλιά καὶ παραστάδες θύρας δὲν σφῶνται, δυνατὸν δ' ὅμως εἶνε, ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς βάσις ξυλίνης παραστάδος τῆς θύρας ὁ εὐρισκόμενος εἰσέτι πρὸς τὸ κατώτερον σημεῖον ἐκατέρας πλευρᾶς τῆς εἰσόδου τετραγωνικὸς λίθος, ἵσως ὅμως ὑπῆρχε καὶ φλιά καὶ παραστάδες λίθιναι, ἀλλὰ δὲν ἀνευρέθησαν.

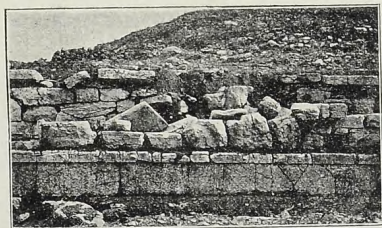
Ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος προχωροῦμεν διὰ δρόμου μῆκ. 6.30, οὗτινος οἱ ἐκατέρωθεν τοῖχοι ἀκολουθοῦσι τὴν γραμμὴν τῶν πλευρῶν τῆς εἰσόδου, φθάνομεν δὲ δι' αὐτοῦ εἰς πλατύτερον τετραγωνικὸν χώρον (αὐλήν;). Ἐκατέρωθεν τοῦ δρόμου τούτου ὑπάρχει ἀνὰ ἓν μέγα δωμάτιον, ἔχον ἐκάτερον τὴν θύραν (πλάτ. τοῦ μὲν δυσμ. 2.40 τοῦ

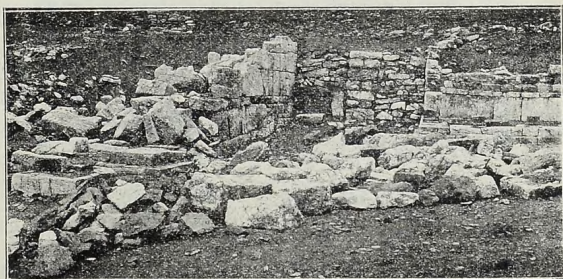
Ελ. 1. Γεπόδοριος Λυκίου.

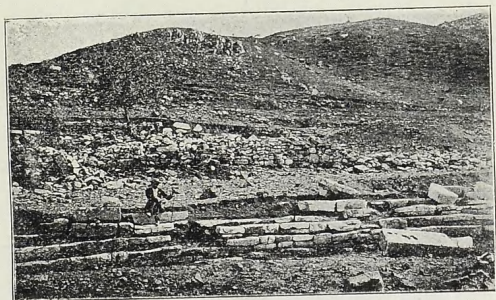
Εἰκ. 2. Στοά.

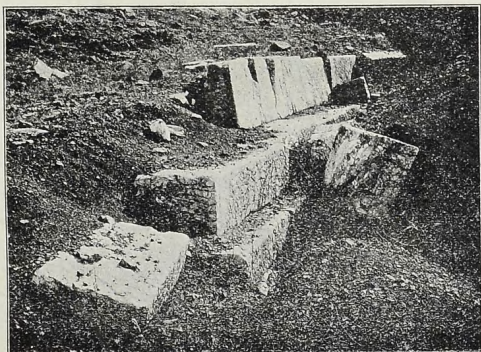
Εἰκ. 3. Ὁπίσθιος τοῖχος τῆς στοᾶς.

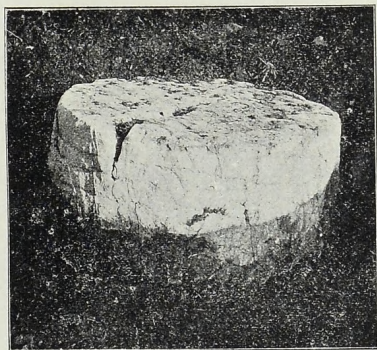
Εἰκ. 4. Δυσμικτὸν ἄκρον τῆς στοᾶς.

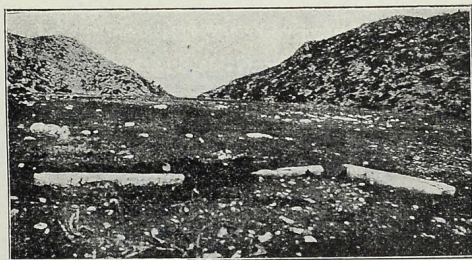
Ειζ. 5. Βαθυμεδοντ' ἐδῶλια Ἱπποδρόμου.

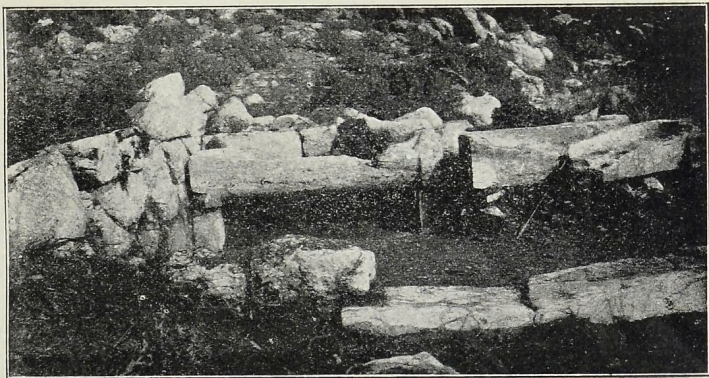
Ειζ. 6. Ἐδῶλιον πλησίον ἀφύσεως.

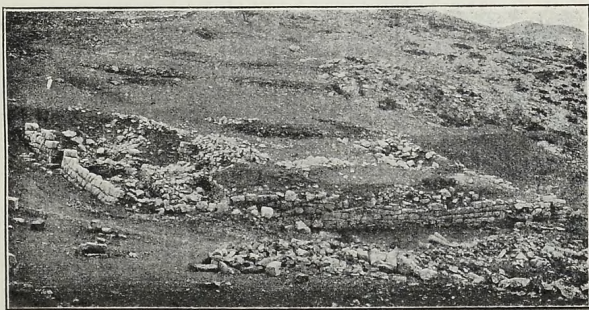
Ειζ. 7. Νύσσα ;

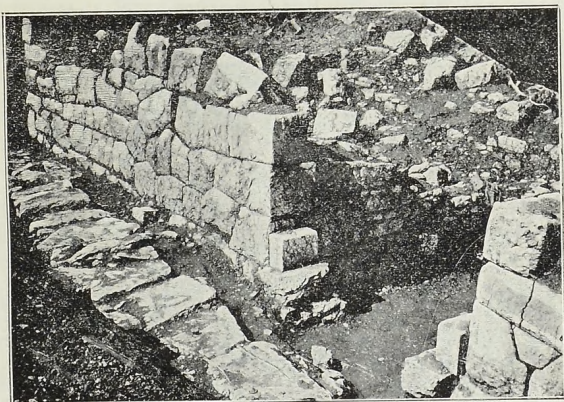
Ειζ. 8. Πλάκες ἀφέσεως σταδίου.

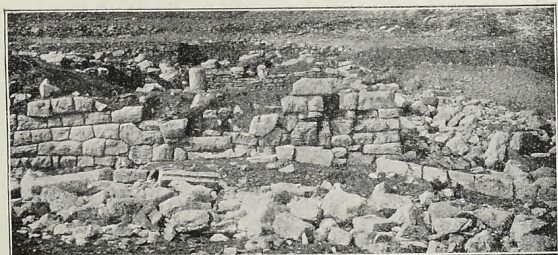
Ειζ. 9. Λίθιναι λεκάναι.

Ειζ. 10. Ξενών ;

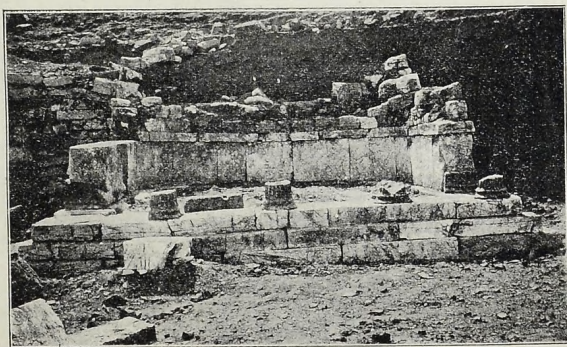
Ειζ. 11. Τοίχος προσόψεως καὶ εἰσοδος ξενῶνος.

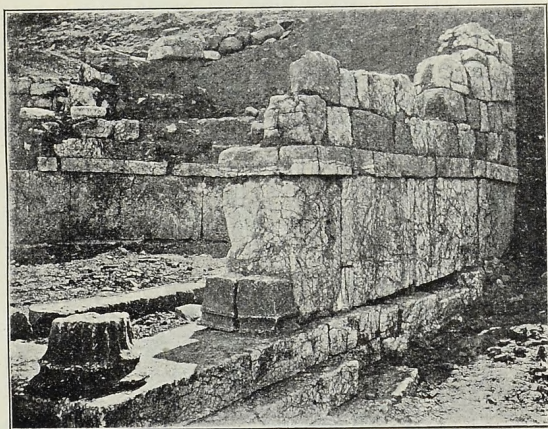
Ειζ. 12. ΒΑ γωνία ξενῶνος.

Εἰκ. 13. Ἐπιγραφὴ χαλκῇ.

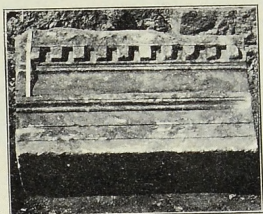
Εἰκ. 14. Ἡμισυκλιτὸν οἰκοδόμημα.

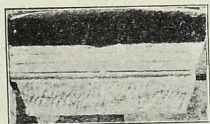
Εἰκ. 15. Δυσμικὴ πλευρὰ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

Εἰκ. 16. Λιθινὴ λεκάνη.

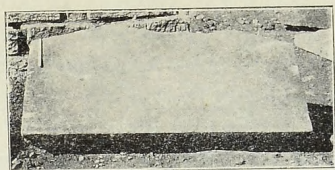
Εἰκ. 17. Ἐπιστύλιον ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

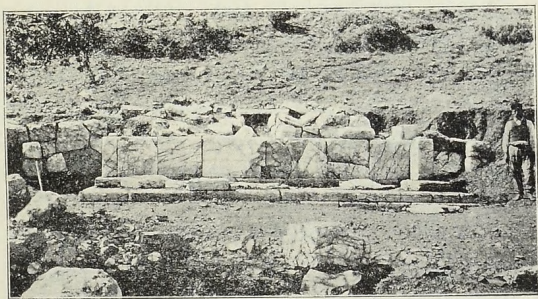
Εἰκ. 18. Ἐπιστύλιον ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

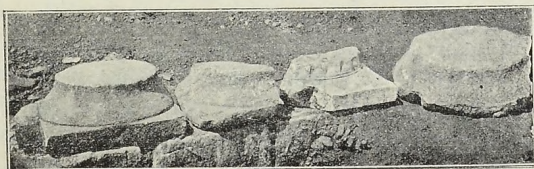
Εἰκ. 19. Γεῖσον ἀετώματος ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

Εἰκ. 20. Τύμπανον ἀετώματος ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

Εἰκ. 21. Κρήνη.

Εἰκ. 22. Λίθινα κιονόκρανα.

δ' ανατ. 1.15) πλησίον τοῦ τέλους τοῦ δρόμου. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πρὸς δυσμὰς δωματίου, ὅπερ ἔχει πλάτ. 5.50 καὶ μήκ. 7.50 ὑπάρχει ἡ βάσις μεθ' ἑνὸς ἀρραβδῶτου σφονδύλου τοῦ κίονος ὅστις ὑπεβάσταζε τὴν στέγην. Τὸ ἔδαφος τοῦ πρὸς Ἀν. δωματίου (πλάτ. 6.50 περ. καὶ μήκ. 8.50) κεῖται 1.00 περ. βαθύτερον τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἡ κλῖμαξ, δι' ἧς πάντως κατείρχετό τις εἰς τοῦτο δὲν σώζεται· δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ δωμάτιον ὑπάρχει κυκλικὸς τις χώρος, οὗτινος τὸ δάπεδον κεῖται ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τοῦ λοιποῦ δωματίου. Περὶ τὸ κέντρον περίπου ὑπάρχουσι κατὰ σειρὰν ἐπὶ βάσεων δύο λεκάναι, ὧν ἡ μία συνέχεται μετὰ τῆς νοτίας πλευρᾶς, εἶναι αὗται κτισταὶ καὶ ἦσαν ἔσωθεν κεκαλυμμέναι διὰ στερεοῦ ἐπιχρίσματος· πλησίον τοῦ χείλους τῆς μιᾶς λεκάνης κατέληγεν ὕδραγωγὸς σωλὴν, δι' οὗ διωχετεύετο ἔξωθεν τὸ ὕδωρ εἰς τὰς λεκάνας, χαμηλὰ δ' ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς νοτίας πλευρᾶς ὑπάρχει ἕτερος σωλὴν, δι' οὗ ἔρρεεν ἐκτὸς τοῦ οἰκοδομήματος τὸ ὕδωρ.

Πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦτο συνέχεται πρὸς Β ἕτερον μικρότερον δωμάτιον ἔχον τὴν θύραν πρὸς τὴν αὐλήν, τὸν χώρον δηλαδή, εἰς ὃν, ὡς εἵπομεν, καταλήγει ὁ δρόμος τῆς εἰσόδου. Ὁ περιορίζων τὴν αὐλήν ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦτο μέρους χώρος δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι, ὥστε δὲν δύναται νὰ λεχθῇ, ἂν ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ θύρα δωματίου.

Ἡ αὐλὴ ἔχει πλάτος 5 μ. περ. ἀνεσκάφη δὲ μέχρις ἀποστάσεως 3.50 μ. ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ δρόμου πρὸς τὸ ἐσώτερον τοῦ κτιρίου.

Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχρίσματος.

Κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ ξενῶνος τούτου ἀνεσκάφησαν δύο δωμάτια κατέχοντα ὅλον τὸ πλάτος τοῦ κτιρίου ἔχει

δὲ τὸ μὲν ἀνατολικὸν μῆκ. ὑπὲρ τὰ 10.60 μ., τὸ δὲ δυσμικὸν 7.50 καὶ πλάτ. 7.30. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δωματίων ὑπάρχει τοίχος πάχ. 0.70, κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὁποίου φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχε θύρα, δι' ἧς συνεκοινῶνουν τὰ δωμάτια.

Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ἀνατολ. δωματίου σφίζεται ἐπὶ τετραγώνῳ βάσεως εἰς σφόνδυλος κίονος, πιθανὸν δ' εἶναι ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε κίων ὑποβαστάζων τὴν στέγην· ὁ πρὸς τὸ ἐσώτερον τοῦ οἰκοδομήματος νότιος τοίχος τοῦ δωματίου τούτου δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δυσμικ. δωματίου εὐρίσκεται θύρα πλάτ. 1.80, ἣτις ὅμως εἶχε ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις κλεισθῇ διὰ τοίχου. Ἐντὸς τοῦ δωματίου τούτου παρὰ τὸν δυσμ. τοῖχον εὐρέθησαν ἐστρωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχουσαι τὰ γράμματα πρὸς τὰ κάτω αἱ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1905 σελ. 161 κέ. δημοσιευθεῖσαι ἐπιγραφαὶ Λυκαιονικῶν.

Τὰ κατὰ τὸ βόρειον τοῦτο μέρος τοῦ ξενῶνος δωμάτια ἔχουσι τὸ ἔδαφος 1.50 μέτρ. περ. ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τῶν δυσμικῶν δωματίων τοῦ νοτίου ἄκρου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὅμως τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι, δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅποια ἡ σχέσις τούτων πρὸς ἐκεῖνα, καὶ πῶς συνεκοινῶνουν πρὸς ἀλλήλα, μόνον δ' ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ κτιρίου δικαιούται τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὸ βόρειον ἡμισυ περίπου τοῦ ὅλου κτιρίου προσετέθη βραδύτερον. Πλησίον τοῦ βορ. ἄκρου τοῦ ἀνατολικοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου κατέληγεν τὸ πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὰ βόρεια δωμάτια ἐκ τοῦ ἵπποδρόμου χρησιμεῦον κεκλιμένον ἐπίπεδον, οὗτινος σφίζεται ἀκόμη ὁ εἰς τῶν τοίχων (εἰκ. 12) ἐκτισμένοι δι' ἐπιμελῶς ἐργασμένων τιτανολίθων.

Κατὰ μῆκος τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ξενῶνος ῥέει ὀχρὸς ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς (ἴδε εἰκ. 11) κεκαλυμμένος

διὰ μεγάλων οὐχὶ καλῶς κατειργασμένων τιτανολίθων, εἶνε δ' ὁ χώρος πρὸ τοῦ ξενῶνος ἐπεστρωμένος ἐπίσης διὰ πλακῶν, ἀλλ' ἄγνωστον μέχρι πόσης ἀποστάσεως, καθόσον μόνον ὀλίγον μέρος (2 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ ξενῶνος) ἀνεσκάφη.

Διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ξενῶνος δὲν παρέσχεν ἡ ἀνασκαφὴ ἀσφαλῆ μαρτύρια, ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως τῆς οἰκοδομῆς τῶν τοίχων καὶ ιδίως ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς γωνίας βεβαθυσμένων καθέτων ταινιῶν τῶν ἄκρων λίθων δείκνυται ὅτι ὠκοδομήθη οὗτος πιθανώτατα κατὰ τοὺς περὶ τὸ τέλος τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος χρόνους. Φαίνεται δ' ὅτι ἐχρησιμοποιήθη τὸ οἰκοδόμημα ἐν μέρει καὶ εἰς μεταγενεστέρους χριστιανικοὺς χρόνους. Ἐντὸς τοῦ νοτιανατολικοῦ δωματίου εὐρέθη εἰς τάφος ὅμοιος πρὸς τοὺς ἐν τῇ στοᾷ εὐρεθέντας (ιδ. ἀνωτ. σελ. 188), ὁ δὲ δρόμος τῆς εἰσόδου ἦτο παρὰ τὴν θύραν περίπου τοῦ αὐτοῦ δωματίου κεκλεισμένος δι' ὑστερωτέρου τοίχου ἐκτισμένου κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ σφονδύλων ἀρραβδῶτου κίονος.

Ἐκτὸς ὀλίγων ἀσημάτων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, σφονδύλων κιόνων, καὶ κακοτέχνων δωρικῶν κιονοκράνων, καὶ πρὸς τούτοις τῶν δύο μνημονευθειῶν ἤδη ἐπιγραφῶν, μόνον πολλὰ τεμαχία κεραμίδων στέγης εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ κτιρίου. Ἐν τῶν τεμαχίων εἶχε τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ κατασκευαστοῦ **ΑΠΕΛΛΙΔΑ** καὶ ἕτερον... **ΚΛΕΙΔΑΣΔΑ** διὰ παλαιότερων χαρακτήρων.

Καὶ κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀνατολ. ἐξωτερικοῦ τοίχου εὐρέθησαν πλησίον τούτου ὀλίγα λίθινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἀνώφλια θυρῶν, ἀρράβδωτοι κίονες ἀδήλου χρονολογίας, τεμάχια κεραμίδων στέγης, καὶ πλησίον σχεδὸν τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ὀλίγα τεμάχια ἀγγείων, φιαλῶν, ἀρυβάλλων καὶ προχοῖσκῶν μετὰ μέλανος γανώματος, σχη-

μάτων, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει συνήθως μετὰ τὴν 4 π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Πλησίον τῆς κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἀναβάσεως εὐρέθη καὶ ἐν τεμάχιον χαλκῆς ἐπιγραφῆς (εἰκ. 13).

Πρὸ τοῦ μέσου περίπου τοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ ξενῶνος ἀνευρέθη μικρὰ λιθίνη κλίμαξ, ἣτις εἶνε ἄγνωστον εἰς τί ἐχρησίμευεν καὶ προέρχεται πιθανῶς ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων.

Ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα. Πλησίον τῆς ΝΔ γωνίας τῆς μεγάλης στοᾶς ἀνεκαλύφθη μικρὸν οἰκοδόμημα (μῆκ. 0.80, πλάτ. 0.80) ἡμικυκλικὸν ἔσωθεν καὶ ἔχον ἐμπρὸς μικρὰν πρόστασιν μετ' ἰωνικῶν κιόνων (εἰκ. 14 Ζ ἐπὶ τῆς εἰκ. 1), οὗτινος ἡ χρῆσις δὲν καθωρίσθη εἰσέτι. Ὁ ὀπίσθιος αὐτοῦ τοίχος κεῖται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ ὀπισθίου τοίχου τῆς στοᾶς, ἀπέχει δ' ὁ ἀνατολ. τοίχος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀντιστοίχου δυσμ. τῆς στοᾶς, πρὸς ὃν ἔχει παράλληλον διεύθυνσιν 4.60 μ.

Τὸ ἐξωτερικὸν περίγραμμα τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶνε τετραγωνικόν, ἔχει δ' ἐμπρὸς διπλὴν βαθμίδα προχωροῦσαν καὶ κατὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς μέχρις ἀποστάσεως 2.50 περίπου.

Οἱ πλάγιοι τοῖχοι τοῦ κτιρίου σφίζονται ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψους 2.50, καὶ σύγκεινται κατὰ τὸ κατώτερον μέρος ἐκ μεγάλων τετραγώνων ὀρθοστατῶν ἐκ τιτανολίθου ὕψ. 0.80 καὶ πᾶχ. 0,45 οἵτινες εἶνε θεθειμένοι ἐπὶ κρηπίδος ὀλίγον μόνον ὀρατῆς ἐκ μεγάλων πλακῶν τινανολίθου. Ἐπὶ τῶν ὀρθοστατῶν κεῖται μία σειρὰ καλῶς εἰργασμένων ἐπιμήκων ὀρθογωνίων λίθων ἐξεχόντων ὀλίγον κατ' ἀμφοτέρων τὰς ὀψεις ὑπερθεῖν τῶν ὀρθοστατῶν, ἀνωτέρω δὲ τούτων οἱ τοῖχοι εἶνε ἐκτισμένοι διὰ μικροτέρων λίθων (εἰκ. 15) διὰ πηλοῦ συνηρμοσμένων καὶ ἦσαν ἐπιχειρισμένοι, ὥς φαίνεται ἐκ περισωθέντων λειψάνων τοῦ χρίσματος.

Οἱ πλάγιοι οὗτοι τοῖχοι καταλήγουσιν ἐμπρὸς εἰς μαρμαρίνας παραστάδας εἰς ἀπόστασιν 1,85 ἀπὸ τῆς προσθίας βαθμίδος. Ἐπὶ τῆς προσθίας ταύτης βαθμίδος ὑπῆρχον πέντε ἰωνικοὶ κίονες, τῶν τεσσάρων δ' ἐκ τούτων σφίζονται εἰσέτι αἱ βάσεις μετὰ μικροῦ μέρους τῶν κίωνων (διάμ. 0,44), οἵτινες ἦσαν, ὡς φαίνεται, μονόλιθοι, ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει.

Μέχρις ἀποστάσεως 2,90 ἀπὸ τῆς παραστάδος χωροῦσιν οἱ τοῖχοι τοῦ κτιρίου καὶ ἔσωθεν κατ' εὐθείαν γραμμὴν, ἀπὸ τοῦ σημείου δὲ τούτου κάμπτονται ὀλίγον ἀποτόμως καὶ σχηματίζουν τὸ ἡμικύκλιον. Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τοῦ κτιρίου εἶνε ἔξωθεν ἐκ μικροτέρων λίθων ἀτέχνως ἐκτισμένος δὲν ἐφαίνετο δὲ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ μέρος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι καὶ οὗτος ὅπως καὶ ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τῆς στοᾶς, ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν προπόδων τοῦ ὑπάρχοντος, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἐκεῖ λόφου.

Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος προεκτείνεται μέχρις ἀποστάσεως 1,50 περίπου πρὸς τὴν στοᾶν φαίνεται δ' ὅτι ἐχρησίμευεν ἢ προέκτασις αὕτη ὡς ἀνάλημμα τῶν χωμάτων τοῦ ὑπερκειμένου λόφου· τὸ μικρὸν κενόν, ὅπερ ἔμενεν μεταξὺ τοῦ ἄκρου τῆς προεκτάσεως ταύτης τοῦ τοίχου καὶ τῆς στοᾶς εἶνε πεπληρωμένον δι' ἐτέρου ἔτι ἀτεχνοτέρου τοιχείου (ἴδε ἀνωτ. εἰκ. 4). Κατὰ τὴν γωνίαν ἥτις σχηματίζεται διὰ τοῦ τοιχείου τούτου καὶ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τῆς στοᾶς ὑπάρχει μία μεγάλη, στρογγύλη, ὑψηλή, ἀβαθὴς λιθίνη λεκάνη (διάμ. 1,00 ὕψος 0,80 εἰκ. 16). Ὅμοιαι λεκάναι φαίνεται ὅτι εὗρίσκοντο πλείονες εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἱπποδρόμου.

Τὸ ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα εἶχεν, ὡς φαίνεται, στέγην μετ' ἀετώματος. Τοῦ θριγκοῦ τὸ πρόσθιον μέρος ἦτο ἐκ μαρμάρου, εὗρέθησαν δὲ τὰ ἐπιστύλια (εἰκ. 17-20) ὡς καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικά μέλη καὶ τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ τύμπα-

νον τοῦ ἀετώματος τριγωνικὰ μάρμαρα ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος ἢ πρὸ αὐτοῦ. Ὀλίγα ἐξ αὐτῶν εἶχον κτισθῆ εἰς ὑστερωτέρους χρόνους μετὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ κτιρίου καὶ πρὸ τῆς καταχώσεως αὐτοῦ ἐν γενομένη ἐπισκευῇ τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτοῦ τοίχου, ἄλλα δ' ἦσαν ὁμοίως ἐκτισμένα εἰς μικρὸν νεώτερον ἐπίσης τοίχον, ὅστις ἐφέρετο καθέτως ἀπὸ τοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος πρὸς τὸν δυσμικὸν τοίχον τῆς στοᾶς. Ἡ ἐργασία τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τούτων μελῶν φαίνεται μᾶλλον, ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων.

Καὶ τὸ ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα ἦτο καθ' ὅλοκληρίαν κεκαλυμμένον, συνίστατο δὲ καὶ αὐτοῦ ἡ ἐπίχωσις ἐκ τῶν λίθων καὶ τῶν χωμάτων τῶν παρασυρθέντων ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου λόφου.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τοῦ κτιρίου τὸ ἔδαφος καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ κτιρίου ἔφερε πολλὰ σημεῖα καύσεως, εὐρίσκοντο δ' ἐντὸς αὐτοῦ πλεῖστα τεμάχια κεραμίδων στέγης καὶ ἐλάχιστα, ὅλως ἀσήμαντα, λείψανα χαλκῶν πραγμάτων. Πλησίον τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος εὐρέθησαν καὶ αἱ λίθιναι βάσεις δύο χαλκῶν ἀγαλμάτων φυσικοῦ μεγέθους ἄνευ ἐπιγραφῶν, καὶ ἐν τμήμα μαρμαρίνης στήλης, ἥτις ἔφερε τελείως ἐφθαρμένην ἐπιγραφὴν Λυκαιονικῶν.

Ἡ κρήνη (εἰκ. 21 Η ἐπὶ τῆς εἰκ. 1). Εἰς ἀπόστασιν πεντηκοντάδος μέτρων ἀπὸ τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος πρὸς ΒΔ ἐπὶ τῆς βάσεως ἐτέρου λόφου ἀπεκαλύφθη μία κρήνη, ἥς τὸ κατώτερον μέρος σφίζεται ἀρκούντως καλῶς.

Ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου μέρους διθάθμου χρηπίδος μήχ. 7,00 καὶ πλάτ. 3,75 κατεσκευασμένης ἐκ μεγάλων πλακῶν τιτανολίθου ἴσταται μικρὰ ἐπιμήκης δεξαμενὴ μήχ. 6,25 καὶ πλάτ. 1,80 (ἄνοιγμα 5,70×0,85), εἰς ἣν καταλήγει κατὰ τὸ μέσον ὀχετὸς πλάτ. 0,83 ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ βᾶ-

θους τοῦ ὑπερκειμένου λόφου· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς προσόψεως τῆς δεξαμενῆς ταύτης ὑπάρχει ὀπῇ πλάτ. 0,19 καὶ ἴσου περίπου ὕψους κατὰ τὴν βάσιν σπηλαιοειδοῦς ἀνοίγματος πλάτ. 0,90 κάτω, καὶ ἴσου περίπου ὕψους γλυφέντος ἐπὶ τῆς ὀψεως δύο ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν πρόσοψιν τῆς δεξαμενῆς ἐκ τιτανολίθου ὀρθοστατῶν.

Ὁ ὀπίσθιος τοίχος τῆς δεξαμενῆς εἶνε ἐκτισμένος κατὰ τὸ πολυγωνικὸν σύστημα, ὃ δὲ πρόσθιος καὶ οἱ πλάγιοι ἀποτελοῦνται ἐκ μεγάλων ὀρθοστατῶν. Οἱ πλάγιοι τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς ἐκτείνονται εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν πρὸ τοῦ προσθίου τοίχου σχηματίζοντες οὕτω δύο σκέλη ἀποκλείοντα ἐκατέρωθεν τὴν κρήνην. Εἶνε δ' ἡ δεξαμενὴ ἰδρυμένη ἐπὶ ἰδιαίτερας βάσεως ἐκ μεγάλων πλακῶν τιτανολίθου, ἥτις ἔχει ὕψος 0,45 περίπου καὶ ἐξέχει ὀλίγον πρὸ τοῦ προσθίου καὶ τῶν πλαγίων τοίχων τῆς δεξαμενῆς. Τοῦ ἐπιχρίσματος, ὅπερ πάντως ἔφερεν ἔσωθεν ἡ κρήνη οὐδὲν ἶχνος σώζεται. Τὸ ἔδαφος πρὸ τῆς κρήνης μεταξὺ τῶν δύο πλαγίων σκελῶν χωρίζεται εἰς τρία μέρη διὰ ὀρθογωνίων πλακῶν καθέτων ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς κρήνης ὕψους ἴσου πρὸς τὴν βάσιν τῆς δεξαμενῆς.

Ἐκατέρωθεν τῆς κρήνης εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ ὀπισθίου τοίχου τῆς δεξαμενῆς ὑπάρχουσι μικροὶ ἀναλημματικοὶ πολυγωνικοὶ τοῖχοι. Λεῖψανα τῶν ἀνωτέρω μερῶν τῶν τοίχων τῆς κρήνης δὲν εὐρέθησαν οὐδὲ τῆς στοᾶς, ἥτις θὰ ὑπῆρχε πάντως κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος ταύτης, ἴσως δὲ προέρχονται μόνον ἐκ τῆς στέγης τῆς κρήνης ὀλίγα ὀδοντωτὰ γεῖσα ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν ὁποίων εἶνε ἀνάγλυπτοι μεγάλαι κεραμίδες στέγης. Καὶ παρὰ τὴν κρήνην εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια πηλίνων κεραμίδων στέγης, ὧν ἓν ἔφερεν κεκολοθωμένην ἐπιγραφὴν τοῦ κατασκευαστοῦ ΙΣΟΔ.

Ἐπὶ τοῦ τριγωνικοῦ χώρου μεταξὺ τῆς στοᾶς, τοῦ ξε-

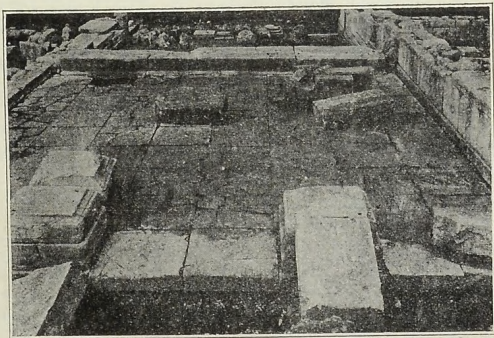
νῶνος καὶ τῆς κρήνης θὰ εὐρίσκεται κεχωσμένος ὑπὸ ἀρκετὰ βαθεῖαν ἐπίχωσιν μετ' ἄλλων μνημείων ὁ ὑπὸ τοῦ Πausaniou μνημονευόμενος παρὰ τὸν ἵπποδρομον ναὸς τοῦ Πανὸς μετ' ἄλλους. Ἐπιμήκης στενὴ τάφρος σκαφεῖσα ἀπὸ τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος πρὸς τὴν κρήνην ἔδειξε μόνον, ὅτι ὁ χώρος ὁλόκληρος εἶνε πλήρης ἐπιχώσεως σωρευθείσης ἐκ τῶν ὑπερκειμένων λόφων, χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ σημεῖόν τι ἀρχαίου μνημείου.

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων πλησίον τοῦ ἡμικυκλικοῦ κτιρίου δωρικῶν κιονοκράνων (εἰκ. 22) ἔνια δεικνύουσιν ἐργασίαν ἀρκούντως καλήν, ταῦτα δ' ὑποθέτω, ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ ζητουμένου ναοῦ τοῦ Πανός, ὃν ἐλπίζω ὅτι βραδύτεραι ἀνασκαφαὶ θὰ φέρωσιν ὠρισμένως εἰς φῶς.

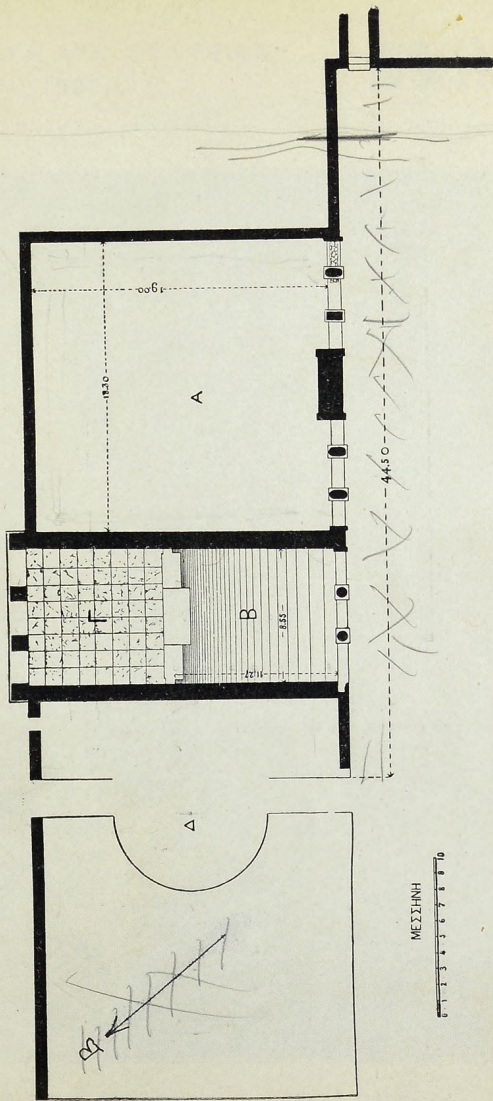
Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

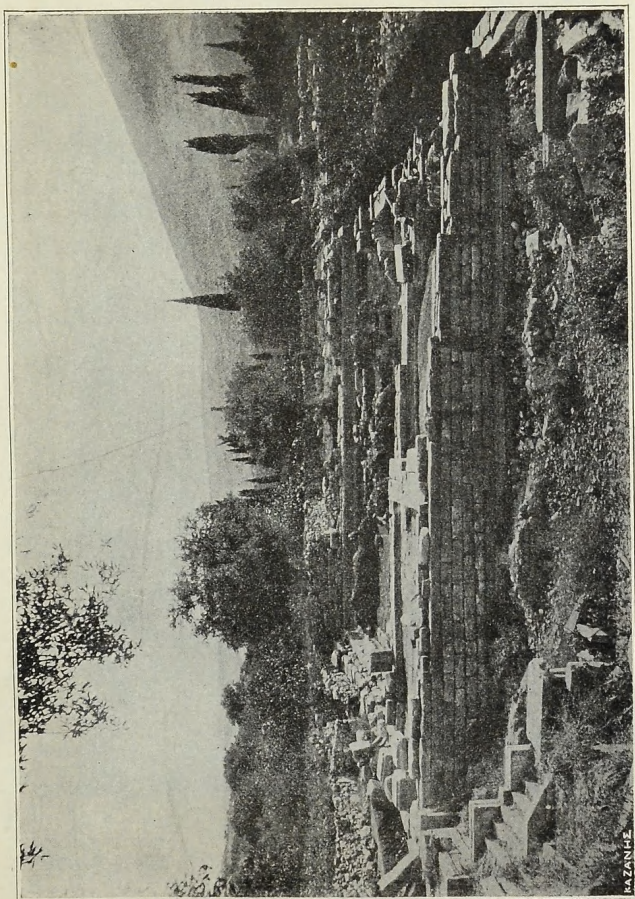
Ειζ. 1. Στάδιον.

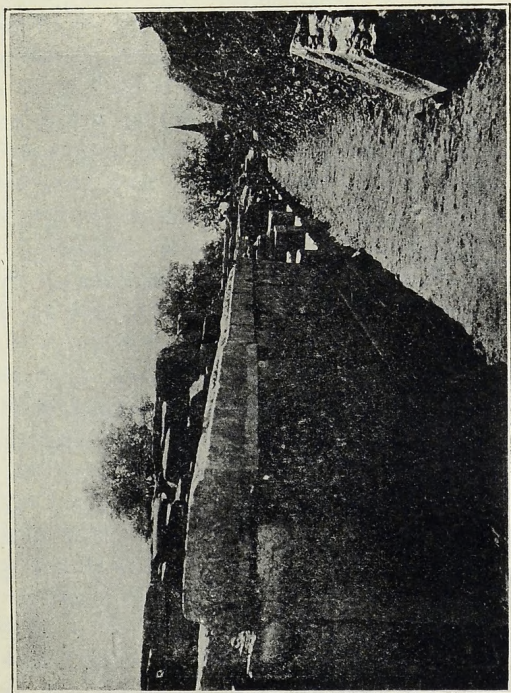
Ειζ. 2. Συνέδριον. Β και Γ.

Είς 3. Διάγραμμα Συνεδρίου.

Είλ. 4 Ἀπομυς Συναγωγίου ἐκ βορρᾶ.

Ειχ. 5. Συνέδριον. Δρυ. πρόψις.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΜΕΣΣΗΝΗ

Ἡ ἐν Μεσσήνῃ ἐφέτος ἐπὶ δέμηνον διαρκέσασα ἀνασκαφή ἐγένετο ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως καὶ τῷ Σταδίῳ.

Καὶ τοῦ μὲν Σταδίου (οὗ ἀναπαράστασιν ἰδ. *Expédition de Morée* πίν. 25—27), ἀπεκαλύφθη τὸ πέρασ τοῦ δυτικοῦ σκέλους εἰς μῆκος τριῶν περίπου μέτρων καὶ βάθος πέντε ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς τῶν ἐδράνων μέχρι τῆς εὐθυντηρίας τοῦ πρὸς τὸν στίβον τοίχου. Τῆς ἀποκαλυφθείσης ὀλοκλήρου κερκίδος αἱ σειραὶ τῶν ἐδράνων εἶναι ἐν ὄλῳ δέκα τρεῖς, τινὲς μὲν, αἱ κατώταται, καλῶς διατηρούμεναι, αἱ δὲ ἄλλαι πολὺ ἐφθαρμέναι. Τῆς μεταξὺ δύο κερκίδων κλίμακος σφῶνται ἀκόμῃ πέντε βαθμίδες. Καὶ πλάτος μὲν τῆς κλίμακος εἶναι 0,45· τῶν δὲ ἐδωλίων αἱ διαστάσεις εἶνε ὕψος μὲν 0,39, πλάτος δὲ τοῦ καθίσματος 0,31, τοῦ δὲ μεταξὺ δύο σειρῶν διαστήματος, ἔνθα πατοῦσιν οἱ πόδες, 0,40. Τὰ ἐδρανα αὐτὰ εἶναι ἄλλα μὲν ὀλόλιθα, ἄλλα δὲ ἐκ χωριστῶν πλακῶν. Φαίνεται πιθανώτατον ὅτι τὰ ὀλόλιθα εἶναι τὰ ἀρχαιότερα, τὰ δὲ λοιπὰ νεώτερα, ἐν χρόνοις ἐπισκευῆς ἀντικαταστήσαντα τὰ πρῶτα. Καὶ ὁ πρὸς τὸν δρόμον τὸν περὶ τὸν στίβον τοῖχος, ὁ ἀνέχων τὸ θέατρον, ὕψους 1,65, εἶναι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπεσκευασμένος, ἔχων μάλιστα ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι καὶ τεμάχια ἐδράνων ἐνφοδομημένα (Πρβλ. εἰκ. 1).

Τὸ δὲ ἄλλο σημεῖον τῆς ἐργασίας, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, εἶναι ἡ Ἀγορά.

Ἡ κατὰ τὸ 1895 γενομένη ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας διὰ τοῦ κ. Θ. Σοφούλη ἀνασκαφή (περὶ ἧς βλ. Πρακτ. 1895 σ. 27) περιέλαβεν ἱκανὸν χώρον, ἀλλὰ διακοπεῖσα αἰφνιδίως τότε,

μὴ ἐπαναληφθεῖσα δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε ἔκτοτε, δὲν ἡδυνήθη νὰ παράσχη τι τετελεσμένον. Ἐκτὸς τοῦ λεγομένου συνεδρίου, ὅπερ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τότε, ἐκ τῶν ὑπολοίπων οἰκοδομημάτων μόνον αἱ σειραὶ τῶν τοίχων εἶχον, φαίνεται, ἐπιπολαίως ἀνασκαφῇ, οἱ δὲ περιεχόμενοι χώροι εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον μείνει ἀνεξερευνήτοι. Ἐκ τούτου ἐνόμισα ὀρθὸν νὰ ἀναλάβω τὴν ἐργασίαν ἐκεῖ, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ τὰ πρότερον ἀποκαλυφθέντα εἶχον κατὰ μέγα μέρος καλυφθῇ ἐντὸς τῶν ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἀνασκαφῆς διαρρευσάντων δέκα τεσσάρων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ διὰ τῶν χειμάρρων εἰσφορηθέντος ἐκεῖ χώματος, οὕτω δὲ μὴ γενομένου ἄλλοτε σχεδίου τινὸς ἢ περιγραφῆς ἐκτενεστέρας, ἥσαν ἀνύπαρχτα διὰ τὴν μελέτην. Ἐν τῇ ἐφετινῇ ἐργασίᾳ ἀπεκαλύφθη ὀλοτελῶς τετράγωνον χτίσμα Α (πρβλ. τὴν γενικὴν ἄποψιν ἐν εἰκ. 3 καὶ τὸ συνημμένον σχεδιογράφημα ἐν εἰκ. 4), οὗ τὰ κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς ἐδώλια, ἐφθαρμένα πολὺ, διαφαίνοντο. Ἐντὸς τοῦ τετραγώνου τούτου χώρου, διαστάσεων $19,00 \times 18,30$, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ $1\frac{1}{2}$ μέτρον ὑψηλοῦ χώματος εὐρέθησαν λείψανα τοίχων πενιχροῦ μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος ἐσχάτων ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὑφισταμένου καὶ ἐν βυζαντιακοῖς χρόνοις (ὧν μαρτύρια νόμισμα χαλκοῦν τοῦ Αὐρηλιανοῦ καὶ λύχνος χριστιανικός), καταστραφέντος δὲ ὑπὸ πυρός, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν λειψάνων συντετηκυίας ὕαλου. Τὸ ὑλικὸν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ τετραγώνου πιθανώτατα εἰλημμένον ἢ ἐκ τῶν παρακειμένων ἄλλων ἀρχαίων χτισμάτων, παρέχον δὲ κίονας ἐκ πώρου, γεῖσα ἐκ λίθου, τεμάχιον πωρίνης τριγλύφου ὡς καὶ κιονόκρανον χορινθιακὸν πώρινον, βοηθεῖ πλεῖστον εἰς τὴν ἀναπαράστασιν καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς συστάσεως τοῦ τετραγώνου. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ πλாகῶν,

ὧν δύο-τρεις εὐρέθησαν ἔτι κατὰ χώραν. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ τετράγωνον ἐγένετο ἐκ δυσμῶν καὶ ἦτο διπλῇ. Μεταξὺ τῶν δύο εἰσόδων ὑπάρχει ἀκόμη ὁ τοῖχος. Ἐκάστη δὲ εἴσοδος εἶχε δύο διπλοκίονας πωρίνους μεταξὺ δύο παραστάδων ἐπίσης πωρίνων, ὧν μία ἐστηρίζετο εἰς τὸ πέρασ τοῦ διαμέσου τοίχου. Ὁ ἐν χρήσει λίθος εἶναι ὑποκύανος, ἐξαγόμενος ἐπὶ τόπου. Ἐν λεπτομερεστέρᾳ προσεχεῖ περιγραφῇ θὰ παρατεθῇ καὶ λεπτομερὲς σχέδιον τοῦ τε συνόλου καὶ τῶν λεπτομερειῶν, ὧν ἔλαβον πάσας τὰς διαστάσεις.

Μνημονεύω ἐνταῦθα καὶ ἐπιγραφὴν, ἣν εὗρον ἐντετειχισμένην ἐν τοῖς μεταγενεστέροις κτίσμασι, καὶ ταύτην δὲ ῥωμαϊκῶν χρόνων Πόπλι—|τὸ βα—|κόσιω — ἦτο «Πόπλιος....— τὸ βα[λανεῖον;] ἢ τὸ βά[θρον] ὠκοδόμησεν (ἢ ἐπεσκέυασεν ἢ ἀνήγειρε κττ.)».

Μετὰ ταῦτα ἀνέσκαψα τὸν πρὸς Β. συνεχόμενον τῷ τετραγώνῳ χώρον (Β) διαστάσεων 11,27×8,55, εὐρέθη δὲ τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἀνωφερὲς καὶ ἀνάγον εἰς ἀνώτερον διαμέρισμα, εἰς ὃ εἰσήρχετό τις διὰ τριπλῆς θύρας, ὡς φαίνεται σαφέστατα ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς τριπλῆς φλιᾶς (2,42×1,35. 3,60×1,75. 2,42 × 1,35) ὑπαρχόντων ἀκόμη τόρμων. Τὴν ἀνοδὸν ταύτην τοῦ ἐδάφους παρακολουθοῦσι καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ διαμερίσματος, ὧν οἱ λίθινοι δόμοι εἶναι κλιμακῆδόν διατεταγμένοι καὶ ἐξεργασμένοι λαμπρῶς. Καὶ τῆς ἀνωφερείας ταύτης ἡ εἴσοδος ἦτο ἐκ δυσμῶν διὰ μικρᾶς προστάσεως ἐκ δύο λιθίνων κιόνων μεταξὺ δύο πωρίνων παραστάδων ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Εὐρέθησαν δὲ ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ σπόνδυλοι πώρινοι μετὰ ῥαβδώσεων κοίλων ἢ πλήρων, κιονόκρανον χορινθιακόν ὑστέρων χρόνων, πώρινον, μετὰ τοῦ τυπικοῦ μεταξὺ τῶν φύλλων ἀναφαινομένου Τρίτωνος (ι).

Τὸ ἀνώτερον διαμέρισμα Γ, ὅπερ, ὡς μὲ ἐπληροφόρη-

σαν οἱ ἐπιχώριοι, εἶχεν ἀποκαλυφθῇ ἐν τῇ προτέρᾳ ἀνασκαφῇ, κατεχώσθη δὲ πάλιν ὑπὸ τῶν χειμάρρων καὶ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως (εἰς ὕψ. 0,40 ἔφθανε τὸ χῶμα), ἐκαθαρίσθη νῦν πάλιν καὶ ἀπεκαλύφθη τὸ δάπεδον αὐτοῦ ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων τετραγώνων πλακῶν ($1,04 \times 1,04$), αἵτινες πᾶσαι ἐξήκοντα τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, εἰ καὶ οὐχὶ ἀβλαβεῖς, εὐρίσκονται κατὰ χώραν. Τὸ ἀνώτερον τοῦτο διαμέρισμα ἔχει πρὸς βορρᾶν τέσσαρας ὑψηλὰς λιθίνας τετραγωνικὰς βάσεις, ἀρίστης ἀπεργασίας καὶ ἐνδιαφερουσῶν ἀρχιτεκτονικῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες, ὡς εἰκάζω, θὰ ἔφερον κίονας τοῦ αὐτοῦ ἴσως ὕψους (αὐταὶ ἔχουσιν ὕψος δύο περίπου μέτρων), (πρὸβλ. καὶ εἰκ. 2).

Ἐμπροσθεν τοῦ διαμερίσματος τούτου Γ σκάψας εὔρον ἀναθηματικὰς ἢ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον ἀναφερομένας ἐπιγραφὰς καὶ ἄλλα τινὰ ἥττονος λόγου ἀξία.

α') Ἐπὶ τμήματος γείσου βάθρου ἀνδριάντος Κλαύδιος [Ἐ]λλαδάρχη[ς τῶν αὐτοκρατ. χρόνων.

β') Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ἑλλ. χρόνων ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐξ ἄλλων ἀνεκδότων ἔτι μεσσηνιακῶν ἐπιγραφῶν γνωστὴν «ὀκτώβολον» εἰσφοράν.

γ') Τεμάχιον ψηφίσματος λίαν ἐφθαρμένου, ἴσως δὲ ἐπαινετικοῦ «[στε]φανῶσαι»· καὶ τοῦτο τῶν μετ' Ἀλέξανδρον ἑλλήνων.

δ') Δύο μαρμαρίνας λεοντοκεφαλὰς ὑδρορρόης, καλῆς τέχνης.

ε') Κεφαλὴν μικρὰν γυναικὸς μαρμαρίνην, οὐχὶ καλῶς διατηρουμένην, χρόνων δὲ τῆς ἐκπνεούσης μετ' Ἀλέξανδρον περιόδου.

Διὰ τῆς πρὸ τοῦ Γ σκαφῆς ταύτης ἡδυνήθησαν νὰ μετρήσω ἀκριβῶς καὶ τὴν θεμελίωσιν, ἥτις εἶναι ἐκ πώρου.

Τὸ παρακείμενον τῷ Γ θιατροειδὲς Συνέδριον Δ καλυφθὲν ἐν μέρει πάλιν ὑπὸ χωμάτων κάτω, ἐνθα εἶχε πρότε-

ρον ἀνασκαφῇ, δὲν ἐπεχείρησα νὰ ἐρευνήσω ἐφέτος δι' ἑλ-
λειψιν χρημάτων καὶ χρόνου.

Πάντα τὰ κτίσματα ταῦτα, ἅτινα ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ
ἐπραγματεύθην ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει, ἀνήκου-
σιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, οὗ εἶναι διαμερίσματα.
Τὸ θεατροειδὲς μόνον τμῆμα καλεῖται συνήθως κατὰ τινα
εὐρεθεῖσαν ἐκεῖ ἐπιγραφὴν (Πρακτικά 1895) Συνέδριον,
ἀλλ' εἶναι πιθανώτατον ὅτι εἰς τὸ Συνέδριον ἦτοι τὸ Βου-
λευτήριον ἀνήκουσι καὶ τὰ ἄλλα διαμερίσματα, περὶ ὧν
ἐγένετο λόγος.

Τοῦ μεγάλου τούτου κτίσματος ἡ πρὸς Δ. πλευρά, ἐξ ἧς
αἱ εἵσοδοι, ἔχει περίπου 55 μ. μῆκος (εἰκ. 5), εἶναι δὲ τὸ ὅλον
μνημεῖον ἀρχιτεκτονικὸν καλῆς ἐποχῆς καὶ παρέχει πολ-
λὰς ἀναλογίας ἀρχιτεκτονικῆς ἐξεργασίας πρὸς ἄλλα μνη-
μεῖα τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαε-
τηρίδας ἐξερευνηθεῖσων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς αὐτῆς λε-
γομένης «ἑλληνιστικῆς» περιόδου. Θεατροειδὲς δέ τι οἰκο-
δόμημα συγγενοῦς χρήσεως τῇ ἐν Μεσσήνῃ, ἀνεῦρε νεωστὶ
ὁ Orsi παρὰ τὰς Συρακούσας, πρόκειται δὲ νὰ ἐκδώσῃ προ-
σεχῶς. Οὕτως εὐρύνεται ἔτι μᾶλλον ὁ κύκλος τοῦ πολιτι-
σμοῦ καὶ τῆς τέχνης ἰδίᾳ, ἐν ᾗ εἶναι νοητὰ καὶ τὰ ἐν Μεσ-
σῇ μνημεῖα.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΕΥΒΟΙΑΙ

Κατὰ πρῶτον διερευνήσαμεν τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Στενὴν σφῶζόμενον οἰκοδόμημα, ὅπερ κοινῶς λέγεται ἄγιοι, ἐνεκα ναοῦ Χριστιανικοῦ κάτωθεν αὐτοῦ ἐκτισμένου, ὡς ἠδυνήθημεν νὰ πεισθῶμεν ἐξ ὀλίγων λειψάνων ἐχόντων τοιχογραφίας. Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, ὅπερ πιθανῶς ἦτο ναός, σφάζεται ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ ἐκ λίθων ἀπεργοπροσώπων καὶ οὐχὶ πάντων τετραγώνων ἔχουσα μῆκος μ. 25. Τῆς βορείας πλευρᾶς σφάζονται μόνον μέτρα 7,60, ἡ δὲ ἀνατολικὴ πᾶσα εἶνε κατεστραμμένη ὑπὸ παραρρέοντος χειμάρρου. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἦτο ἐπεστρωμένον πλάξι τετραγώνοις, ὥς οἱ ἐγχώριοι οἰκοδομοῦντες ἀφήρουν κατασκευάζοντες ἐξ αὐτῶν γωνιαίους λίθους. Ἐν τῇ ἐρευνῇ, ἣν ἐποιήσαμεθα εὖρομεν καὶ ἡμεῖς ἓνα λίθον στρώσεως. Ἐν τῇ προσόψει, ἔνθα κάτωθεν βράχου φυσικοῦ ῥέει κάλλιστον ψυχρὸν ὕδωρ, ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι παρετηρήσαμεν ὅτι ὁ βράχος ἔχει ἐπίτηδες λεανθῇ εἰς ὕψ. 0,40 καὶ πλάτος 0,55, ἵνα χαραχθῶσι γράμματα. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας, διότι ὁ λίθος κατέστη τραχύτατος, ἀνέγνωμεν τὰ γράμματα

ΑΠΟΝΥ

Ο

ἐξ οὗ εἰκάζομεν, ὅτι τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερός ἦτο ὁ ναός.

Κατόπιν ἀνεσκάψαμεν τύμβον οὐχὶ μέγαν παρὰ τὴν κώμην *Μαυρόπουλον*. Ἀτυχῶς ὁ τύμβος οὗτος πρὸ πολλοῦ εἶχε συληθῇ. Διερχόμενοι, ἵνα πορευθῶμεν εἰς *Μαυρόπουλον*, εἶδομεν ἐπὶ βράχου, ὅστις καλεῖται *Κοτρῶνι Μαυροπουλεῖκο* καὶ εἶνε λίαν τραχὺς καὶ ἀνώμαλος, φρούριον ἔχον τὴν εἴσοδον πρὸς βορρᾶν καὶ πεποιημένον λίθοις ἀργοῖς,

οὗ μέγα μέρος ἔχει καταπέσει. Ἀντικρὺ τούτου ἐν δεξιᾷ κείται ἕτερος βράχος χωριζόμενος ἀπ' αὐτοῦ διὰ χαράδρας ἔχων τὴν ἐπιφάνειαν ὁμαλὴν καὶ διὰ τοῦτο Ταμαλά (= τὰ ὁμαλά) καλούμενος. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε συνοικισμός, ὡς δεικνύουσι λείψανα οὐκ ὀλίγα οἰκημάτων, κεράμων καὶ ἀγγείων. Ἐνταῦθα πολὺ πιθανῶς ὑπῆρχεν συνοικισμὸς ἄξιος λόγου τῶν Διακρίων τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ πόλις Διακρία.

Μετὰ ταῦτα ἀπήλθομεν εἰς Ἀλιβέριον, ἔνθα παρὰ τὸ Λειβάδι διηρευνήσαμεν τάφον ἀνεωγμένον τετράγωνον τεσσάρων μέτρων μήκους καὶ πλάτους. Ἦτο κεκαλυμμένος διὰ μεγάλων πλακῶν. Ἐκ τινων συντριμμάτων ἀγγείων καὶ ἐκ σπονδυλίου πηλίνου εἰκάζομεν, ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἀνῆκεν εἰς τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους. Κατόπιν ἐν θέσει Ἀσμίλακι ἀνεῴξαμεν πέντε τάφους, ὧν δύο παίδων ἦσαν ἐκ κεράμων τετραγώνων κλειδωτῶν. -Ἐντὸς αὐτῶν εὐρέθησαν 1) κύπελλον ἄμφωτον μέλαν 2) φιάλη ἄμφωτος μετὰ καλύμματος ἐρυθρὰ 3) δύο ὑδροχάι μικρὰ ὕψ. 0,14 μέλαινα 4) ὑδροχόη μέλαινα ὕψ. 0,12 5) δύο φιάλαι ἄμφωτοι μέλαινα καὶ ἄλλη ὁμοία μικρὰ 6) δύο φιάλαι ἀνευ ὠτων, ὧν ἡ μὲν μέλαινα ἡ δὲ ἐρυθρὰ 7) ἐννέα μικρὰ ἀγγεῖα διαφόρου μεγέθους, ὧν δύο φέρουσι κόσμημά τι, ἀνθέμιον, δύο δὲ ραβδώσεις καθέτους.

Κατόπιν ἀπήλθομεν εἰς Δύστον. Ἐνταῦθα ἀνεσκάψαμεν δύο τύμβους, ὧν ὁ εἷς ἦτο μέγας, ὁ δ' ἕτερος μικρότερος, ὁ μέγας εἶχε διάμετρον μέτρων τριάκοντα, ὕψος δὲ μ. 6. ὁ δ' ἕτερος εἶχε διάμετρον μ. 10 ὕψ. δὲ 2. Ἀμφότεροι εἶχον πρὸ πολλοῦ συληθῇ. Ἀξίος μνείας εἶνε ὁ τρόπος τῆς συλήσεως τοῦ μεζονος. Ὁ τύμβος ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ στρωμάτων χώματος ἐρυθροῦ, ὅπερ ἐτίθετο μεταξὺ παχείος στρώματος ἄμμου ποταμίας, ἵνα συκρατῇ αὐτήν. Πρὸς τὸ ΒΑ μέρος τοῦ τύμβου οἱ συλήσαντες τοὺς ἐν τῷ κέντρῳ δύο τάφους ἀνέῴξαν φρέαρ στρογγύλον εἰς βάθος

μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἔνθα ἦσαν οἱ τάφοι. Κατόπιν κατεσκεύασαν ὑπόνομον ἔχουσαν διεύθυνσιν πρὸς τὸ κέντρον, ὅπου εὔρον τοὺς τάφους. Καὶ πρῶτον μὲν συνήνητησαν τὸν α' τάφον. Ἦτο λάρναξ μαρμαρίνη, ἥς διὰ μοχλῶν ἔθραυσαν τὴν ΒΑ πλευράν. Ἐπειδὴ δὲ καθήραντες τὸν τάφον παρετήρησαν πρὸς Δ ἑτέραν λάρνακα, ἔθραυσαν καὶ ταύτης τὴν Α πλευράν, δι' ἥς εἰσελθόντες ἐσύλησαν καὶ τοῦτον. Τὰ ὀστᾶ πάντα εὔρομεν σεσωρευμένα ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ α' τάφου. Τὰ τεμάχια τῆς πρώτης λάρνακος εὔρομεν εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος μετὰ τινων ὀστῶν βοός. Τὸ κατασκευασθὲν τοῦτο φρέαρ ἐκάλυψαν διὰ τοῦ ἰδίου χώματος, ὅπερ εἶχον ἐξαγάγει. Ἐν ᾧ λοιπὸν πανταχοῦ τοῦ τύμβου τὰ στρώματα τῶν χωμάτων ἦσαν κανονικώτατα, ἐνταῦθα ἦσαν τεταραγμένα, διότι τὸ χῶμα καὶ ἡ ἄμμος ἦσαν ἀνάμικτα. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς ὑπονόμου, ἥτις ἐσώζετο, ἐνόησαμεν τὸν τρόπον τῆς συλλήσεως. Ἐν τῇ Μ πλευρᾷ τοῦ αὐτοῦ τύμβου εὔρομεν δύο ἄλλους τάφους ἐν λάρναξιν, ὧν ἐν τῇ ἐτέρᾳ ὑπῆρχεν ἀγγεῖον μέγα, πιθοειδὲς κάλπη μέλαινα, φέρουσα περὶ τὰ χεῖλη κοσμήματα, ὕψ. 0,48, διαμέτρου ἐν τοῖς χεῖλεσι 0,17, ἄμφωτος μετὰ λαβῆς, ἥς τὸ μὲν τῶν ἄκρων ἦτο κεκολλημένον εἰς τὴν γαστέρα, τὸ δ' ἕτερον ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Ἐντὸς αὐτῆς ὑπῆρχον ὀστᾶ παιδὸς ἡμίκαυστα. Ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ μικροτέρῳ τύμβῳ τῷ παρὰ τὰ μανδριὰ οὐδὲν ἄλλο εὔρομεν ἢ στήλην ὕψ. 6,8 μ. πλ. 0,57 π. χ. 0,13, ἐφ' ἥς ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ταφέντος, ὅστις ἐκαλεῖτο **ΑΚΑΜΑΣ ΟΡΘΑΓΟΡΟΥ**.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΝΑΞΩ

Μετὰ βραχεῖαν παρὰ τὴν κώμην Μέλανες σκαφὴν μικρὰς συστάδος προμυκηναϊκῶν τάφων, ἐν οἷς εὐρέθησαν μικραὶ τινες πήλιναι πυξίδες τὸ πλεῖστον ἄκοσμοι, ἐπελήφθημεν τῆς σκαφῆς τῆς ἐν τῇ περιοχῇ Πολιχνίου πρὸς Δ τῆς νήσου παραλίας προϊστορικῆς ἀκροπόλεως «Καστράκι».

Ἡ σκαφὴ τῆς ἀκροπόλεως ταύτης, καταστρεφομένης ὁσημέραι ὑπὸ τε τῶν κυμάτων καὶ τῶν περιούκων, στερουμένων ἄλλης προχείρου οἰκοδομικῆς ὕλης, ἐπεβάλλετο μάλιστα διὰ τὸ ὅλως ἀμιγρὲς τῶν αὐτόθι λειψάνων πρὸς μεταγενέστερα.

Ὅρυγματα ἐπὶ τοῦ αὐτόθι λοφίσκου μόλις 5 μέτρα ὑψομένου ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἔχοντος δὲ βάσιν σεσαθρωμένον γρανίτην, ἤγαγον εἰς φῶς οἰκοδόμημα ἐκ δύο κυρίων χωρισμάτων ἀποτελούμενον, προσσπιζόμενον δὲ πρὸς Δ μὲν ὑπὸ εὐρέος ὀχυρώματος, ὑψομένου εὐθὺς ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, πρὸς Ν δὲ ὑπὸ τείχους πάχους 1 περίπου μέτρου σφωζομένου δὲ εἰς ἑκτασιν 13 περίπου μέτρων καὶ ὕψ. 2 περίπου μέτρων.

Οἱ σφωζόμενοι τοῖχοί εἰσιν ὠκοδομημένοι οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ βράχου, οἱ δὲ ἐπὶ εὐρέων θεμελίων, δι' ἀργῶν λίθων μικρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ, ἀνευ τινὸς ἐπιχρίσματος· τινὲς δὲ τούτων εἰσὶ τοσοῦτον κανονικοί, ὥστε προφανῶς ἐκτίσθησαν διὰ στάθμης καὶ νήματος πρὸς εὐθυρίαν.

Ἐκ τῶν χωρισμάτων τοῦ ἀνασκαφέντος οἰκοδομήματος ἐν μὲν τῷ μείζονι (μῆκ. 5,30, πλ. 1,15—1,40) εὐρέθησαν κυρίως πίθαι εἰς τεμάχια (τινὲς κατὰ χώραν)· κάτωθι δὲ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου αὐτοῦ μετὰ χαλίκων πλῆθος

τεμαχίων ποικίλων ἀγγείων καὶ ὀστῶν κατοικιδίων ζώων, χρησιμευσάντων πρὸς πλήρωσιν καὶ ἰσοπέδωσιν τοῦ αὐτόθι κεκλιμένου ἐδάφους (*) ἐν δὲ τῷ ἐλάσσονι (μῆκ. 5,20, πλ. 0,40) κατ' ἐπιπολὴν μὲν τεθραυσμένα ἐπίσης πίθοι καὶ μαγειρικά σκεύη· κατὰ βάθος δὲ οἷον ἐν τῇ γῇ κεχωσμένα πίθοι καὶ ἄλλα πηλίνα εἰς τεμάχια. Τῶν πηλίνων εὐρημάτων τινά εἰσι πρωτοφανή.

Λίθινα εὐρήματα ὀλίγα ἐγένοντο (πλὴν λεπίδων καὶ ἄλλων τεμαχίων ὀψιανοῦ, ἰγδία ἄτεχνα ἐκ μαρμάρου, τριπτήριον, πλαστήριον (;), τεμάχια ἀγγείων καὶ δύο γυναικείων εἰδωλίων), μετάλλινα δὲ ἐλάχιστα εὐτελέστατα χαλκᾶ (κρίκος μικρός, τεμάχιον καρφίδος καὶ μολύβδινα συνδέσεις διερρωγόντων πηλίνων ἀγγείων).

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων πᾶν ὅ τι ἦν ἐπιχτόν συνελέξαμεν, φροντίσαντες μάλιστα διὰ τὰ ἥττον ἐλλιπῆ ἀγγεῖα· κατεθέσαμεν δὲ τὸ πλεῖστον τούτων καὶ ἰδία τὰ τεμάχια τῶν μειζόνων ἀγγείων εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει Νάξου ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν ἐντὸς εἴκοσι δύο κιβωτίων· τὰ δὲ τεμάχια τῶν ἐλασσόνων ἀγγείων εἰς τὸ ἐνταῦθα Κεντρικὸν μουσεῖον.

Τῆς σκαφῆς ταύτης, ἧς ἡ σπουδαιότης ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν ἅμα εὑρεσιν ἐπὶ τόπου ποικιλιωτάτων ἀγγείων τῶν προμυκηναϊκῶν χρόνων, ἄνευ ἀναμίξεως πρὸς λείψανα μεταγενέστερα, ἡ συνέχισις ἐνδείκνυται ἐν χρόνῳ προσήκοντι.

(*) Μεταξὺ τῶν πηλίνων μνημονευτέον τεμάχιον εἰδωλίου ἀτέχνου (μετ' ἀποκεκρομένης τῆς κεφαλῆς), οἷον ἐκ πηλοῦ πρῶτον νῦν ἀπαντᾷ εἰς τὰς Κυκλάδας. Ἐν νεωτέροις χρόνοις ἀπαντῶσιν ἐν Νάξῳ ὡς κτερίσματα πηλίνα γυναικεῖα εἰδώλια γυνὰ μετὰ κεκαμμένων τῶν κνημῶν καὶ προκλινῶν τῶν ἄκρων ποδῶν, πεποιημένα προφανῶς πρὸς ὑπτιὰν κατάκλινσιν, ὅπως τὰ προϊστορικὰ μαρμάρινα εἰδώλια καὶ παριστῶντα πιθανῶς τὴν αὐτὴν ἦν καὶ ἐκεῖνα θεάν. Δύο τοιαῦτα εἰδώλια εὑρομεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν τάφῳ ναξιακῇ τυχαίως ἠνωμένα διὰ γῆς, οὗ ἕνεκα πρὸ τοῦ καθαρμοῦ αὐτῶν ἐφάνησαν ὡς ἀποτελοῦντα σὺμπλεγμα. Ἰδὲ Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1908, σ. 114).

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΜΕΤΕΩΡΟΙΣ

Α'.

ΤΟ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΝ ΠΡΩΤΑΤΟΝ

Μακράν τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο δάσος βράχων, τῶν ἀποκληθέντων «μετεώρων», ἀληθῶν κυκλωπέων στύλων ¹⁾, συνεκροτεῖτο, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν Παλαιολόγων, μοναστικὸς συναισισμός, καταστάς κέντρον γραμμάτων καὶ τέχνης ἀξιόλογον τῆς Βορείας Θεσσαλίας καὶ καταλιπὼν εἰς ἡμᾶς μνημεῖα ἀξιοσπούδαστα τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ἡ ἀληθὴς αὕτη μοναστικὴ «λιθόπολις», — τὸ μέσον ὕψος τῶν βράχων ἀπὸ τῆς κοιλάδος φθάνει τὰ 300 μ.— ἠγέρθη ἐν μέσῳ χώρας ὄρεινῆς καὶ ἀγρίας μεγαλοπρεπείας εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ, περιλαμβανομένης μετὰξὺ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου καὶ τῶν ὀρέων τοῦ Λάκμου, τῆς Τύμφης καὶ τῶν Καμβουνίων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἤκμαζον τὴν ἀρχαιότητα αἱ πόλεις τῶν Γόμφων, τῆς Φαλορίας, τῆς Ἑσταιώτιδος, τῆς Τρίκκης.

Ὑπὸ τὰ Μετέωρα ἀκριβῶς, κατέχον τὴν θέσιν, ὅπου τὸ σημερινὸν Καστράκι, ἦτο τὸ ἀρχαῖον Αἰγίνιον, τοῦ ὁποίου, μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος διετηρεῖτο τὸ παλαιὸν φρού-

1) «Λίθοι ὕψικομοι καὶ εὐμεγέθεις ἀπὸ κτίσεως κόσμου οὕτω παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἰδρυθέντες», λέγει τὸ συναξάριον τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου.

ριον, πλησιέστατα δέ, εἰς τὴν σημερινὴν Καλαμπάκαν, ἔκειτο ἡ μεσαιωνικὴ πόλις τῶν Σταγῶν τῆς ἐπίσκοπικῆς ἐπαρχίας Τρίκκης Σταγῶν¹⁾.

Εἰς τοὺς ἀπορρώγας μετεώρους τούτους λίθους, ἐκ μεγάλων προκατακλυσμαίων ποταμῶν τῆς ἐποχῆς τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου πιθανώτατα σχηματισθέντας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀδύνατον νὰ πατήσῃ πρὸς ἀνθρώπου, ἀνηγέρθησαν μοναὶ καὶ ἡσυχαστήρια δι' ἐπιμόνου ἐργασίας κατὰ βαθμίδας ἐν τοῖς βράχοις καθελώσεως σιδηρῶν «πάλων». Αἱ πλεῖσται τῶν μονῶν ἀκολουθοῦσιν αὐτὸ τὸ περιγράμμα τοῦ βράχου, ὁ μόνος δ' εὐρύς εἶναι ὁ τῆς μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μετεώρου, ὁ πλατὺς λίθος ἀποκληθείς. Ἄλλοι ναοὶ κατεσκευάσθησαν ἐν αὐτοῖς τοῖς φυσικοῖς σπηλαιοῖς τῶν βράχων, ὡς ὁ τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, ἄλλοι ἐλαξεύθησαν ἐν τοῖς βράχοις, ὡς ὁ ἕτερος τῶν ναῶν τῆς Μ. τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἡ ἀνάβασις γίνεται διὰ κρεμαστῶν στενῶν γεφυρῶν, εἴτε εἰς τοῦ βράχου τὰς πτυχὰς προσηρμοσμένων, ἐν χρόνοις παλαιοτέροις διὰ τοῦ «ἀναβάτου», ἐν δικτυωτῷ καλουμένῳ «βρυζονίῳ», καὶ διὰ ξυλίντης ἀρθρωτῆς κλίμακος, ἥτις καὶ ἀνασύρεται τὴν νύκτα, καὶ οὕτως αἱ μοναὶ τῶν Μετεώρων καθίστανται ἀληθῶς «ἀπάτητοι». Ἐκ τούτου καὶ τὰ μάλιστα ἀξιοπαρατήρητος βίος μονα-

1) «Αἰγίνιον δὲ Τυμφαίων ὁμορον Αἰθιόκια καὶ Τρίκκη», λέγει ὁ Στράβων (Ζ, 9). Ἀναφέρεται δὲ τὸ Αἰγίνιον ἰδίως ἐπὶ τῶν πολέμων τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου (198 π. Χ.), «locum...prope inexpugnabilem» (Τίτος Λίβιος, XXXII, 15,—δὲτι παρὰ τὴν Τρίκκην, XXXVI, 13,—καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τὸ 167 π. Χ., XLIV, 46).—Ὁ Lolling Αἰγίνιον λέγει τοὺς Σταγούς (Geographie, ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις Iwan—Müller, σ. 151 ἐξ.), ἐπίσης καὶ οἱ Heuzey—Daumet (Macédoine, σ. 452 ἐξ.). Ἀληθέστερον ὅμως νομίζω τὸν Πορφύριον Οὐσπένσκην (Περὶ ἡγήσεις εἰς Θεσσαλίαν, σελ. 235, 244, 452) θεωροῦντα ὡς Αἰγίνιον τὸ σημερινὸν χωρίον Καστράκι, ἀπὸ Καλαμπάκας πρὸς τὰ Μετέωρα, ὅπου ὑπῆρχε κάστρον διατηρούμενον μέχρι τοῦ 1362, ἤρρεε δ' ἐν αὐτῷ διοικητῆς καλούμενος ἡ κεφαλὴ.

στικός, κατὰ συνέπειαν καὶ τέχνη, ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν ἐρήμων ἐκείνων βράχων.

Οἱ μετέωροι λίθοι παρέσχον βεβαίως καὶ πολὺ πρὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, πρὸ τῆς συμπήξεως τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων, καταλληλότητα ἀσκητήρια καὶ ἀναχωρητήρια, — ἡ κατὰ τὰς πέτρας ἐκείνας σκῆτη ὑπῆρχε, φαίνεται, ἀπὸ τῆς πρώτης χριστιανικῆς χιλιετηρίδος. Τὴν Θεσσαλίαν πολὺ ἐνωρίς, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐφώτισεν ἡ αὐγὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἐκκλησίας Σωκράτους (Ε' ἐκ.), ὑπῆρξεν ὁ γνωστὸς διὰ τὸ χαριέστατον μυθιστόρημά του, τὰ Αἰθιοπικά, Ἡλιόδωρος, ὁ πρῶτος τῶν χριστιανῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος γράψας *ἐρωτικὴν ἱστορίαν*.

Ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἐκ. δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Σταγούς βράχους καὶ σπηλαία κατέφευγον ἀναχωρηταί, ὅχι ναοὺς, ἀλλ' ἀπλᾶς κέλλας, ἴσως καὶ παρεκλήσια, «προσευχάδια» κατασκευάζοντες. Οὕτως οἱ ἀσκηταὶ ἤτοι λαυρίται οὗτοι συνέστησαν τὴν *Σκῆτην*, εἰς κοινὸν ναὸν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, ὅπως δοξάσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν Θεόν, συνερχόμενοι, εἰς τὸ *Κυριακόν*, — οὕτω καὶ σήμερον ἀπὸ παμπαλαίων χρόνων οἱ οἱ ἀσκηταὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, οὕτω καὶ τὸν Ι' αἰῶνα οἱ τοῦ ἐν σπηλαίοις μοναστικοῦ συνοικισμοῦ τῆς Καππαδοκίας ¹⁾. Τὸ Κυριακὸν τοῦτο ἦτο ἐπὶ τῆς πέτρας, ἦτοι τοῦ *στύλου* τῆς Δούπιανης, ὅπου «ἐκπαλαί» ὑπῆρχε ναὸς «γεγλυμμένος» τῶν Ταξιαρχῶν, κατόπιν δ' ἠγέρθη ὁ εἰς τὸ

1) Ἐν Ἁγ. Ὁρει, Brockhaus, Athos—Klöster, σ. 31, 245. Περὶ τῶν ἀθωνικῶν σκητῶν, αὐτ. σ. 3, 11, 244. — Περὶ τοῦ μοναστικοῦ ἐν σπηλαίοις συνοικισμοῦ τῆς Καππαδοκίας, Rott, Kleinasiatische Denkmäler, σ. 81 ἐξ. — τὸ Κυριακὸν τῆς κοιλάδος τοῦ Göreme, αὐτ. σ. 225.

ὄνομα τῆς Θεοτόκου τιμώμενος ναός, καὶ ἐκ τούτου, ὡς καὶ ἡ μονή, τῆς Θεοτόκου τῆς Δούπιανης ἀποκαλούμενος. Τὸν ἀσκητικὸν τοῦτον συνοικισμὸν ἐκυβέρνηα ὁ *Πρῶτος τῆς Σκήτεως Σταγῶν*, ὅμοιος πρὸς τὸν ἀγιορειτικὸν *Πρῶτον*, τοῦ ὁποίου τὸ *μονύδριον*, ἦτοι ἡ μικρὰ ἀσκητικὴ μονή, ἐξήρτᾳτο ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν ¹⁾. Ἰδίως ὁμως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ Σκήτη τῶν Σταγῶν, «παλαιγενῆ δικαιώματα παρὰ τῶν Σέρβων βασιλέων εὐεργετηθεῖσα» ²⁾, ὠργανώθη ὁμοσπονδιακῶς, ἔχουσα τὸν *Πρῶτον* «ἀνερχόμενον μετὰ βακτηρίας εἰς ἅπαντα τὰ μονύδρια τοῦ τε Μετεώρου καὶ ὅλης τῆς Σκήτεως, διέποντα αὐτὰ καὶ διατάσσοντα».

Ἡ δ' ἀρχὴ τῆς ὁργανώσεως ἐγένετο τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅτε τὸ 1320 ἢ 1324 συνίστων ἐν τῷ *σύλῳ* τῆς Δούπιανης μικρὰν μοναχικὴν κοινότητα ἵσυχασταὶ ἐξ Ἀθωνος, ὁ Γρηγόριος μετὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀθανασίου. Μετὰ τινα ἔτη, περὶ τὸ 1334, ὁ Ἀθανάσιος μετὰ τοῦ φίλου του Βαρλαάμ ἀνῆλθον εἰς τὰς ὑπερκειμένας τῆς Δούπιανης ὑψηλὰς γειτονικὰς πέτρας, οἱ πρῶτοι *στυλῖται* τῶν Μετεώρων ἀναδειχθέντες. Καὶ οὕτως, ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τὴν ἐν τοῖς βράχοις τῶν Μετεώρων ἀσκητικὴν πρωτογενῆ πολιτείαν τῶν σπηλαιωτῶν καὶ κελλιωτῶν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν ἀπλοῦστερον παλαιὸν τύπον τοῦ μοναστικοῦ βίου,

1) Ἡ ἐξάρτησις τῆς Σκήτεως Σταγῶν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς μαρτυρεῖται διὰ τῶν χρυσοδόλλων τῶν αὐτοκρατόρων Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου καὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1076—1118), προσέτι καὶ τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1163). Ἡ μονὴ λοιπὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Δούπιανης ὑπῆρχε τὸν ΙΔ' αἰῶνα.—Ὁ ἐπισκοπικὸς ναὸς τῆς Καλαμπάκας ἀνηγέρθη τὸ α' ἡμῖς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143—1180), ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ τοίχου αὐτοῦ ἀντιγεγραμμένου σιγίλλου τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου (πρὸς. *Πορφύριον*, σ. 230, 240, 363).

2) Κατὰ τὰ δύο πρῶτα «τῆς βασιλείας» τοῦ Συμεὸν *Προστάγματα* (ἐκδ. ὑπὸ Πορφυρίου, τὸ πρῶταγμα τοῦ 1358 ἐν σ. 446—7, τὸ πρῶταγμα τοῦ 1362 ἐν σ. 449—452).

ὁποῖον καὶ σήμερον βλέπομεν παρὰ τὴν τελειοτέραν μοναστικὴν κοινωνίαν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, ὁποῖον ἰδίως διὰ τὴν Σκήτην τῶν Μετεώρων δυνάμεθα ν' ἀναπλάσωμεν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν σπηλαίοις ναῶν τοῦ καππαδοκικοῦ μοναστικοῦ συνοικισμού, ἀπὸ τῆς Ε' - Η' ἐκ. ἀναπτυχθέντος, μνημεῖα δὲ τῆς Γ' ἐκ. διασώσαντος ¹⁾, — διεδέχθη ἡ περισσότερον πεπολιτισμένη πολιτεία τῶν εἰς τοὺς στύλους ἀνελθόντων στυλιτῶν καὶ ἡ τῶν μοναχῶν.

Ὁ πρῶτος, ὅστις ἔπηξε τὴν μοναστικὴν ταύτην πολιτείαν τῶν Μετεώρων, ἔχων καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ Σταγῶν Βησσαρίωνος, ὁ ἀληθὴς *Πρῶτος τῆς Σκήτεως τῶν Σταγῶν*, ὁ συγχρόνως «καὶ τὰ δίκαια διέπων τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν», ἦτο ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος, καθηγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Δούπιανης. Ἐκ τῶν *Προσταγμάτων* τοῦ βασιλέως Συμεῶν, ἐκδοθέντων τὸ 1358 καὶ τὸ 1362, μανθάνομεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Σκήτη, καὶ πατέρες, «οἱ ἀσκούμενοι ἐν τοῖς σπηλαίοις τῆς Σκήτεως Σταγῶν», καὶ Πρῶτος τῆς Σκήτεως ἦτο τὸ 1358 καὶ 1362 ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος. Ἡ Σκήτη δ' αὕτη τῶν Σταγῶν ἦτο ἡ τοῦ Στύλου τῆς Δούπιανης, παρὰ τὸ χωρίον Καστράκι, περιλαμβάνουσα καὶ τὰς πέριξ ἐν σπηλαίοις ἀσκητικὰς οἰκήσεις, κελλίαι καὶ προσευχάδια. Ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος τὸ 1367, «βασιλεύοντος ἐν Τρίκῃ τοῦ δεσπότη κυροῦ Συμεῶν τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Οὔρεση», ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων καὶ ἀνιστόρησεν «ἐν τοῖς περὶ τὴν Δούπιανην σπηλαίοις τέσσαρας ναοὺς».

1) Περὶ τῶν ἐν σπηλαίοις μνημείων τοῦ μοναστικοῦ τούτου συνοικισμού διέλαβον ἐν τῇ περὶ Ἀγνείας πείρας μελέτῃ μου («Διογραφίαις», τ. Α', 1909, σ. 494 ἐξ., ἰδιαιτέρως ἀνατυπ. σ. 34 ἐξ.).—Τὰ κύρια περὶ αὐτοῦ ἔργα εἶναι τοῦ Rott, *Kleinasiatische Denkmäler*, ἐν Λιψίχ 1898, σ. 81 ἐξ. καὶ Grégoire, *Rapport sur un voyage d'exploration dans le Pont et en Cappadoce*, BCH, XXXIII, 1909, καὶ ἀνατυπ. σ. 78 ἐξ.

Τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἀνιστόρησιν τῶν ναῶν τούτων ἐμνημόνευον ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων τὸν γενικὸν τύπον περιέσσωσεν εἰς ἡμᾶς τὸ *Σύγγραμμα ἱστορικὸν περὶ τῆς Σκήτεως τῆς Δουπιανῆς καὶ Σταγῶν* γραφέν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ¹⁾. Μίαν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, σπουδαιοτάτην διὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν σημασίαν αὐτῆς ἡτύχησα ν' ἀνεύρω, καὶ νὰ καθορίσω οὕτως ἀναμφισβητήτως τὸν πρῶτον ἀνεγεροθέντα ἐν Μετεώροις ναόν, —εἶναι δ' οὗτος ὁ τῆς μονῆς τῆς Ὑπαπαντῆς, εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος τιμώμενος, ἐν σπηλαίῳ ἀποτομωτάτου βράχου ὀλίγον πέραν τοῦ Μετεώρου καὶ παρὰ τὴν πέτραν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸ 1367 «ὕπὸ τοῦ ἱερομονάχου καὶ Πρώτου τῆς Σκήτεως Σταγῶν» ἀνεγεροθεῖς καὶ ἱστορηθεῖς.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, μιᾶς τῶν σημαντικωτάτων βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν, μανθάνομεν καὶ τὸν ἐπακριβῆ χρόνον τῆς ἀνεγέρσεως καὶ ἀνιστορήσεως τοῦ πρῶτου ναοῦ τῶν Μετεώρων, ἐπικυροῦνται δὲ σαφέστερον ὅσα καὶ ἄλλοθεν ἡδυνάμεθα μόνον νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ ἱερομονάχου Νείλου, ὡς τοῦ *Πρώτου* ὄχι μόνον τῆς Σκήτεως, ἀλλὰ καὶ πρῶτου ἀληθῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς συμπήξεως τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐν Μετεώροις τέχνης, προσέτι δὲ καὶ περὶ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς προστασίας τοῦ βασιλέως Συμεὼν καὶ τοῦ Σταγῶν Βησσαρίωνος. Ἐν τῷ ἀληθῶς δὲ πολυτιμοτάτῳ τούτῳ μνημείῳ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν μοναστικοῦ βίου καὶ τέ-

1) «Ἀνηγέρθη ἐκ βράθρων καὶ ἀνιστορήθη διὰ συνδρομῆς κόπων καὶ ἐξόδων τοῦ τιμωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρ Νείλου καθηγουμένου τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Δουπιανῆς, τοῦ καὶ Πρώτου τῆς Σκήτεως τῶν Σταγῶν, βασιλευντος τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ πανευχεστάτου δεσπότης ἡμῶν κυροῦ Συμεὼν τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Οὐρεση ἐν Τρίκλῃ, ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ἡμῶν κυρ Βησσαρίωνος Σταγῶν, ἐπὶ ἔτους ᾿ρσοε'» (1367). Βλ. Heuzey-Daumet, σ. 441.—Πορφύριος, σ. 409.

χνης διεσώθη ἐν κτιτορικῇ τοιχογραφίᾳ καὶ ἡ μορφή τοῦ κτίτορος, τοῦ ἱερομονάχου Νείλου¹).

Συνάμα δὲ ἡ ἐπιγραφή τοῦ ναύσκου τῆς Ὑπαπαντῆς καθορίζει καὶ τὴν περιοχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Νείλου καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς ναοί, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τὸ *Σύγγραμμα περὶ τῆς Σκήτεως*, — οἱ πρῶτοι ναοὶ τῆς μοναστικῆς πολιτείας. Βέβαιον ἤδη δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι ἀνηγέρθησαν οὗτοι ὑπεράνω τῆς πέτρας τῆς Δούπιανης, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς πέτρας τῆς Ὑπαπαντῆς, — ἴσως εἶναι οἱ ναοὶ τῶν μονῶν τῆς Ὑψηλοτέρας, τοῦ Ἀγ. Δημητρίου, καί, εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μεγάλης φάραγγος, τοῦ Ἀγ. Γεωργίου²).

× Ὀλίγον πρότερον, τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, μᾶλλον σύγχρονοι τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, ἀναφέρονται αἱ μοναὶ τοῦ Παντοκράτορος ἐν σπηλαίῳ τῆς πέτρας τῆς Δούπιανης, τοῦ Ἀγ. Δημητρίου καὶ ἡ τῆς Ἀγ. Τριάδος. Ὀλίγον πρὸ τοῦ 1367 ἱδρύει τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ὁ Ἀντώνιος ὁ Κατακουζηνός, τὸ δὲ 1388 ἀνήγειρεν ὁ Ἰωάσαφ ὁ Παλαιολόγος τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἐν τῷ στύλῳ τοῦ Μετεώρου. Ἀλλὰ περὶ τῶν δύο τούτων κτιτόρων, Ρυζαντινῶν καὶ Σέρβων βασιλέων ἀπογόνων, ἄξιον εἶναι περισσότερα κατόπιν νὰ εἴπω.

1) Ὁ σπουδαία ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἀνηγέρθει ἐκ βάθρων καὶ ἀνήστορέθει ὁ πάνσεπτος καὶ θεῖος ναὸς τῆς ἀνα(α)λειψέως τοῦ κ(υρίου) καὶ θ(εο)ῦ καὶ σ(ωτῆ)ρ(ο)ς ἡμῶν ἱ(ησοῦ) ὁ χ(ριστο)ῦ. διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμειοτάτου ἐν ἱερομονάχοις, κῦρ νεύλου καὶ πρότου τῆς οἰκίας Σταγῶν· καὶ καθηγουμένου τῆς σεβασμῆας μονῆς δουπειάνου· βασιλεύοντος δὲ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως κῦρ δυμεῶν τοῦ παλαιολόγου καὶ αὐτοκράτορος ρωμαίων δευθείας· καὶ ρωμανείας τοῦ οὐρεοῦ· ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ πανάγιωτάτου δεσπότης ἡμῶν βησακρίου. Ἐτους 7408:—» (1367).

2) Ὁ Hopf (Griech. Geschichte, τ 86, σ. 40) ὁμιλεῖ ἀορίστως περὶ τεσσάρων ναῶν, ὁ Πορφύριος (Περὶ ἡγῆσεως, σ. 246), ἀγνοῶν καὶ οὗτος τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ὑπαπαντῆς, νομίζει τοὺς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῶν Μετεώρων ἐν σπηλαίοις ναοὺς τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, τοῦ Ἀγ. Μοδέστου καὶ τῆς Ἀλύσεως.

Τὰ τέλη δὲ τοῦ αἰῶνος γνωστὴ εἶναι ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου, τὸ 1380, ἡ δὲ τῆς Ὑψηλοτέρας τὸ 1402. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς, φαίνεται, χρόνους ἐκτίσθησαν αἱ ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, τοῦ Ἀγ. Μοδέστου καὶ τῆς Ἀλύσεως ἄνωθεν τοῦ Καστρακίου καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μεγάλης φάραγγος τῶν Μετεώρων μοναί. Τὴν ἰδίαν προσέτι ἐποχὴν πρέπει νὰ τάξωμεν καὶ τοὺς ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ Καστρακίου ἐν σπηλαίοις ναῖσκους τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου, τοῦ Ἀγ. Νικολάου, τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, τῶν ἐπικαλουμένων, ἐκ τῆς θέσεως, τοῦ Μπάντοθα.

Μετὰ ἓνα αἰῶνα, τὸν ΙΕ', ἰδρύθησαν αἱ μοναὶ τοῦ Ρουσάνου καὶ τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπανσαῖ, τὸν δ' ἐπόμενον αἰῶνα, τὸν ΙΓ', ἀνηγέρθησαν καὶ ἀνιστορήθησαν οἱ ναοὶ αὐτῶν. Κτίτορας δὲ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγ. Πάντων τῆς Μ. Βαρλαάμ γνωρίζομεν τὰ μέσα τῆς ΙΕ' ἐκ. (1542) τοὺς μοναχοὺς Νεκτάριον καὶ Θεοφάνην, ἐκ παλαιοῦ ἡπειρωτικοῦ οἴκου, ἥδη τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἀναφερομένου, ἄλλοι δ' Ἠπειρώται ἔκτιζον, ἀρχομένου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὸν ναὸν τῆς Μ. τοῦ Ρουσάνου.

Τὰς ἀρχὰς λοιπὸν καὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εὕρισκόμεν τοὺς καὶ πρότερον ἐν σπηλαίοις καὶ βράχοις μονάζοντας πατέρας καὶ τινα κελλία μόνον κτίσαντας, συνασπίζομένους εἰς ὁμοσπονδίαν. Ἡ ἀναζήτησις ἀσφαλείας ἀπὸ τῶν ληστῶν καὶ ἡσυχίας ἐν χώρᾳ, οἷα ἡ Θεσσαλία, ἡ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἤδη Βλαχία καὶ κοινότερον Μεγαλοβλαχία καλουμένη, τὴν ὁποίαν διημφισβήτουν πρὸς ἀλλήλους Ἕλληνες, Φράγχοι καὶ δὴ Καταλᾶνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Τοῦρκοι, ποικιλῶνυμοι φύλαρχοι, — ταχέως συνεβάλλετο εἰς ἀνάπτυξιν καὶ ἀνθῆσιν τοῦ μοναστικοῦ ἐκείνου συνοικισμού τῶν μετεώρων λίθων, τῶν ὁποίων ἡ διαλαληθεῖσα «χαρτοποιὸς ἐπισημότης» ἦτο οὕτω πρόσφορος «εἰς καταφυγὴν καὶ συνασπισμόν».

Ἄλλὰ τὰ κατὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσι χωρὶς ἀνασκόπησιν τῆς σερβικῆς ἐν Ἑλλάδι κυριαρχίας καὶ τῶν ποικίλων μεταξὺ Σέρβων καὶ Βυζαντινῶν σχέσεων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου (1328-1341) συνέβη τὸ μέγα γεγονός τῆς ἰδρύσεως μεγάλου σερβικοῦ κράτους. Ὁ κράλης τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσάν (Duscianus, 1331-1355), ἐπωφελούμενος τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ πολέμων τῶν Ἑλλήνων, ἐδυνάστευσε τὴν «ἐλληνικὴν Μεγαλοβλαχίαν» καὶ ἵδρυσεν ἀπὸ τοῦ 1345 ἐν Θεσσαλίᾳ κράτος σερβικόν¹⁾. Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Σκοπίων «διάδημά τε ἑαυτῷ περιτίθεται καὶ βασιλεὺς παρὰ τῶν ἰδίων ἐπιφημίζεται σατραπῶν», συγχρόνως δὲ «βασιλέα Ῥωμαίων ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν»²⁾, καὶ μεγαλογνωμόνως ἐπονομάζει ἑαυτὸν «τσάρον καὶ αὐτοκράτορα Σέρβων καὶ Ῥωμαίων, Βουλγάρων καὶ Ἀλβανῶν»³⁾.

1) Διοικητοῦ τῆς Θεσσαλίας ὄντος τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου (1342—1349) ἐγκατασταθέντος ὑπὸ τοῦ συγγενοῦ του Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ. — Ἡδὴ τὸ 1348 οἱ Σέρβοι κατέχουσι τὴν Τρίκλην καὶ τὰ περὶ αὐτήν, ὡς βλέπομεν ἐκ χρυσοδόλλου τοῦ βασιλέως Στεφάνου εὐεργετοῦντος τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ μονὴν τῆς Λουκουσιᾶδος, ἐλληνιστὶ γεγραμμένου (βλ. Πορφύριον, σ. 486).

2) Ἑπειρωτικὸν Χρονικόν, ἔκδ. Μουστοξύδου («Ἑλληνομνήμων»), σ. 489, — ἔκδ. Πορφυρίου Οὐδὲνσκη (Περιήγησις εἰς Θεσσαλίαν), σ. 422. — Γρηγοράς, τ. II, σ. 747, ἔκδ. Βόννης.

3) Ἄξιοι ἰδίας προσοχῆς εἶναι οἱ τίτλοι, τοὺς ὑποίους λαμβάνουσιν οἱ Σέρβοι τσάροι. Ἐν Ῥαγουσιανῷ διπλώματι τοῦ 1346 ὁ Στέφανος ὑπογράφει ἑαυτόν: «Dei gratia Romaniae, Selavoniae et Albaniae imperator» (Du Cange, Familiae, σ. 233). — Ἐν ἑλληνικοῖς δέ, «Στέφανος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Σερβίας καὶ Ῥωμανίας» (Heuzey, Revue archéologique, τ. IX, 1864, σ. 160, πίν. VI). — Τὴν ἐπὶ Στεφάνου τοῦ Δουσάν ἐπέετασιν τοῦ Σερβικοῦ κράτους καὶ εἰς ἐλληνικὰς χώρας βλ. παρὰ Γρηγορά, τ. II, σ. 747 ἐξ., καὶ Λαον. Χαλκοκονδύλη, τ. 26 (ἔκδ. Βόννης). — Πρὸς. Du Cange, Familiae, σ. 232 ἐξ. Hopf, Griech. Geschichte, τ. 85, σ. 444. ἐξ.

Ἐπαφίνων τότε τὴν παλαιὰν τῶν Σέρβων χώραν εἰς τὸν νεώτερον υἱόν του, ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν ὅ,τι εἶχε παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἀρπάσει. Εἰς τὴν χώραν τῶν βορείων Σλάβων εἰσῆλθον τὰ βυζαντινὰ ἤθη καὶ ὁ βυζαντινὸς πολιτισμός¹⁾, καὶ μετ' αὐτῶν, ὡς αἱ νεώταται ἔρευναι ἐξακριβοῦσιν, ἡ τέχνη ἡ βυζαντινὴ, καταλιποῦσα μνημεῖα λόγου ἄξια «καὶ τὴν ἀνάμνησιν καὶ δόξαν τῶν μεγάλων Σέρβων τσάρων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος»²⁾. Καὶ εἰς μὲν τὴν Αἰτωλίαν καθιδρύει, «δεσπότην τιμήσας», τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του, τὸν Συμεῶν, «τῆς δ' Ἑλλάδος Βλαχίας», ἥτοι τῆς Θεσσαλίας, ἄρχοντα ἀποδεικνύει τὸν Πρελιούμπον τιμήσας αὐτὸν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ καίσαρος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Πρελιούμπου ὁ Συμεῶν ἀνακηρύξας τὸ 1358 ἑαυτὸν ἐν Καστορίᾳ τσάρον συνήνωσεν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ τὴν Ἄρταν, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Τρίκλην καὶ τοὺς Σταγούς.

Ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ δ' ἀρχὴ αὕτη τῶν Σέρβων συνδέεται στενότατα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων³⁾. Τὸν καίσαρα Πρελιούμπον διεδέχθη εἰς

1) «Τὴν τε βάρβαρον διαίταν εἰς τὰ Ῥωμαίων ἤμειψεν ἥθη καὶ καλύπτρα καὶ πάσαις στολαῖς διασημοῖς περιφανῶς ἐγρήσατό τε καὶ χρήταις τε μέχρι καὶ εἰς ἐμέ», Γρηγοράς, ἐνθα ἀν.).

2) Diehl, Manuel, σ. 692, 706 ἐξ. 757 ἐξ.

3) Πηγὴ κυρία τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου μέχρι τοῦ 1400 εἶναι τὸ σύγγραμμα ἱστορικόν, γνωστότερον ὡς Ἱστορικὸν Κομνηνοῦ μοναχοῦ καὶ Πρόκλου, περὶ δὲ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μετεώρων τὸ Σύγγραμμα ἱστορικόν περὶ τῆς Σκήτews Δουσιανοῦ καὶ Σταγῶν (περὶ ἀμφοτέρων βλ. κατωτέρω).—Ὁ Hopf (Griechische Geschichte, ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ Ersch—Gruber, τ. 85, σ. 358 ἐξ., 417 ἐξ., 429 ἐξ., 440 ἐξ., τ. 86, σ. 32 ἐξ., σ. 40) παραθέτει ἀπηκριβωμένην περὶ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ Θεσσαλικῶν πραγμάτων ἔκθεσιν, πενιχροτάτην δὲ περὶ τῶν Μετεώρων.—Ἐνδελεγῇ τῶν κατὰ τὰ Μετέωρα ἔρευναν, μετὰ παρεκδρομῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, παρέχει ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκις εἰς τὴν Περιήγησίν του εἰς τὴν Θεσσαλίαν (βλ. κατωτ.) ἀναδημιουργῶν ἀληθῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Σκήτews τῶν Σταγῶν (μάλιστα ἐν σ. 210 ἐξ. πρὸλ. σ. 121 ἐξ., 146 ἐξ.).

τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας «ὁ βασιλεὺς Συμεὼν Οὐρέσης ὁ Παλαιολόγος» (1355 1371), ὅστις υπέγραφεν ἑαυτόν, ὡς μᾶς λέγει καὶ ἡ σπουδαιοτάτη τοῦ ναΐσκου τῆς Ὑπαπαντῆς ἐπιγραφή: «κύρ Συμεὼν ὁ Παλαιολόγος, καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, Σερβίας καὶ Ῥωμανίας ὁ Οὐρέσης»¹⁾. Λαμπρύνει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ γένους παραλαμβάνων καὶ τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῶν Παλαιολόγων, διότι «ἐξ ἀνεψιῶς ἐτύγχανε τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου»²⁾. Ἐπὶ τοῦ Συμεὼν ἡ χώρα ἀπήλαυσε ἡσυχίας τινός, ἥτις συντελέσει σπουδαίως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμού. Ὁ Σέρβος ἡγεμὼν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν *Προσταγμάτων* αὐτοῦ, — τὸ α' τὸ 1358, τὸ β' τὸ 1362, — ὅχι μόνον ἐπεκύρωσε τὰ ὑπὸ τῶν προγόνων του εἰς τὴν Σκήτην εὐεργετηθέντα, ἀλλὰ καὶ τὴν μονὴν τῆς Δούπιανης, ὑπαγομένην μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν, ὡς δεικνύει καὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου³⁾ (1336), ὑπήγαγεν ὑπὸ τὸν *Πρῶτον τῆς Σκήτεως*³⁾. *Πρῶτον* δὲ τῆς Σκήτεως Σταγῶν εὐρίσκομεν ἐπὶ τοῦ «βασιλέως Συμεὼν» τὰ ἔτη 1358 καὶ 1362, ὡς δεικνύουσι τὰ δύο *Προστάγματα* αὐτοῦ, πρόσθεσε καὶ ὑστερώτερα τὸ 1367, ὡς δεικνύει ἡ τὸ πρῶτον νῦν δημοσιευομένη ἐπιγραφή τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, τὸν «ἱερομόναχον Νεῖλον».

Τὴν καλλίστην δ' ἀνθρῖσιν τῶν Μετεώρων ἔχομεν τὰ

1) Τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἀπονέμει εἰς ἑαυτὸν ὁ Συμεὼν εἰς ἑλληνικὰ διπλώματα (Heuzey, *Revue archéologique*, 1864, σ. 160, πίν. VI. — *Μουστοξύδης*, Ἑλληνομνημῶν, σ. 506 σημ.) καὶ εἰς σερβικὴν ἐπιγραφὴν (Heuzey—Daumet, σ. 320).

2) Ὁ Συμεὼν ἐγεννήθη ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου, τῆς Μαρίας τῆς Παλαιολογίνας, κόρης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ καίσαρος (Du Cange, *Familiae*, σ. 232), ἀνεψιῶς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου (Ἱερωτικὸν χρονικόν, παρὰ Πορφύριον, σ. 423. πρβ. σ. 121, — *Μουστοξύδης*, ξύθα ἀν. σ. 492, σημ. 7).

3) Ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Ἀντωνίου (1393) περιελθούσαν πάλιν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν (βλ. Πορφύριον, σ. 447, 452).

τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Οὖρεση Δούκα Παλαιολόγου (γενν. 1340, «βασιλέως» 1371-1410?) ¹⁾, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Συμεῶν καὶ αὐθέντου τῆς Θεσσαλίας, ὅστις καὶ σήμερον ἐν ταῖς μοναῖς ἐκείναις ὑπὸ τὸ μοναχικόν του ὄνομα ὡς «κλεινός», ὡς «βασιλεὺς Ἰωάσαφ» θρυλεῖται. Ἐπὶ ἔτη μακρὰ ὁ εὐσεβὴς οὗτος γόνος Σέρβων τσάρων καὶ Βυζαντινῶν βασιλέων ἐπεδαψίλευσε τὴν προστασίαν του εἰς τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, τὸ κατ' ἐξοχὴν Μετέωρον, τοῦ ὁποῖου καὶ ὡς κτίτωρ μετὰ τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου ἐν ἐπιγραφαῖς παλαιαῖς καὶ ἕως σήμερον ἀκόμῃ μνημονεύεται. Διότι ὅχι μόνον τὸν ὑπὸ τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου πρῶτον ἰδρυθέντα ναῖσκον τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρος «εἰς μῆκος καὶ ὕψος» ἤρουνεν τὸ 1388, ὁποῖος σήμερον καθορᾶται, τὸ ἱερὸν τοῦ ὄλου εὐρέως καὶ μεγαλοπρεποὺς ναοῦ ἀποτελῶν, — ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβεστάτης ἀδελφῆς αὐτοῦ, τῆς Ἀγγελίνας, δεσποίνης τῶν Ἰωαννίνων (1385-1394), ἐπροκάλεσε τὰς ὑπὲρ τοῦ ἰδρύματός του γενναιοδωρίας ²⁾.

Καθ' ὃν χρόνον Σέρβος ἡγεμονίδης, πεποτισμένος εἰς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις, εὐηργέτει καὶ ἐλάμπρυνε τὴν μονὴν τοῦ Μετεώρου, εἰς τὸ ἄλλο ἄχρον τοῦ μοναστικοῦ

1) «Ἰωάννης, ὁ Οὖρεσης ὁ Παλαιολόγος, ὁ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος ὀνομασθεὶς Ἰωάσαφ μοναχός», ὑπογράφεται ἐν σιγίλλῳ τοῦ 1381 τῆς Μ. τῶν Μεγάλων Πυλῶν (Heuzey—Daumet, Macédoine, σ. 441 σημ. 1).—«Ὁ κυρὸς Ἰωάσαφ ὁ Παλαιολόγος» ἀποκαλεῖται εἰς τὸ Σύγγραμμα περὶ τῆς Σχήτειος.

2) «Μαρία βασίλισσα Ἀγγελίνα Δούκαινα ἡ Παλαιολογίνα», καλεῖ ἑαυτὴν εἰς τὸ σιγίλλιον—1386,—τὸ ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως φυλαττόμενον, διὰ τοῦ ὁποῖου παρέχει ποικίλα εἰς αὐτὴν εὐεργετήματα. Εἰς τὸ Ἱερωτικόν Χρονικόν καλεῖται ἀπλοῦστερον «Εὐσεβεστάτη βασίλισσα Ἀγγελίνα ἡ Παλαιολογίνα». Ὁ πατὴρ Συμεὼν ὁ Οὖρεσης ἔδωκεν εἰς αὐτὴν, λαβοῦσαν σύζυγον τὸν Θωμᾶν, υἱὸν τοῦ καίσαρος Πρελιούμπου, εἰς προίκα τὰ Ἰωαννίνα. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, δεσπότης τῶν Ἰωαννίνων (1387—1385), ἡ Ἀγγελίνα ἔλαβε δευτέρον σύζυγον τὸν Ἰσαὺ de' Buondelmonti (1386—1403), μόνῃ δεσποτεῦσασα τῶν Ἰωαννίνων. Βλ. τὸ Ἱερωτικόν χρονικόν.—Hofr, τ. 86, σ. 37, 39; Περδ. Μουστοξυδην, Ἑλληνομνήμων, σ. 536 ἐξ. σημ. 100.

συνοικισμού πάλιν Σέρβος πιθανώτατα ἡγεμονίδης ἱδρυε τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ ἀνήγειρε τὸν ναὸν αὐτῆς, — καὶ τῶν δύο μονῶν σημειωτέον κτίτωρ ἐνομιίσθη ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός ¹⁾).

Εἶναι δ' ὁ κτίτωρ τῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Στεφάνου ὁ Ἀντώνιος ὁ Καντακουζηνός, μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο πλήν τῆς εἰς τὸν ναὸν σωζομένης κτιτορικῆς τοιχογραφίας, τρεῖς *Λειτουργίαι* ²⁾, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς γραφεῖσαι, φέρουσαι τὸ ὑπόγραμμα: «*Ἐγράφη παρὰ ἀντονίου καντακουζηνοῦ καὶ κτήτορ τοῦ ἁγίου στεφάνου πλησίον τῆς μεγάλης θομῆς ὀνομαζόμενον στα[γ]οῦς. ἔτος αὐδ' - »*».

Τίς εἶναι ὁ Ἀντώνιος οὗτος ὁ Καντακουζηνός; Ὁ Πορφυρίου νομίζει αὐτὸν γόνον τοῦ δεσποτικοῦ οἴκου τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν ³⁾. Ἡ ἐν τῷ Δ. τοίχῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Στεφάνου παριστανομένη μορφή τοῦ κτίτορος εἶναι, κατὰ παρατήρησιν αὐτοῦ τοῦ Πορφυρίου, σλαβοσερβική, — αἱ τρίχες τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου ἔχουσι χρῶμα πυρρὸν ἀνοικτόν. Τὸ ὄνομα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτίμησε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονήν, εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου, τοῦ προστάτου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ γένους τῶν Σέρβων, εἶναι τὸ ὄνομα τῶν τσάρων Στεφά-

1) Περὶ τῆς Μ. τῆς Μεταμοφώσεως ἡ παράδοσις μόνη ὁμιλεῖ. — Τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου εὐκολώτερον ἐπιστεύθη κτίτωρ ὁ αὐτοκράτωρ (Λάμπρος, ἐν Ν. Ἑλληνομν. τ. Β', σ. 51, καὶ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. Ε', σ. 621).

2) Τοῦ Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τῶν Προηγασμένων. — Τὰς λειτουργίας ταύτας εἶδε τὸ 1859 ἐν τῇ μονῇ ὁ Πορφυρίου (σ. 130, 428, 525 ἐξ.), εἰς μάτην δ' ἀνεζήτησα σήμερον.

3) Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος (1282—1328) ἐβουάστευε τὴν αἰτωλικὴν Ἡπειρὸν ὁ δεσπότης Ἰωάννης, ὅστις ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀννης ἔλαβε δύο τέκνα, τὴν Θωμάδα καὶ τὴν νύμφευθέντα τὴν κόρην τοῦ Καντακουζηνοῦ (βλ. Ἡπειρωτικὸν χρονικόν, παρὰ Πορφυρίῳ, σ. 423). Ἐκ τοῦ γάμου τούτου προήλθεν ὁ Ἀντώνιος ὁ Καντακουζηνός, ὅστις, ἔχων οὕτω ὅτεον τὸν Συμεὼν τὸν Οὐρεσην, σύζυγον τῆς Θωμαΐδος, καὶ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ Μετέωρα καὶ ἱδρύσας τὴν Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (Πορφυρίου, σ. 120 ἐξ.).

νων, οἵτινες ἐκλείσαν τὸ σερβικὸν γένος. Σλαβογενῇ θὰ ἐπρωτίμων νὰ θεωρήσω τὸν κτίτορα τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, προσλαβόντα ἐκ πατρός, συνδεθέντος δι' ἐπιγαμίας μετὰ τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν, τὸ ἐνδοξὸν ἐκείνων ὄνομα, — οὕτω καὶ ὁ Ἰωάσαφ, «ὁ κτίτωρ τοῦ Μετεώρου», ἀπεκαλεῖτο «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ ὁ Παλαιολόγος», οὕτω καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, «Συμεὼν ὁ Οὐρέσης ὁ Παλαιολόγος». Καὶ οὕτως εἰς τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα τοῦ συμπλέγματος τῶν κυκλωπέων στύλων ἠθέλομεν εὑρεῖ κτίτορας, ὅχι βυζαντινὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ Σέρβους ἡγεμονίδας, πεποτισμένους εἰς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις καὶ τὸν παλαιὸν βίον τῶν βυζαντινῶν μοναστικῶν παραδόσεων ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἀνακαινίζοντας.

Ἡ σερβικὴ ἐπίδρασις, ἡ ἐκ τῆς κατοχῆς τῶν Σέρβων ἀφορμωμένη, ἀφῆκεν ἔχνη ἀπτότερα παντὸς ἄλλου ἱστορικοῦ τεκμηρίου, καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν ναῶν, ὡς εἰς τὸν περὶ τῶν μετεωρικῶν τοιχογραφιῶν λόγον μου ἐκτενέστερον θέλω εἶπει. Στρατιωτικοὶ ἅγιοι, εἰκονιζόμενοι εἰς τὸν παλαιὸν ναὸν τοῦ Μετεώρου, εἶναι ἡμφιεσμένοι στολὴν Σέρβων μεγιστάνων. Ἡ τεχνικὴ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τοῦ ναΐσκου τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, αἰσθητὴν ἐλέγχουσα διαφορὰν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ἄλλων, ὑπεμφαίνει τι τὸ ξενικόν.

Εἰς τὰς κορυφὰς τῶν γιγαντιαίων βράχων, τῶν ὑπερκειμένων τοῦ Καστρακίου, ὅπου ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ πατήσῃ πούς, εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια τῶν ἐν σπηλαίῳ μονῶν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, βλέπεις, ἀνερχόμενος τὴν μεγάλην φάραγγα τῶν Μετεώρων, δύο μεγάλους σιδηροῦς σταυροῦς. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἐπὶ τῶν σταυρῶν τούτων εἶναι γράμματα σλαβικά. Τίς θ' ἀναγνώσῃ τότε τὰ γράμματα ταῦτα ¹⁾,

1) «Τίς θὰ ἴδῃ τοὺς σταυροῦς, πλήρης ἐγωῖσμοῦ ἀνακράξει ὁ Πορφύριος (σ. 228), δεῦτερος Πορφύριος; ἀναμένετε αὐτόν».

καὶ τίς θὰ μᾶς εἶπῃ, ἂν τοὺς σταυροὺς ἀνήγειρεν εἰς τὰς ἀπροσπελάστους ἐκεῖνας κορυφὰς ὁ Βούλγαρος Συμεών, ὁ καταλαβὼν τὸν Θ' αἰῶνα τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Τρίκκην, ἢ μᾶλλον οἱ Σέρβοι κατακτηταί, ὁ Σέρβος Πρελιούμπος, καὶ ἀκόμη πιθανώτερον ὁ Συμεών ὁ Οὐρεσης, ὁ πατὴρ «τοῦ βασιλείως Ἰωάσαφ», ὅστις, κυριεύσας τὴν θεσσαλικὴν Βλαχίαν (1355-1371), «ἐν τῇ τῶν Τρικκάλων πόλει τὰ βασίλεια ἐπήξατο ;» 1).

Ἀντιστάθμισμα τῆς ξενικῆς ταύτης ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἤδη καὶ ἐπὶ τοίχων ναῶν πιστοῦμεν, προεφυστάτα ὁ Σπ. Λάμπρος διαγινώσκει τὴν ἐνίσχυσιν τῆς μονῆς «τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ἐλεούσης τῆς ἐπικεκλημένης τῆς Λυκουσάδος». Τὴν παρὰ τὸ Φανάριον τῆς ἐπαρχίας τῆς Καρδίτσης μονὴν ταύτην, ἐγερθεῖσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Γέροντος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1282 καὶ 1289, ὁ πατριάρχης Νεῖλος, τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (1383), ἠθέλησε ν' ἀναδείξῃ «ἐθνικὸν κέντρον ἐν χώρᾳ, ἧς ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῇ κατ'

1) Ὁ πρῶτος Σέρβος ἀρχὼν τῆς Θεσσαλίας ἦτο ὁ Πρελιούμπος, τὸν ὁποῖον ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Τρίκκην ὡς καίσαρα ὁ Στέφανος Δουσάν τὸ 1353-4.—Ὁ δὲ Συμεὼν ὁ Οὐρεσις κατέλαβε «τὴν πόλιν τῶν Τρικκάλων» τὸ 1358 (Ἡπειρωτικὸν Χρονικόν, παρὰ Μουστοξύδη, σ. 497,—παρὰ Πορφύριον, σ. 423,—πρώταγμα τοῦ 1362, πρὸ Πορφύριον, σ. 244, 452), τὸ αὐτὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον στεφθεὶς τσάρος τῆς Σερβίας συνήνωσεν ὅψ' ἑαυτὸν καὶ τὰς κτηθείσας βυζαντινὰς χώρας. Εἰς τὰ Τρίκκαλα ὁ Συμεὼν εἶχε καὶ «τὰ βασίλεια» αὐτοῦ, καὶ «τὴν βασίλειον αὐλήν», μετεκαίετο δ' εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν σύζυγόν του, τὴν αὐγουστάν» Θωμάδα, κόρην τοῦ δεσπότη Ἰωάννου, αὐτῷ δ' ἐτέλεισε τοὺς γάμους τῆς κόρης τοῦ Ἀγγελίνας, ἀδελφῆς τοῦ «βασιλείως Ἰωάσαφ», μετὰ τοῦ Θωμᾶ, υἱοῦ τοῦ καίσαρος Πρελιούμπου.—Τὸ ἔτος τοῦτο ἀκριβῶς, τὸ 1367, ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος ἀνήγειρε τὸν πρῶτον ναὸ τῶν Μετεώρων, τὸν ναὸν τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην διῆλθεν ὁ Ἰωάσαφ τὰ νεαρά του ἔτη, ὅτε καὶ ἤκουσε περὶ τῶν Μετεώρων καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀφιερῶσθαι εἰς αὐτὰ τὸν βίον.

ἐκείνον τὸν χρόνον ξενικῶν στοιχείων πολλαχῶς διεσαλεύετο ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ» ¹⁾).

Ὅτι ἐργασία ἐθνικῆς ἐνισχύσεως ἐγένετο ἐν Θεσσαλίᾳ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὡς ἄλλως καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἀνανήψασαν ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δεινῶν κατὰ τὸν ἀνεμοστρόβιλον ἐκείνον τῶν ἐκ τῶν ληστῶν κακώσεων, τῶν ξενικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων, — δεικνύει ἡ ἐν τῇ ἀναπτυχθείσῃ ἔπειτα τέχνῃ τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων γνησία καὶ ὅλως ἀμιγῆς παράδοσις καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συναυξηθεῖσα ἀληθὴς ὑστάτη ἀνθησις τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὰς μετεωρικὰς τοιχογραφίας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος οὐδὲ ἔχνος ξενικῆς ὀχι ἐπιδράσεως, ἀλλ' οὐδ' ἀναμνήσεως ἀπλῆς δύνασαι νὰ εὕρῃς.

Τὸ ἔτος, τὸ ἐπακολουθήσαν ἐκείνο, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Σέρβος ἡγεμονόπαις, «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ», ἀνήγειρε τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἐμόναζεν ἐν αὐτῇ, τὸ 1389, οἱ βόρειοι Σέρβοι ἐπιπτον ἐν Κοσσυφοπεδίῳ γενναίως ὑπερασπιζόμενοι τὴν χριστιανωσύνην. Οἱ Τοῦρκοι αὐξάνουσι μεγάλοι, τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἔχουσιν ἤδη καταλύσει πᾶσαν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχὴν τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ αὖξις τῶν μετεωρικῶν μονῶν ἀνακόπτεται, ἀναλαμβάνουσιν ὅμως τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐπὶ Σολεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ἐξακολουθοῦσαι πάλιν νὰ ἐνισχύωνται ἐκ δύο διευθύνσεων, ἐκ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, καὶ ἐκ τῆς Ἠπείρου, ἡ νέα δ' αὕτη ἀνθησις συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Β' Βησσαρίωνος, τοῦ Ὁσίου, μητροπολίτου Λαρίσσης καὶ ἐπισκόπου Σταγῶν, μάλιστα δὲ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσσης Διονυσίου, κτίτορος καὶ ναοῦ εἰς τὸ μονύδριον τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ (1527). Ἀπὸ τῆς τελείας καθυ-

1) Σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Νεΐλου, ἐκδοθὲν τὸ 1383 (Λάμπρου, Ν. Ἑλληνισμ. τ. ζ', 1909, σ. 176. — Τὰ σιγίλλια βλ. καὶ παρὰ Πορφύριον, ἔνθα ἀν. σ. 485—6).

ποτάξεως εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Θεσσαλίας, τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1490, ἐνοῦται ἡ ἐπίσκοπὴ Σταγῶν μετὰ τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καταργεῖται δ' ἡ ἀρχὴ τοῦ *Πρώτου τῆς Σκήτεως Σταγῶν*. Πρῶτος δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχουσιν ὅμως ἀκόμη ἀσκηταὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ κελλία καὶ μονύδρια. Ὁ Λαρίσσης-Σταγῶν Διονύσιος ὑπέταξεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρώτου κυρ' Ἀκακίου, πρωτεύσαντος τὸ 1526, τὰς ἄλλας μονὰς καὶ τοὺς ἀσκητὰς εἰς τὴν μεγαλυτέραν τῆς *Μεταμορφώσεως*, ἥτοι τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μετεώρου, τῆς ὁποίας ὁ ἱερομόναχος κυρ' Ἰωάσαφ, τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἡγουμένου, ὑπῆρξεν οὕτως ὁ τελευταῖος πατὴρ τοῦ Μετεώρου (περὶ τὸ 1517) ¹⁾, ὡς ἐκαλοῦντο καὶ ὑπεγράφοντο ἕως τότε οἱ ἀνώτεροι τῆς μονῆς ²⁾. Οὕτως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Θεσσαλίαν κυριαρχίας τῶν Τούρκων, ἔχομεν τὰ δύο σπουδαιότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Μετεώρων γεγονότα, —τὴν συνένωσιν τῆς ἐπίσκοπικῆς ἐπαρχίας Τρίκκης-Στα-

1) Ἰωάσαφ ὁ β', πατὴρ 1500—1517, ἡγούμενος 1518—1520, ὅτε καὶ προεξερίσθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου εἰς ἐπίσκοπον τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως Φαναρίου. — Σημείωσον τέσσαρας Ἰωάσαφ, τοὺς δύο συγχρόνους, συνδεομένους μετὰ τῶν Μετεώρων : τὸν « βασιλέα Ἰωάσαφ » (1371—1410 ?), —τὸν Ἰωάσαφ, τὸν μητροπολίτην Λαρίσσης (ἀναφέρεται τὸ 1393, καὶ τὸ 1401, 1402), —καὶ τὸν Ἰωάσαφ, τὸν τελευταῖον πατέρα τοῦ Μετεώρου. — Τέταρτος Ἰωάσαφ ἀναφέρεται ἡγούμενος τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (1605). — Πατὴρ ἀπλῶς ἐκαλεῖτο καὶ « ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ », εἰς τὸ τέλος μάλιστα ἀγαπήτας νὰ εἶναι ἀπλοῦς ἀδελφός.

2) Ἡ ἀρχὴ τοῦ Πρώτου τῆς Σκήτεως δὲν συνέπιπτε μὲ τὴν τοῦ Πατρός. — Ὁ Νεῖλος ἦτο Πρῶτος, οἱ κείτορες Ἀθανάσιος καὶ Ἰωάσαφ πατέρες, πάντες ἱερομόναχοι, ἔξω δὲ τῆς ἀρχῆς ἀπλοῦ ἀδελφοί. — « Ὁ δὲ κυρ Διονύσιος ὁ Λαρίσσης, λέγει τὸ *Σύγγραμμα* (Πορφύριος, σ. 409 ἐξ. — Heuzey — Daumet, σ. 412 ἐξ.), ἐτίμησεν εἰς τὴν ἡγουμενείαν τοῦ Μετεώρου τὸν Ἰωάσαφ τοῦτον καὶ ἐσώτερον ἐποίησεν ἐπίσκοπον Φαναρίου... Ἄξιον δὲ ἰδεῖν... ὅτι δηλονότι παρεκτός τοῦ Πρώτου τῆς Σκήτεως τοῦ ἐν Δουπιανῇ οὐδεὶς ἄλλος ἡγούμενος ὀνομάζετο ἐν ταῖς μετεώροις μοναῖς ἀπάσαις. Ἐρυνήσας δ' ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Συγγράμματος* εὗρεν ἐν συνοδικῇ γράμματι τῆς Μεγάλης Πόρτας «τὴν προσηγορίαν τοῦ Μετεώρου... ὡς μονύδιον... καθόπου καὶ ἄλλοι... εὕρηται πατὴρ τοῦ Μετεώρου μόνον καὶ οὐκ ἄλλως».

γών με τήν τῆς Λαρίσσης ¹⁾, καὶ τήν κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ *Πρώτου*, ὑπαγωγὴν δὲ τῶν μονῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν εἰς τήν τῆς *Μεταμορφώσεως*, λαμβάνουσιν οὕτω τὰ πρωτεῖα τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ. Τὸν ΙΓ' αἰῶνα λήγει ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς *Σκήτεως Σταγῶν* ἢ *Δουπιανῆς*, «τῆς μετεωρίτικης Σκήτεως».

Ἀπὸ τοῦ ΙΖ', μάλιστα δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, αἱ μοναὶ τῶν Μετεώρων, ἐκ τῶν ποικίλων κακώσεων, ἐκπίπτουσιν βαθμὴν καὶ ὁσημέραι ὀλιγοστεύουσιν. Ὁ Didron, τὸ 1839, ἀναφέρει 6 μονάς, παραλείψας τὴν ἐβδόμην, τὴν ὁποίαν τὸ 1858 καὶ 1859 ἀναφέρουσιν ὁ Heuzey καὶ ὁ Πορφύριος: 1) Τὴν τοῦ Ἀγ. *Στεφάνου*, 2) Ἀγ. *Τριάδος*, 3) *Μεταμορφώσεως*, 4) *Βαρλαάμ*, 5) *Ρουσάνου*, 6) *Νικολάου τοῦ Ἀναπανσᾶ* καὶ 7) Ἀγ. *Μονῆς*. Ἦδη σώζονται μόνον αἱ πέντε πρῶται, ἐν ἐνεργείᾳ δὲ μόνον αἱ τέσσαρες, — ἀλλὰ καὶ αὗται θνήσκουσαι ὁσημέραι.

Διετῆρσαν ὅμως, καίτοι θνήσκουσαι αἱ μοναὶ αὗται, καίτοι ἡρειπωμένοι αἱ ἄλλαι, ὧτων διεσώθησαν τὰ ἐρείπια, μνημεῖα πολυάριθμα καὶ πολύτιμα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Θεσσαλικοῦ τούτου μοναστικοῦ συνοικισμοῦ, ἅμα δὲ καὶ τῆς ὅλης Θεσσαλίας, τὰ ὅποια προσθέτουσιν καὶ ἄλλο ἀνεξερευνήτον ἕως σήμερον κέντρον, τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων, εἰς τὰ μεγάλα κέντρα ἐρεύνης τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ τέχνης, οἷα εἶναι οἱ μοναστικοὶ συνοικισμοὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους καὶ τῆς Καππαδοκίας, οἷοι εἶναι οἱ ἀστικοὶ συνοικισμοὶ τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου.

Αἱ μοναὶ τῶν Μετεώρων, ὅπως ἀνεξερευνήτοι ἀκόμη ὡς πρὸς τὰ ἐν αὐταῖς σωζόμενα μνημεῖα τέχνης καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ποικίλας ἱστορικὰς καὶ τεχνικὰς εἰδήσεις, παρέ-

1) Ἡ ἐπαρχία Τρίκκης συνηνόθη μετὰ τὴν ἐνοριακὴν ἐπαρχίαν τῆς Λαρίσσης τὸ 1539, μετὰ διάκονα δ' ἔτη, τὸ 1739, ἀνεκηρύχθη ἰδιόζουσα ἐπαρχία.

Τὰ δύο ἐκατέρωθεν σκέλη τοῦ σταυροῦ, Β. καὶ Ν., ἀντικαθίστανται διὰ μεγάλων νυμφῶν, τῶν χορῶν καλουμένων, ἡμικυκλικῶν εὐρέων διαμερισμάτων ¹⁾. Ὁ ὅλος σταυρὸς ἄλλως εἶναι ἐγγεγραμμένος εἰς τετράγωνον.

Ἰδιάζοντα ἀρχιτεκτονικὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΙΓ'—ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ ὁποίου κάλλιστα ὑποδείγματα ἐσώθησαν οἱ ναοὶ τοῦ Ἀθωνος καὶ οἱ ναοὶ οὗτοι τῶν Μετεώρων, εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τυμπάνου καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀόρθηκος.

Ὁ τροῦλλος ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σῶμα ξένον πρὸς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ²⁾, δὲν ἔχει τὴν συνοχὴν μετ' αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα τῶν παλαιότερων βυζαντινῶν ναῶν, τῶν ὁποίων τὸν ἀπαράμιλλον τύπον καθώρισεν ἡ Ἀγία Σοφία (Γ' ἐκ.). Εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Μετεώρων, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀθωνιτικούς, ὁ τροῦλλος ἀποβαίνει φανός, τοῦ ὁποίου προορισμὸς εἶναι νὰ ῥίπτῃ φῶς εἰς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ κτιρίου. Τὸ τύμπανον ὑψοῦται ῥαδινόν ³⁾, καθιστάνον λίαν ταπεινὴν τὴν κοιλότητα τῆς τροῦλλας ⁴⁾, λίαν πεπλατυσμένης (abais-

1) Οὕτω καὶ οἱ ἀγιορειτικοὶ ναοί: H. Brockhaus, Die Kunst in den Athos-Klöstern, ἐν Λιψία 1891, σ. 19.—Ὅμοιοι χοροὶ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (ΙΖ' ἐκ.) παρὰ τὸ Γεράκι.—Παρὰ Brockhaus, σ. 244, βλ. καὶ περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀσκητικῶν παρεκκλησίων τῶν σκητῶν.

2) Βλ. Th. Schmit Kachrié-djami (ῥωσιστί, «Δελτίον» τοῦ ἐν Κ. Π. Ρωσ. Ἀρχ. Ἰνστιτούτου, τ. XI, σ. 111).—Millet, Les monastères et les églises de Trébizonde (BCH, τ. XX), σ. 455.—Περὶ τὸ νεώτατον βιβλίον τοῦ Diehl, Manuel d'art byz., ἐν Παρισίοις 1910, σ. 719.—Περὶ τῶν ναῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους βλ. Brockhaus, σ. 11 ἐξ.

3) Πόσον ῥαδινὸν σὺν τῷ χρόνῳ, καθίσταται τὸ τύμπανον, δύνασαι εὐκόλως νὰ παρατηρήσῃς, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μὲν ἀθηναίκοις ναοὺς, ὡς εἰς τοὺς Ἀγ. Θεοδώρους, τὴν Καπνικαρέαν, τοὺς Ἀγ. Ἀποστόλους, μάλιστα δὲ εἰς ναὸν ἐγκαταλειμμένον, παράδοτον ὁμοιότητα κατὰ τὸν τροῦλλον ἔχοντα πρὸς τὰς σερβικὰς ἐκκλησίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἀπαρατήρητον παραμένοντα, ἀλλ' ἀξιόλογον νᾶσκον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς τοὺς πρὸς τὴν πόλιν πόδας τῆς Ἀκροπόλεως.

4) Τὸ ὕψος τῶν τυμπάνων τῶν ναῶν τῆς Μ. Βαρλαάμ καὶ τῆς Μ. Μεταμορ-

σέε), καὶ σὺν τῇ ὑψώσει τοῦ τυμπάνου βαίνει αὐξάνουσα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ διακόσμησις. Τὸ τύμπανον τῶν μετεωριτικῶν, ὡς καὶ τῶν ἀθωνιτικῶν ναῶν, εἶναι τὰ μάλιστα πολυγωνικόν, — εἰς τὸν ναὸν τῆς Μ. τοῦ Βαβλαάμ εἶναι ὀκτάπλευρον, εἰς τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως δωδεκάπλευρον, — καὶ διακοσμεῖται πλουσίως διὰ τοξοειδῶν ἐκ πλίνθων πλαισίων εἰς τὰς πλευράς, καὶ κιονίσκων ἐκ πωρίνων σπονδύλων καὶ πλίνθων κυκλικῶν εἰς τὰς γωνίας, — τὸ δεκαεξάπλευρον τύμπανον τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου τοῦ ἐν Μυστρᾷ (τέλ. ΙΓ' ἐκ.), ἀναστηλωθὲν ἤδη κατὰ τὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου γενομένας ἐργασίας, εἶναι τὸ μεγαλοπρεπέστατον τοῦ εἶδους τούτου μνημεῖον¹).

Τὸν δὲ νάρθηκα, ὡς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀποτελεῖ μεγάλη τετράγωνος αἴθουσα ἐκ σταυροβολίων (ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως, ΙΓ' ἐκ.), καὶ ἀκόμη περιεργότερον, ἄλλη ἐκκλησία προσεπικτισμένη ἐπὶ τῆς κυρίας, ἔχουσα καὶ αὕτη τρούλλον καὶ καθόλου τὸ διάγραμμα τοῦ κυρίως ναοῦ (ναὸς τῶν Ἀγ. Πάντων τῆς Μ. Βαβλαάμ)²).

Ἡ δ' ἐξωτερικὴ διακόσμησις τῶν ναῶν εἶναι καθόλου ἀπλῆ, καὶ λιτοτέρα ἢ χρῆσις τῶν πλίνθων. Τὸν κλασσικὸν βυζαντινὸν τρόπον τῆς διὰ πλίνθων μετὰ πώρων ἐναλλαγῆς τοιχοδομίας ἔχομεν μόνον εἰς τοὺς παλαιοτάτους τῶν ναῶν, εἰς τὸν ναὸν τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγ. Πάντων, καὶ εἰς αὐτοὺς μάλιστα λίαν λιτῶς ἐφαρμοζόμενον, οὐχί

πρώτως εἶναι 3.00. Εἰς τὴν κοιλότητα τῆς τρούλλας ἐσωτερικῶς ἱστορεῖται ὁ Παντοκράτωρ, οὐχὶ εὐρὺς ὡς εἰς τὰς παλαιότερας ἐκκλησίας, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Δαφνίου, ἀλλ' ἔχων καὶ ἄλλην ζώνην ὑπ' αὐτόν, ὅπου παρίστανται αἱ οὐράνιαι Δυνάμεις, καὶ κάτω αὐτῶν, μετὰ τῶν ποραθῶρων, οἱ προφῆται.

1) Βλ. περιγραφὴν καὶ ἀπεικονίσεις τοῦ ἐρειπωμένου καὶ ἔπειτα ἀναστηλωθέντος τυμπάνου εἰς τὴν περὶ τῶν ἐν Μυστρᾷ ἐργασιῶν περυσινῇ ἔκθεσίν μου, Πρακτικὰ τοῦ 1908, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 122 ἐξ.

2) Πρβ. Brockhaus, ἔνθα ἀν. σ. 15, καὶ δὴ τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ τῆς Μ. Δοχειαρίου, αὐτ., ἐκ. 4 σελίδος 29.—Πρβ. Diehl, ἔνθα ἀν., σ. 717.

κατὰ τὴν αὐστηράν ἐκείνην συμμετρίαν καὶ χάριν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τοὺς ναοὺς τῆς προγενεστέρας ἐποχῆς καὶ δὴ εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Μυστρᾶ καὶ εἰς τινὰς τοῦ Γερακίου. Τελειοτέραν μόνον τὴν τοιχοδομίαν ταύτην ἔχομεν εἰς τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως (1384). Κόσμημα μαιανδροειδὲς διαθέον τὸν μύακα ὑπὸ τὸ γείσωμα, καὶ ἄλλαι διὰ πλίνθων διακοσμήσεις, ὑπενθυμίζουσι τὴν χλιδῶσαν ἐξωτερικὴν διακόσμησιν τῶν ναῶν τῆς Ἀρτης, τῶν ναῶν τῆς Μακεδονίας (καὶ δὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Βερροίᾳ), καὶ ναῶν βυζαντινῶν τῆς Σερβίας (— πάντες οὗτοι ΙΓ'—ΙΔ' ἐκ.). Ὑπὸ τὴν στέγην καὶ περὶ τὰ δίλοβα παράθυρα διαθέουσι τὰ ὀδοντωτὰ κεραμοπλαστικὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα βλέπομεν τεχνικώτερα εἰς Μυστρᾶν. Ἴδιον ἐξωτερικὸν κόσμημα, λίαν σπάνιον, ἀποτελοῦσι τὰ ῥοδιακὰ πινάκια (faïences), τῶν ὁποίων εὐρίσκω τὸν τύπον τοῦλάχιστον, σώζονται δέ τινα ἐπὶ τόπου εἰς τὴν Μ. τῆς Μεταμορφώσεως:—στοιχεῖον χαρακτηριστικὸν ἀνατολικῆς διακοσμήσεως, τὰ περσικὰ καὶ ἐκ τούτων τὰ ἀραβικὰ, καὶ δὴ τὰ περιλάλητα τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ τουρκικὰ ἀρχιτεκτονήματα πλουσίως διακοσμοῦν. Ἀπὸ τοῦ ΙΒ'—ΙΓ' αἰῶνος ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων κομιζόμενον κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Προύσης (1325), εὐρέως ἐντεῦθεν διαδίδεται, ζῶν καὶ χάριν προσδίδον εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἀνθρῶσιν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ¹⁾.

* Ἀξίος δὲ λόγου ἰδιάζοντος εἶναι ὁ χαριέστατος τῆς φωτίσεως τῶν ναῶν τρόπος: τὰ παράθυρα κοσμοῦνται διὰ ὑαλωμάτων, διὰ φεγγιτῶν ποικιλοχρῶμων, οἵτινες εἶναι περικλεισμένοι ἐν πλαισίῳ μυριοσχήμεως περικεκομμένῳ

1) Ῥόδια εὗρον καὶ ἐν Μυστρᾷ, καὶ ἐν Γερακίῳ, συχνότερα ὅμως ἀπαντῶνται εἰς μεταγενεστέρους ναοὺς, — ἐν Ἀγ. Ὁρει, βλ. Brockhaus, ἔνθα ἀν. σ. 253 ἐξ.

καὶ σχηματίζουντι ῥομβοειδῆ, κυκλικά, τοξοειδῆ, πολύλοβα σπανιώτερον πολυγωνικά σχήματα, ἀκόμη καὶ ἰχνογραφήματα, ὡς στεμμάτων (κελλίων Μ. Μεταμορφώσεως). Ἡ προσοχή μου εἰς τὸν διακοσμητικὸν τοῦτον τρόπον τοῦ φωτισμοῦ τῶν ναῶν ἐστράφη τοσούτω ἐντονωτέρα, καθ' ὅσον τεμάχια γύψων καὶ ὑάλων ποικιλοχρῶμων, τὰ ὅποια εὔρον κατὰ τὰς ἐν Μυστρᾷ ἐργασίας, μοι δεικνύουσιν ὅτι καὶ οὗτος ἀπετέλει διάκοσμον καὶ τῶν παλαιοτέρων βυζαντινῶν ναῶν. Κατ' ἀκολουθίαν ἴσως ἡ διακόσμησις αὕτη δὲν εἶναι ξενικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ τὴν καλλίστην ἀνθησιν καὶ μυριότροπον ποικιλίαν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἀστικά συριακά, αἰγυπτιακά καὶ ἰσπανοαραβικά ἀρχιτεκτονήματα (II' — ID' ἐκ.).

Ξενικὸν ὅμως βεβαίως καὶ δὴ τουρκικόν, ἤτοι ἀραβικὸν στοιχεῖον διακοσμήσεως εἶναι αἱ χαρίεσαι φατνώσεις τῶν ἐπίπεδον τὴν ὀροφὴν ἐχόντων μικροτέρων ναῶν τῶν Μετεώρων, ἐξωτερικῶς δὲ δίχλιτον στέγην, μὴ ἐστεγασμένην διὰ τρούλλων ἢ καμαρῶν. Αἱ φατνώσεις αὗται, αἵτινες διήγειρον καὶ τοῦ Πορφυρίου τὴν προσοχὴν¹⁾, συνίστανται ἐκ ποικιλοχρῶμων λεπτῶν ξυλίνων πήχεων (καφασωτά), οἵτινες χωρίζουσι πολυειδῆ τὸ σχῆμα φατνώματα, ὡς τετράγωνα, ῥόμβους, τὰ ὅποια καὶ ταῦτα εἶναι ποικιλοτρόπως διὰ χρωμάτων ἐχρωματισμένα. Τὰ πεποικιλμένα ταῦτα φατνώματα εἶναι συνήθως ἔργον τοῦ ΙΖ', ἰδίως τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τοιαύτη εἶναι ἡ ὀροφή τοῦ ναοῦ τῆς Καλαμπάκας, ἡ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου εἰς θέσιν Ῥοξόρι, τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς, ἀκόμη καὶ αἱ ὀροφαὶ κελλίων παλαιῶν τῶν μοναχῶν, εἰς σώζον-

1) Ἐνθα ἂν., σ. 231.—Ἡ φάνωσις τοῦ ναοῦ τῆς Καλαμπάκας ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σταγῶν Ἀρσενίου τὸ 1723, κατ' ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ περιφύρου εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ἁμβωνος,—κατ' ἄλλην ὁμοίως ἐπιγραφὴν συγχρόνως, τὸ 1724, καὶ ἡ φάνωσις ἐν τῇ Μ. τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Ἀνακταρσῆ.

ται εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην μονήν, ἀκόμη καὶ εἰς οἰκίας χωρίων θεσσαλικῶν. Αἱ δικτυωταὶ καὶ ποικιλόχρωμοι αὗται φατνώσεις προέρχονται βεβαίως ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, παραλαβούσης ταύτας ἐκ τῆς ἀραβικῆς. Περιλάλητα εἶναι τὰ διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων ἢ διὰ φυτικῶν διακοσμήσεων κεκοσμημένα φατνώματα τῶν ἀραβικῶν, συριακῶν, αἰγυπτιακῶν καὶ ἰσπανοαραβικῶν ἀστικῶν οἰκημάτων καὶ παλατίων.

Ἐν ἰδίῳ δὲ λόγῳ προσήκει νὰ μνημονευθῇ ὁ ἐπίσκοπος ναὸς τῆς Καλαμπάκας, ὁ εἰς τὸ ὄνομα «τῆς ὑπεργίας δεσποίνης Θεοτόκου» τιμώμενος, καὶ διὰ τὸ ἀρχαῖκώτατον ἀρχιτεκτονικὸν διάγραμμα τοῦ καὶ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ παλαιῶν χριστιανικῶν ἐθίμων ἀναμνήσεις ἐν ἔργοις τέχνης σωζομένης. Ὁ ναὸς, ἔχων διάγραμμα βασιλικῆς, εἶναι τρίκλιτος χωρὶς τροῦλλον, ἀλλὰ μὲ ἀμφικλινῇ μὲν τῆς μεσαίας νηὸς, τοῦ μεσαίου κλίτους, τὴν στέγην, χθαμαλωτέρας δὲ ἀπλᾶς τὰς ἄλλας, ὡς εἰς τοὺς παλαιοτάτους χριστιανικοὺς ναοὺς. Θεὸς δὲ ἰδίας ἀξίος εἶναι ὁ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἐγειρόμενος ὑψηλὸς μαρμάρινος ἄμβων, ἐπὶ ἑξ μαρμαρίνων κιόνων στηριζόμενος, οἵτινες, ἀνὰ ἑξ, εἶναι κυκλικῶς διατεθειμένοι, καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἀναβαίνει διὰ δύο κλιμάκων, μαρμαρίνων καὶ τούτων, τῆς μιᾶς ἐξ ἀνατολῆς, τῆς ἄλλης ἐκ τῆς δύσεως. Ὁ μαρμάρινος ἄμβων τῆς Καλαμπάκας ¹⁾, ἔχων καὶ ἱστορημένας τοιχογραφίας μεταγενεστέρας (1633) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς φιλοτεχνήσεως τοῦ φατώματος τοῦ ναοῦ (1723), εἶναι μοναδικὸν ἀρχιτεκτονικὸν μέλος καὶ μοναδικὸν ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἀκόμη παράδειγμα τοιαύτης, εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, διαθέσεως τοῦ ἄμβωνος ²⁾.

1) Μόνον ἀπεικόνισιν καλὴν τοῦ ἄμβωνος εὐρίσκομεν (Γ. Λαμπάκης, «Δελτίον τῆς Χρυστ. Ἐτ.» 1903, σ. 12, — καλυτέραν, τοῦ αὐτοῦ, *Mémoire sur les antiquités chrétiennes*, ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 31).

2) «Οὐδαμοῦ, λέγει ὁ Πορφύριος (σ. 231), οὐδὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀλλ' οὐδὲ

Ἄλλὰ πλὴν τοῦ ἄμβωνος τούτου, πολλῆς προσοχῆς εἶναι ἄξια καὶ μελέτης τὸ ἐν τῷ ἱερῷ μαρμάρινον κιβώριον, τὸ σύνθρονον. τὸ ἁγιασματάριον. Μάλιστα δὲ πάντων τὸ κιβώριον, τὸ ἐπιστεγάζον τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἀπαράτρητον ἕως σήμερον παραμεῖναν, ὅμοιον τοῦ ὁποίου, ἀλλὰ θαυμάσιον ἀληθῶς διὰ τὴν τέχνην καὶ δὴ τὰ περιπεπλεγμένα καὶ ἀνεμιζόμενα φύλλα τῶν κιονοκράνων, ἐμελέτητα τὸ ἐν τῇ Ἑκατονταφυλιανῇ τῆς Πάρου σωζόμενον, μοναδικὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀκέραιον λείψανον τοῦ παλαιοῦ τούτου χριστιανικοῦ ἐξ ἐθνικῆς παραδόσεως προσελθόντος ἀρχιτεκτονικοῦ διακοσμητικοῦ μέλους. Καὶ εἰς ἄλλους ὀλίγους ναοὺς τῶν Μετεώρων, μάλιστα ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ, τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ναῶ τοῦ Ἀγ. Χαλαλάμπους, τῷ καθολικῷ τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, εὐρίσκω κιβώριον καλλίστης ξυλογλυπτικῆς ἐργασίας, προφανῶς κατὰ μίμησιν τοῦ παλαιοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς Καλαμπάκας μαρμαρίνου. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐν Πάρῳ, καὶ ἐκ ταύτης καὶ εἰς τὰς ἄλλας Κυκλάδας καὶ δὴ ἐν Νάξῳ καὶ Σικίνῳ, ἐκ τοῦ κιβωρίου τῆς Ἑκατονταφυλιανῆς προῆλθεν ἡ συνήθεια ξυλογλύπτων κιβωρίων καὶ ἐν μεταγενεστέροις, τοῦ ΙΖ'—ΙΗ' αἰῶνος, ναοῖς. Χωρὶς γὰρ δύναμαι γὰρ ἐκταθῶ ἐνταῦθα περισσότερον εἰς τὴν μελέτην τῶν κιβωρίων, σπουδαιοτάτην περὶ τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν συνθηεῶν καὶ ἔργων τέχνης, περὶ τῶν ὁποίων εἰδικῶς θέλω ὁμιλήσει, ὅταν θὰ προβῶμεν εἰς ἐργασίας ὑποστηρίξεως τοῦ κιβωρίου τῆς Ἑκατονταφυλιανῆς, κάμνω τὴν ἐξῆς παρατήρη-

ἐν τῇ Δύσει δὲν εἶδον παρόμοιον. Εἰς Ῥώμην, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου ὑπὸ τὸν προῦλλον ἵσταται ἡ Ἁγία τράπεζα, ἀλλ' ὄχι ἄμβων. Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ἀρχιερατικὸς ἄμβων ἐρείδεται εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον. Εἰς τὸν κοπτικὸν ναὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ ἄμβων ὑφύεται παρὰ τὴν παραστάδα, ὄχι εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ παρὰ τὸ εἰκοιστάσιον. —Εἶναι τοῦτο ἐξαίρεσις ἀνεξήγητος, ἢ μὴ φαντασία τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ τοῦ ἀρχιερέως».

σιν ὡς πρὸς τὰ πλείστης προσοχῆς ἄξια ἀρχαῖκὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα μέλη τοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ ναοῦ: Δὲν θὰ ἦτο ἄρά γε σκόπιμον νὰ συνδυάσωμεν πάντα ταῦτα, πρωτίστως τὸ ἀρχαῖκόν ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ, καὶ τὸ σύνθρονον καὶ τὸ κιβώριον καὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ νὰ ζητήσωμεν μήπως ὁ ναός, ἀρκούντως ἀρχαῖος ἤδη, ἀφοῦ ἐκτίσθη ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (μέσα IB' ἐκ.), ἀνεκαινίσθη ἐκ παλαιότερου ἢ μὴ ἐξ ιδιοτροπίας τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ τοῦ ἐπισκόπου ἀνηγέρθη καμὰ μίμησιν παλαιότερου;

Εἰς τὰς μετεωριτικὰς μονὰς δυνάμεθα, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀγιορειτικὰς, νὰ μελετήσωμεν καὶ τὴν οὕτω πενιχρὰ διασώσασαν μνημεῖα ἀστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἰδίου λόγου ἄξια εἶναι τὰ ἄλλα ἐν ταῖς μοναῖς περισωθέντα κτίσματα καὶ διαμερίσματα, καὶ αὕτῃ ἡ ὅλη διάθεσις τῶν μοναχικῶν οἰκητηρίων περὶ τὸν ναόν, διατηροῦσα, ὡς καὶ ἐν Ἀγ. Ὁρει, τὴν παμπалаίαν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν τῶν μεγάλων μοναστικῶν συνοικισμῶν τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, τὴν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἕως σήμερον ὡς ἐν τύπῳ ἀποκρυσταλλωθεῖσαν ἐν Ἀνατολῇ, καὶ διασώσασαν εἰκόνα τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἐπαύλεων, μεγάλων πανδοχείων τῆς παλαιᾶς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς¹⁾. Ἀρχιτεκτονικὰς δὲ λεπτομερείας πρὸς μελέτην τῆς μοναστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς παρουσιάζουσι καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα τῶν μονῶν, τὰ εἰς ἰδίᾳς χρήσεις ὠρισμένα, ὡς τὰ σκευοφυλάκια, ὅπου φυλάσσονται τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ χειρόγραφα, — ὀλιγωτέρας ταῦτα ἰδίως ἐν τόπῳ κρυφῷ ἐκτισμένα ὑπέρανω τοῦ νάρθηκος τῶν ναῶν (Μ. Μεταμορφώσεως, - Μ. Ἀγ. Στεφάνου), μάλιστα δὲ αἱ τράπεζαι τῶν μοναχῶν,

1) Ὡς διαγράφονται μετὰ διαγραμμάτων καὶ ἀπεικονίσεων εἰς τὸ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ κ. G. Millet γραφέν ἀξιόλογον βιβλίον τοῦ στρατηγοῦ L. de Beylié, *L'habitation byzantine*, ἐν Γρενόβλῃ-Παρισίοις, 1905, σελ. 45 ἐξ., 63 ἐξ., τοῦ ὁποίου μακρὰν ἀνάλυσιν παρέσχον εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἰστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἑτ.», τ. ζ', 1904, σ. 304—320.

τὰ μαγειρεῖα καὶ τὰ νοσοκομεῖα (ιδίως εἰς τὰς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Βαρλαάμ), ἐπὶ κiónων βραχέων ἰδιαζόντων εἰς τὴν μοναστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἐκτισμένα, καὶ τύμπανον λίαν ὑψηλὸν φέροντα, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὁρει¹).

Ἄλλ' ἐκεῖνα ἰδίως τὰ μνημεῖα τέχνης, τὰ ὅποια καθιστάνουσι πολυτιμοτάτους τοὺς ναοὺς τῶν Μετεώρων, πολὺ περισσότερον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτῶν, λιτότερα μνημεῖα διασωζούσης, εἶναι αἱ τοὺς τοίχους αὐτῶν πλουσιώτατα καὶ ἐν χλιδῇ χρωμάτων ἐπιστρωννύουσαι τοιχογραφίαι. Ἰδιάζουσιν δὲ σημασίαν προσκτῶσι τὰ μνημεῖα ταῦτα γραφικῆς καὶ ἐκ τῆς καλῆς αὐτῶν ἀρχαϊκῆς συντηρήσεως καὶ ἐκ τῆς ἐπακριβοῦς ἀπάντων χρονολογήσεως.

Αἱ μετεωριτικαὶ τοιχογραφίαι, ἄγνωστοι ἀκόμη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, πρέπει νὰ καταλεχθῶσι, παραλλήλως πρὸς τὰς ἀθωνικὰς, μεταξὺ τῶν καλλίστων μνημείων τῆς ὑστάτης ἀνθήσεως τῆς βυζαντιακῆς τέχνης, τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος.

Τὰς τοιχογραφίας τῶν Μετεώρων, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς τέχνην μὲ τὰς τοῦ Ἀγ. Ὁρους, — κατὰ τὴν ὅλην διάθεσιν, κατὰ τὰ θέματα τὰ εἰκονογραφικά, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρωματισμούς, ὡς μὲ πείθει συγκριτικὴ αὐτῶν μελέτη²), καὶ ἰδίως κατὰ τὰς διακοσμήσεις, ἐν ταῖς ὁποῖαις νομίζεις ὅτι εὐρίσκεις ἀπλὴν ἀντιγραφὴν ἀπ' ἀλλήλων. Δύναμαι δὲ νὰ εἶπω ὅτι ἡ τεχνικὴ παράδοσις τῆς βυζαντινῆς γραφικῆς

1) Περὶ τῆς *τραπέζης* καὶ τῶν ἄλλων μοναστικῶν κτισμάτων ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, Brockhaus, ἔνθα ἀν. σ. 32 ἐξ., 35 ἐξ. — L. de Beylié, ἔνθα ἀν. σ. 65 ἐξ.

2) Ὡς πρὸς τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἀγ. Ὁρους ἔχω ὑπ' ὄψιν τὸ βιβλίον τοῦ Brockhaus, Athos-Klöster, σ. 56 ἐξ. — Πρὸς Diehl, ἔνθα ἀν. σ. 761 (ὑποῦ καὶ βιβλιογραφία περὶ Ἀγ. Ὁρους), σ. 776.

διετηρήθη ἀκόμη τελειωτέρα ἐν Μετεώροις ἢ εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Διότι οἱ μετεωριτικοὶ ναοί, περισσότερον ἐγκαταλείμμενοι, ὑπέστησαν ὀλιγωτέρας ἢ ἐκεῖνοι ἀνακαινίσεις, ὅσοι δὲ ἀνεκαινίσθησαν κατὰ τὰς τοιχογραφίας, ὥς οἱ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Βαρλαάμ, ἐλαμπρύνθησαν μόνον κατὰ τὰ χρώματα. Παλαιοτάτων δὲ ναῶν, ὥς τῆς Ὑπαπαντῆς (1367), ἡ ἱστορία ἔμεινεν οἷαν ἐξωγράφησαν οἱ παλαιοὶ ἀσκητικοὶ ζωγράφοι. Εἶναι δὲ αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἀγ. Ὁρους καὶ τῶν Μετεώρων αὐτὴ ἢ εἰς τοὺς τοίχους ὀρθοδόξου ναοῦ μεταγραφὴ τοῦ μεγάλου ὀρθοδόξου εἰκονογραφικοῦ ἔπους, οἷον διεμόρφωσεν ἐργασία αἰώνων καὶ γενεῶν, οἷον διαγράφει ἡ Ἑρμηνεία¹⁾, — εἰς τὸν νάρθηκα ἢ ἡρώϊκῃ ἐποποιίᾳ τῶν μαρτύρων, εἰς τὸν κύριον ναὸν ἢ θαυματόβρυτος ἐποποιίᾳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν νάρθηκα αἱ λύπαι τῆς κολάσεως, εἰς τὸν ναὸν ἢ χαρὰ τοῦ Παραδείσου.

Τῆς πρώτης περιόδου, τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τῆς περιόδου τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῶν Παλαιολόγων, ἔχομεν ἐν Μετέωροις, ὥς καὶ ἐν Ἀθωνί²⁾, ὀλίγα ἀλλ' ἀξιόσπουδα μνημεῖα: Τὸν μικρὸν ἀλλὰ σημαντικώτατον ναῖσκον τῆς Ὑπαπαντῆς (1367), καὶ τὸν παλαιὸν τοῦ Μετεώρου, αὐτὸν ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν εἶχεν εὐρύναι «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ», καὶ ὁ ὅποιος, σήμερον τὸ ἱερὸν τῆς μεγάλης ἀποτελῶν, καίτοι μεταγενέρος (1483), ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τεχνικὴν παράδοσιν. Εἰς ταύτην τὴν περίοδον καταλέγω καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (τέλ. ΙΕ' ἐκ.), ἴσως δύ-

1) Τὴν θεωρίαν μου περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας ἐθέθηκα ἐν τῇ μελέτῃ μου περὶ τῆς Ἑρμηνείας («Λαογραφία», τ. Β', 1910, σ. 210—240) ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς νεωτάτης ἐκδ. αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως.

2) Περὶ τῶν ἀθωνικῶν ναῶν τῆς ΙΔ' ἐκ. ὀλίγα παρὰ Brockhaus, Athos—Klöster, σ. 56 ἐξ. Πρὸς Diehl Manuel, σ. 765 ἐξ.

ναμαι γὰ προσθέσω καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἀγ. Νικο-
λάου τοῦ Ἀναπανσᾶ (1528), ἴσως καὶ ἄλλας τινάς, ὡς
τῆς Ἀγ. Μονῆς, ἀπροσίτους τὰς τελευταίας ταύτας σή-
μερον εἰς τὸν ἐρευνητήν.

Σημαντικώταται δ' εἶναι διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέ-
χνην αἱ τοιχογραφίαι τῆς ἐποχῆς ταύτης, — φαίνεται καὶ
ἐν τῷ Ἀγ. Ὅρει ἡ αὐτὴ τεχνικὴ εὐρίσκεται¹⁾: σύνθεσις
ἀπλουστέρα, χρωματισμοὶ λίαν ἥπιοι, ὀλίγον ὠχροί, ἐν
τοῖς ὁποίοις κυριαρχεῖ τὸ ἀνοιχτὸν πράσινον καὶ κίτρινον,
οἱ λευκοὶ καὶ ῥόδινοι τόνοι. Ἰδίως ὅμως αἱ τοιχογραφίαι
αὗται εἶναι ἀξιοσημεῖωτοι διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν μορ-
φῶν καὶ ἰδίως διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἀμφιέσεων, ἐξόχως
δ' ἐνδιαφέρουσιν διὰ τὰς περιέργους ἐνδυμασίας τῶν προ-
σώπων καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεως²⁾.

Ἐξαιρετικὴν δ' ὅλως σημασίαν ἐπιδεικνύουσιν οἱ σερβι-
κὴν ἐπίδρασιν, ὡς ἤδη ὑπεδήλωσα, μαρτυροῦντες στρατιω-
τικοὶ ἄγιοι. Εἶναι δὲ κατὰ σειρὰν οἱ ἄγιοι οὗτοι, εἰς τὸν Ν.
τοῖχον ἱστορημένοι, Θεόδωρος ὁ Τίρων, Γεώργιος ὁ Καπ-
παδόξ, Δημήτριος ὁ Μέγας, καὶ τέταρτός τις, βεβαίως
Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης. Κάλλιστα εἶναι αἱ νεαραὶ τῶν
ἀγίων μορφαί, αἰσθησιν δὲ ἰδίως προξενοῦσιν αἱ στολαί, ὁ
ὅλος τῆς ἀμφιέσεως αὐτῶν κόσμος καὶ οἱ ιδιόρρυθμοι πῆ-
λοι³⁾, — εἶναι αὕτη ἡ στολὴ τῶν Σέρβων ἡγεμόνων τοῦ
μεσαιῶνος. Ἄν προσβλέψωμεν τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ
ναοῦ τούτου, ὡς καὶ τοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς, ἂν ἐξετάσωμεν

1) Πρὸλ. Diehl, *ἔνθα* ἀν. σ. 766.

2) Εἰς τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως Θαυμαστὴ ἰδίως εἶναι ἡ εὐρύ-
της τῆς συλλήψεως καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ διακόσμου τῆς Παναγίας τῆς Ὑψηλο-
τέρας, τῆς Δεήσεως, τοῦ Βασιλέως τῶν Βασιλευνόντων, καὶ τῶν μεμονω-
μένων ἁγίων.

3) Διαφόρου σχήματος ἢ ὁ πῆλος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' τοῦ Πα-
λαιολόγου καὶ ὁ τοῦ Λασκάρεως ἐν τῇ Παντανάσῃ τοῦ Μυστρᾶ (Σπ. Λάμπρος,
Ν. Ἑλληνορηνήμων, τ. Δ', 1907, σ. 390 ἐξ., 402).

καὶ αὐτὰς τὰς παραστάσεις,—θὰ εὕρωμεν αἰσθητὴν διαφορὰν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων, τῆς ΙΓ' ἐκ., μετεωριτικῶν τοιχογραφιῶν. Ἄν δὲ σκεφθῶμεν, ὅτι καὶ εἰκόνας κινήτας παρομοίας τεχνοτροπίας ἔχομεν, ὡς δεικνύω κατωτέρω, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν, ὅχι ἴσως ἂν Σέρβος ζωγράφος, ἀλλὰ μὴ ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐπίδρασιν σερβικῶν ἀναμνήσεων ἱστορήθησαν οἱ δύο οὗτοι ναοί, ὁ παλαιὸς τοῦ Μετεώρου καὶ ὁ τῆς Ὑπαπαντῆς. Διὰ τὴν ἄρνηθῶμεν, ὅτι καὶ ἡ τέχνη ἐπιμαρτυρεῖ τὰ ἱστορικὰ τεκμήρια καὶ ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ ἅγιοι τοῦ ναοῦ τοῦ Μετεώρου ἱστορήθησαν ἵνα μένωσιν ἕσαει ἀνάμνησις τῶν πρώτων κτιτόρων τῶν Μετεώρων, τοῦ «βασιλέως Ἰωάσαφ» καὶ τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ, τῶν Σέρβων ἡγεμονιδῶν;

Πλήρῃ ὁμως, ἀποτετελεσμένην τὴν εἰκονογραφικὴν ἐπὶ τοίχων ἄφωνον κατήχησιν, οἷαν δι' ἐργασίας μακρᾶς καὶ συλλήβδην γενομένης διεμόρφωσεν εἰς τέλος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ οἷαν διέγραψεν ἡ Ἑρμηνεία, εὐρίσκομεν εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς μεταγενεστέρας περιόδου, τῆς ΙΓ' ἐκ., τῆς ὑστάτης ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Τὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς καὶ ἐν Ἀγ. Ὁρει, εἶναι πολυπληθῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ. Εἶναι δὲ ταῦτα αἱ τοιχογραφίαι τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως (1552) καὶ αἱ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγ. Πάντων τῆς Μ. Βαρλαάμ (1548 τὸ καθολικόν,—1566 ὁ νάρθηξ), καταλάμπουσαι ἐκ τῶν φαιδρῶν καὶ ζωηρῶν χρωματισμῶν παραστάσεων εὐρυτάτης συνθέσεως. Λαμπρὰ σώζεται ἡ ἱστορία εἰς τὸν ναῖσκον τῆς Μ. Πουσάνου (1561), ἀρχοῦντως καλὴ καὶ εἰς τὸν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (τέλος ΙΕ' ἐκ.), τὸν τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ (1528), τὸν ἐπισκοπικόν ναὸν τῆς Καλαμπάκας (1576), περίφημον διὰ τὸν εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ μαρμαρίνον ἄμβωνα ἔχοντα καὶ ζωγραφίας μεταγενεστέρας (1633). Τὴν αὐτὴν τεχνικὴν παράδοσιν εὐρίσκομεν

καὶ εἰς τοὺς ἀκόμῃ μεταγενεστέρους ναοὺς, εἰς τὸ «παρεκκλήσιον» τῆς Μ. Βασιλίσσης (1627), τοὺς δύο ναοὺς τῆς Μ. τῆς Ἀγ. Τριάδος (1682—1692), καὶ εἰς ἀκόμῃ μεταγενεστέρους ναοὺς, ὅτε πλέον ἡ τέχνη καθίσταται βαναυσότερα, — τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὸν ναῖσκον τῶν Ἀγ. Πάντων (1766), ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Καλαμπάκας, ὅπου καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς ναός, εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Ὑπαπαντῆς (1784), περὶ τῆς ἀγιογραφίσεως τοῦ ὁποίου καὶ σημείωμα ἀξιόλογον ἐν εἶδει συμβολαίου εὑρον, τέλος καὶ εἰς τὸν ἐν τῇ θέσει Ῥοξόρι ναῖσκον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου (ἀρχ. ΙΘ' ἐκ.).

Εἰς πάσας τὰς τοιχογραφίας ταύτας, εἰς τὰς ὁποίας μία καὶ ἡ αὐτὴ τεχνικὴ ἐπικρατεῖ καὶ μέχρι τῶν κατωτάτων χρόνων, δύνασαι νὰ θαυμάσης ἀρτίαν καὶ ἐν πάσῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτῆς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου, οἷαν διαβλέπομεν καὶ οἷαν ἀναπαριστάνομεν αὐτὴν ἐκ τῶν σωζομένων μνημείων, μὲ τὴν αὐτὴν πρὸς τὰς οἰκιακὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀληθειαν τῆς παραστάσεως ἀγάπην, — ἀρχιτεκτονήματα, σκευὴ οἰκιακά, παῖδας παίζοντας καὶ διαπληκτιζομένους, — τῶν μορφῶν τὴν ἐνάργειαν διὰ φωτεινῶν γραμμῶν δηλουμένην, τέλος τὸν πλοῦτον τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων.

Ἐξαιρετικὴν δὲ σημασίαν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς σπανίας ἐν γένει, συχνοτάτας δ' ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Μετεώρων κτιτορικὰς τοιχογραφίας. Λέγω δὲ κτιτορικὰς, ὡς λέγομεν καὶ ἐπιγραφὰς κτιτορικὰς, τὰς τοιχογραφίας τῶν κτιτόρων τοῦ ναοῦ, — τοιχογραφίας μεταγενεστέρας συνήθως τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι ἔζησαν, ἀλλὰ καὶ ἀντίγραφα παλαιότερων, τοιχογραφίας, αἵτινες καὶ αὐταὶ ἴσως ἠλλοιώθησαν ἐκ τῆς τυπικῆς παραστάσεως, διετήρησαν ὁμῶς ἀτομικὸν τινα χαρακτήρα. Ἐν τῷ ναῷ ἰδίᾳ τῆς Μεταμόρφώσεως ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῶν κτιτόρων Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου, τῶν ἱστορημένων εἰς τὸν κατόπιν

προσθεθέντα μέγαν ναόν, ἀκόμη καὶ εἰς εἰκόνας κινητάς, μὲ τὰς παλαιοτέρας ἐν τῷ ἀρχικῷ ναῷ εἰκονιζομένας μορφάς, δεικνύει, ὅτι ἔχουσιν αὐταὶ πολὺ τὸ ἀτομικὸν καὶ ὅτι φαίνονται ἀναμιμνήσκουσαι τοὺς γηραιοὺς κτίτορας. Εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγ. Πάντων τῆς Μ. Βαβυλᾶς ἔχομεν καὶ εἰς τοιχογραφίαν καὶ εἰς εἰκόνας τοὺς κτίτορας ἀδελφοὺς Νεκτάριον καὶ Θεοφάνην,—εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου αὐτὸν τὸν Ἀντώνιον τὸν Καντακουζηνόν, ἔχοντα μάλιστα τὴν μορφήν σλαβοσερβικὴν. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγ. Νικολάου ὁ κτίτωρ Διονύσιος ὁ Λαρίσσης προσπίπτει εἰς τοὺς πόδας τῆς Θεοτόκου, κατ' ἔθος παλαιόν. Ἰδίας δὲ προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἱερομονάχου Νείλου, ὡς βεβαίως μηδέποτε ἀνακαινισθεῖσα, σύγχρονος ἄρα τῆς κτίσεως καὶ ἀνιστορήσεως, προσπίπτοντος εἰς τὴν Θεοτόκον ἐν τῷ σημαντικῷ ναύσκῳ τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἐμοῦ τὸ πρῶτον ἤδη δημοσιευομένη σπουδαιοτάτη κτιτορικὴ αὐτοῦ τοῦ Νείλου ἐπιγραφὴ. Οὕτω καὶ εἰς τὸν Μυστρᾶν ὀλιγωτέρας, ἀλλ' εὐρίσκομεν κτιτορικὰς τοιχογραφίας: Εἰς τοὺς Ἀγ. Θεοδώρους τὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, ἀνακαινιστήν, φαίνεται,—εἰς τὸ Ἀφεντικὸν αὐτὸν τὸν Παχώμιον, εἰς τὸν Ἀγ. Ἰωάννην τὴν Λασκαρίναν μετὰ τῶν τέκνων τῆς, εἰς τὴν Παντάνασσαν τὸν Θεόδωρον Λάσκαρην ἀνακαινιστήν ἢ δωρητήν. Εἰς δὲ τὸ Γεράκι τὴν εἰκόνα τοῦ κτίτορος τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν χαρτοφύλακα Κοντολέοντα, ζωηρὰν ἐντύπωσιν προκαλοῦσαν διὰ τὴν ἀτομικότητα καὶ τὸ εἰκονικὸν αὐτῆς. Οὕτως, ἀπὸ τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων, οἵτινες ἐκ τοῦ δόγματος ἐμπνεόμενοι καθώρισαν τὴν μορφήν τῶν ἡρώων τῆς χριστιανικῆς ἐποποιίας, ἐξελλισσομένη ἢ βυζαντινὴ εἰκονογραφία, προσέλαβε διὰ χρόνου καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ πραγματικοῦ καὶ διεμόρφωσε καὶ ἀληθεῖς προσωπογραφίας.

Γ'.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ — ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑΙ — ΚΕΙΜΗΛΙΑ — ΣΚΕΥΗ

Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ πλοῦτος τέχνης τῶν μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας, ὁ ἀνερεύνητος μὲν ἕως σήμερον, ἀλλὰ καταφανέστερος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐπισκεπτῶν. Ποικίλος ὅμως ἀκόμη κρύπτεται ἐν τοῖς Μετεώροις καλλιτεχνικός καὶ ἱστορικός πλοῦτος, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ, ἰδίως δὲ εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν μονῶν, ὅπου εἶναι αἱ βιβλιοθήκαι καὶ τὰ φυλακτήρια τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἁγίων λειψάνων καὶ ἄλλων κειμηλίων.

Ποικιλωτάτη εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῶν μνημείων τούτων τῆς μικροτεχνίας. Καὶ πρῶτον αἱ κινηταὶ ἐπὶ ξύλου παλαιαὶ εἰκόνες, οὕτω προσφιλὲς κόσμημα σήμερον τῶν ἐκκλησιῶν ἡμῶν, αἱ οὕτω σπάνιαι κατὰ τὴν παλαιότητα κηρόχυτοι γραφαί, ἐν πολλῇ χρήσει εἰς τὸ Βυζάντιον ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος, — συνέχεια τῶν ἐν Αἰγύπτῳ συνηθιζομένων ἐλληνιστικῶν προσωπογραφιῶν τῶν εὐρεθειῶν ἐν αἰγυπτιακοῖς τάφοις καὶ δὴ εἰς τὸ Φαγιούμ. Εἰς ταύτην τὴν πρὸς τὴν πραγματικὴν προσωπογραφίαν τάσιν τῆς ἀλεξανδρινῆς τέχνης ὀφείλομεν τὴν κατ' ἐξέλιξιν διαμόρφωσιν τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων, ἥτις καθώρισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος τὸν ἱστορικὸν τύπον τῶν ἱερῶν μορφῶν τῶν ἡρώων τῆς χριστιανικῆς ἐποποιίας. Ἐν τῇ σπάνει εἰκόνων παλαιότερων, αἱ ἐν Μετεώροις σωζόμεναι, καίτοι καθόλου μεταγενέστεραι, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν, ὥς πολύτιμος πηγὴ μελέτης τῶν μνημείων τέχνης τοῦ εἵδους τούτου, ἀκόμη δὲ καὶ ὅλης τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Αἱ πολυτιμότηται διὰ τὴν παλαιότητα, μάλιστα δὲ διὰ

τὴν ἱστορικὴν καὶ τεχνικὴν σημασίαν, σωζόμεναι ἐν Μετεώροις εἰκόνες εἶναι δύο, τὰ μάλιστα σπουδαῖαι εἰκόνες μεγάλαι (0,83×0,61 ἢ τῆς Καλαμπάκας), παριστάνουσαι τὴν Σταύρωσιν, τὰς ὁποίας ἐμνημόνευσα ἤδη, σωζόμεναι δὲ εἰς τὸν ἐν Καλαμπάκᾳ ναὸν καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς. Ἡ εἰκὼν τῆς Καλαμπάκας¹⁾ φέρει τὴν ἔχουσαν πολλὴν σημασίαν ἐπιγραφὴν: Ἡ [σταν]ροσης—[δ]ευσης τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰω(άν)νου τοῦ καντακουζηνοῦ. κε θεοδορας τῆς κατακουζηνης κε τον τεκν[ων]».

Αἱ σπουδαιόταται αὗται εἰκόνες, τῶν σημαντικωτάτων ἐν Μετεώροις εὐρημάτων, μαρτυροῦσι καὶ αὗται τὴν σερβικὴν ἐπίδρασιν, στενοτάτην ἔχουσαι σχέσιν, ἀντίγραφα πιθανώτατα τῆς τοιχογραφίας τῆς Σταυρώσεως ἐν τῷ ναΐσκῳ τῆς Ὑπαπαντῆς, καὶ τῆς αὐτῆς τεχνικῆς τῆς ἐν τῷ παλαιῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως, τοιχογραφιῶν ἐξαιρετικῆς ὅλως σημειώσεως ἀξίων. Τὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐτέρας αὐτῶν Ἰωάννην Καντακουζηνὸν ἀγνοῶ, δὲν νομίζω ἑαυτὸν τολμηρόν, ἂν θεωρήσω αὐτὸν μᾶλλον τινὰ ἐκ τοῦ σερβικοῦ οἴκου, μετὰ τοῦ ὁποίου, ὥς καὶ οἱ Παλαιολόγοι, καὶ οἱ Καντακουζινοὶ ἤλθον εἰς ἐπιγαμίαις²⁾, παρὰ ἐκ τοῦ γένους τοῦ δεσπότη τοῦ Ἡπείρου Ἰωάννου, τοῦ ὁποίου τὸν υἱὸν ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων ἐνύμφευσε μετὰ κόρης τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δηλαδὴ γένους, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Πορφύριος νομίζει, ὥς εἶδομεν, καὶ τὸν κτίτορα τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου³⁾. Τὰς εἰκόνας ταύτας

1) Μνείαν ἀπλὴν τῆς εἰκόνος τῆς Καλαμπάκας κάμνει ὁ κ. Λαμπάκης, «Δελτίον Γ'» τῆς Χρυσ. Ἀρχ. Ἑτ., 1903, σ. 10.

2) Ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ Ματθαῖος ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Στεφάνου Δουσαν (Du Cange, Familiae, σ. 233).

3) Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι, διότι οὗτος εἶχεν σύζυγον τὴν Εἰρήνην, κόρην τοῦ Ἀνδρονίκου Ἀσάνη τοῦ πρωτοβεστιάριου (Du Cange, ἔνθα ἂν, σ. 211).

θεωρῶ γραφεῖσας μὲν ἴσως ὑπὸ Σέρβου ζωγράφου, ἀνηκούσας δὲ βεβαίως εἰς τοὺς χρόνους αὐτῆς τῆς συστάσεως τῆς μοναχικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων. Παλαιὰν εἰκόνα «σερβικῆς γραφῆς» εὕρισκει ὁ Πορφύριος καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τῆς *Πορταΐτισσας*, τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Στεφάνου ἀποκειμένην (1389)¹). Ἐν δὲ τῷ ναῷ τῶν Ἀγ. *Πάντων* (τῆς Μ. τοῦ Βαρλαάμ) φυλάσσονται κάλλιστα εἰκονίδια τοῦ Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος καὶ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου²), μὲ τοὺς ἰδίους μακροὺς μανδύας καὶ τοὺς σερβικοὺς πῖλους, ὥς καὶ εἰς τὸ Μετέωρον, προφανῶς ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν αὐτοῦ καὶ ταῦτα ἀντιγραφέντα. Αἱ εἰκόνες αὗται, καὶ δὴ αἱ τῆς Σταυρώσεως, εἶναι πολὺ σημαντικώτεροι, ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικὴν, τὰ μάλιστα ἄλλως ἐνδιαφερούσης εἰκόνας τοῦ Προδρόμου, ἐν τῷ τέμπλῳ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν ὁποίαν δικαίως ἐθαύμασε διὰ τὴν τέχνην ὁ Πορφύριος, ἀλλ' ἀπιθάνως, νομίζω, θεωρεῖ τέχνης σερβικῆς καὶ ἀνήκουσαν εἰς τὸν οἶκον τῶν Σέρβων τσάρων, τῶν Οὐρεση, ὥς εἰς τὸν Ἰωάσαφ ἢ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρίαν τὴν Παλαιολογίαν³).

Ἄλλας ἀξίας λόγου εἰκόνας παλαιὰς εὔραν χρονολογημένας τὰ ἔτη 1589, 1630, 1685, ἰδιαζόντως δ' ἀναφέρω τὰς εἰς τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον, τῆς αὐτῆς, μοὶ φαίνονται, τεχνικῆς καὶ ὁ Πρόδρομος, ὁ τὸν θαυμασμόν τοῦ Οὐσπένσκη κινήσας. Τὰς πλείστας δέ, — παρατήρησε τοῦτο, — ἀνηκούσας εἰς διαφόρους τῆς Θεοτόκου ιδιότητας καὶ ἐπικλήσεις,

1) Οἱ μοναχοὶ ἐπαιρόμενοι θεωροῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἔτους 389, ὅπερ εἶναι κεχαρσμένον ἐπὶ τῆς μεταγν. (ΙΖ' ἐκ.) ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως, κατὰ παράλειψιν ἀπλὴν τῆς χιλιᾶδος (Πορφύριος, σ. 130 ἐξ.), εἴτε καὶ ἐπίτηδες.

2) Τὸ ἐν τῷ ναῷ, τὸ ἕτερον ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, βεβαίως ἀντιγραφὸν τοῦ ἄλλου.

3) *Περίηγησις*, σ. 170. Καὶ ἐκ τεχνοκριτικῶν τεκμηρίων δὲν μοὶ φαίνεται οὕτω παλαιὰ εἰκόν.

—τὴν *Ἐπίσκεψιν*, τὴν *Παράκλησιν*, τὴν *Λεομένην*, τὴν *Ὁδηγήτριαν*, ἀπεικονίσαις συνηθεστάτας ἐν ταῖς τοιχογραφίαις. Ἰδιαζόντως δὲ μνημονεύω εἰκόνα ἐπὶ δέρματος τῆς Θεοτόκου, καλλίστης τέχνης καὶ ἐπεξεργασίας, φερούσης τὸν Χριστόν, τὴν ὁποίαν, εὐρών παρερριμμένην ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, συνειρήρησα καὶ ἀνέθηκα εἰς τὸν ναόν. Σημειωτέα δὲ καὶ τινες εἰκόνες ἐπὶ ξυλίνων τριπτύχων¹⁾, ἰδίως ἐν τῷ Μετέωρῳ, — ἀντικατέστησαν ταῦτα εἰς χρόνους πενιχροτέρους τὰ παλαιὰ ἐξ ἐλέφαντος *τρίπτυχα* (τὰ κάλλιστα τῆς Γ' ἐκ.). Τὰ δὲ *δίπτυχα*, ὑπενθυμίζοντα τὰ περίφημα ἐλεφάντινα ἐκεῖνα τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, περιέπεσαν, ὥς θὰ ἴδωμεν, εἰς ἄλλην χρῆσιν, ἐπανήλθον μᾶλλον εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ὡς *δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων*.

Σύντονον ἰδίως ἔχω νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς τὴν γενετικὴν σχέσιν, τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν εἰκόνων τῶν κινητῶν καὶ τῶν μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας, τῶν τοιχογραφιῶν. Κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας εὐρίσκομεν τὴν σχέσιν ταύτην, ὀφείλομεν δὲ νὰ δεχθῶμεν ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν τῶν εἰκόνων καὶ τῆς ἐπὶ τοίχων ζωγραφίας, περισσότερον δὲ μάλιστα καὶ τῆς τῶν μικρογραφιῶν τῶν χειρογράφων²⁾. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἐπίστωσα καὶ εἰς τὰ Μετέωρα, («Ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων, — Γέννησις τῆς Θεοτόκου»), ὅπου μάλιστα ἐν τῷ ναῷ τῆς *Μεταμορφώσεως* καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν *Ἀγ. Πάντων* εὗρον εἰκόνας (τοὺς «κτίτορας»), οἵτινες εἶναι ἀπλᾶ ἀντίγραφα τοιχογραφικῶν τοῦ ναοῦ. Καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη, εὐνόητος ἄλλως, συντελεῖ καὶ εἰς γενικωτέραν ἐρμηνείαν

1) Ὅλγα καὶ ἐν Ἀγ. Ὅρει, Brochans, ἐνθα ἀν. σ. 95.

2) Περὶ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἐπίδράσεως τῆς μεγαλοτεχνικῆς καὶ μικροτεχνικῆς γραφικῆς εἶπον ἐν τῇ μελέτῃ μου Ἀγνείας πέτρα, μέρος Α' εἰκονογραφικὸν («Λαογραφία», τ. Α', 1909, σ. 542 ἐξ., ἰδιαιτέρας ἀνατυπ. σ. 82 ἐξ.).

τῆς ἐξελίξεως τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Οὕτως εὐρίσκομεν τὴν αὐτὴν καὶ ἐν τοιχογραφίαις τεχνικὴν, τὰς αὐτὰς ἀνταυγείας τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιάς, ἀκόμη καὶ τὰς αὐτὰς οἰκιακὰς λεπτομερείας, ὡς ἀρχιτεκτονήματα, σκευὴ οἰκιακά, αἵτινες δίδουσιν ἰδέαν τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ὡς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς «Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου» ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως. Εἶναι αὕτη ἡ ἱστορία, ὡς τὴν λέγουσιν αἱ ἐπιγραφαί, ἡ ἐπὶ φύλλων χειρογράφων καὶ ἐπὶ ξύλου καὶ ἐπὶ τοίχων ναῶν, ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ καλλιτέχνου ἐν χρώμασι γραφεῖσα ἀληθὴς ἱερὰ ἱστορία.

Ἐνταῦθα προσήκει νὰ μνημονεύσω καὶ ἄλλην, πενιχρότεραν ὅμως ταύτην, πηγὴν τεχνικὴν, ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων, τὰς μικρογραφίας τῶν ἱστορημένων χειρογράφων. Αἱ ἱστορίαι τῶν χειρογράφων, ἀληθεῖς ἐπὶ φύλλων μικρογραφίαι τῆς μεγάλης ἐπὶ τοίχων ζωγραφίας, ἔσχον ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν, μεγαλυτέραν παρ' ὅση συνήθως νομίζεται, καὶ μεγαλυτέραν καθ' ἡμέραν ἐκ τῆς προόδου τῶν μελετῶν ἐπιδεικνυομένην ἐπὶ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Αἱ μικρογραφίαι αἱ εἰς τὰ εὐλύγιστα φύλλα ἐνὸς Μηναίου ἢ ἐνὸς Εὐαγγελίου ἀπεχρυσταλλώθησαν ἴσως, λέγει ὁ Μιλλέ¹⁾, εἰς τοὺς τοίχους καὶ τοὺς θόλους τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ. Τὰ μικρὰ ταῦτα ἔργα τέχνης ἔφερον μακρὰν τὴν δημιουργίαν τῶν κέντρων, καὶ διὰ τούτων ἡ ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀναπτύχθεισα τέχνη ἠκτινοβόλησεν εἰς τὸν Μυστρᾶν καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Ἅγ. Ὄρος, — δύναμαι δὲ ἤδη νὰ προσθέσω καὶ εἰς τὰ Μετέωρα.

Αἱ μικρογραφίαι τῶν ἱστορημένων χειρογράφων τῶν

1) L'art byz. (A. Michel, Hist. de l'art, τ. Α'), σ. 253.—Πρβλ. Ἀδαμαντίου, Ἀγνείας πέτρα, ἐνθα ἀν.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἑρμηνεία, τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, αὐτ. τ. Β', 1910, σ. 229 ἐξ.

Μετεώρων¹⁾ εἶναι ὀλίγαι καὶ τέχνης ἀτελοῦς, οὐδεμίαν εὖρον εἰκονογραφικοῦ θέματος, ἀλλὰ μόνον μεμονωμένας μορφάς²⁾. Συγκριτικῆς λοιπὸν μελέτης ὑλικὸν πρὸς τὰς τοιχογραφίας δὲν εὐρίσκομεν ἐν Μετεώροις εἰς μικρογραφίας, οἷον ἄξιον προσοχῆς εἰς εἰκόνας, ἀλλὰ μόνον τὴν τάσιν ἐκείνην παραστάσεων ἀτομικῶν, τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ βυζαντινῇ μικρογραφίᾳ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀνθήσεως τῆς τέχνης ἐπὶ Παλαιολόγων³⁾, τῆς ὁποίας ὅμως τεκμήρια,—καὶ δὴ κτιτόρων παραστάσεις,—ἔχομεν πολὺ τεχνικώτερα εἰς εἰκόνας, ἀκόμη καὶ εἰς τοιχογραφίας⁴⁾.

* Ἄν πενιχρὰ εἶναι ἐν Μετεώροις τὰ μνημεῖα ἱστορημένων παραστάσεων, πλουσιώτατα ὅμως καὶ πάντεχνα εἶναι τὰ ἀρχτικὰ ἐν χειρογράφοις ἱστορημένα γράμματα. Τεχνήσσσα εἶναι ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἀνεξάντλητος ἡ ποικιλία αὐτῶν, εἰς μικρότερον δὲ βαθμὸν καὶ τῶν ἐπιτίτλων. Δι' ἀρχτικῶν ἱστορημένων κοσμοῦνται πάντοτε σχεδὸν οἱ κώδικες *Λειτουργιῶν*, σπανιώτερον τὰ *Εὐαγγέλια* καὶ αἱ *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*⁵⁾. Καὶ εἰς τῶν ἐσχάτων χρόνων

1) Τὰ ἀθωντικὰ ἱστορημένα χρογφα βλ. παρὰ Brockhaus, *ἔνθα* ἀν. σ. 167, πολυπληθὴ καὶ πλούσια.

2) Καλῆς τέχνης Εὐαγγελιστὰι εἰς μικρὸν Εὐαγγέλιον ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως.—οἱ κτίτορες εἰς ὀλίγους τινὰς κώδικας,—τὰ μόνα ἐν τῇ μνημονεύσει μνη, ὡς ἀρ. 5—8, 221, 223, 255 τῆς ἐμῆς ἐπισήμου ἀναγραφῆς.

3) Πρὸ. Diehl, Manuel, σ. 787 ἐξ.

4) Ἄξιαι παρατηρήσεις εἶναι ἱστορίαι τινές αἵτινες παρέμειναν ἀτελείωτοι (χρογφα Μ. Βαρλ. ἀρ. 195,—Μ. Μεταμορφ. ἀρ. 222), ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν τὸν τεχνικὸν χρόνον τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν (οὕτω καὶ εἰς τὴν σεραγιακὴν Ὀκτάτευχον τὴν ὑπὸ τοῦ Θ. Οὐσπένσκη ἐκδ., σ. 96, σημ. 1). Ὁμοίως καὶ τοιχογραφίαι εἰς μεταγενέστερον νῆσμον παρατετειχισμένον εἰς τὸν παλαιὸν τῆς Μεταμορφώσεως. Προσέτι καὶ εἰκόνες κινητὰ ἡμιτελεῖς. Τεχνικὰς ὁδηγίας παλαιὰς τοιχογραφῆσεως καὶ ζωγραφίας εἰκόνων βλ. εἰς τὴν Ἑρμηνείαν, εἰς τὸ Α', τὸ τεχνολογικὸν μέρος.

5) Πάμπολλοι εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀναγραφῇ μου σημειωμένοι ἱστορημένοι κώδικες καὶ δὴ *Λειτουργιῶν*. Ἄλλων χρογφων σημειώσω τινὰ: *Εὐαγγέλια*: Μεταμ. ἀρ. 218, 220, 301 ἐξ., 329, 352.—*Πράξεις Ἀποστόλων*: Βαρλ. ἀρ. 221, 223 —Ψαλμοὶ Δαβιδ, Βαρλ. ἀρ. 34.

ἀντίγραφα τῶν Λειτουργιῶν, καὶ ὅταν ἡ τέχνη τῆς καλῆς χρυσώσεως καὶ τῶν καλῶν γραμμῶν εἶχε λησμονηθῇ, παραμένει ἡ παράδοσις καὶ ἡ ἐπιτήδευσις.

Ἄνθη, μάλιστα πτηνὰ καὶ ὄφεις ποικιλοτροπώτατα συμπλεκόμενοι,—συνήθη τῶν βυζαντινῶν ἀρχικῶν ἱστορημένων γραμμάτων στοιχεῖα. Ἀλλὰ καὶ παραστάσεις ὁλοκλήρους εὐρίσκεις εἰς κώδικα λειτουργικόν ἐν Ἀγ. Στεφάνῳ¹⁾, ἀνεξάντλητον εἰς πρωτοτυπίαν καὶ ἐπίνοιαν ζωγραφικὴν, ἐπίσης καὶ εἰς κώδικα τῆς Μ. τοῦ Βαρλαάμ²⁾, θαυμάσιον διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων καὶ τῶν παντέχνων ἀρχικῶν καὶ πλαισίων καὶ ἐπιτίτλων,—ἀληθῆ οἱ δύο οὗτοι μετεωριτικοὶ κώδικες μικρὰ ἀγλαίσματα, καλλίστην διατηρήσαντες τὴν παράδοσιν τῶν παλαιῶν πολυτελῶν ἱστορημένων βυζαντινῶν χειρογράφων.

Εἰκόνες καὶ μικρογραφίαι εἶναι τὰ μνημεῖα τῆς μικροτεχνίας, τὰ ἔχοντα σχέσιν στενοτέραν μὲ τὰ μνημεῖα τῆς μεγαλοτεχνικῆς γραφικῆς δι' ἀμοιβαίας πρὸς ἀλληλα καὶ συνεχοῦς ἐπιδράσεως. Χωριστὸν εἶδος μνημεῖον εἶναι τὰ ἄλλα μικροτεχνήματα (arts mineurs), τὰ ἐκκλησιαστικῆς εἴτε ἀναθηματικῆς χρήσεως, τὰ μικροτεχνήματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς λατρείας καὶ εὐλαβείας τῶν πιστῶν, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν λειτουργιῶν καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν. Τὰ μικροτεχνήματα ταῦτα οἱ βυζαντινοὶ ὀνομάζουσι γενικῶς *ιερά σκεύη*, προσέτι, ὡς καὶ σήμερον, *κειμήλια*, ὅχι μόνον δὲ τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ καὶ τὰ σκεύη τὰ λειτουργικά, ἀλλὰ, μάλιστα δὲ ταῦτα, τὰ φυλακτῆρια τῶν

1) Μ. Ἀγ. Στεφάνου, ἀρ. 18. Καὶ ἕτερος κώδιξ παρ' ἰδιώτη ἀγνώστῳ μοι ἐν Καλαμπάκῃ.

2) Μ. Βαρλαάμ, ἀρ. 82. Χαρτῶς, 0,20×0,15×0,02, ἐκ φ. 98, ἀρχ. ΙΖ'.—Ἐκ τούτων ἀρχικά πολλῶν κωδίκων λειτουργικῶν ἐν Μετεώροις, κατὰ βαναυσωτέραν ἐπιτήδευσιν, ὡς Μ. Ματαμ. ἀρ. 122, 123.

ἀγίων λειψάνων. Πάντα τὰ μικρὰ ταῦτα μνημεῖα εἶναι πηγὴ τεχνικὴ καὶ ἱστορικὴ, περὶ τῆς ὁποίας πενιχρότατα γνωρίζομεν, ὀλίγιστα περὶ τῶν ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἀγ. Ὁρους, τὰ περισσότερα δὲ περὶ κειμηλίων μὴ προερχομένων ἀμέσως ἐκ τοῦ Βυζαντίου, περὶ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ, — περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ εἰς τὸ παπικὸν παλάτιον τοῦ Λατερανοῦ. Ἄλλ' οὐδαμοῦ, οὐδ' εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα μέρη, δύναμαι νὰ εἶπω, ἐμελετήθησαν τὰ μικρὰ ταῦτα μνημεῖα λατρείας μετὰ τῆς λεπτομερείας, μετὰ τῆς ὁποίας ἡρεύνησα ἤδη τὰ ἐν Μετεώροις ἀποκείμενα, ἰδιάζουσιν ἅμα προσοχὴν στρέψας καὶ εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν ἀναγραφάς, ὁποίας εἶχον οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ τοῦ Βυζαντίου, πρὸς ἀναζήτησιν ἰδίως λέξεων καὶ ὄρων τεχνικῶν.

Τὰ κειμήλια ταῦτα, πλὴν τῶν ἐν χρήσει λειτουργικῶν σκευῶν καὶ τῶν σκευῶν τοῦ ναοῦ, φυλάσσονται εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν μονῶν, τινὰ καὶ ἐν τῷ ναῷ, ἰδίως ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι. Τὰ κάλλιστα ὡς καὶ τὰ πλεῖστα, «θησαυρὸς ἀνεκτίμητος» (Πορφύριος), εὐρίσκονται καὶ ταῦτα εἰς τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν κυριωτάτην μονήν, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν καὶ ἄλλων ἡρειπωμένων μονῶν κειμήλια. Πλούσιον εἶναι καὶ τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μ. τοῦ Βαρλαάμ. Ὀλιγώτερα εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Μ. τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ εἰς τὴν Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Τὰ κειμήλια καθόλου διατηροῦνται εὐλαβέστερον ἢ τὰ χειρόγραφα ὡς ἐγκλείοντα ἅγια λείψανα καὶ ὡς ἀντικείμενα τῆς λατρείας¹).

Τὴν πρώτην θέσιν, καὶ διὰ τὸν ρυθμὸν καὶ διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν, τῶν μετεωριτικῶν κειμηλίων κατέχουσιν οἱ ἀπείρου ποικιλίας καὶ τέχνης σταυροί, δέκα καὶ ἑπτὰ οἱ

1) Μονῶν τινων σημειώνει ἐν σπουδῇ ὁ Πορφύριος τὰ κειμήλια (Μεταμορφώσεως, σ. 171, — Βαρλαάμ, σ. 207, — Ρουσάνου, σ. 217, — Ἀγ. Νικολάου, σ. 224), τὰ δ' ἀναφερόμενα εὖρον κατὰ τὴν ἔρευνάν μου.

ἐν τῷ Μετεώρῳ καλῶς σωζόμενοι, δέκα καὶ πέντε οἱ ἐν τῇ Μ. τοῦ Βαρλαάμ¹⁾. Ἡ συνήθης ὕλη εἶναι τὸ ξύλον, καὶ δὴ ξύλον σκληρόν, ἡ πύξος (πυξάρι)²⁾, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένοι αἱ παραστάσεις. Καὶ ὅταν μὲν οἱ σταυροὶ εἶναι εὐμεγέθεις, τὸ ξύλον μένει γυμνόν. Συνηθέστερον ὁμῶς καλύπτουσι τὰ ἄκρα αὐτῶν ἐπενδέσεις ἐπίχρουσι ἢ ἐπάργυροι πεποικιλμένοι διὰ ποικιλοτρόπων ἐσμαλτωμένων διακοσμήσεων φύλλων, ῥοδάκων, αἵτινες πολλάκις περιχλείονται διὰ συρμάτων, τὰ ὅποια καὶ ταῦτα ἀπολήγουσιν εἰς παντοῖα ποικίλματα (σταυροὶ ἀργυροδιάχρουσι,—συρματεροὶ κοινῶς οἱ ἄλλοι)³⁾,—τὰ κομψοτεχνήματα ταῦτα συνεχίζουσι τὴν πολυτελεῆ παράδοσιν τῶν ἀπὸ τοῦ Βασιλείου ιδίως τοῦ Α' (Γ' ἐκ.) πολυθρυλήτων ἔργων *champlevé* (email cloisonné)⁴⁾.

Πλείστου δὲ λόγου ἀξία εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν μικροσκοπικῶν ξυλογλύπτων παραστάσεων. Εἰς τὴν Μ. τῆς Μεταμορφώσεως σώζονται τέσσαρες μεγάλοι ξυλόγλυπτοι σταυροὶ⁵⁾. Καὶ ἐνταῦθα, ἐν τῇ κατανομῇ τῶν παραστάσεων, διατηρεῖται ἡ παλαιὰ εἰκονογραφικὴ κατὰταξις, οἷαν παρατηροῦμεν εἰς τὰ δίπτυχα τὰ ῥαβεννατικά καὶ εἰς ἄλλα παλαιοχριστιανικά κομψοτεχνήματα⁶⁾, οἷαν ἀκόμη, κατὰ θαυμαστὴν ἔμμορὴν εἰς τὴν παράδοσιν, εὐρίσκομεν καὶ εἰς ἔργα μικροτεχνικὰ τῶν ἐσχάτων χρόνων, καὶ ἐν αὐτοῖς

1) Ξυλόγλυπτοι σταυροὶ ἐν Ἀγ. Ὅρει, — Brockhaus, σ. 247 ἐξ.

2) Ἐκ τοῦ ξύλου τούτου αἱ πυξίδες, τὰ πυξία, κιβωτίδια, —καί: «πυξία, δίπτυχα» (Ἡσύχιος).

3) Ἰδίως εἰς τὰς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Βαρλαάμ.

4) Περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀνθήσεως, πρὸς δὲ καὶ τῆς τεχνικῆς, τῶν ἔργων τούτων βλ. Diehl, Manuel, σ. 642 ἐξ.

5) Ὁ μεγαλύτερος ἔχει μῆκος σχεδὸν μέτρου, φέρει δ' ἐπ' αὐτοῦ 92 ὅλας παραστάσεις.

6) Καὶ εἰς ἐπενδέσεις Εὐαγγελίων, ὡς τὸ τῆς ἀρμενικῆς μονῆς τοῦ Ἑτςχμιαντζίν, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψεν ὁ Στρογύψκης (Das Etschmiadzin—Evangelium, ἐν Βιέννῃ 1891).

τοῖς Μετεώροις, μάλιστα δ' ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ καὶ δὴ ἐν Ζακύνθῳ. Τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως, ἐν τῇ μιᾷ ὀφει, κατέχει ἡ Γέννησις, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ ἡ Σταύρωσις. Περὶ τὰς δύο ταύτας κεντρικὰς παραστάσεις εἰκονίζονται αἱ ἄλλαι μεγάλαι ἐορταὶ τῆς Καινῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ξυλόγλυπτα ἔργα ἔχω νὰ μνημονεύσω ἐν Μετεώροις, ἰδίως τέμπλα, ἐκ τῶν ὁποίων σημειωτέον τὸ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, προσέτι δὲ ἐπισκοπικοὺς θρόνους καὶ εἰκονοστάσια μάλιστα ἐν τῷ καθολικῷ τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Χαραλάμπους, τοῦ ὁποίου ἀξιοθαύμαστον ἰδίως εἶναι τὸ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα κιβώριον. Ἐν τῶν θαυμαστοτέρων ὅμως ἔργων ξυλόγλυπτικῆς εἶναι τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τούτου, οἷα ὅμοια εὗρισκομεν καὶ ἐν Ἀγ. Ὅρει¹), καὶ οἷα ἀπεθαύμασα ἐν Ζακύνθῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς Φανερωμένης, καὶ εἰς τοὺς ὀλιγώτερον γνωστούς, τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος καὶ τὸν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου, πρὸς δὲ καὶ ἐν Σικίνῳ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγ. Πάντων κατὰ τὰς ἐκεῖ ἀποστολάς μου. Τὰ θαυμάσια ταῦτα τέμπλα δὲν ἀποτελοῦνται μόνον ἐκ φυλ-λωμάτων, βοδάκων, παντοίων ἀνθέων, ποικιλοτροπώτατα πρὸς ἀλλήλα συμπλεκόμενων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀληθῶν παραστάσεων, — ὄφεις, δράκοντες καταβροχθίζοντες πτηνὰ, πτηνὰ τρώγοντα σταφυλάς, ἀκόμη καὶ κυνηγεσίων σκηναί.

Ἀξιοθέατοι δ' εἶναι ἐπισκοπικοὶ θρόνοι καὶ ἀναλόγια (εἰς τὰς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, τοῦ Ῥουσάνου), ὡς καὶ ποιμαντικαὶ ῥάβδοι ἤτοι βακτηρίαι ἡγουμενικαὶ (εἰς τὰς δύο πρώτας μονάς), ποικιλοτρόπως διὰ μαργάρων (σιντέφι) διηνηθισμένοι καὶ μὲ ἀνθέων μάλιστα διακοσμήσεις²).

1) Τέμπλα ξυλόγλυπτα ἐν Ἀθῶνι ἀπὸ τῆς ΙΕ' ἐλ. (Brockhaus, σ. 246 ἐξ.).

2) Ἀπεικονίσεις δύο τοιούτων ἀγιορειτικῶν ἀναλογίων παρὰ Brockhaus, ξηθ. ἀν. πίν. 30. — Προσκυνητάρια, τρισκέλια κττ. αὐτ. σ. 251.

Ἄλλο σπουδαιότατον εἶδος κειμηλίων εἶναι αἱ ποικιλό-
 σχημοι πυξίδες, αἵτινες ἀντικατέστησαν τὰς πολυτελεῖς πα-
 λαῖας ἐξ ἐλέφαντος πυξίδας, «κιβώτια» λεγόμεναι, αἱ περι-
 έχονται ἅγια λείψανα. Αἱ πυξίδες αὗται συνηθέστατα εἶναι
 ἐπηργυρωμέναι, κατὰ δὲ τὸ σχῆμα παραλληλεπίπεδα μετὰ
 κυρτοῦ καλύμματος ἀπολήγοντος εἰς τροῦλλον. Ἄλλοτε
 τὸ σχῆμα εἶναι πολυγωνικόν, ἄλλοτε στρογγύλον κατὰ
 μέγα μέρος, συνηθέστατα τὸ ἥμισυ σφαίρας, καὶ παντοῖον
 ἄλλο. Ἐνίοτε δὲ ἀντὶ πυξίδος ἔχομεν ἐπένδεσιν, ἥτις λαμ-
 βάνει τὸ σχῆμα τοῦ λειψάνου, τὸ σχῆμα χειρὸς ἢ ποδός,
 ἀκόμη καὶ ἀληθὲς προσωπεῖον, — τὰ συχνότερα ὅμως κει-
 μήλια εἶναι κάραι, ἀπλῆ ἐπένδεσις ἡμισφαιρική τοῦ περιε-
 χομένου λειψάνου, ἐνίοτε καὶ αὕτη εἰς πυξίδα περιχλειομένη.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐπὶ τοῦ μετάλλου τῆς πυξίδος γεγλυμ-
 μένας παραστάσεις, ἐνταῦθα ἔχομεν περισσοτέραν ἀπλό-
 τητα, μόνον εἰς τὰς μακρὰς πλευρὰς τοὺς ἀγίους ἢ τὸν
 ἅγιον, τοῦ ὁποίου ἡ πυξὶς περικλείει τὸ λείψανον. Ἀτε-
 λεύτητος ὅμως εἶναι ἡ ποικιλία τῆς διακοσμῆσεως, συ-
 νήθως φυλλώματα παντοιοτρόπως συμπλεκόμενα, ἀκόμη
 καὶ γάστραι, ἐξ ὧν ἐξέρχονται ἄνθη καὶ ἐξαπτέρυγα. Αἱ
 πυξίδες αὗται εἶναι συνήθως ἐκ μετάλλου. Πολλοὶ ὅμως
 σώζονται ἐν τοῖς σκευοφυλαχίοις τοῦ Βασιλείου, μάλιστα
 τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ ξύλιναι κεκοσμημέναι διὰ ποι-
 κίλων διακοσμημάτων γεωμετρικοῦ σχήματος ἐκ μαργά-
 ρων, ἐργασίας τῆς δαμασκηνῆς λεγομένης.

Ταῦτα, οἱ σταυροὶ καὶ αἱ πυξίδες, εἶναι τὰ σπουδαιό-
 τατα κειμηλίων εἶδη. Ἀπλῶς μνημονεύω ἤδη τὰ ἄλλα
 σπανιώτερα, οἷα δισκοπότηρα, δίσκους, δισκάρια, κιβωτοὺς
 θυμιάματος (θυμιατά), πυρεῖα (κατζία), μανουάλια, καν-
 δήλας, προσκυνητήρια, — τὰ ὅποια, ἄλλα μὲν, τὰ παλαιό-
 τερα, ἀπόκεινται ἐν τοῖς σκευοφυλαχίοις, ἄλλα δὲ ἐν τοῖς
 γαοῖς.

Πολλά δ' εἶναι καὶ τὰ παλαιὰ ἄμφια, ἰδίως ἐν τῇ Μ τῆς Μεταμορφώσεως: καλύμματα, ἀέρηδες, ἀντιμίνσια, ὠράρια, ἐπιτραχήλια, κλαδωτὰ ἐκ μετάξης στιχάρια, φελώνια, ὑπογονάτια, ὑπομάνικα, ζῶναι, περιζώνια, ἐπιτάφιοι κάλλιστοι, θύραι, σάκκοι ἀρχιερατικοί, σταυροὶ ὁμοφορίων, — πάντα χρυσοκέντητα, ποικιλοτρόπως ὕφασμένα, συχνάκις μετὰ παραστάσεων, τὸ σπουδαιότερον ἐνίοτε καὶ μετὰ ἐπιγραφῶν καὶ δὴ καὶ κτιτορικῶν ¹⁾).

Εἰς τὰ κομψοτεχνήματα τέλος πρόσθετες τὰς ἐπενδέσεις τὰς ἐπηργυρωμένας ἢ καὶ ἐπιχρύσους τῶν Εὐαγγελίων μετὰ κεντρικῆς παραστάσεως ἐπὶ ἐκάστης πλευρᾷ καὶ ποικίλης περὶ αὐτὴν διακοσμῆσεως, — ὁποίας πρὸ πάντων θαυμασιωτάτας εὐρίσκομεν ἐν Ζακύνθῳ τῆς σχολῆς τῶν Καλαρρεϊτῶν χρυσοχῶν (ΙΖ' — ΙΗ' ἐκ.) μετὰ παντέχνων παραστάσεων, ἐπίσης δὲ καὶ τὰς ἐπενδέσεις τὰς ἀργυρᾷ τῶν εἰκόνων, ὁποίας ὅμως εὐρίσκομεν εἰς πολὺ περισσotέραν χρῆσιν ἐν ταῖς νήσοις καὶ μάλιστα ἐν Ἐπτανήσῳ, καὶ ἀκόμῃ τοὺς ἐκ μετάλλου περιβάλλοντας τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγίου φωτοστεφάνους. Καὶ τέλος καὶ πλάκας τινὰς ἀργυρᾷ, κλειδώματα ἢ θηλυκώματα τῶν ζωνῶν ἀργυρᾷ, καὶ ἄλλα μολύβδινα σκεύη ἔχοντα καὶ ταῦτα παραστάσεις, συνηθέστερον ἀπλᾶς διακοσμῆσεις. Ἐπὶ ἐγγράφων δὲ παλαιῶν, καὶ δὴ τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, εὔρον σφραγίδας τῶν μονῶν ἀπεικονιζομένας, σπουδαιότατον καὶ ταύτας ἱστορικὸν μνημεῖον.

Ἐν τῷ πλούτῳ καὶ τῇ ποικίλῃ ταύτῃ ἐπὶ παντοίας ὕλης διακοσμῆσεων καὶ δὴ ἐπὶ ξύλου καὶ μετάλλου, πενιχροτάτῃ εἶναι ἡ γλυπτικὴ τῶν χρόνων τούτων διακόσμησις, ἡ οὕτω πλούσια μνημεῖα καταλιποῦσα ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Μυστρᾷ, κατὰ τὴν παλαιὰν χριστιανικὴν ἐποχὴν, μάλιστα δὲ

1) Περὶ τῆς παλαιᾶς θαυμασίας ταύτης ὑφασμάτων βυζαντινῆς βιομηχανίας καὶ μικροτεχνίας βλ. γενικὰ παρὰ Diehl, Manuel, σ. 247 ἐξ., 600 ἐξ.

κατὰ τὴν ἀναγέννησιν, τὴν ἐπακολουθήσασαν τὸν αἰῶνα τῶν εἰκονοκλαστῶν, ὀλιγώτερα δὲ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν Παλαιολόγων.

Καί, διὰ τὰ τελειώσω τὴν κεφαλαϊώδη ταύτην ἀναγραφὴν τῶν μνημείων τοῦ παλαιότερου μοναστικοῦ βίου ἐν Μετεώροις, μνημονεύω καὶ τὰ ποικίλα οἰκιακὰ σκεύη, ὅποια εἶνε κύπελλα παντοῖα καὶ πινάκια καὶ ἀγγεῖα, τὰ διακονάρια, τὰ διάφορα «χαλκώματα», τὰ παλαιὰ κιβώτια, σκαμνία ¹⁾, καθίσματα χιαστά, παλαιὰ σκληρόβρωτα σήμαντρα. Εἰς τὴν Μ. τοῦ Βαρλαάμ φυλάσσεται παλαιὸς πέλεκυς ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἅγιον, πρὸς δὲ καὶ ἀλύσεις, «σχήματα», αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς κάκωσιν τοῦ σώματος.

Καὶ εἶναι μὲν μεταγενέστερα καθόλου, εἶναι ἀληθές, τὰ ἐν Μετεώροις λείψανα ταῦτα παλαιοῦ μοναστικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Αἱ παλαιότεραι χρονολογίαι, τὰς ὁποίας ἡδυνήθη ν' ἀνεύρω ἐπὶ κειμηλίων, ἐπὶ ἀγίων λειψάνων καὶ σταυρῶν, δὲν ἀνέρχονται πέραν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, καὶ ἡ τεχνικὴ τῶν ἄλλων δὲν δεικνύει αὐτὰ παλαιότερα τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ²⁾. Ἐν τῇ μεγάλῃ ὁμως πενιχρότητι παλαιότερων μνημείων τοῦ εἴδους τούτου εἶναι καὶ τὰ μεταγενέστερα ταῦτα πολύτιμα διὰ τὴν τέχνην, μάλιστα δὲ διὰ τὸν βίον τὸν προγονικόν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς καλῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν σκευῶν καὶ

1) Σκαμνία πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν βιβλίων ἐν Ἀγ. Ὁρει, Brockhaus, ἔλθα ἀν. σελ. 251.

2) Αἱ παλαιότεραι χρονολογίαι, τὰς ὁποίας ἡδυνήθη νὰ εὕρω, εἶναι: χάρα τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως 1523,—σταυροὶ ξυλόγλυπτοι ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ 1595, 1610,—διακοπότηρα 1622, 1655,—ἄλλα ἅγια λείψανα 1610, 1614, 1617,—σταυρὸς ἐσμαλτωμένος ἐν τῇ Μ. Βαρλαάμ, 1650, ἀληθὲς ἀγλίσμα—περὶ χρονολογημένων εἰκόνων εἰπὼν ἦδη (1389, 1589, 1630, 1685).—Παλαιότερα κειμήλια εὐρίσκομεν ἐν Ἀγ. Ὁρει,—καταγραφὴν χρονολογημένην βλ. παρὰ Γ. Σμυρνάκη, τὸ Ἅγιον Ὅρος, σελ. 372—376, τελειότερον παρὰ Brockhaus, Athos-Klöster, σ. 287—295.

κειμηλίων, παντοίων κομψοτεχνημάτων εἰς τὰς ποικί-
 λας θρησκευτικὰς, καὶ κοινωνικὰς ἀκόμῃ, χρήσεις τοῦ βυ-
 ζαντινοῦ βίου ἀπὸ χρόνων παλαιοτάτων, ἤδη ἀπὸ τοῦ Μ.
 Κωνσταντίνου, καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ. Ἀκόμῃ
 δέ, — καὶ τοῦτο ἰδίως καθιστάνει πολύτιμα τὰ μετεωριτικὰ
 μνημεῖα ταῦτα, καὶ τὴν συνέχειαν τῆς καλλιτεχνικῆς πα-
 ραδόσεως, ἣτις ἠκολούθησε συνήθειαν τῆς ἐθνικῆς τέχνης,
 καὶ τὴν σχέσιν τῶν βιοτεχνικῶν τούτων μικροτεχνημά-
 των πρὸς τὰ ἔργα τῆς μεγαλοτεχνίας, ἥτοι τὴν καθόλου
 ἐνότητα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ δύνα-
 μίς τῆς παραδόσεως δεικνύει ἡ παρατήρησίς μου, ὅτι ἐπὶ
 τοιχογραφιῶν, καὶ τῶν παλαιοτέρων, — ὡς εἰς τὸν Μυστι-
 κὸν Δεῖπνον ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως, τῷ νεωτέρῳ
 καὶ τῷ παλαιῷ, καὶ εἰς τοιχογραφίας τοῦ ναύσκου τῆς Ὑ-
 παπαντῆς, — εἰκονίζονται ἀγγεῖα, ἐπιτραπέζια καὶ ἄλλα
 σκεύη, ὅποια ἀκριβῶς φυλάσσουν, ἀκόμῃ δὲ καὶ χρησι-
 μοποιοῦσιν οἱ μοναχοὶ καὶ σήμερον ἐν Μετεώροις.

Δ'.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΗΓΑΙ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ — ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ — ΕΓΓΡΑΦΑ

Ἐπὶ πάντων τῶν μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας καὶ ἐπὶ
 τῶν μνημείων τῆς μικροτεχνίας, ἐπὶ τῶν ἀρχιτεκτονιμά-
 των, τῶν τοιχογραφιῶν, ἐπὶ εἰκόνων, ἐπὶ σκευῶν καὶ
 κειμηλίων, καὶ καθόλου ἐπὶ διαφόρου ὕλης, καὶ διὰ διαφό-
 ρων τεχνικῶν μέσων, εὐρίσκομεν πηγὰς ἱστορικὰς βρα-
 χείας, ἀλλὰ πρωτίστης σημασίας, — τὰς ἐπιγραφάς. Μέγα
 δὲ εἶναι τὸ πλῆθος καὶ ποικίλη ἡ διατύπωσις καὶ παντοῖον
 τὸ περιεχόμενον τῶν μετεωριτικῶν ἐπιγραφῶν, ἐπὶ πάσης
 σχεδὸν ὕλης γεγραμμένων εἴτε φιλοτεχνημένων : ἐπὶ τοί-

χων, ἐπὶ λίθου, ἐπὶ ξύλου, ἐπὶ μετάλλου, ἐπὶ ὑφάσματος, ἐπὶ ὑάλου, καὶ διὰ μαργάρου ἀκόμη ἐπεξεργασμένων.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι ἀπλῶς δηλωτικαὶ τοῦ πράγμα-
τος, ἀναθηματικαὶ εἴτε ἀφιερωματικαὶ ἐπιγραφαί, σπου-
δαιόταται δ' εἶναι αἱ κτιτορικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν κτιτόρων
εἴτε ἀνακαινιστῶν τῶν ναῶν. Ἰδιάζουσιν δ' ἀξίαν προσλαμ-
βάνουσιν ἐκ τῆς συχνῆς χρονολογήσεως αὐτῶν, — αἱ με-
τεωριτικαὶ ἐπιγραφαὶ παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς τὸ πλουσιώτα-
τον σύστημα χρονολογημένων ἐπιγραφῶν. Καὶ εἶναι μὲν
καθόλου μεταγενέστεραι αὗται, ὀρίζουσαι ὅμως ἐπακριβῶς
τὸν χρόνον τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῆς ἱστορήσεως τοῦ ναοῦ,
τὸν χρόνον τῶν μνημονευομένων γεγονότων εἴτε προσώ-
πων, δίδουσι σημεῖον συγκρίσεως καὶ καθορισμοῦ καὶ προ-
γενεστέρων μνημείων. Ὡς δὲ καὶ τὰ σημειώματα τῶν κω-
δίκων, μάλιστα δὲ τὰ ὑπογράμματα αὐτῶν (subscriptio-
nes), τὰ χρονολογημένα ἰδίως, καὶ αἱ εἰδήσεις τῶν σιγίλ-
λιων, γνωρίζουσιν εἰς ἡμᾶς ὀνόματα κτιτόρων, δωρητῶν,
ἡγουμένων, μοναχῶν, τὸ σπουδαιότερον δὲ ζωγράφων καὶ
τεχνιτῶν, ποικίλας βιοτικὰς εἰδήσεις, μικρὰ χρονικὰ τῶν
μονῶν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πασῶν τῶν εἰδήσεων τούτων
δύναται ὁ ἱστορικὸς νὰ λάβῃ ἔννοιαν σαφεῇ καὶ ν' ἀνασύρῃ
ἐκ τῆς ἱστορικῆς λήθης καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκ τῶν
ἐσπαρμένων τούτων ἰχνῶν τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ μονα-
στικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μετεώρων.

Ὁ γνωστότερος δὲ ἱστορικὸς πλοῦτος τῶν Μετεώρων,
ἐκ τῆς μνείας τῶν περιηγητῶν, ἐκ τῆς συντόμου ἀλλὰ
οὐσιωδεστάτης ἐρεῦνης αὐτοῦ ἥδη πρὸ πεντηκονταετίας
ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου εἶναι τὰ ἐν τοῖς σκευοφυλακίοις αὐτῶν
φυλασσόμενα χειρόγραφα. Καὶ εἶναι μὲν οἱ πλείστοι τῶν
σωζομένων κωδίκων ἐν ταῖς μοναῖς ταύταις ἐκκλησιαστι-
κοῦ περιεχομένου, — μνημονευτέοι δὲ ἰδιαίτερος πολλοὶ νο-

μοκάνονες, «νόμιμα», καὶ «τάξεις» ἐκκλησιαστικά, τυπικά ἀκολουθιῶν καὶ πολυάριθμοι μουσικοὶ κώδικες, ἰδίως ἐν ταῖς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Εἰς τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου κωδίκων, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνάμην ἢ ἐπιτόμως νὰ ἐρευνήσω, θὰ εὕρωμεν καὶ δευτερευούσης σημασίας μικρότερα, ἴσως καὶ ἀνέκδοτα, πονημάτια ἢ καὶ ἄλλως ἐνδιαφέροντα, ὅσα εἶναι ποικίλα σημειώματα, συναξάρια, χρονικῶν δημῶδων ἀποσπάσματα, ἐπιστολαί, ἐπιστολάρια, ἐν τοῖς ὁποίοις εὐρίσκομεν ἐπιστολῶν τύπους ἀξίους προσοχῆς καὶ δὴ πρὸς ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας.

Ποικίλον δ' εἶναι καὶ τὸ εἰς τοὺς κώδικας τῶν Μετεώρων περιεχόμενον λαογραφικὸν ὕλικόν: Φυσιολόγοι ἤτοι Λόγοι περὶ φύσεως, ζωολογίαι δημῶδεις, ἱατροσόφια, σεισμολόγια, βροντολόγια, δημῶδεις ἀστρονομίαι, συνταγμάτια περὶ ζωδίων, περὶ γοητείας, περὶ μαντείας, καὶ δύο βίοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ εἰς ἔμμετρος, ὁ ἄλλος πεζός. Ἀξίον ἰδίως λογοῦ, εἶνε δημῶδες χρονικόν, «Χρονογραφικὸν ἐν συντομίᾳ»¹⁾, καὶ τὸ πρωτότυπον συναξάριον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου,²⁾ τοῦ ὁποίου πρὸ ἐτῶν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Σπ. Λάμπρος τὸν εἰς τὸν δημῶδη βίον.

Λίαν πενιχρά, ὡς θὰ ἠδύνατο ἄλλως νὰ περιμένῃ τις ἐν βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἡ συλλογὴ χειρογράφων τῆς θύραθεν παιδείας,—ὅσα κείμενα περιέχοντα τὴν *Ποιητικὴν* τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ὀππιανοῦ τὰ *Κυνηγετικά*, Δημητρίου τοῦ Φαληρέως *Περὶ Ἑρμηνείας*, Ἰουλιανοῦ τὸν *Μισοπώγωνα*, Ἀριστείδου ῥήτορος, καὶ ἄλλων

1) Ἀρ. 405,—0,15×,0,10×,0,04, ΙϚ'. Ἀκολουθία, Χρονογραφικὸν ἐν συντομίᾳ, Ποίημα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. — Πρβ. ἀρ. 296, ὅμ. διαστάσεων ΙϚ'. — Ἀρ. 409.—Πάντα ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως.

2) Ἀρ. 404,—0,32×,0,21×,0,08, ΙϚ'. Λόγοι. Βίος Ὁσίου Ἀθανασίου. — Βίος τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου εἰς τὴν κοινὴν, ἀρ. 354.

σοφιστικούς λόγους¹⁾, Σοφοκλέους τραγωδίας μετὰ σχολίων,—πάντα ἐν τῇ Μ. τοῦ Μετεώρου,—χειρόγραφα ἰδίως τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔχοντα σχετικὴν ἀξίαν. Ἐκεῖνα ὅμως τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων, τὰ ὁποῖα κέκτηνται ἀληθῆ σημασίαν, εἶναι πολύτιμα ἐπὶ περγαμνῆς Εὐαγγέλια δίστηλα τοῦ ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶνος (ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἐν τῇ Μ. τῆς Ἀγ. Τριάδος), ἀκόμη καὶ παλαιότερον ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, μετὰ ἐπιγεγραμμένων καὶ ὑπογεγραμμένων δι' ἐρυθρᾶς μελάνης σημείων, τῶν σηματοφώνων, πρὸς ψαλμωδίαν αὐτῶν κατὰ τὰς ἀναγνώσεις²⁾, — «βίβλος γραφεῖσα ἐν τῷ Μυζήθρᾳ» (ἀρχ. ΙΔ' ἐκ. ἐν τῇ Μ. Ρουσάνου)³⁾. Ἀληθὲς δ' ἀγλίσμα τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως Παλαιὰ Διαθήκη, κῶδιξ χαρτῶς εἰς 4^{ον} μέγα, δίστηλος, τῆς ΙΔ' ἐκ. μετὰ διαφόρων γραφῶν εἰς τὴν ὥαν τῶν Ο', ἐκ τῶν λεγομένων Ἑξαπλῶν τοῦ Ὁριγένους⁴⁾. Τὴν Παλαιὰν ταύτην, σημειωθείσαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Πορφύριου (1859), ὅστις δὲν εὕρισκε τρόπους νὰ ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν του, ἀποκαλῶν αὐτὴν «ζηλευτὸν κειμήλιον, πολύτιμον θησαυρόν, μαργαρίτην», παντοιοτρόπως δ' ἐπροσπάθησε νὰ δανεισθῇ εἰς Πετρούπολιν

1) Δι' καταπληκτικαί, σιμωνίδειαι ὄντως, ἀνακαλύψεις χειρογράφων σπουδαίων, τὰς ὁποίας, ὡς ἤκουσα, διετυμπάνισεν,—ἀλλὰ μόνον ἐν διαλέξει,—ὁ κ. Ν. Βέης, δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἢ προϊόντα πραγματικῶν παρανοήσεων εἴτε καὶ ψευδῶν εἰδήσεων. Πλεῖστα, παρουσιαζόμενα ὡς ἀνακαλύψεις εἶδε καὶ ἐσημείωσε πρὸ 50 ἐτῶν ὁ Πορφύριος,—ἀλλ' ὅσως πρόκειται καὶ περὶ ἀνακαλύψεως ἀποκρυφέντων ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ἀναγραφῆς τῆς Πολιτείας χειρογράφων, ἵνα κατόπιν ἀνακαλυφθῶσιν.

2) Ὡς ἀρ. 8, 255, 301, 371,—ἐν τῇ Ἀγ. Τριάδι ἀρ. 41,—ἐν τῷ Ἀγ. Στεφάνῳ ἀρ. 1.

3) Κῶδιξ χαρτῶς, ἀκέφλ. 0,80×0,22×0,055, ἐκ φ. 168, ΙΔ'.

4) Περὶ τῶν Ἑξαπλῶν βλ. ἀπηκριβωμένας εἰδήσεις παρὰ τῷ Θεοδώρῳ Οὐσπένσκι, ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδ. Σεραγιακῆς Ὀκτατεύχου (ῥωσιστί, ἐν τῷ ΙΒ' τ. τοῦ Δελτίου τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου) σελ. 190 ἐξ.

πρὸς ἀντιγραφὴν ¹⁾, μὲ ἐξαιρετικὴν ὁλως χαρὰν ἐπανεῦρον ἐν Μετεώροις.

Τὰ κάλλιστα τῶν χειρογράφων εὐρίσκονται ἐν τῷ κυρίως Μετεώρῳ, ἐν τῇ Μ. τῆς *Μεταμορφώσεως*. Ὁ Didron ἀναφέρει (1844) ὑπάρχοντα 372 χειρόγραφα, μέρος ἐξ αὐτῶν, φαίνεται, ἰδὼν, ὁ δὲ Πορφύριος Οὐσπένσκις εὔρε κατὰ τὸ 1859 ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ «ὄχι ὀλιγώτερα τῶν 600 χειρόγραφα». Κατὰ τὴν εἰς Μετέωρα ἀποστολὴν μου κατέγραψα 442· λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν εἰς τὴν Ἑθνικὴν βιβλιοθήκην μετακομισθέντων, ὀλίγα φαίνονται ἀπολεσθέντα, ἀλλὰ τὰ κάλλιστα. Ὀλιγώτερα εἶναι τὰ εἰς τὰς ἄλλας μονάς: εἰς Βαρλαάμ 224, εἰς Ἀγ. Στέφανον 72 ²⁾, εἰς Μ. Ρουσάνου 50, εἰς Ἀγ. Τριάδα 41, μικρὰς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημασίας, πλὴν τῶν ἤδη σημειωθέντων ³⁾.

Θλιβερά εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου ἀναφερομένης ἐμμέτρου χρονογραφίας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μανασσῆ (ΙΓ' αἰῶνος), ἕτερον Ἱστορικὸν ἀπὸ τῆς ὀπτασίας τοῦ Δανιὴλ ἕως τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντωνίου Καρακάλλα. Ἐπίσης δὲν εὔρον καὶ τὸ «*Σύγγραμμα ἱστορικόν*», τὸ περὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, —ὡς καὶ τὸ ἄλλο «*Σύγγραμμα ἱστορικόν*» Περὶ τῆς Σκήτεως τῶν Σταγῶν ⁴⁾.

1) Ἀρ. 216.—Περιοιήσεις, σ. 172 ἐξ., 177 ἐξ., 254.—Περιγραφή καὶ τινα ἀποσπάσματα τῆς Βίβλου, σ. 515—520.—Ἰδιαιτέρως θέλω ἄλλοτε ὁμιλήσει περὶ τοῦ θησαυροῦ τούτου τῶν Μετεώρων.

2) Ὁ Πορφύριος εἰς τὸν Ἀγ. Στέφανον εἶδεν 60 χρῆρφα (ἐνθα ἀν. σ. 131).

3) Εἰς τὴν Μ. τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ εὔρον 8 χρῆρφα ἐκκλησιαστ. περιεχομένου, εἰς δὲ τὸ ἐν κρύπτῃ ὑπογείῳ ἐντὸς τοῦ ναΐσκου σκευοφυλάκιον, ὡς μοὶ ἐγνώρισεν ὁ προηγούμενος τῆς Μ. Βαρλαάμ κ. Ἰάκωβος, ζήλου ἐνθέου ἐμπλεως πρὸς τὰ μετεωριτικὰ κειμήλια πολλαχῶς κατὰ τὴν ἔρευνάν μου συνδραμὼν με, φυλάσσονται περὶ τὰ 20 χρῆρφα, Μηναῖα κατὰ τὸ πλεῖστον.

4) Περιήγησις, σ. 537.—Τὸ ἐν τῶν «Συγγραμμάτων ἱστορικῶν» εἶναι τὸ Ἡπειρωτικὸν Χρονικὸν (Περιήγησις, σ. 537 ἐξ.), ἐκδ.: ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου ἐν περιόδῳ. Ἑλληνομνήμων, ἐν Ἀθήναις 1843, σ. 489-561, — ἐν τοῖς

Λυπηρὰ δὲ διὰ τὴν τέχνην εἶνε ἡ ἀπώλεια δύο ἱστορημένων χειρογράφων,—Πράξεων τῶν Ἀποστόλων τοῦ 1118 καὶ Ψαλτηρίου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ¹⁾. Ἀκόμη δὲ θλιβερώτερα ἡ ἀπώλεια σημαντικοῦ χειρογράφου «εἰς οὐδένα γνωστοῦ» φυλασσομένου ἐν τῷ Μετεώρῳ: Ἡ ἀκεστική ψυχῶν ὑποτύπωσις τῆς ΙΑ' ἐκ, εἰς 8^{ον} μικρὸν ἐπὶ λεπτῆς περγαμηνῆς, ἀνεκδότου συγγραφῆς τοῦ «αἰοιδίμου βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ» ²⁾.

Τὰ χειρόγραφα ταῦτα, ὡς καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια σήμερον δὲν ἤδυνήθηον ν' ἀνεύρω, εἶχεν ἶδει καὶ ἐξετάσει τὸ 1859 ὁ Πορφύριος ἐν Μετεώροις. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πορφυρίου κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπεμπολοῦντο χειρόγραφα ἐκ Μετεώρων. Οὕτως ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων, κατὰ φιλόφρονα ἀνακοίνωσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων αὐτῆς κ. H. Omont ³⁾, ἀπέκτησεν 25 κώδικας «ἐκ Μετεώρου ἀναμφιβόλως προερχομένους». Τὰ βραχέως σήμερον ἐκτιθέμενα δεικνύουσιν, ὅτι μετὰ τὴν συμφώνως

¹⁾ Ἡπειρωτικοῦς τῆς Βόννης, 1849, σ. 209-239, — καὶ ὑπὸ τοῦ Γ. Δεστούνη, ἐν Π/πόλει 1858.—Ἀποσπάσματα δημοσιεύει καὶ ὁ Πορφύριος, ἐνθα ἀν. σ. 422-426. Τὸ χρονον τοῦτο, λέγει ὁ Ρῶσος ἀρχιμανδρίτης, ἐδώρησε μετ' ἄλλων εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην τῆς Π/πόλεως. Φαίνεται ὅτι καὶ ἐκ Μετεώρων συνέλεξεν ὁ Πορφύριος, ὅ,τι: ἡδυνήθη.—Τὸ ἄλλο «Σύγγραμμα ἱστορικόν» εἶναι τὸ περὶ τῆς Σκῆτους Σταγῶν, ἐκδ. ὑπὸ Henzey-Daumet, Macédoine, σ. 441-447 καὶ Πορφυρίου, σ. 408-413. Τὸ Σύγγραμμα τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἐσώζοντο δύο ἀντίγραφα, ἐν εἰς τὸν Ἀγ. Στέφανον, ἕτερον εἰς Βαρλαάμ, συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Σταγῶν τὸν ΙΣ' αἰῶνα, καὶ ἀκριβέστερον τὸ 1527 (Περὶ ἡγήσεως, σ. 427 πρὸ. σ. 248 κλ.). Καὶ τῶν δύο τούτων σπουδαιοτάτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Μετεώρων καὶ καθόλου τῆς Β. Ἑλλάδος κειμένων, οὐδέτερον κατόρθωσα νὰ εὑρῶ.

1) Πράξεις, σ. 172 (Περὶ ἡγήσεως),—Ψαλτήριον, σ. 520. Πρόσθεσε ἀκόμη: Κασσιανοῦ τοῦ μοναχοῦ πρόημα, τῆς Γ' ἐκ. (σ. 172),—Βοτανικήν καὶ ζωολογίαν (σ. 172, 546).

2) Περὶ ἡγήσεως, σ. 172, ἀποσπάσματα ἐν ῥωσ. μεταφρ. σ. 178-181,—μακρὰ περιγραφή, σ. 532-534.—Ὁ Πορφύριος εἰς τὸν κατάλογόν του (ἐπιμετρον, I, σ. 515-547) ἀντιστρεφεί ἢ καὶ περιγράφει καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν Μετεώρων χειρῶν.

3) Ἐν ἐπιστολῇ τῆς 27ης (π.) Ὀκτωβρίου 1909.

πρὸς τὴν ἐντολὴν μου ἐπίσημον καταγραφὴν τῶν μετεω-
ριτικῶν κωδίκων, εἶναι δυνατόν ἤδη καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν
Πολιτείαν νὰ λάβῃ ἀποτελεσματικωτέραν μέριμναν ὑπὲρ
διασώσεως τοῦ ἱστορικοῦ πλούτου τῶν Μετεώρων μονῶν.

Ἐτέρα πολύτιμος ἱστορικὴ πηγὴ εἶναι τὰ ποικίλα ἔγ-
γραφα, — γράμματα, σιγίλλια, σιγιλλιώδη γράμματα, — τὰ
ιδίως ἐν ταῖς Μ. τοῦ Βαρλαάμ καὶ τῆς Μεταμορφώσεως :
πατριαρχικά, ἐπικυρωτικά γράμματα, βεβαιωτικά, πιστω-
τικά γράμματα, ἐπιβεβαιωτήρια, ἀποδεικτικά, ἐκδοτή-
ρια, ἀφιερωτήρια, ὁροθετικά γράμματα, συμφωνητικά,
δωρητήρια, ἐλευθερωτήρια, πωλητικά γράμματα, πωλη-
τήρια, προικοσύμφωνα, ἐξοφλητικά γράμματα, — ἵνα κατὰ
τοὺς παλαιοὺς αὐτῶν ἐν τοῖς ἐγγράφοις τούτους ὅρους δη-
λώσω τὰ ἔτι σωζόμενα ποικιλωτάτου περιεχομένου ἱστο-
ρικά ἔγγραφα.

Ἀπειρα ἰδίως εἶναι τὰ ἔγγραφα τὰ εἰς τὴν μεταγενεστέ-
ραν ἐποχὴν ἀνήκοντα, τὰ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρα-
τίας, ἐν τοῖς ὁποίοις δύνανται νὰ μελετηθῶσιν αἱ ποικί-
λαι σχέσεις τῶν μονῶν πρὸς τὸν κυρίαρχον, πρὸς ἀλλήλας,
αἱ κτηματικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ αὐτῶν σχέσεις ὡς πρὸς τὰ
μετόχιά των καὶ ὡς πρὸς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν κτημά-
των αὐτῶν. Ἀξίαν πολλὴν ἔχουσι τὰ κατὰστυχα, ἐν τοῖς
ὁποίοις καταγράφονται τὰ εἰς τὴν μονὴν ἀνήκοντα ποικίλα
κτηήματα, «τὰ ζῶα, τὰ σιδερικά, ἡ τοῦ μοναστηρίου κα-
τάστασις». Ἐκ τῶν καταστίχων τούτων δυνάμεθα νὰ ἀν-
τλήσωμεν πολύτιμον ὕλικόν ὃχι μόνον διὰ τὴν κοινωνι-
κὴν τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας κατάστασιν, ὡς τιμὰς
πραγμάτων καὶ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ὕλην χρήσιμον εἰς
τὴν ἀποκατάστασιν καὶ συγκριτικὴν ἔρευναν τῆς ἱστορικῆς
γεωγραφίας τῆς Θεσσαλίας. Ὀνοματολογίαν προσέτι ἀξιο-
λογωτάτην θέσεων καὶ χωρίων, πρὸς δὲ καὶ προσώπων καὶ

δὴ γυναικῶν ὀνόματα τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντα, δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν ἐκ τῶν καλῶς ἐν ταῖς Μ. τῶν Μετεώρων ἀπὸ αἰώνων μέχρι σήμερον φυλασσομένων κωδίκων, οὔτινες καλοῦνται *Παρρησίαι*, *Βρεβία* (*brevia*), προσέτι καὶ *Δίπτυχα* τῶν κεκοιμημένων, ὑπενθυμίζοντα τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἐκκλησιαστικούς καταλόγους τοὺς καλουμένους *Δέλτους* καὶ *Δίπτυχα*.

Πολυτιμότεται ὅμως ἱστορικαὶ πηγαὶ εἶναι τὰ παλαιότερα γράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγιστα δυστυχῶς διετηρήθησαν, μάλιστα ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, ὅπου δυνάμεθα νὰ καταλέξωμεν περὶ τὰ δέκα καὶ ἑπτὰ ἀξιολογώτατα.—Τὰ πολυτιμότερα πάντων εἶναι ¹⁾: Ὁ χρυσόβουλλος λόγος τοῦ βασιλέως Συμεὼν (1362, ἰνδ. ιε').—Τὸ ἐκδοτήριον γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀπέλυσεν «ἡ Μαρία βασίλισσα Ἀγγελίνα Δούκαινα Παλαιολογίνα» (1386, ἰνδ. θ').—Ὁ Ὁρισμὸς τῆς βασιλείας τοῦ Καίσαρος Ἀλεξίου Ἀγγέλου» (1388, ἰνδ. ια'), καίσαρος τῆς Μεγαλοβλαχίας ²⁾. Ἀξίον λόγου εἶναι τὸ ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθὲν καὶ ἀντιγραφὲν ἔγγραφο «πρὸς Ἰωάννην Βασίλειον Βοεβόδαν ἡγεμόνα πάσης Μολδοβλαχίας» (βασιλεύσαντα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1634 καὶ 1654), ὅπερ φέρει ὀκτὼ σφραγίδας τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων. Μνημονευτέα ἐπίσης ἐνταῦθα τὰ χρυσόβουλλα, τὸ ἐν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' τοῦ Νεωτέρου τοῦ 1336, τὸ ἕτερον τοῦ Κων/πόλεως Ἀντωνίου τοῦ 1393, τὰ εἰς τὸν Β. τοῖχον τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ ἐπι-

1) Ἐταξινόμησα τὰ σπουδαιότερα γράμματα, ἔχουσι δὲ τὰ ἀναγραφόμενα τοὺς ἀρ. 17, 18, 16.

2) Τὸν Συμεὼν Οὐρεσην διεδέχθη τὸ 1371 εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγαλοβλαχίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννης «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ», ὅστις ὅμως, τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασθεὶς, κατέλιπε τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸν Ἀλέξιον τὸν Ἀγγελον, τὸν ὁποῖον ἐπωνόμασε «καίσαρα τῆς Μεγαλοβλαχίας».—Περὶ τῶν γνωστῶν ἐγγράφων βλ. P. Marc, Plan eines Corpus der griech. Urkunden, σ. 41-42. Συμπληρώματα, αὐτ. σ. 112. Περὶ Σταγῶν, σ. 43.

σκοπικοῦ ναοῦ ἀντιγεγραμμένα, — παράδειγμα δεύτερον κατὰ τὴν σημασίαν, μετὰ τὰ περίφημα τέσσαρα χρυσόβουλλα τοῦ ἐν Μυστρᾷ Ἀφεντικοῦ (τῶν ἐτῶν 1314, 1319, 1320, 1322), πάλιν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου (τὸ ἐν τοῦ Μιχαήλ), καὶ τεκμήριον τῆς τιμῆς καὶ τῆς μερίμνης πρὸς διαίωνισιν καὶ πίστῳσιν τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν γενναιοδωρίας καὶ φιλοτιμίας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ε.

ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ

Εἰς τὴν κεφαλαιώδη ταύτην ἀναγραφὴν τῆς ἐν ταῖς Μ. τῶν Μετεώρων σωζομένης ἱστορικῆς μάλιστα δὲ τεχνικῆς ὕλης, ὡς ἐν μικρογραφικῷ ἀλλὰ πλήρει πίνακι πᾶν τὸ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἀναφερόμενον πεδῖον περιλαμβάνουσιν, ἐπροσπάθησα κυρίως νὰ καθορίσω τὴν φύσιν τοῦ ἐρευνημένου ὕλικου, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης θέσιν τῶν μνημείων, τῶν πλείστων χρονολογημένων, ἐξ οὗ καὶ ἰδιάζουσιν προσλαμβάνουσι σπουδαιότητα.. Ἡ προσωρινὴ αὕτη ἔκθεσις τῆς κατὰ τὴν ἀποστολὴν μου γενομένης ἐργασίας παρέχει συγχρόνως τὸ συνοπτικὸν διάγραμμα ἐρεύνης μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς τῶν καθ' ἕκαστα θεμάτων, τὰ ὅποια σήμερον ἀπλῶς ἔθιξα καὶ ἐπροσπάθησα νὰ καθορίσω, ἐρεύνης ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς περὶ τῶν ἐν Μετεώροις μονῶν.

Ἀναγκαῖον δὲν εἶναι ἤδη ἐπανερχόμενος εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μνημεῖα, νὰ καταλέξω τὴν περὶ αὐτὰ ἐργασίαν μου. Πάντα τὰ μνημεῖα ἔχω καταλεπτῶς καταγράψει καὶ τεχνικῶς ἐξερευνήσει, πρὸς μέλλουσαν δ' ἔκδοσιν καὶ ἐρευναν περὶ αὐτῶν ἔχω καταρτίσει πλουσίαν φωτογραφικὴν

συλλογὴν τῶν καλλίστων παντὸς εἵδους μνημείων, ἀκόμη καὶ χειρογράφων καὶ ἐγγράφων. Ἡ περὶ τὰ χειρόγραφα μόνον ἀσχολία μου περιωρίσθη, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συναδέλφου μου κ. Βολίδου, εἰς ἐπίτομον αὐτῶν ἀναγραφὴν, ὅπως ἡ Πολιτεία γνωρίζῃ τί κέκτηται, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἀνθολόγησιν τῶν σπουδαιωτάτων, ὡς ἐξέθηκα ἤδη, τῆς ἐν αὐτοῖς περιεχομένης ἱστορικῆς ὕλης. Ἡ κυρία ὁμως, ἡ εἰδικὴ ἀσχολία μου ἐτράπη περὶ τὴν ἔρευναν τῆς τεχνικῆς ὕλης, ἔρευναν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πλήρη, δύναμαι νὰ εἶπω.

Πλὴν τῶν ἱστορικῶν σημειωμάτων, τῶν ὑπογραμμάτων (subscriptions), τὰ ὁποῖα ἀντέγραψα ἐκ τῶν χειρογράφων, καὶ τῶν εἰδήσεων τῶν ἱστορικῶν, τὰς ὁποίας ἠνθολόγησα, ἐφωτογράφησα καὶ ἀντέγραψα, πλὴν ἄλλων τινῶν ἀγνώστων, καίτοι ἐκδεδομένα, τὰ σπουδαιότατα ἐγγράφα τὰ ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως. Ἐκ δὲ τῶν χειρογράφων ἐσταχυολόγησα ἰδίως λαογραφικὴν ὕλην παντοίαν, καὶ δὴ ἐκ τῶν Διπτύχων ὀνοματολογίαν προσώπων καὶ δὴ γυναικῶν, τὴν ὁποίαν θέλω ἐκδίδει εἰς τὸ Δελτίον τῆς ἡμετέρας Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Μακρότερον δ' ἠρεύνησα κώδικάς τινας ἐπισημοτέρους, ὡς τὴν περίφημον Παλαιὰν τῶν Ἐξαπλῶν τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ τὴν ἐν Μυζηθρᾷ γραφεῖσαν βίβλον τῆς Μ. τοῦ Ῥουσάνου, καὶ ἄλλους. Πλὴν δ' ἄλλων μικροτέρων ἀποσπασμάτων, — ἐκ δύο βίων δημωδῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διάλογον τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ ἀγγέλου, — εἶχον τὴν τύχην ν' ἀνεύρω τὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν πρωτότυπον βίον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐν Μετεώροις εὑρεσιν προέβλεπεν ὁ κ. Σπ. Λάμπρος, καὶ τὸν ὁποῖον ἀντέγραψα πρὸς ἔκδοσιν. Προσέτι ἀντέγραψα ὁλόκληρον «Χρονογραφικὸν ἐν συντομίᾳ», ἀρκοῦντως μακρόν, ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Κων/πόλεως μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Κύπρου (1571), μέχρις αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ

γράψαντος (1581), τὸ ὅποῖον θέλω ἐκδώσει ἐρευνῶν συγχρόνως τὴν γενετικὴν σχέσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οὕτω ἐνδιαφερούσης δημῶδους χρονογραφίας τῶν Βυζαντινῶν.

Καὶ ἡ μὲν ἱστορικὴ ὕλη τῶν Μετεώρων, ἡ σπουδαιότερα, ἐγένετο ἀπὸ πολλοῦ γνωστὴ διὰ τῶν δημοσιεύσεων τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν, καὶ δὴ τῶν Heuzey, Λάμπρου, Οὐσπένσκη. Αἱ παντοῖαι ὅμως εἰδήσεις, αἱ ἱστορικαὶ καὶ τεχνικαί, εἴτε ἄμεσοι ἱστορικαὶ πηγαὶ ἐπὶ ἔργων τέχνης, ὡς αἱ ἐπιγραφαί, εἴτε ἔμμεσοι ἐκ τῆς μελέτης τῆς τέχνης πηγάζουσαι, παρέμειναν ἕως σήμερον ἐντελῶς ἄγνωστοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροσπάθησα νὰ ἐξαντλήσω ἐν τῇ ἐρεύνῃ μου τὴν τεχνικὴν ὕλην τὴν ἐν ταῖς Μετεώροις μοναῖς. Ἡ τεχνικὴ μου αὕτη ἔρευνα ὑπῆρξε συγκριτικὴ καὶ συμπληρωτικὴ τῶν ἐν ἄλλοις κέντροις τῆς βυζαντινακῆς τέχνης ἐξερευνηθέντων. Λεπτομερέστερον δ' ἠρεύνησα μνημεῖα σπανιώτερα, οἷα τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ χειμῆλια. Πλουσίαν δὲ συλλογὴν κατήρτισα ἀπεικονίσεων ἱστορημένων ἀρκτικῶν γραμμμάτων, τὴν ὁποίαν θέλω ἐκδώσει μετὰ μελέτης περὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ οὕτως ἀνθηροῦ τούτου κλάδου τῆς βυζαντινῆς μικρογραφίας, —προσέτι δὲ καὶ φωτογραφικὴν συλλογὴν, ἐν πολλοῖς ἀνέφικτον πλέον, διότι ἐπωφελοῦμένη τῶν ὑψηλῶν διὰ τὰς ἐργασίας ἱκριωμάτων,—τοιχογραφιῶν, αἵτινες, ὡς ἔδειξα ἤδη σώζονται ὡς ἡ ἀρίστη συμπλήρωσις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Μυστρᾶ καὶ Γερακίου, ὡς ἡ τελειοτάτη ἐρμηνεία τῆς ὀρθοδόξου εἰκονογραφικῆς ἐποποιίας.

Εἰς τὴν συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν, καλῶς ὅπως δὴ ποτε σωζομένων, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐκ τῆς ὑγρασίας φθορά, οὕτω σημαντικῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, περιστράφη τὸ σπουδαιότερον μέρος τῶν ἐργα-

σιών, αἵτινες μοι ἀνετέθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου καὶ ἐγένοντο διὰ δαπάνης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Αἱ ἐργασίαι συνίσταντο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς στέγης, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν στερέωσιν τῶν ἐκ τῆς ὕγρασίας ἀποτριβομένων τοιχογραφιῶν. Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἠκολούθησα τὸ ἐν Μυστρᾷ σύστημα τῆς περιστεφανώσεως τῶν τοιχογραφιῶν διὰ ταινίας τσιμέντου ὥσει πλασίου. Εἰς τὰς περὶ τῶν ἐν Μυστρᾷ ἐργασιῶν ἐκθέσεις μου ἐξέθηκα μακρότερον τὴν αἰτίαν τῆς ἐκ τῆς ὕγρασίας φθορᾶς τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τὸν τρόπον τῆς τοιαύτης συντηρήσεως αὐτῶν¹). Τοιαύτη ἐργασία ἐξετελέσθη εἰς πάντας τοὺς μετεωριτικούς ναοὺς.

Ὁ ἀσφαλέστερος ὁμῶς τρόπος τῆς συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν εἶναι ὁ καὶ τοὺς ναοὺς συντηρῶν διὰ τῆς ἀνακαίνισεως καὶ ἐξασφαλίσεως τῆς στέγης. Ἐργασίαν περισσοτέραν ἐνήργησα εἰς τὴν Μ. τοῦ Βαρλαάμ. Εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγ. Πάντων προέβην καὶ εἰς ἐργασίαν ἀναστηλώσεως, ἥτοι εἰς ἐπαναφορὰν τῆς ἀρχαϊκῆς μορφῆς, καὶ εἰς τὴν στέγασιν τῶν τμημάτων τοῦ ναοῦ τῶν συμπληρωτικῶν τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ. Ἡ στέγασις τῶν τμημάτων τούτων εἶναι χθαμαλωτέρα τῆς ἄλλης στέγης, ὥστε καὶ ἐξωτερικῶς νὰ γίνεται αἰσθητὸν τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ, — ὁ σταυρός.²). Κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους μεταγενεστέρας στεγάσεις βάνανυσα προσκτίσματα εἶχον ἀλλοιώσει, ἐκ τῆς δυσκολίας τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ἀρχικοῦ σχήματος, τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ἦδη καθρέθησαν τὰ μεταγενέστερα προσκτίσματα, καὶ ἀπεδόθη οὕτως εἰς τὸν ναόν, ἄξιον ἀρχιτεκτονικοῦ λόγου,

1) Ἐργασίαι εἰς Μυστρᾷν τῶν ἐτῶν 1906, 1907, 1908. (Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ., ἐν Ἀθήναις 1907 σ. 169 ἐξ., 1908 σ. 129 ἐξ., 1909 σ. 118 ἐξ.).

2) Αἱ κύριαί γραμμαὶ τῆς ἐσωτερικῆς οἰκοδομῆς διαγράφονται καὶ ἐξωτερικῶς· πρὸς Diehl, Manuel, σ. 411, 419.

ἡ ἀρχαϊκὴ μορφή. Ἐπίσης ἀνεκαινίσθη ἡ ἀπὸ τῆς κτίσεως παραμεληθεῖσα ἀμφικλινὴς στέγη τοῦ ἀπλοῦ ἀρχιτεκτονικῶς παρεκκλησίου τῶν *Τριῶν Ἱεραρχῶν*.

Καὶ εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως διπλαῖ καὶ τριπλαῖ πολλαχοῦ στρώσεις πλακῶν καὶ κεράμων εἶχον ἀλλοιώσει ἐντελῶς τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ. Αἱ ἐργασίαι αὗται τῆς κατὰ τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀσφαλοῦς ἀνακαινίσεως τῆς στέγης τῶν δύο ναῶν τοῦ *Βασιλάμ* καὶ τοῦ ναοῦ τῆς *Μεταμορφώσεως* ἦσαν αἱ δαπανηρότεραι, διότι καὶ οἱ ναοὶ εἶναι οἱ ἀξιολογώτεροι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τρεῖς ἄλλους ναοὺς, μικροτέρους, καὶ τούτους ὅμως παρέχοντας ἐνδιαφέρον ἀρχιτεκτονικόν, εἰς τὸν ναὸν τῆς *Μ. τῆς Ἀγίας Τριάδος*, εἰς τὸν ναῖσκον τῆς *Μ. τοῦ Ρουσάνου*, καὶ εἰς τὸν παλαιότατον τῶν σωζομένων ἐν Μετεώροις, τὸν ναῖσκον τῆς *Υπαπαντῆς*, ἐγένετο ἐργασία ὅχι μόνον ἀσφαλοῦς τῆς στέγης ἀνακαινίσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ὄψιν αὐτῆς.

Εἰς τὸν ναὸν μάλιστα τῆς μονῆς τῆς *Υπαπαντῆς* ἡ ἐργασία αὕτη ἦτο ἐπιπονωτέρα. Ἡ μονὴ αὕτη κεῖται μακρότερον τῆς περιοχῆς τῶν ἄλλων, τῆς ὀριζομένης διὰ τῶν δύο ἀκροτάτων μονῶν, τῆς *Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου* καὶ τῆς *Μ. τῆς Μεταμορφώσεως*, εἰς φάραγγα ἀγρίας μεγαλοπρεπείας, ἔχουσα ἀπέναντι τὰ *Καμβούνια*. Ἀνηγέρθη δ' ἐν μεγάλῳ σπηλαίῳ φυσικῶ βράχου τὰ μάλιστα ἀποκρήμνου, ὅλως δ' ἐγκαταλελειμμένος, κατηρειποῦτο καθ' ἡμέραν. Καὶ ἡ κλιμαξ ἡ ἀρθρωτὴ ἦτο σεσαθρωμένη, μόλις ὅμως ἀνέβην καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἶδον τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὰς τοιχογραφίας, τὰς παλαιότερας τῶν ἐν Μετεώροις, ἡσθάνθησαν σφοδρὰν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς διασώσεως τοῦ μικροῦ, τοῦ ἐν παντελεῖ ἐρημία κειμένου ἀλλὰ πολυτιμοτάτου ἱστορικοῦ μνημείου τούτου. Πλὴν τῆς στεγάζσεως τοῦ ναΐσκου καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν αὐτοῦ

ἀνεκαινίσαμεν καὶ τὴν σεσαθρωμένην ὑψηλοτάτην ἀρθρω-
τὴν κλίμακα. ¹⁾).

Ὁ ἐν μέσῳ ἐρήμου μεγαλείου ἀπομεμονωμένος καὶ λη-
σμονημένος ναῖσκος καὶ μονύδριον τοῦτο εἶναι ἐν τῶν πο-
λυτιμοτάτων λειψάνων τοῦ προγονικοῦ βίου, διατηρῶν
τὴν παλαιοτάτην ἀρχιτεκτονικὴν, μάλιστα δὲ τὴν παλαιο-
τάτην ζωγραφίαν, τέχνης χωρικῆς, τοῦ πρωτοπαγοῦς με-
τεωρικοῦ μοναχικοῦ συνοικισμού. Ἡ σπουδαία κτιτορικὴ
ἐπιγραφὴ, ἡ κτιτορικὴ τοιχογραφία τοῦ ἱερομονάχου Νεί-
λου,—ἐν δὲ τῇ ἐρειπουμένη καθ' ἡμέραν μονῇ αὐτὰ τὰ
κελλία τῶν μοναχῶν, ἐν τῇ ἐρειπώσει των διατηροῦντα
ἀκόμη τὰ παλαιὰ ἐν τοῖς τοίχοις ἐρμάρια, τὰς εἰς τὸν
τοῖχον προσεπικτισμένας ἐστίαις, ὁποίας καὶ ἐν τοῖς οἰκή-
μασι τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου εὐρίσκομεν, ἀκόμη καὶ
κιβώτια σκοληκόβρωτα, τὴν φάτνωσιν τὴν πολυποίκιλον
τῆς ὀροφῆς,—διέσωσαν ἔχνη ἀρκοῦντα, ὥστε τοῦ ἐρευνητοῦ
ἡ ἱστορικὴ φαντασία ν' ἀναπλάσῃ τὴν εἰκόνα ὄχι μόνον
τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ μοναχικοῦ
βίου, τοῦ οὕτω παραδόξου ἀναπτυχθέντος ἐπὶ τῶν ἀπρο-
σπελάστων καὶ ἐρήμων ἐκείνων βράχων. Τίς ἐπισκέπτης,
τίς ἐρευνητὴς ἀκόμη θὰ παραπλανήσῃ τὸ βῆμά του εἰς
τὸν μεμακρυσμένον, τὸν λησμονημένον ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἐκεῖ-
νον βράχον; Ἀλλ' ἠθέλησα νὰ διασωθῇ καὶ τὸ σπουδαιό-
τατον μνημεῖον τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμού τῶν Μετεώ-
ρων καὶ συγχρόνως τὸ μόνον ἀπτόν τεκμήριον τοῦ ἐν τῇ
Θεσσαλίᾳ ἐλληνοσερβικοῦ κράτους καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ βα-
σιλέως κῦρ Συμεὼν τοῦ Παλαιολόγου καὶ αὐτοκράτορος
Ῥωμαίων, Σερβίας καὶ Ῥωμανίας τοῦ Οὐρέση.

1) Ἡ κλίμαξ ἔχει ὕψος 18,80,—τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ ἕως τὴν
κοιλιάδα φθάνει ἕως 30 μ.—τὸ σπῆλαιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ναός, ἔχει ὕψος 5,80
μῆκος 33,50, βάθος 12,70. Παρέθηκα τὰ μέτρα πρὸς κατ' ἀναλογίαν ἀντίλη-
ψιν τοῦ μετεώρου ἀληθῶς συνοικισμού.

Τεθλιμμένος ἀνεχώρησα ἐκ Μετεώρων, διότι δὲν ἠδυνή-
θην νὰ πράξω τι πρὸς διάσωσιν τοῦ ναοῦ τῆς Μ. τοῦ Ἀγ.
Νικολάου τοῦ Ἀναπανυσᾶ, τὸν ὁποῖον ὁμῶς κατῴρθωσα
νὰ μελετήσω. Ἀλλ' εἰς τὴν παρακειμένην πέτρῳ τῆς Ἀγ.
Μονῆς, τῆς ὁποίας ἄγνωστοι οἱ κτίτορες, ἄγνωϖ τί
διεσώθη, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνέλθω, καίτοι πανταχόθεν ἐκ
τῶν περὶ αὐτὴν βράχων κατοπτεύσας τὸ μονύδριον. Ἄλλο
δ' ἔργον, τὸ ὁποῖον μὲ πόθον θέλω ἐπιδιώξει, εἶναι ἡ ἐκ τῶν
ὕγρων καὶ ἀνηλίων σκευοφυλακίων διαφύλαξις καὶ ταξι-
νόμησις τῶν προχείρως ἤδη ταξινομηθέντων χειμηλίων καὶ
ιερῶν σκευῶν, — πρόσθεσε καὶ χειρογράφων, τὰ ὁποῖα κυ-
ρίως διαβιβρώσκονται ἐκ τῆς ὑγρασίας. Τὰ χειμήλια, αἱ
εἰκόνες, τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ἄλλα λείψανα τοῦ μοναστικοῦ
βίου δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἄξια θέας μικρὰ μουσεῖα ἐν
ἐκάστη μονῇ, ἡ καὶ ἐν ἀρχοῦντως μέγα κοινόν τῶν Μετεώ-
ρων μουσεῖον, τὸ ὁποῖον, μετὰ τῶν σωζομένων ἐπὶ τό-
που μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας, θέλει περισώζει εἰ-
κόνα πλήρη τῶν μεγάλων παλαιῶν ἐκείνων μοναστικῶν
καὶ ἀστικῶν κέντρων γραμμάτων καὶ τέχνης, καὶ παρέ-
χει, ὥς ἐκ τῆς προσωρινῆς μου ταύτης ἐκθέσεως ἐμφαίνε-
ται, ἀληθῆ μικρογραφίαν τῆς ὅλης βυζαντιακῆς τέχνης.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΠΥΛΩΙ ΤΗΙ ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗΙ

Τὴν ἐν Πύλῳ τῆς Μεσσηνίας ἀνασκαφὴν διέταξε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐπειδὴ ὁ στρατιωτικὸς ἱατρὸς κ. Θ. Κρασάνος ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸ τὴν αὐτόθι ἀνεύρεσιν ἀρχαίου τάφου, ὃν ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὡς μυκηναϊκόν. Ὁ τάφος οὗτος κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου ἀνήκοντος εἰς τὰ ἔσχατα κράσπεδα τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς πυλιακῆς πεδιάδος ὑψωμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν σημερινὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας καὶ ἰδίως εἰς τὸν δῆμον Πλαταμῶδους, οὗ ἡ πρωτεύουσα Γαργαλιάνοι κεῖται κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀγίου Ἡλίας, τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῶν ὑψωμάτων τούτων ¹⁾. Ἡ ἐπαρχία Τριφυλίας χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Πυλίας διὰ μικροῦ ποταμοῦ λεγομένου Βέργα ²⁾, ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἡ γέφυρα τοῦ Ῥωμανοῦ, σημειουμένη ἐν τῷ μεγάλῳ χάρτῃ τῆς Πελοποννήσου τῷ ἐκπονηθέντι ἀπὸ τῆς *Expédition scientifique de Morée* (pont de Romanou), ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ *General-Karte des Königreichs Griechenland*... vom K.

1) Τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν Ἅγιος Ἡλίας φέρει ὡσαύτως καὶ τὸ κατὰ τὸ βόρειον πλεῦρον τοῦ ὄρους τοῦ Βοΐδοκοιλιᾶς κείμενον μικρὸν βραχώδες ὑψωμα.

2) Τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰς ὀλίγους μόνον εἶνε γνωστόν, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἐπιχωρίων οὐδὲν ἴδιον ὄνομα αὐτοῦ γινώσκουσι. Ὁ Γ. Α. Παπανδρέου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γραφείᾳ *Μονογραφίᾳ περὶ τῶν κατὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον* (ἐν τῇ περιοδικῇ Ἑρμῇ II 1901 σελ. 206) ἀποκαλεῖ αὐτὸν ποταμὸν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὄνομα ἀσθαιρέτως, ὡς φαίνεται, ἀπονεμηθὲν ὑπὸ τινος τῶν ἐπιχωρίων, διότι ἐγὼ παρ' οὐδενὸς ἤκουσα αὐτό, καίπερ πολλοὺς ἐρωτήσας. Τὸ ὄνομα *Nérolangada*, ἥτοι *νερολαγκάδα*, ὅπερ ἀποδίδει εἰς τὸν ποταμὸν τούτον ὁ Bory de Saint Vincent (*Expéd. scient. d. Morée. Relation* σελ. 175) εἶνε κοινὸν πάσης ὑδροφόρου χαράδρας, κατὰ παρεξήγησιν δὲ βεβαίως ἐνομήσθη ὅτι εἶνε προσηγορία τοῦ ποταμοῦ τούτου.

K. Militär - geographischen Institute in Wien 1885
 ὡς καὶ ἐν τῇ ἐλληνικῇ μεταφράσει τούτου τῇ ὑπὸ τοῦ
 συνταγματάρχου Ἰφικράτους Κοκκίδου ἐκπονηθείσῃ. Διὰ
 τῆς γεφύρας τοῦ Ῥωμανοῦ διέρχεται ἡ παλαιὰ βατὴ ὁδὸς
 ἐκ Πύλου εἰς Γαργαλιάνους, σημειούμενη καὶ αὕτῃ ἐν τοῖς
 προειρημένοις χάρταις, ἐνῶ ἡ νέα ἀμαξιτὴ ὁδὸς κάμπτε-
 ται πρὸ τῆς γεφύρας ἀνατολικῶς καὶ διερχομένη πρὸς ἀνα-
 τολὰς τοῦ ὄρους τοῦ Ἀγίου Ἡλίας ἄγει πρῶτον εἰς Λιγού-
 δισταν καὶ ἔπειτα εἰς Γαργαλιάνους. Ὁ λόφος, ἐφ' οὗ εὐ-
 ρέθη ὁ μυκηναϊκὸς τάφος, κεῖται μόλις 8 περίπου λεπτά
 τῆς ὥρας βορειότερον τῆς γεφύρας τοῦ Ῥωμανοῦ, ἡ δὲ
 προειρημένη βατὴ ὁδὸς εἰς Γαργαλιάνους διέρχεται ὑπ' αὐ-
 τοῦς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ καὶ ἔπειτα διὰ τῆς μόλις 200
 περίπου μέτρα ἀπεχούσης πρὸς δυσμὰς χαράδρας τῆς λε-
 γομένης *Τσακαλόρρευμα*, ἥτις ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν
 τῆς Βέργας. Τὸ χωρίον Ῥωμανοῦ κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστε-
 ρᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τῆς Βέργας ἀπέχει $\frac{1}{4}$ περίπου
 τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ τάφου, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ
 τῆς δεξιᾶς ὄχθης κείμενον χωρίον Τραγάνες μόλις 10 λε-
 πτὰ βορειανατολικῶς τοῦ τάφου ¹⁾. ἡ ἀρχαία Πύλος, ἥτοι
 τὸ Κορυφάσιον, ἀπέχει ὀλίγον τι πλέον τῆς μιᾶς ὥρας
 πορείας, ἥτοι περίπου 6-7 χιλιόμετρα.

Τὸ ὕψος τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ τάφος, ὑπὲρ τὴν παραλια-
 κήν πεδιάδα εἶνε μεγαλύτερον τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τίρυν-
 θος, ἡ δὲ ἔκτασις περίπου ἴση πρὸς αὐτήν. Ἐξ ἀνατολῶν
 καὶ ἐκ δυσμῶν ὑπάρχουσι χαράδραι ἱκανῶς βαθεῖαι καὶ

1). Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα δὲν σημειοῦνται ἐν τοῖς προειρημένοις χάρ-
 ταις, τὸ δὲ ἐν τῷ Γαλλικῷ χάρτι σημειούμενον *Χασάναγα* (*Hassanaga*), μὴ
 ὑπάρχον σήμερον, φαίνεται ὅτι εἶνε αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ σήμερον λέγεται Τραγά-
 νες. Τὸ χωρίον Ὀσμάναγα, σημειούμενον ἐν τοῖς χάρταις, ἀπέχει τοῦ τάφου
 περίπου 20 λεπτά τῆς ὥρας νοτιανατολικῶς. Ὁ ὑπὸ τοῦ Κοκκίδου μεταπεφρα-
 σμένος χάρτης ἀπονέμει κατὰ παραδρομὴν τὸ ὄνομα Ὀσμάναγα προσέτι καὶ
 εἰς τὸ νοτιότερον καὶ πλησιέστατον τοῦ ἔλους τοῦ Ἰχθυοτροφείου κείμενον
 Πετροχώρι.

μετὰ ἀποτόμως κατερχομένων ὀχθῶν, πρὸς βορρᾶν δὲ συνέχεται ὁ λόφος μετὰ τῶν παρὰ τὸ χωρίον Τραγάνες ὑψωμάτων διὰ τινος οἴουσι ἰσθμοῦ, μικρὸν ἔχοντος πλάτος. Ὅθεν καὶ λόγῳ ἐκτάσεως καὶ λόγῳ φυσικῆς ὀχυρότητος ὁ λόφος οὗτος ἦτο λίαν ἐπιτήδειος πρὸς ἱδρυσιν ἀκροπόλεως ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν κλιτὺν αὐτοῦ σώζονται εἰσέτι εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν λείψανα τείχους παλαιοῦ κατεσκευασμένου ἐξ ἐπιχωρίου ψαμμίτου λίθου, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν λίθων τοῦ τείχους τούτου ἀφῆρέθησαν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν παρακειμένων ἐπαύλεων τοῦ Ἀντωναρπούλου καὶ τοῦ Κοκέθῃ, ὥστε ἐκ τῶν νῦν φαινομένων ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους λειψάνων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συμπεράνη τις οὔτε εἰς τίνας χρόνους ἀνήκει τὸ τεῖχος τοῦτο, οὔτε πρὸς τίνα σκοπὸν ἐκτίσθη· ἴσως ὅμως ἐὰν ἀποκαλυφθῇ κάλλιον δι' ἀνασκαφῆς, μέλλει νὰ φανῇ τοῦτο ἀσφαλῶς¹⁾. Καὶ νῦν ὅμως ἐπειδὴ οὔτε πύργοι φαίνονται, οὔτε τὸ πάχος φαίνεται ὅτι ἦτο μέγα, νομίζω ὅτι μᾶλλον ὡς ἀνάλημμα ἢ ὡς ὀχυρώματικόν τεῖχος πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ. Ὅστρακα προϊστορικὰ εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου παρὰ τὸν τάφον ἱκανά, ἀλλ' ὅχι πολλά, ὡς ἐν προϊστορικῷ συνοικισμῷ, τοίχων δὲ ἄλλα λείψανα ἐλλείπουσιν ὁλοσχερῶς. Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸς βορρᾶν ὑψωμάτων εἰς ὅχι μικρὰν ἔκτασιν οὐδὲν ἔχνος ἀρχαίου συνοικισμοῦ φαίνεται, οὐδὲ ὅστρακα ἀγγείων ἢ ἄλλο τι λείψανον ἀρχαίων οἰκήσεων οὐδαμοῦ²⁾. Ἐπειδὴ

1). Πρὸς εὐχολον ἀνεύρεσιν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ τάφος, ὑπὸ τῶν τυχόν θελησόντων νὰ ἴδωσιν αὐτὸν σημειῶ ὅτι ἡ ἔπαυλις τοῦ Ἀντωναρπούλου εἶνε ἐκκοδομημένη ἐν τῇ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν πλευρὸν τοῦ λόφου μικρᾷ χαράδρᾳ, ἡ δὲ εἰς Γαργαλιάνους βατὴ ὁδὸς διερχομένη πρῶτον διὰ τοῦ **χανίου** τοῦ Κοκέθῃ ἀγεῖ **κατ'** εὐθείαν πρὸς τὸν λόφον καμπτομένη πρὸς ἀριστερὰν ὑπὸ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ. Ἡ ἔπαυλις τοῦ Κοκέθῃ κεῖται ὀλίγον δυτικώτερον παρὰ τὴν δεξιάν ὀχθὴν τοῦ ποταμοῦ τῆς Βέργας.

2). Μόνον νοτιανατολικῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ χωρίου Ὁσμάναγα παρὰ τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου εὐρίσκονται πολλὰ τεμάχια κεράμων,

ὁ λόφος συνίσταται ἐκ ψαθυροῦ ψαμμίτου καὶ μάργης καὶ ὀλίγου κροκαλοπαγοῦς λίθου ὅχι πολὺ συμπαγοῦς, εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἀποκοπῇ ἐκ τῶν κλιτύων αὐτοῦ ἱκανὰ τεμάχια, ἀλλ' ὅμως δὲν πιστεύω ὅτι αἱ καταπτώσεις αὐτὰ δύνανται νὰ ὑποτεθῶσι τοσαῦται, ὥστε νὰ ἐξαφανίσωσι τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων οἰκημάτων, ἂν πράγματι ὑπῆρχον αὐτόθι. Διὰ ταῦτα ἂν καὶ ὁ τόπος εἶνε ἐπιτήδειος πρὸς ἱδρυσιν προϊστορικοῦ συνοικισμού, δὲν πιστεύω ὅτι ὑπῆρξεν αὐτόθι προϊστορικὴ ἀκρόπολις ἢ ἄλλος συνοικισμός, φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχε μόνον περιοχὴ τάφων περιβαλλομένη ὑπὸ ἀναλήμματος.

Ὁ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφεὶς τάφος κεῖται ἐπ' αὐτῆς τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὀλίγα δὲ βήματα νοτιανατολικώτερον ὑπάρχει καὶ ἕτερος τάφος συγκεχωσμένος, ἀμφοτέροι δὲ εὐρέθησαν πρὸ δεκαετίας κατὰ τὴν ἐμφύτευσιν τῶν νῦν κατεχουσῶν τὸν λόφον ἀμπέλων, λέγεται δὲ ὅτι εὐρέθησαν τότε πολύτιμοι ἀρχαιότητες καὶ ἰδίως χρυσῇ προσωπῇ διαμοιρασθεῖσα εἰς τεμάχια ὑπὸ τῶν ἀνευρόντων, ἀλλ' ἡ φήμη αὕτη δὲν εἶνε ἀσφαλὴς καὶ ἄλλος ἄλλα λέγει. Κατ' ἀξιοπίστους εἰδήσεις εἶχε φανῇ αὐτόθι καὶ ὁπῇ τις μικρὰ λίαν βαθεῖα, συγχωσθεῖσα κατόπιν, ἥτις ἐνδέχεται νὰ ἦγεν εἰς προϊστορικὸν θολωτὸν τάφον, ἀλλ' ἴσως καὶ εἰς φρέαρ ἢ ἄλλο κοίλωμα. Δυστυχῶς μὴ λαβὼν τὰ πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ιδιοκτητῶν τῶν ἀμπέλων ἀπαιτούμενα χρήματα, ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῶ εἰς μόνον τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου προϊστορικοῦ τάφου, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπεκτείνω τὴν ἀνασκαφὴν εἰς τὰ πέριξ. Ἄπαντα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς εὐρήματα κατετέθησαν ἐν τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ μουσεῖῳ.

ἄλλ' αὗται φαίνονται χρόνων νεωτέρων ἢ τὸ πολὺ βυζαντινῶν. Ἰσως αὐτόθι ὑπῆρχε τὸ ἐν τῷ Γαλλικῷ χάρτῃ τῆς Πελοποννήσου σημειούμενον χωρίον Χασάναγα, ἂν τοῦτο δὲν εἶνε παλαιότερα ὀνομασία τῶν νῦν λεγομένων Τραγανῶν.

Ὁ τάφος εἶνε ἐσκαμμένος ἐν τῇ γῇ καθέτως, ὡς οἱ βασιλικοὶ τάφοι τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, περιβάλλεται δὲ ἐκατέρωθεν κατὰ τὰς δύο μακρὰς αὐτοῦ πλευρὰς διὰ τοίχων ἐκτισμένων ἰσοδομικῶς διὰ τετραπλευρῶν πωρίνων πλινθίδων, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ τούτων ἐπικάθηνται μεγάλαι ἀκατέργαστοι πλάκες ἐπιστεγάζουσαι τὸν τάφον καὶ ὑπεράνω τῶν πλακῶν τούτων ὑπάρχουσι μικροὶ ἀργοὶ λίθοι πληροῦντες τὸ ὄρυγμα εἰς βάθος περίπου 1 μέτρου. Ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτοῦ ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι μικροὶ ἀργοὶ λίθοι ἐν σωρῷ, οἵτινες ἴσως ἦσαν τεθειμένοι ὡς σῆμα ἢ τύμβος, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῇ θέσει τοῦ ἐτέρου εὐρεθέντος καὶ συγκεχωσμένου νῦν τάφου ὑπάρχει ἕτερος σωρὸς τοιούτων λίθων. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ σήμερον ὁ λόφος οὗτος λέγεται *Βιγλίτσα*, καὶ καθ' ὃ ὑπερκαίμενος τῆς πεδιάδος, εἶνε καταλληλότητος πρὸς ἐπισκόπῃσιν αὐτῆς, δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχωσι τεθῇ οἱ δύο οὗτοι σωροὶ τῶν ἀργῶν λίθων ἐν νεωτέροις χρόνοις, ἵνα χρησιμεύσιν ὡς βίγλαι, ἥτοι σκοπιαί. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν τοίχων τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ τάφου δὲν εἶνε κανονικὸς ἰσοδομικός, διότι τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν λίθων αὐτῶν εἶνε λίαν διάφορον, ὥστε ἐνῶ εἷς ἔξω τοῦ τάφου νῦν εὕρισκόμενος ἔχει μῆκος 1,70, ἄλλοι ἔχουσιν 1,20, ἄλλοι 1,12 καὶ ἄλλοι μόνον 0,65, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ὕψος τοῦ μὲν ἀνωτάτου δόμου εἶνε μόνον 0,22 τῶν δὲ ἄλλων συνήθως 0,40 ἕως 0,42, δὲν εἶνε δὲ οὐδ' ἀπανταχοῦ ὀριζόντιοι οἱ δόμοι. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀρμογαὶ τῶν ὑπερκαίμενων λίθων δὲν ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὸ μέσον τῶν ὑποκαίμενων, ἀλλὰ πολλακίς ἀρμογὴ πίπτει ἐπὶ ἐτέρας ἀρμογῆς.

Κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς τοῦ τάφου, ἐφ' ὧν δὲν στηρίζονται αἱ πλάκες τῆς ὀροφῆς, δὲν ὑπάρχουσιν ἐκτισμένοι τοῖχοι, ἀλλ' ἔχουσιν ἀφεθῇ γυμναὶ αἱ πλευραὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ὥστε τὸ κτιστὸν μέρος τοῦ τάφου ἔχει σχῆμα

γεφύρας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τάφου ἡ γῆ πλησίον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους δὲν ἦτο, ὥς φαίνεται, ἱκανῶς συμπαγῆς οὐδὲ στερεά, οἱ ἀνώτεροι δόμοι τῶν λίθων τῶν δύο τοίχων ἔχουσι προεκβληθῆ ἑξωτερῶ τῶν θεμελιῶν μέχρι 0,40, ὥστε οἱ τοῖχοι κάτω μὲν ἔχουσι μῆκος 2,80 μ., ἄνω δὲ 3,20. Κατὰ τὸ νότιον ὁμως πέρασ τοῦ τάφου τὰ ἄκρα τῶν τοίχων ἀνέρχονται καθέτως ἀνευ προεκβολῆς. Ἡ διεύθυνσις τοῦ τάφου εἶνε ἐκ ΝΑ πρὸς ΒΔ, τὸ πλάτος αὐτοῦ εἶνε 1,52, τὸ δὲ ὕψος μέχρι τῆς ἐκ πλακῶν ὀροφῆς 3,15. Ὁ νεκρὸς φαίνεται ὅτι κατεβιβάσθη ἄνωθεν, διότι οὐδεμία ὁπὴ ἔχει ἀφεθῆ κατὰ τὰς πλευράς.

Οἱ ἀνευρόντες τὸν τάφον ἤνοιξαν εὐρείαν ὁπὴν κατὰ τὸ νότιον αὐτοῦ πέρασ ἀφαιρέσαντες λίθους τινὰς μεγάλους ἐκ τῶν τοίχων καὶ συντρίψαντες μέρος τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τὸν τάφον πλακῶν, ἀφοῦ δὲ ἀφῆρσαν πάντα τὰ κτερίσματα πλὴν ὀλίγων τινῶν ὀστράκων ἀγγείων καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ὀστέων, ἐπερρίψαν ἐντὸς πολλὰ χῶματα καὶ οὕτω συνέχωσαν τὸν τάφον περίπου κατὰ τὸ ἥμισυ. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρεθέντα ὀστρακα προϊστορικῶν ἀγγείων δύνανται νὰ ὑποθεθῶσιν ὅτι ἔξω ἀρχῆθεν εὐρισκόμενα ἢ εἰς τὸν ἕτερον ἀνευρεθέντα τάφον ἀνήκοντα εἰσῆχθησαν ἐντὸς τούτου τοῦ τάφου μετὰ τῶν ἐπιρριφθέντων ἄνωθεν χωμάτων, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους συλλεχθέντα ἐνδέχεται νὰ ἔχωσιν ἐξαχθῆ ἔσωθεν. ὅθεν δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀσφαλῶς τίνα τῶν ὀστράκων τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὸν τάφον τοῦτον καὶ τίνα τυχὸν δὲν ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν. Τὰ ἐνταῦθα ὁμως ἀπεικονιζόμενα πάντα πλὴν τῶν ἐν πίν. Γ', ἀριθ. 1 καὶ 3 ἀμαυροχρῶμων μυκηναϊκῶν εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ μάλιστα ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι τῶν ἐπερριμμένων χωμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν γένει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους συλλεχθέντων ὀστράκων δὲν εἶνε μέγας καὶ τὰ

πλείονα τούτων ἔκειντο πολὺ πλησίον τοῦ τάφου τούτου καὶ τοῦ ἑτέρου ἀνευρεθέντος, ἅπαντα δὲ τὰ εὑρεθέντα ὄστρακα δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς μυκηναίκοις χρόνους, φαίνεται πιθανόν ὅτι τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, ἂν ὅχι πάντα, ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἐν τοῖς δύο τάφοις κτερίσματα. Πλὴν τῶν ὀστράκων εὑρέθη ἐν τῷ τάφῳ τεμάχιον χαλκοῦ κρίκου καὶ μέρος τοῦ κρανίου τοῦ νεκροῦ, ταπεινότατον ἔχοντος τὸ μέτωπον, ὅπως συνήθως τὰ ἐν Ἑλλάδι εὑρισκόμενα κρανία τῶν χρόνων ἐκείνων. Εὑρέθη προσέτι καὶ μικρὸν τεμάχιον αὐλοειδοῦς ὁστοῦ κεκαυμένον, ἄδηλον ὅμως ἂν εἶνε ἀνθρώπου ἢ ζώου.

Τὰ πλείονα τῶν εὑρεθέντων ὀστράκων εἶνε μονόχρωμα ἀνήκοντα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀγγεῖα μικροῦ μεγέθους χυτροειδῆ ἢ κυπελλοειδῆ, τὰ μὲν χειροποίητα, τὰ δὲ διὰ τροχοῦ πεποιημένα, δύο δὲ μόνα εἶνε τεμάχια μεγάλων ἀγγείων ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ ὑποξάνθου ἐπιχρίσματος, ὧν τὸ σχῆμα θὰ ἦτο πιθοειδές, καὶ τρίτον τι τεμάχιον ἐπίσης μεγάλου ἀγγείου χειροποιήτου ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ ἐπιχρίσματος ἐξ ἑτέρου ἐρυθροῦ πηλοῦ. Εἷς ταπεινὸς ποὺς ἀγγείου ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ μέλανος ἐπιχρίσματος λίαν ἀτελῶς ὠπτημένου ἀνῆκεν εἰς ἀγγεῖον ἀνοικτόν, ἥτοι κυπελλοειδὲς ἢ κυαθοειδές, ἐπειδὴ ἔφερε βεβαμμένον καὶ τὸν πυθμένα. Ὡς τεμάχια χυτρῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μικρά τινα ὄστρακα εὐτελῶν ἀγγείων ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ μετὰ καστανοχρώμου ἐπιχρίσματος. Ἐτερον ὄστρακον παχὺ συνίσταται ἐκ πηλοῦ βαθέως τεφρόχρου μετὰ μέλανος χρώματος ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Ἀξιοσημείωτον εἶνε μέγα ὄστρακον χειροποιήτου ἀγγείου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ὅπερ ἔξωθεν ἦτο βεβαμμένον ἐν μέρει μὲν διὰ μέλανος χρώματος, ἐν μέρει δὲ δι' ἐρυθροῦ, ἐφ' οὗ διακρίνονται μικρὰ λείψανα γραμμικῶν κοσμημάτων διὰ μέλανος χρώματος. Χυτροειδὲς περίπου σχῆμα θὰ εἶχε τὸ ἐν

πίν. Γ'. ἀρ. 1 ἀπεικονιζόμενον, ἔξω τοῦ τάφου εὐρεθὲν ὄστρακον ἀμαυροχρώμου ἀγγείου ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ, μελανθέντος κατὰ τὴν ὀπτησιν, καὶ ὑποξάνθου ἐπιχρίσματος, ἐνῶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ τριγωνοειδὲς ἢ ῥομβοειδὲς γραμμικὸν κόσμημα εἶνε ἐκ μέλανος χρώματος. Εἰς ὅμοια ἀγγεῖα ἀνήκον καὶ τὰ ἕτερα δύο ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀριθ. 2-3 ἀπεικονισμένα τεμάχια, ὧν τὸ ἐπιχρίσμα εἶνε βεβλαμμένον. Ἐκ τῶν στιλπνῶν μυκηναϊκῶν ὀστράκων τὰ ἀξιολογώτερα ἀπεικονίσθησαν ἐν πίν. Δ', ὧν τὰ τρία πρῶτα ἀνήκουσιν εἰς ἀγγεῖα εὐμεγέθη, τὸ δὲ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον τῶν τριῶν τούτων εἶνε χειροποίητα. Τὸ πρῶτον ἔχον μέγεθος 0,16 καὶ συγκεκολλημένον ἐκ πλειόνων τεμαχίων φέρει διακόσμησιν διατεταγμένην κατὰ καθέτους ταινίας, ὧν ἡ μέση σύγκειται ἐκ δύο καθέτων γραμμῶν καὶ ἐπίσης καθέτου σειρᾶς στιγμῶν ἐν τῷ μέσῳ, ἡ πρὸς ἀριστερὰν φέρει τὰ συνηθέστατα ἐν τῇ μυκηναϊκῇ κεραμευτικῇ καρδιόσχημα φύλλα¹⁾, ἡ δὲ πρὸς δεξιὰν λευκὴν ταινίαν ὀφιοειδῶς κατερχομένην μετὰ σειρᾶς στιγμῶν ἐν τῷ μέσῳ²⁾. Τὸ ἕτερον (ἀρ. 3) ἐπίσης χειροποίητον ὄστρακον φέρει κόσμημα βοστρυχοειδές, καὶ ἕτερον βλαστοειδές, ἔχει δὲ μῆκος 0,07 καὶ πλάτος 0,05. Τὸ τρίτον (ἀριθ. 2) ὄστρακον, ὅπερ εἶνε τροχοποίητον καὶ ἔχει μῆκος 0,075 καὶ πλάτος 0,04, φέρει κόσμημα βοστρυχοειδές καὶ ἀκτινοφόρον κύκλον ἢ θαλάσσιον ἀστέρα³⁾, ἴσως δὲ καὶ μέλαιναν ὀφιοειδῆ ταινίαν, ἥς σώζεται μικρὸν λείψανον κατὰ τὸ ἄκρον. Τὸ δὲ μικρὸν (ἀρ. 4) τεμάχιον ἀνῆ-

1). Περὶ τούτων ἴδε Kurt Müller, Mitteil. d. d. arch. Inst. Athen. XXXIV (1909) σελ. 307 ἐξ.

2). Μέλαινα ὀφιοειδῆς ταινία εὐρίσκεται ἐν μυκηναϊκῇ τοιχογραφίᾳ ἐκ Θηβῶν (*Εφ.μ. Ἀρχ. 1909 εἰκ. 1, 9,) ἣν ἀπιθάνως ὁ Κεραμόπουλλος (αὐτόθι σελ. 94) ἐξηγεῖ ὡς βοστρυχὸν ἀνθρωπίνης μορφῆς. Ὅμοια ταινία εὐρίσκεται ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν λαβῶν ἑτεροστόμου μυκηναϊκοῦ ἀμφορέως ἐπίσης ἐν Θήβαις εὐρεθέντος (αὐτόθι σελ. 98 εἰκ. 16).

3). Περὶ τοῦ κοσμήματος τούτου πρὸλ. Kurt Müller ἐνθ. ἀν. σελ. 312.

κον εἰς μικρὸν κυπελλοειδὲς ἢ κυαθοειδὲς ἀγγεῖον καὶ ἔχον μῆκος 0,03 φέρει κόσμημα βλαστοειδές, ὅπερ ὅμως ἔνεκα μεγάλης φθορᾶς τοῦ γανώματος δὲν διακρίνεται ἐν τῇ εἰκόνι. Ἐπίσης λίαν ἐφθαρμένον εἶνε τὸ γάνωμα εὐμεγεθούς σφαιρικοῦ ἀγγείου τροχοποιήτου, οὗ μέγα ὄστρακον ἐκ πλειόνων τεμαχίων συγκεκολλημένον ἀπεικονίζεται αὐτόθι ὑπ' ἀριθ. 7. Ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων τῆς διακοσμῆσεως φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν κοιλίαν κατωτέρω τῆς λαβῆς ἔφερε τρεῖς ἰσοπλατεῖς ζώνας μελαίνας καὶ ἐτέραν μέλαιναν ζώνην λεπτὴν ἀνωτέρω τῆς λαβῆς· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῆς λεπτῆς ταύτης ζώνης καὶ τῶν κατωτέρω τῆς λαβῆς τριῶν ζωνῶν χώρῳ ὑπῆρχε γραμμικὴ διακόσμησις ἐκ συστημάτων συγκεντρικῶν ἡμικυκλίων τεμνόντων ἀλλήλα καὶ ἐκτεινομένων τῶν μὲν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, τῶν δὲ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἐξώτατον ἡμικύκλιον τῶν ἐκ τῶν ἄνω συστημάτων φέρει προσέτι καὶ ὀδόντας ¹⁾. Τὰ αὐτόθι ὑπ' ἀριθ. 8-9 πρόχειρα σχεδιάσματα παριστῶσι σαφέστερον τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀγγείου τούτου. Ἀμφίβολον ἔνεκα τῆς φθορᾶς τοῦ γανώματος καὶ τῆς ἀπλῶς γραμμικῆς διακοσμῆσεως εἶνε τὸ εἶδος τῶν αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 5-6 μικροτάτων ὀστράκων, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς ἀγγεῖα λίαν πλατέα, ἴσως κυλικοειδῆ, καὶ ἔχουσι μῆκος τὸ μὲν 0,03, τὸ δὲ 0,015, πᾶχος δὲ ἐκάτερον μόλις 0,005. Ταῦτα ὡς ἐκ τοῦ εἶδους τῆς διακοσμῆσεως αὐτῶν διὰ συγκεντρικῶν κυκλικῶν γραμμῶν καὶ ἐτέρων γραμμῶν ἀκτινοειδῶς πρὸς τὴν ἐσωτάτην ἐξ αὐτῶν φερομένων ²⁾, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι

1) Διακόσμησις ἐκ συστημάτων συγκεντρικῶν ἡμικυκλίων ἱκανῶς ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν τοῦ ἀγγείου τούτου εἶνε γνωστὴ ἐκ πολλῶν ἀγγείων μυκηναϊκῶν χρόνων. Πρὸλ. Furtwängler-Löschke, Myk. Vasen πίν. II 8, VII 36, XXXIV 342, XXXVII 382, XXXVIII 393. Ἐφημ. Ἀρχ. 1909 πίν 3, 8.

2) Αἱ ἀκτινοειδῶς φερόμεναι γραμμαὶ αὗται δὲν εἶνε εὐθεταί, ἀλλὰ καμπύλαι.

καὶ ὡς μυκηναϊκὰ καὶ ὡς γεωμετρικά. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οὐδὲν ἄλλο ὄστρακον γεωμετρικῶν ἀγγείων οὐδὲ ἄλλο ἵχνος τῶν ὑστερωτέρων τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς χρόνων εὐρέθη αὐτόθι, πιστεύω ὅτι καὶ ταῦτα εἶνε μυκηναϊκά. (Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1909 πίν. 3, 1. Excavations at Phylakopi in Melos pl. XV, 16). Πλὴν τῶν ὀστράκων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ ἱκανὰ τεμάχια κεράμων ἀγνώστου εἰσέτι εἰς ἐμὲ εἶδους, ὧν δύο ἀπεικονίσθησαν ἐν πίν. Γ'. ἀριθ. 4-5. Αἱ κέραμοι αὗται, αἱ μὲν ἐξ ἐρυθροῦ, αἱ δὲ ἐκ ξανθοῦ πηλοῦ πεποιημέναι, εἶνε ἐπίπεδοι, καὶ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας τελείως ἐπιπέδους καὶ τὴν πλευρὰν αὐτῶν ἐπικλινῆ καὶ βαθμηδὸν λεπτυνομένην, αἱ δὲ ὅμοιαι οὔσαι πρὸς ταύτας κατὰ πάντα, ἔχουσι μικρὰν ἐξόγκωσιν κατὰ τὸ πρὸς τὴν ἐπικλινῆ πλευρὰν χεῖλος. Δεῖγμα τοῦ πρώτου εἶδους εἶνε τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 ἀπεικονισμένον ἐκ ξανθοῦ πηλοῦ τεμάχιον ἔχον μῆκος 0,15, πλάτος 0,075 καὶ πάχος 0,015, τοῦ δὲ δευτέρου εἶδους τὸ αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 4 ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ τεμάχιον ἔχον μῆκος 0,075, πλάτος 0,09, πάχος 0,015 καὶ κατὰ τὸ ἐξωγκωμένον χεῖλος 0,018. Ὅμοια τεμάχια κεραμίδων ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν συνέλεξα καὶ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν πρὸς νότον κλιτὺν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐν θέσει, ἔνθα καὶ προϊστορικῶν ἀγγείων ὄστρακα κεῖνται ἱκανά. Αἱ κέραμοι αὗται δὲν φαίνονται κατάλληλοι οὔτε πρὸς ἐπικάλυψιν στέγης ἢ τοίχου οὔτε πρὸς ἐπίστρωσιν δαπέδου, οὔτε πρὸς ἐπένδυσιν τοίχου ἢ τῶν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους στενῶν πλευρῶν τοῦ τάφου. ὁθεν ἄδηλον εἰς τί ἐχρησίμευον. Ὑποπτεύω μᾶλλον ὅτι εἶνε τεμάχια μεγάλων τετραπλεύρων ἀγγείων, οἷον ἀσαμίνθων χρησιμευόντων ἴσως ὡς νεκρικῶν θηκῶν.

Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὰ φαινόμενα δὲν ὑπῆρχε μυκηναϊκὸς συν-
οικισμὸς οὔτε ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ κεῖνται οἱ δύο τάφοι,

οὔτε πλησίον αὐτοῦ, ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς ἀνθρώπους οἰκοῦντας ἐν ἀπωτέρῳ τινὶ τόπῳ πιθανῶς δὲ ἐν τῷ ὀλίγον τι πλέον τῆς μιᾶς ὥρας ἀπέχοντι Κορυφασίῳ, ἐν ᾧ ἔχουσιν ἤδη εὐρεθῇ προϊστορικὰ ὄστρακα ¹⁾. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Κορυφασίου φαίνεται ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς ὅχι πολὺ μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τάφων καὶ ἕτεροι δύο πανάρχαιοι συνοικισμοί, διότι ὁ ἐν Πύλῳ κατοικῶν φιλόρχαιος πρῶην προξενικός ὑπάλληλος κ. Ἀριστομένης Μιχαήλ μοι ἐπέδειξεν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ λίθινον πέλεκυν, περὶ οὗ γινώσκει ὅτι εὐρέθη παρὰ τὸ χωρίον Ἰκλαιναν, κατόπιν δὲ δι' ἐπιστολῆς μοι ἀνήγγειλεν ὅτι ἀπέκτησε καὶ ἕτερον λίθινον πέλεκυν μικρότερον μὲν, ἀλλ' εὐτεχνότερον τοῦ πρώτου, εὐρεθέντα δὲ παρὰ τὸ χωρίον Χανδρινοῦ ²⁾. Ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰκλαιναν θέσει τῆς εὐρέσεως τοῦ πρώτου πελέκειος ἔχουσιν εὐρεθῇ, καθ' ἃ μοι ἀνεκοίνωσεν ὡσαύτως ὁ κ. Μιχαήλ, καὶ πολλοὶ ἀρχαῖοι τάφοι, χαλκοῦν τι ἀγαλμάτιον, νομίσματα, δακτυλιόλιθοι καὶ πληθὺς ὀστράκων, ἀρχαίων ἀγγείων καὶ κεράμων, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι πλην τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχεν αὐτόθι καὶ ἕτερος ἀνήκων εἰς τοὺς ἰστο-

1). Ἴδε Schliemann, Mitteil. d. d. arch. Inst. Athen σελ. 132. Πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λεγομένου σπηλαίου τοῦ Νέστορος συνέλεξα καὶ ἐγὼ ἐκ τοῦ ἐδάφους ὄστρακον προμυκηναϊκοῦ χειροποίητου ἀγγείου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ ἀγανώτου ἐστλθωμένου διὰ τριδῆς.

2). Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα σημειοῦνται ἐν τοῖς ἀνωτέρῳ μνημονευθεῖσι χάρταις, ἀλλ' ὁ Γαλλικὸς χάρτης ἀναγράφει αὐτὰ Niklena καὶ Khalandrinon. Ἐν τῷ Χανδρινοῦ ἐλέγτο ἄλλοτε Χαλανδρινοῦ, ἀγνοῶ, περὶ δὲ τῆς νῦν λεγομένης Ἰκλαινας πιστεύω ὅτι πρότερον πράγματι ἐλέγτο Νίκλαινα ἐκ τοῦ ὀνόματος γυναικὸς τινος ἐχούσης σύζυγον λεγόμενον Νίχλον, ἥτοι Νικόλαον, ὅπως ἔχει ἐπονομασθῇ, ὡς λέγεται, καὶ ἡ Ἀνδρίτσεινα ἐκ γυναικὸς συζύγου τινὸς Ἀνδρίκου. Ἰσως καὶ τὸ Καρύταινα δηλοῖ σύζυγον Χαρίτου τινός, ἥτοι Χαρίτωνος, ἐπίσης καὶ ἄλλα ὅμοια τοπικά. Περὶ τοῦ ὀνόματος Νίχλος, ἐξ οὗ τὸ Μανιατικὸν Νικλιᾶνοι, διέλαβε μετὰ πολλῆς ἀκριβεῖας ὁ Σ. Κουγέας ἐν τῇ ἐν Γοττγγῇ ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ Glotta I (1907) σελ. 86-104, ἐνθα καὶ τὸ τοπικὸν Νίκλαινα ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν.

ρικούς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος. Δυστυχῶς ἀναγκασθεῖς νὰ ἀπέλθω προώρως ἐκ Πύλου εἰς Ὀλυμπίαν δὲν κατώρθωσα νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς εὐρέθησαν οἱ λίθινοι πελέκεις, ἔμαθον ὅμως ὅτι οἱ δύο οὗτοι τόποι ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων μὲν δύο ὥρας, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου Πύλα πλέον τῆς ὥρας ἑκάτερος. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μεταξὺ τῶν δύο τόπων διαστήματος διέρχεται ὁ ποταμὸς ὁ ἐκβάλλων παρὰ τὴν Γιάλοθαν. Ἡ ἀνεύρεσις λιθίνων πελέκειων ἐν τοῖς δύο τόποις τούτοις μαρτυρεῖ περὶ τῆς αὐτόθι ὑπάρξεως συνοικισμῶν νεολιθικῆς ἐποχῆς, πιθανῶς δὲ οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι διετηρήθησαν καὶ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Αὐτόθι νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένη παλαιὰ Μεσσηνιακὴ Πύλος ἡ κειμένη ὑπὸ τῷ *Αἰγαλέω*, ὡς τὸ Αἰγαλέον δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ὄρος τὸ σήμερον λεγόμενον *Μαγκλαβάς*, κείμενον ἐν τῇ μεσογαίᾳ βορειαντολικῶς τοῦ λιμένος τῆς Πύλου ¹⁾. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Μαγκλαβάς ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Κορυφαίου καὶ τῆς θαλάσσης πολὺ πλέον τῶν ἑπτὰ σταδίων, ὅσα ἀναφέρει ὁ Στράβων, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀναμφιβόλως εἶνε ἐσφαλμένος εἴτε ἔνεκα κακῆς πληροφορίας αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος εἴτε κατὰ παραδρομὴν τῶν βιβλιογράφων αὐτοῦ, διότι οὐδὲν ὄρος ἀπέχον ἑπτὰ στα-

1). Στράβ. Η 359 C: "Ἔστι δ' ἡ Μεσσηνία μετὰ τὴν Τριφυλίαν κοινὴ δ' ἐστὶν ἀμφοῖν ἄκρα, τῷ μὲν ἦν τὸ Κορυφάσιον ὑπέρεκται δ' ὄρος ἐν ἑπτὰ σταδίοις τὸ Αἰγαλέον τούτου τε καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ μὲν οὖν παλαιὰ Πύλος ἡ Μεσσηνιακὴ ὑπὸ τῷ Αἰγαλέῳ πόλις ἦν, κατεσπασμένης δὲ ταύτης ἐπὶ τῷ Κορυφασίῳ τινὲς αὐτῶν ὥκησαν. Τὴν παλαιάν ταύτην Μεσσηνιακὴν Πύλον ἐπίστευσεν ὅτι ἀνεῦρε παρὰ τὴν Πύλον ὁ Pouqueville (Voyage de la Grèce VI 72), ἀλλ' ὕστερον ἠλέγχθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Expédition scientifique de Morée ματαίως ἀναζητησάντων ἀρχαῖα λείψανα αὐτόθι (Exp. sc. d. M. Relation par Bory de Saint-Vincent σελ. 179. Πρὸς. Curtius Peloponnesos II σελ. 176). Τὸ ὄνομα Μαγκλαβάς φαίνεται ὅτι ἐτέθη ἐν χρόνοις βυζαντινοῖς ἐκ τῶν μαγκλαβίων, ἤτοι εἰδους· τινὸς βακτηριῶν ἢ βοπάλων ἐκ τοῦ αὐτόθι δάσους κοπτομένων. (Περὶ τῆς λέξεως μαγκλαβίων ἴδε Κοραῖ Ἀτακτα I σελ. 273).

δίους τοῦ Κορυφασίου καὶ τῆς θαλάσσης ὑπάρχει αὐτόθι. Οἱ δύο πρὸς βορρᾶν τοῦ ὀρμίσκου τῆς Βοϊδοκοιλίας μικροὶ βραχῶδεις λόφοι, ὧν ὁ μὲν λέγεται Ἅγιος Ἡλίας, ὁ δὲ ἐπωνυμεῖται ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐκτισμένου Πετροχωρίου, εἶνε πολὺ ταπεινότεροι τοῦ Κορυφασίου καὶ κεῖνται παρ' αὐτὴν τὴν θάλασσαν, ὥστε οὔτε ὑπέρκεινται ἐκείνου οὔτε ἀπέχουσιν ἑπτὰ σταδίους ἀπὸ ταύτης. Τὸ δὲ νοτίως τῶν Γαργαλιάνων κείμενον ὄρος Ἅγιος Ἡλίας ἀπὸ μὲν τοῦ Κορυφασίου ἀπέχει τρεῖς ὅλας ὥρας, ἤτοι πολὺ πλεόν τῶν ἑπτὰ σταδίων, ἀπὸ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ μὲν ἔσχατα αὐτοῦ ταπεινὰ χράσπεδα δὲν ἀπέχουσιν οὐδαμῶς, διότι κατέρχονται μέχρις αὐτῆς ταύτης καὶ σχηματίζουσι τὸ παρὰ τὰ λουτρά τοῦ Βρωμονερίου ἀκρωτήριον, ἥτοι τὴν παρὰ Στράβωνι (H 348 C) *Πλαταμώδη ἄκραν* ¹⁾, τὸ δὲ ὅπως οὖν ἐξηρμένον μέρος τῶν κλιτύων αὐτοῦ ἀπέχει διπλάσιον διάστημα τῶν ἑπτὰ σταδίων καὶ ἔτι πλεόν ἢ κορυφή. Ἄν δὲ γίνῃ δεκτὸν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ σταδίων παρὰ Στράβωνι εἶνε ἐσφαλμένος, οὐδεμία δυσκολία ὑπάρχει νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ Αἰγαλέον ὁ Μαγκλαβᾶς. Ἐὰν λοιπὸν βεβαιωθῇ δι' ἀνασκαφῆς ὅτι ἐνταῦθα ἐν τῇ μεσογαίᾳ ὑπῆρχεν ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις πόλις δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ παλαιὰ Μεσσηνιακὴ Πύλος, ἐκλείπει ἐν τῶν σπουδαιοτάτων ἐπιχειρημάτων, δι' ἃ ὁ Στράβων (H, 350) καὶ

1). Ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος τόμ. Δ' σελ. 140 ἐξ. διορθῶν τὸ κείμενον καθιστᾷ τὸ πλαταμώδης ἐπίθετον ἀποδιδόμενον εἰς τὸ Ἑρᾶνα, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πλινίου (N. H. IV, 5, 6 promontorium Platanodes) εἶνε φανερόν ὅτι τὸ ὄνομα εἶνε κύριον τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐπωνομασθέντος οὕτω καθ' ὁ ταπεινοῦ καὶ ἐπιπέδου, ὡς εἶνε καὶ τὸ ὀροπέδιον τῶν Καλουπίων, περὶ οὗ κατωτέρω. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ πλαταμώδης καὶ τοῦ πλαταμὸν ἴδε τὰ λεξικά. Ἡ προταθεῖσα διόρθωσις τοῦ παρὰ Στράβωνι Πλαταμώδης εἰς Πλατανώδης δὲν συμβιβάζεται οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ τόπου, διότι τὸ ἔδαφος εἶνε ἐρηρὸν καὶ ἥκιστα πρόσφορον εἰς φυτεῖαν πλατάνων. Διορθωτέον εἶνε τὸ Platanodes τοῦ Πλινίου.

ἐπ' ἐσχάτων ὁ Dörpfeld ¹⁾ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Πύλος τοῦ Νέστορος δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη τις ἐκ τῶν φερουσῶν τὸ ὄνομα τοῦτο πόλεων, εἰμὴ ἡ ἐν Τριφυλίᾳ ὡς μόνη μὴ κειμένη παρὰ τὴν θάλασσαν. Πρέπει ὁμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Στράβωνος στηρίζεται καὶ εἰς ἄλλα τεκμήρια σπουδαιότατα, ὥστε τὸ ὑφιστάμενον περὶ τῆς Πύλου τοῦ Νέστορος ζήτημα δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἐκ μόνου τούτου ²⁾.

Ἕτερος ἀρχαῖος τάφος.

Ἐνῶ ἐξετελεῖτο ἡ ἐξερεύνησις τοῦ εὐρεθέντος μυκηναϊκοῦ τάφου, ἔμαθον παρὰ χωρικοῦ ὅτι εἰς ὅχι μακρὰν ἀπόστασιν εἶχεν εὐρεθῇ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἕτερον μικρὸν ἀρχαῖον κτίσμα, ὅπερ κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ μανιώδους τινὸς θησαυροθήρα, ἔπειτα δὲ ὑπὸ χωρικῶν ἀφαιρεσάντων πολλοὺς λίθους. Τὸ κτίσμα τοῦτο κεῖται ἐν τῷ μέσῳ ἀγόνου τινὸς ὀροπεδίου ἐκ ψαμμίτου λίθου, ὅπερ μικρὸν μόνον ὑπερέχον ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς πεδιάδος ἀρχεται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ Ἀγίου Ἡλίου καὶ καταλήγει πρὸς νότον κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ τῆς Βέργας ³⁾, ἀπὸ δὲ τοῦ λό-

1) Mitteil. d. d. arch. Inst. Athen. XXXII=1907 σελ. I 45. XXXIII=1908 σελ. 295 45.

2) Μόνον ἡ ἀφθονία τῆς ἄμμου κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Τριφυλικῆς Πύλου δὲν ἔχει οὐδεμίαν σπουδαίτητα, διότι καὶ ἐν τῇ Μεσσηνιακῇ Πύλῳ παρὰ τὸ Κορυφάσιον ὑπάρχει ἄμμος ἀφθονωτάτη, ἀμμῶδες δὲ εἶνε τὸ ἔδαφος καὶ εἰς μακρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν παρὰ τὸν λόφον, ἐφ' οὗ ὁ ἀνευρεθεὶς τάφος.

3) Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ ἐσχάτη ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου τούτου ἂν θεωρηθῇ ὡς μέρος τοῦ ὄρους τοῦ Ἀγίου Ἡλίου, ὅπερ αἰτοπον, καὶ πάλιν τὸ ὄρος Ὁ Ἅγιος Ἡλίας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ Αἰγαλεῖον τοῦ Στράβωνος, διότι καὶ πάλιν ἡ ἀπὸ τοῦ Κορυφασίου ἀπόστασις εἶνε πολὺ μεγαλυτέρα τῶν ἐπὶ σταδίων, ἐνῶ ἀπ' ἐτέρου τὸ ὀροπέδιον φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης.

φου, ἐφ' οὗ εὐρέθη ὁ μυκηναϊκὸς τάφος, χωρίζεται διὰ τῆς χαράδρας τοῦ Τσακαλορρεύματος. Τὸ ταπεινὸν τοῦτο ὀροπέδιον εἶνε ἀνωθεν ὀλως ἐπίπεδον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκαλλιέργητον, καλυπτόμενον ὑπὸ πολλῶν θάμνων, ἰδίως ἐρεϊκῶν, ὀνομάζεται δὲ *Καλούπια*, ὅπως καλοῦνται κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον αἱ ἐρεϊκαί. Ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου ἀπέχει τὸ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῶν Καλουπίων ἀρχαῖον κτίσμα περίπου ἡμισείας ὥρας πορείαν πρὸς δυσμὰς, ἴση δὲ περίπου εἶνε καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπόστασις τῆς πρὸς δυσμὰς παραλίας. Τὰ ὑπολειφθέντα λείψανα τοῦ ἀρχαίου κτίσματος τούτου εἶνε ὀλίγα, ἀλλ' ὅμως ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ ὑποδείξαντός μοι τὸ κτίσμα τοῦτο χωρικοῦ, ὅστις εἶχε γνωρίσει αὐτὸ καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς, ἡδυνήθη νὰ βεβαιώσω ὅτι εἶχε σχῆμα ὀρθογώνιον μῆκους 9 ἕως 10 μέτρων καὶ πλάτος περίπου 4 μέτρων. Οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι ἐκ τετραπλεύρων πλινθίδων σκληροῦ ἀσβεστολίθου, ὧν μία καταμετρηθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ εἶχε μῆκος 0,90 καὶ πλάτος 0,40. Ἐντὸς τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξηγμένων χωμάτων εὔρον τεμάχια ὀστῶν, πιθανῶς ἀνθρωπίνων, ἐκ τούτων δὲ καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους τοῦ κτίσματος καὶ ἐκ τῆς ἐρημίας τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κεῖται, συμπεραίνω ὅτι ἦτο τάφος ἔχων λίθινον χρηπιδῶμα καὶ ἐν τῷ μέσῳ τύμβον. Δύναται τις ἀληθῶς νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐνδέχεται νὰ ἦτο πύργος μεθόριος ἢ κατοπτευτικός, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μοι φαίνεται πιθανόν, ἀφοῦ κατὰ τὸν Στράβωνα (Η 348 καὶ 359) ὄριον τῆς Τριφυλίας πρὸς τὴν Μεσσηνίαν ἐν παλαιότεροις μὲν χρόνοις ἦτο ἡ Πλαταμῶδης ἄκρα, οὔσα κοινὴ ἀμφοῖν, ὕστερον δὲ ἡ Νέδα, ἐνῶ τὸ μέρος τοῦτο κεῖται νοτιώτερον τῆς Πλαταμῶδους ἄκρας καὶ δὲν εἶνε τοσοῦτον ἐπιτήδειον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μεθόριον, ὅσον φύσει εἶνε ἡ ἄκρα ἐκείνη μετὰ τοῦ συνεχομένου ὄρους Ἀγίου Ἡλίου. Καὶ πρὸς κατόπτευσιν δὲ τῆς παρακειμένης

παραλίας δὲν θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμος πύργος κτιζόμενος αὐτόθι, ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν ἄλλα μεγαλύτερα ὑψώματα καταλληλότερα πρὸς τοῦτο, ὡς τὸ Κορυφάσιον, οἱ πρὸς βορρᾶν τῆς Βοῖδοκοιλίας βραχῶδεις λόφοι καὶ ἡ Πλαταμώδης ἄκρα αὐτή. Ἐπειτα καὶ τὸ μικρὸν πλάτος τοῦ κτίσματος (μόνον 4 μ.) δὲν ἀρμόζει εἰς πύργον. Διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι μόνον τάφος δύναται νὰ εἶνε τὸ κτίσμα τοῦτο. Ἐκ τῶν χωμάτων συνέλεξα ὀλίγα τινὰ ὄστρακα ἀγγείων καὶ τεμάχια σιδηροῦ ἡλου, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐκ τούτων δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀσφαλῶς ὁ χρόνος, καθ' ὃν κατεσκευάσθη τὸ κτίσμα ¹⁾. Τὰ ὄστρακα εἶνε ἀγάνωτα ἢ μονόχρωμα, μοι ἐφάνησαν δὲ κατὰ πρῶτον ὡς προϊστορικά. Ἐπειτα ἐξετάσας αὐτὰ μᾶλλον ἐπισταμένως νομίζω μᾶλλον ὅτι εἶνε νεώτερα, ἀλλ' ἀδήλων χρόνων. Ἄλλο τι δὲ λείφανον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος οὐδὲν φαίνεται ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου τῶν Καλουπίων.

Ἄλλαι ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.

Ὡσαύτως κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Πύλῳ διαμονῆς μου συνέβη νὰ μοι γίνωσι γνωσταὶ καὶ ἄλλαι τινὲς ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ἃς νομίζω εὐκαιρον νὰ ἀνακοινώσω ἐνταῦθα.

Παρὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τοῦ Κορυφασίου ὀλίγα βήματα ἀπωτέρω τοῦ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ χάρτῃ αὐτοῦ, τῷ ἐν *Expédition scientifique de Morée Atlas pl. IV* περιεχομένῳ σημειουμένου φρέατος ποσίμου ὕδατος (*puits d'eau douce*) εἶδον ἐντὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ἰχθυοτροφείου τὰ θεμέλια εὐμεγέθους ἀρχαίου οἰκοδομήματος διευθυνομένου

1). Ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ κτίσμα, ἀπέχει τῶν λουτρῶν τοῦ Βρωμονερίου περίπου 1 ὥραν.

ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ὠκοδομημένου ἐκ τετραπλεύρων πλινθίδων καὶ ἔχοντος σχῆμα ναοῦ, ἥτοι διηρημένου εἰς πρόναον καὶ σηκόν, μετὰ δὲ τὴν ἐκ Πύλου ἀναχώρησίν μου ὁ κ. Ἀ. Μιχαήλ μοι ἔγραψεν ὅτι ὡσαύτως παρὰ τὸ ἰχθυοτροφεῖον εὐρέθη «νέος ναὸς τοῦ ὁποίου οἱ λίθοι συνδέονται διὰ μολύβδου». Παρὰ τῶν ἀλιέων τοῦ ἰχθυοτροφείου ἤκουσα ὅτι εἶνε γνωστοὶ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τὰ ὕδατα πολλοὶ τοῖχοι ἀρχαῖοι καὶ δάπεδα ἐστρωμένα, εἷς δὲ ἐβεβαίοντο ὅτι εὖρὲ ποτε αὐτόθι καὶ λιθίνην πλάκα φέρουσαν γράμματα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαγάγῃ, σήμερον δὲ δὲν δύναται νὰ ἀνεύρῃ τὴν θέσιν, ἐν ᾗ κεῖται. Ταῦτα δηλοῦσιν ὅτι τὸ νῦν ἔλος τοῦ ἰχθυοτροφείου ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ξηρά, κατεβυθίσθη δὲ κατόπιν. Ἄν ἡ καταβύθισις αὕτη εἶνε γενικὴ, ὥς διατείνεται ὁ κ. Φωκίων Νέγρης ¹⁾, ἡ μόνον τοπικὴ, δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ κρίνω. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἔδαφος αὐτόθι εἶνε ἡφαιστειῶδες, ὥς ἀποδεικνύει πρῶτον μὲν θερμὴ θειώδης πηγὴ ἐκβάλλουσα, ὥς ἤκουσα, ὑπὸ τὴν θάλασσαν κάτωθεν τοῦ βράχου τοῦ καλουμένου *Μονόπετρον* καὶ χρησιμεύοντος ὥς ἀποβάθρα κατὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τοῦ Κορυφασίου, παρὰ τὸ εἰρημένον φρέαρ ποσίμου ὕδατος, δεύτερον δὲ ἡ θειώδης ἰλὺς τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν ἐντὸς τοῦ λιμένος κειμένην νησίδα Χελωνάκι, καὶ τρίτον τὰ θειώδη ἀέρια, ἅτινα κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἐπιχωρίων ἐξέρχονται ἐνίοτε ἐκ τινων μεγάλων πηγῶν ὕδατος ἀναβρουσῶν κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς πέρας τοῦ ἰχθυοτροχείου ἀνακινουῦντα τὴν ἰλὺν τοῦ πυθμένος καὶ φονεύοντα πλῆθος ἐγχέλεων.

1) Mitteil d. d. arch. Inst. Athen. XXIX (1904) σελ. 340 ἐξ. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Ph. Negrís, Délos et la transgression actuelle des mers. Athènes 1907 (ἔνθα σελ. 3 ὑπόσημ. 2 ἀναγράφονται καὶ ἄλλαι διατριβαὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος). Περὶ τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῆς παρὰ τὴν Πύλον χώρας ἴδε Philippon, Peloponnes σελ. 342.

Περίξ τοῦ ἰχθυοτροφείου εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Κορυφασίου, ἤτοι μέχρι Πετροχωρίου καὶ Ῥωμανοῦ ἔχουσιν εὐρεθῆ πάμπολλοι τάφοι ἀνήκοντες οἱ πλεῖστοι, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς ὑπερωτέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος, ὡς δηλοῦσι τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἀγγεῖα, ἅτινα εἶδον παρὰ τοῖς ἀλιεῦσι τοῦ ἰχθυοτροφείου καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Ἀ. Μιχαήλ. Μόνον τρία πῆλινα εἰδῶλια καλῆς τέχνης, ἅτινα εἶδον παρὰ τῷ κ. Μιχαήλ, δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν Δ'. π. Χ. αἰῶνα. Οὐδὲν ἐκ τῶν ἀγγείων, ἅτινα εἶδον, ἐν οἷς καὶ εἷς σκύφος ἐκ τῶν λεγομένων Μεγαρικῶν, φέρει παράστασιν, ἀλλὰ τὰ σχήματα πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἶνε ὠραῖα. Ἐκ τῶν αὐτῶν τάφων προέρχονται καὶ πολυάριθμοι μεγάλοι κέραμοι κοῖλαι, ἀλλ' ἀβαθεῖς, εὐρίσκόμενοι ἐν τισιν οἰκίαις τοῦ χωρίου Ῥωμανοῦ ¹⁾. Ἐμαθον προσέτι ὅτι ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς Βοῖδοκοιλίας λόφου τοῦ Ἀγίου Ἡλίας ὑπάρχουσι δύο ἀρχαῖοι τύμβοι ἐκ γῆς ξανθῆς ἄλλοθεν μετακομισθείσης, ὧν ὁ ἕτερος κεῖται ὑπ' αὐτὸ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἀγίου Ἡλίας, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη νὰ μεταβῶ ἐκεῖ, ὡς οὐδὲ εἰς τὸ ταπεινὸν ἀκρότατον πρὸς βορρᾶν καὶ παρ' αὐτὸν τὸν ὀρμίσκον τῆς Βοῖδοκοιλίας κείμενον πέρας τοῦ Κορυφασίου, ἔνθα ὑπάρχουσι τοῖχοί τινες ἀρχαῖοι ²⁾. Ἐκ τῶν ἀρχαίων τοίχων, οὓς εἶδον ἐν τῷ Κορυφασίῳ, οὐδεὶς φαίνεται παλαιότερος τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Καὶ αὐτὸς ὁ κατώτερος ἐκ τῶν ὀλίγων δυτικώτερον τοῦ σπηλαίου τοῦ Νέστορος κειμένων δύο ἀρχαίων τοίχων, ὠκοδομημένος ἐξ ἀργῶν λίθων μετὰ παρεμβεβλημένων μεταξὺ αὐτῶν μικρῶν πετρῶν, ἀμφιβάλλω ἂν εἶνε κυκλώπειος. Ἐν τῷ χωρίῳ Ῥωμανοῦ εἶδον ἐν τινι οἰκίᾳ καὶ στήλην λιθίνην μετ' ἀετώματος, ἐφ' ἧς ἦτο γεγραμμένη

1). Ἴδε καὶ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Γ. Α. Παπανδρέου.

2) Πρὸλ. R. M. Burrows, Journal of Hell. studies XVI = 1896 σελ. 55 ἐξ.

ἐπιγραφή τις ἐκτενής, ἴσως ψήφισμα τῶν Πυλίων, ἀλλὰ δυστυχῶς ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐχρησιμοποίησαν τὸν λίθον τοῦτον πρὸς τριβὴν ἁλατος, ὥστε τὰ γράμματα ἠφανίσθησαν τελείως πλὴν ὀλίγων τινῶν ἀμυδρῶν ἰχνῶν.

Τὸ χωρίον Ῥωμανοῦ κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀξιολόγου συνοικισμοῦ βυζαντινῶν χρόνων, ὡς ἀποδεικνύει τὸ μέγα πλῆθος τῶν ὀστράκων παλαιῶν ἀγγείων, ἰδίως παρὰ τὸ νεκροταφεῖον. Ὀλίγον κατωτέρω τοῦ νεκροταφείου πρὸς ἀνατολὰς ἔχουσιν εὐρεθῆ τεμάχια μικρῶν ἀρραβδῶτων κιόνων ἐκ πολυχρώμου μαρμάρου, ὑπάρχουσι δ' αὐτόθι καὶ ἄλλα τινὰ λείψανα οἰκοδομήματος δυνάμενα νὰ ἀνῇκωσιν ἔτι καὶ εἰς ὑστερωτέρους ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Κέραμοι μεταγενεστέρων χρόνων εὐρίσκονται καὶ ἐν θέσει τινὶ καλουμένη Μπεϊλέρμπεη, κειμένη ἐπὶ ταπεινῆς λοφοσειρᾶς ΝΔ τοῦ χωρίου Ὀσμάνναγα παρὰ τὴν ἐκ Πύλου εἰς Λιγούδισταν ἀμαξιτὴν ὁδόν. Λέγεται ὅτι αὐτόθι εὔρε πολῦτιμα ἀρχαῖα ὁ ἐν Ὀσμάνναγα οἰκῶν ἱατρὸς Γεώργιος Πουλόπουλος, ἐν οἷς καὶ χαλκοῦν ξίφος. Τὰ ἀρχαῖα, ἅτινα λέγεται ὅτι ἔχει ὁ ἱατρὸς οὗτος, δὲν ἠδυνήθην νὰ ἶδω.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΣΠΑΡΤΗΙ

Διαμένων ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1908 ὡς ἔφορος τοῦ Μουσείου καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν Ἀρχαιοτήτων, ἐγκατασταθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἡδυνήθην μετὰ προηγηθεῖσαν ἐρευναν ἐν τῇ πόλει καὶ περιήγησιν εἰς τινὰ τῶν περιχώρων νὰ κομίσω εἰς τὸ Μουσεῖον, κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους, περὶ τοὺς 20 διαφόρους ἀρχαίους λίθους. Ἐκ τούτων, μετακομισθέντων δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, θὰ περιγράψω τοὺς κυριωτέρους καί, ἐπειδὴ τινες τῶν λίθων συνδέονται πρὸς τοπογραφικὰ ζητήματα, θὰ διαλάβω καὶ περὶ αὐτῶν συντόμως.

Ἐκ τῶν συλλεχθέντων ἐκ τῆς πόλεως αὐτῆς ἄξιον μνείας εἶναι τὸ πρὸ τῆς αὐλείου θύρας τοῦ κ. Σασανᾶ εὑρεθὲν ἡμισυ ἀρχαῖου δωρικοῦ κιονοκράνου. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἐκ τοῦ γνωστοῦ ὑπογλαυκίζοντος μαρμάρου τοῦ Ταυγέτου καὶ δεικνύει κατὰ τὸ ὑποτραχήλιον ἰδιάζουσαν σειρὰν ἀναγλύπτων φύλλων. Φαινόμενον, ὅπερ ἤδη καὶ ἐν Πελοποννήσῳ τείνει νὰ καταστῇ συχνὸν ἐπὶ τῶν δωρικῶν κιονοκράνων τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος (πρβλ. τὸ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας, τὸ τοῦ θησαυροῦ τῶν Συρακουσίων αὐτόθι, τὸ τῆς Τίρυνθος καὶ τὸ τῆς Τεγέας).

Ἐκ τῶν Καλυβίων τῆς Σοχᾶς, χωρίου ἀπέχοντος 1 ¹/₂ ὥρ. ΝΔ τῆς Σπάρτης, ἡδυνήθην νὰ συλλέξω πρῶτον μὲν ἀνάγλυφον Ἀρτέμιδος, μετρίας τέχνης καὶ διατηρήσεως, εἷτα δὲ κεφαλὴν λέοντος ἀνάγλυπτον μεσαιωνικῆς τέχνης, ἐνδιαφέρουσαν διὰ τὸν ζωηρὸν σχηματισμὸν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ λέοντος προσεπόρισεν ἡμῖν καὶ ἄλλο κέρ-

δος. Διότι ἐπιθυμῶν νὰ ἴδω τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως αὐτῆς ὠδηγήθην ὑπὸ τοῦ τότε κατόχου Χρ. Κορίνη εἰς τὸ πρὸς Β ἄκρον τοῦ χωρίου, ὅπου ἐκτὸς ἐλαχίστων ἰχνῶν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκεν ἡ κεφαλὴ, ἐβεβαιώθην περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκτεταμένου ἀρχαίου στρώματος ἐκ γῆς ἐνιαχοῦ μελαίνης μετὰ πηλίνων καὶ μολυβδίνων ἀφιερωμάτων. Πολλὰ ἐκ τούτων ἐξώρυττον ἐκαστοτε ἐκ περιεργίας τὰ παιδάρια τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἦτο συγχρόνως φανερόν, ὅτι τὸ ἀρχαῖον στῶμα εἰς οὐδὲν ἄλλο ἱερόν ἠδύνατο νὰ ἀνήκη εἰμὴ εἰς τὸ περίφημον Λακωνικὸν ἱερόν, τὸ Ἑλευσίνιον. Διότι ἡ μὲν κατὰ τὸ 1902 εὗρεσις ὑπὸ τοῦ Prott ἐντὸς τοῦ χωρίου ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Κόρην, ἐγκεχαρᾶγμένων ἐπὶ ὀγκωδῶν καὶ δυσμετακομίστων μαρμάρων, ἔδειξεν ὅτι ἐντὸς τοῦ χωρίου ἡ πλησίον που ἔδει νὰ ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ 1905 διενεργηθεῖσα ἀνασκαφὴ τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἐπιγραφῶν ἐπεβεβαίωσε μὲν τὴν γνώμην τοῦ Prott ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἔδειξεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ τόπῳ, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν μόνον τὰ θεμέλια μεγάλης βυζαντιακῆς ἐκκλησίας, ἀδύνατον ἦτο νὰ εἶχεν ἰδρυθῇ τὸ Ἑλευσίνιον, διότι ἀρχαῖοι τοῖχοι ἢ ἀφιερῶματα οὐδαμοῦ ἐφάνησαν¹⁾. Εἰς ταῦτα ἐὰν προστεθῇ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐντὸς τοῦ χωρίου ἡ πλησίον καὶ πέριξ αὐτοῦ φαίνονται σημεῖα ἀρχαίου ἱεροῦ, φαίνονται βέβαιον ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως τοῦ μεσαιωνικοῦ λέοντος, περὶ τὰ 300 μ. βορείως τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς, ἔχομεν τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ Ἑλευσινίου.

Ἐκ τῶν Καλυβίων ὀρμηθεῖς, ἀνῆλθον εἰς τὸ ἕτερον

1) Ἰδε AM, 1904, 8, περὶ δὲ τῆς ἀνασκαφῆς ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ τοῦ 1905, 152 κ. ε.

τῶν δύο ὑπερχειμένων βουνῶν, τὸ νοτιώτερον, ὅπερ σήμερον καλεῖται Πλατυβούνι. Ἀόριστοι ἀναμνήσεις τοῦ αὐτοῦ Κορίνη περὶ γραμμάτων με εἵλκυσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἄλλ' ἀντὶ τῆς ἐπιγραφῆς οὐδαμοῦ φανείσης ἐσημειώθη ἡ ὑπαρξίς μεγάλως ἐκτεταμένου λατομείου μαρμάρων. Ὅτι τὸ λατομεῖον ἦτο ἀρχαῖον, ἐδείχθη ἐκ δύο ἐγκαταλελειμμένων μαρμάρων, οὐχὶ ἐντελῶς εἰργασμένων, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον ἀπετέλει τὸ γωνιώδες ἄκρον αὐτῶματος. Ἐκτὸς τούτου ἐγένετο δυνατόν καὶ τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν νὰ ἀνεύρωμεν, δι' ἧς ἀπὸ τοῦ μεγάλου ὕψους τοῦ λατομείου μετέφερον εἰς τὴν πεδιάδα τὰ μάρμαρα. Ἐλαξεύθη αὕτη πολυλαχοῦ ἐν τῷ βράχῳ, δεικνύει παραδόξως αὐλακας διαφόρου πλάτους, κλίσιν ἔχει τοσοῦτον μεγάλην, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ διὰ ζῶων μεταφορά, διευθύνεται δὲ πρὸς Ν καταλήγουσα εἰς τὴν πεδιάδα μικρὸν βορείως τοῦ χωρίου τῶν Ἀνωγείων. Τὸ Πλατυβούνι, κατὰ τὴν ἱκανῶς στηριζομένην γνώμην τοῦ Prott¹⁾, καθ' ἣν τὸ ἀμέσως ὑπὲρ τὰ Καλύβια ὑψούμενον βουνὸν εἶναι τὸ Ταλετὸν καὶ οὐχὶ ἡ μακρὰν τοῦ Ἐλευσινίου καὶ δυσπρόσιτος κορυφή τοῦ Ἀγ. Ἡλίας, πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Πausanίου μνημονευόμενος *Εὐόρας*. Τὸ ἐπ' αὐτοῦ πρώτην φοράν παρατηρηθὲν λατομεῖον εἶναι ἄξιον μείζονος προσοχῆς καὶ ἐρεύνης, διότι εἶναι τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου βεβαιωθὲν ἀρχαῖον λατομεῖον μαρμάρου.

Ἡμίσειαν ὥραν Β τῶν Καλυβίων πρὸς τὴν Σπάρτην, ὅπου τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Ῥιγανᾶ, ἡ βλάστησις καθίσταται ἀποτόμως ἀφθονος καὶ ὁ ἐφ' ὕψηλοῦ ἱστάμενος βλέπει ὥστε ταινίαν πρασίνην ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ρίζης τοῦ ὄρους καὶ διευθυνομένην κατὰ τὸ Ἀμυκλαῖον πρὸς τὸν Εὐρώταν. Αἷτια τοῦ ὥραίου θεάματος εἶ-

1) Ἰδε AM, 1904, 10.

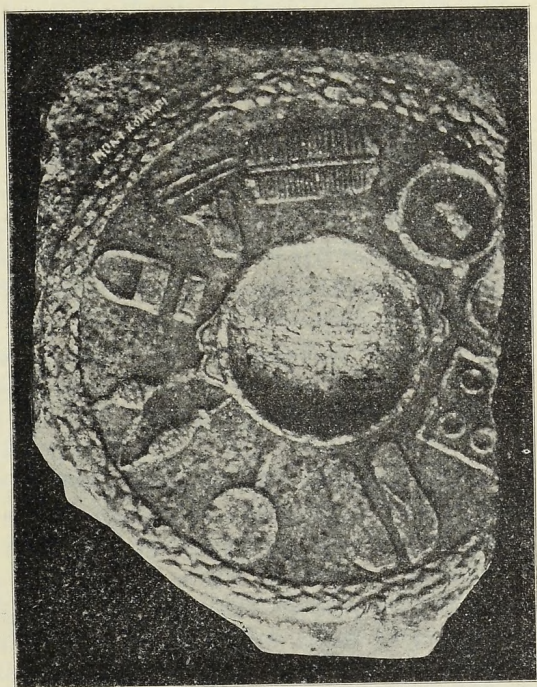
ναι αἱ πολυάριθμοι ἐκεῖ πηγαί, μάλιστα δὲ τὸ ὑπὸ τὸ ἐκκλησιδίων ἐξορμῶν μέγα κεφαλᾶρι. Δικαίως διὰ ταῦτα καὶ συμφώνως πρὸς τὰς εἰδήσεις τοῦ Πausaniou ἐτοποθετήθη πρὸ πολλοῦ ἐνταῦθα ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι μνημονευομένη πόλις τῶν Βρυσεῶν.

Φανερά εἶναι τὰ ἔχνη τῆς ἀρχαιότητος ἐπὶ ἱκανῶς μεγάλῃς ἐκτάσεως παρὰ τὸν Ἄγ. Ἰωάννην, διάφορα δὲ ἀρχαῖα ἤχθησαν ἐντεῦθεν εἰς φῶς καὶ ἡ μετηνέχθησαν ἄλλα-χοῦ ἢ ἐνετειχίσθησαν εἰς τὰ πλησίον χωρία Σινάμπη καὶ Γούναρη. Εἰς Σπάρτην ἡδυνήθην νὰ μετακομίσω τὰ ἐξῆς· ἀκέφαλον ἀγαλμάτιον γυναικὸς, ἀδῆλου ὀνόματος καὶ τραχείας κοινῆς ἐργασίας, κείμενον ἐν τῷ κατωγείῳ οἰκίσκου παρὰ τὸ ἐκκλησιδίων, τεμάχιον σαρκοφάγου μετὰ παραστάσεως βακχικοῦ θιάσου καὶ μαρμάρινον δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ πεπλατυσμένου ἀρχαῖκου ἐχίνου.

Μεγάλως ἐπεθύμουν κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν πέριξ τόπων καὶ τοίχων τῶν ἀγρῶν νὰ εὑρισκον ἔστω καὶ μικρὸν τεμάχιον ἀναγλύφου ὁμοίου πρὸς τὰ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Σκλαβοχωρίου προελθόντα, ἀνακείμενα δὲ πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ, ἀνάγλυφα μετὰ τῶν ὀνομάτων τῆς ἱερείας Ἀγῆτας καὶ τῆς ὑποστατρίας Ἀνθούσης. Διότι διὰ τοιούτου τινὸς εὐρήματος θὰ ἐβεβαιούτο ἡ μετ' ἰσχυρῶν λόγων ἐξενεχθεῖσα πρὸ πολλοῦ γνώμη ¹⁾, ὅτι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα μετὰ τῶν ἀπεικονίσεων ἀντικειμένων τοῦ γυναικείου καλλωπισμοῦ περιβαλλομένων διὰ στεφάνων διονυσιακῶν ἦσαν ἀφιερῶματα ἱερείων τοῦ Διονύσου, εἰς οὗ τὸν ἐν Βρυσεαῖς ναὸν μόνον γυναῖκες ἡδύναντο νὰ φοιτῶσιν.

Ὡς πρὸς τοῦτο ἢ ἐν Βρυσεαῖς ἔρευνα ἀπέτυχε. Ἀλλὰ

1) Ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ λόρδου Aberdeen παρὰ Walpole, Memoirs . σελ. 452. Εἰκόνας τῶν ἀναγλύφων ἴδε ἐπίσης αὐτόθι.

Ἀνάγλωφον μὲν ἑξ Κορίνθου.

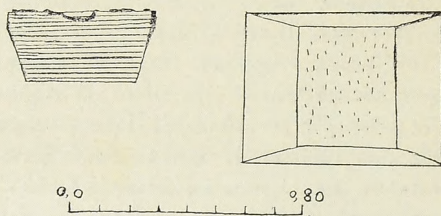
παραδόξως μετά τινας ἡμέρας εὑρισκον τὸ ἐπιζητούμενον ἀνάγλυφον ἐντετειχισμένον ἐν τῇ 2 ὥρας πρὸς Ν ἀπεχούσῃ μονῇ τῇ ἐπιλεγομένῃ τοῦ Κούμπαρη. Ἡ μονὴ μικρὰ οὖσα καὶ ἀποτελοῦσα νῦν μετόχιον τῆς μονῆς Γόλας ἔχει ἰδρυθῆ ὀπισθεν βουνοῦ τοῦ Ταῦγέτου, ἐκ τῶν τῆς πρώτης σειρᾶς, καὶ διὰ ταῦτα παραμένει ἀόρατος εἰς τὸν κάτῳ διερχόμενον τὴν πεδιάδα. Ἡ Παλαιοπαναγιά, μὴ ἀπαντῶσα ἐν τοῖς χάρταις, εἶναι τὸ ἐγγύτερον χωρίον, ἀπέχον $1\frac{1}{2}$ περίπου τῆς μονῆς καὶ ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἀνωγείων πρὸς Β καὶ τοῦ Ξηροκαμπίου πρὸς Ν.

Ἐκ τοῦ βορείου τοίχου τῆς ἐκκλησίας ἀπεσπᾶσθη τὸ ἀνάγλυφον καὶ διὰ πολλῶν φροντίδων καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἑξ ἀνδρῶν μετηνέχθη τὸ πρῶτον εἰς Παλαιοπαναγιάν. Μετεκομίσθη εἴτα εὐκόλως δι' ἀμαξίου εἰς Σπάρτην. Ἀναφέρω δὲ ταῦτα, διότι ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἄνευ τῆς φιλοτίμου προθυμίας καὶ τοῦ εὐμηχάνου τοῦ ἀξιαγάστου ἡγουμένου Γόλας Ἱεροθέου, ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ καταβιβασθῇ ὁ βαρὺς λίθος εἰς τὴν πεδιάδα διὰ τῆς ὑπαρχούσης δυσκολωτάτης ἀτραποῦ.

Τὸ ἀνάγλυφον, ἐκ μαρμάρου τοῦ Ταῦγέτου, ἔχει πάθει βλάβας κατὰ τὰ ἄκρα καί, ὅπερ ὀδυνηρότερον, κατὰ τὸ κέντρον, ὅπου ὁ ἐντὸς τῆς κύλικος βαρβαρικῶς ἐγχαραχθεὶς σταυρὸς κατέστρεψεν ἐντελῶς τὴν ἐπιγραφὴν ἐκτὸς ἀνωφελῶν ἰχνῶν γραμμάτων. Ἀλλὰ τὰ ἀπεικονιζόμενα εἶναι σαφῆ. Ἐντὸς στεφάνου ἐκ φύλλων κισσοῦ διακρίνομεν ἐν μέσῳ μὲν κύλικα, ἧς ὁ πυθμὴν βεβαθυσμένος, μετὰ δύο λαβῶν, περίξ δὲ ζευγὸς ὑποδημάτων, κάτοπτρον, ἡλακᾶτην μετ' ἀτράχτου, πυξίδα (;) μετὰ λαβῆς, κᾶτι προσόμοιον πρὸς τὰ ἡμέτερα χαρτοφυλάκια, πρόχουν, περόνας, κτένιον, ἀγγεῖον μετὰ τριπτῆρος, ὅστρεον καὶ τέλος δοχεῖον σχετικὸν πρὸς τὴν ψιμουθίωσιν.

Κατ' οὐδὲν οὕτω διαφέρει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον τῶν

ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ, οὐδὲ φαίνεται ἐκ τῆς εἰκό-
νος, ὅτι προσθέτει τι νέον. Ἀλλ' εἶναι ἄξιον προσοχῆς
ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ὀπισθεν δεικνύει μέγα πάχος καὶ εἶναι
πρῶτον μὲν καθέτως εἶτα δὲ εἰς λοξὰς ἐπιφανείας κατα-
τετμημένον. Τὸ σχῆμα τοῦ λίθου δεικνύουσι σαφέστερον
τὰ κατωτέρω ἀπλᾶ σχέδια τῆς ἐγκαρσίου τομῆς καὶ τῆς
κάτω ἐπιφανείας.

Εἰκ. 1.

Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ λίθος δὲν ἐτοποθε-
τεῖτο καθέτως ὡς τὰ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, ἀλλ' ὀρι-
ζοντίως. Ἡ δὲ ὀριζοντία αὕτη τοποθέτησις καθίσταται
μάλιστα εὐνόητος, ἐὰν τεθῇ, ὡς τοῦτο καὶ τὸ ὅλον σχῆμα
ὑπαγορεύει, ὅτι ὁ λίθος ἀποτελεῖ κορωνίδα βωμοῦ. Ἀπο-
βαίνει ἐντεῦθεν ἄξιον ἐρεύνης, μήπως καὶ τὰ τοῦ Βρεττ.
Μουσείου διασφύζουσὶ πῶς ἔχῃ ὁμοίας χρήσεως. Διότι
ἐκτὸς τῆς λοιπῆς ὁμοιότητος ἡ κοινὴ ἐπὶ πάντων ἐν τῷ
μέσῳ βεβαθυσμένη κύλιξ ἀνταποκρίνεται μάλιστα εἰς τὴν
συνήθη ἐπὶ βωμῶν κοιλότητα, τὴν χρησιμεύουσαν εἰς ὑπο-
δοχὴν τῶν ὑγρῶν προσφορῶν.

Παλαιότερον τὰ ἐν τῷ Βρεττ. Μουσείῳ λακωνικὰ ταῦτα
μνημεῖα ἐθεωροῦντο παράδοξα καὶ ἰδιαζούσης σημασίας.
Μάλιστα ἐκίνησαν μέχρι τῶν ἄκρων τὴν φαντασιοκοπίαν

τοῦ πρώτου παρατηρήσαντος αὐτὰ Fourmont¹⁾. Ἐν τῷ παρόντι ἔχομεν πλῆθος μνημείων μεθ' ὁμοίων παραστάσεων, ἅπερ πάντα εἶναι ἐπιτάφια. Οὕτως ὁ Noack (ἐν AM, 1894, 315 κ. ε.) κατέλεξε πολλὰς τοιαύτας ἐπιτάφious στήλας ἐκ Φρυγίας καὶ ἄλλων τόπων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος δὲν ἐλλείπουσιν ὅμοια ἐπιτάφια ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Γυθείου π. χ. ἔχομεν ἀνάγλυφον μετ' εἰκόνων κτενίου καὶ ἄλλων ἀντικειμένων (ἀπεικ. παρὰ Le-Bas, Mon. figurés, Pl. 97, 3, 5). Ὅμοια εἶναι τὰ τοῦ Ἑθν. Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1293, 1158. Ἐπιτάφιον δὲ βωμόν ἐκ Σμύρνης δεικνύοντα παραπλήσια ἀντικείμενα ἐπὶ τῆς προσόψεως δημοσιεύει προσεχῶς ὁ κ. Walter, εἰς οὗ τὴν φιλικὴν εὐμένειαν ὀφείλω τὴν εἰδήσιν. Κατὰ ταῦτα δὲν διστάζω νὰ δεχθῶ, ὅτι καὶ ὁ βωμός, οὗ τὴν κορωνίδα ἔχομεν νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Σπάρτης εἶναι ἐπιτάφιος. Τὸ αὐτὸ θεωρῶ πιθανώτατον καὶ διὰ τὰ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀνάγλυφα.

Ἐκ Σκλαβοχωρίου εἰσήχθησαν πρῶτον μὲν ὀρθογώνιος πλάξ μετ' ἀναγλύπτου μεγάλου ἀνθεμίου, ἀποτελοῦσα μετ' ἄλλων ἰδιάζουσαν σειρὰν λακωνικῶν ἐπιταφίων στηλῶν, εἶτα δὲ τεμάχιον σαρκοφάγου μετ' Ἀμαζονομαχίας ἐκ τῆς μάδρας τοῦ Ἀργίτου (περιγραφόμενον ἐν AM, 1877, 409, N° 238 καὶ μετὰ μικροῦ σχεδίου παρὰ Robert, Sarkophagreliefs, ii, 137, F. 121).

Ἐν τέλει καταλέγομεν τὸ κάλλιστον τεμάχιον ἐκ τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον πέρυσιν εἰσαχθέντων. Εἶναι μικρὸν μόνον μέρος σαρκοφάγου μετ' Ἀμαζονομαχίας ἀποτεχισθὲν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς Ζερμπίτσης. Τὸ ἀνά-

1). Τόσον φανταστικὸν ἦτο τὸ φροντίζει τοῦ Fourmont γενόμενον σχεδιασμός, ὥστε νὰ ἀπατηθῇ καὶ ὁ πολὺς Caylus (ἐν Recueil, ii, Pl.) καὶ νὰ πιστεύῃ, ὅτι τῷ ὄντι ἐπρόκειτο περὶ παραστάσεως ἀνθρωποθυσίας.

γλυφον παρατηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ross (Reisen, ii, 243), καὶ περιεγράφη ἀκριβέστερον ἀλλὰ μετ' ἀτελεστάτου σχεδίου παρὰ Robert, Sarkophagreliefs, ii, 137, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐξετιμῆθη δεόντως ὑπὸ τῶν διαφόρων λογίων, διότι ὑψηλὰ ἐντετειχισμένον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μελετηθῇ. Εἶναι ἐργασίας λεπτοτάτης τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἴσης ἂν μὴ ὑπερτέρας τῆς ἐν Βιέννῃ γνωστῆς σαρκοφάγου. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ καθ' ἑαυτὸ μείζονος λόγου ἄξιον εἶναι τὸ τεμάχιον, πρὸ πάντων δὲ καλῆς ἀπεικονίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ σφόδρα περίεργος εἶναι ἡ ἱστορία τῆς προσλεύσεως τῆς ὁμοίας Βιενναίας σαρκοφάγου, περὶ ἧς ὑπάρχει πιθανότης, ὅτι προέρχεται ἐκ Λακωνικῆς, εἶναι σκοπιμώτερον ἐν εὐθετωτέρῳ τόπῳ περὶ τούτων νὰ παραματευθῶμεν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΤΕΓΕΑΙ

Ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου ἀνετέθη μοι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἡ δαπάνη τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας περισυλλογῇ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς ἀρχαίας Τεγεάτιδος ἐγκαταλελειμμένων ἀξιολόγων ἀρχαίων καὶ ἡ κατὰ τάξιν αὐτῶν ὡς καὶ τῆς ὅλης συλλογῆς εἰς τὸ νεότευκτον Μουσεῖον ἐν τῷ χωρίῳ Πιαλῇ. Πρὸς τοῦτο ἔδει συγχρόνως νὰ παρασκευασθῇ καταλλήλως τὸ νέον κτίριον, νὰ κτισθῶσι βάθρα, νὰ στρωθῇ τὸ δάπεδον καὶ χρωματισθῶσιν οἱ τοῖχοι. Εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ἄλλαι, ὡς αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ δὲ κατὰ τάξιν ἀπέβη δυσκολωτέρα διὰ τὴν σημαντικὴν ἐπαύξησιν τῆς συλλογῆς, τὴν ἐπελθοῦσαν μάλιστα μετὰ τὴν ἐκ Τριπόλεως μεταφορὰν τῶν ἐκεῖ ἀπὸ ἱκανῶν ἐτῶν φυλασσομένων ἀρχαίων ἐκ Μαντινείας καὶ Τεγέας. Ἀλλ' ὅμως παρὰ τὸ πλῆθος καὶ τὰς δυσκολίας τῶν ἔργων ἐπερατώθησαν πάντα κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου. Διότι ἡ Ἀρχ. Ἑ-

ταιρεία καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰδικῶν τεχνιτῶν εἶχεν ἐγκρίνει. Οὕτω καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν παρέμεινεν ἐν Τεγέα ἐργαζόμενος ὁ γλύπτης κ. Παναγιωτάκης, οὕτινος δίκαιον νομίζω νὰ γνωρίσω ἐνταῦθα τὴν ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς συγχολλήσεως, τῆς διὰ γύψου συμπληρώσεως καὶ τοποθετήσεως τῶν ἀρχαίων δεξιότητα καὶ πεφωτισμένην ἀντίληψιν.

Περὶ ἐκάστης τῶν ἐργασιῶν θὰ διαλάβω κατωτέρω ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ἐπιδιώκων τὴν δυνατὴν συντομίαν.

Περὶ οὐλλογιῶν τῶν ἀρχαίων.

Τὰ ἐν αὐλαῖς, μάνδραις, οἰκίαις, ἢ καὶ ἐν ἀγροῖς εὐρισκόμενα ἀρχαῖα ἐγνώσθησαν μετὰ συστηματικὴν ἐρευναν μὴ διαρκέσασαν πλέον τῶν δύο ἐβδομάδων. Ἄλλ' ἡ ὀριστικὴ μεταφορὰ πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ Μουσεῖον πολὺ ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ. Μεγάλαι ἰδίως δυσκολαί εἶδει νὰ ὑπερνικηθῶσι, ὅτε ἔμελλον νὰ ἀποσπασθῶσι λίθοι ἐκτισμένοι ἐν οἰκίαις ἢ μάνδραις. Εἴτε ἐκ τοῦ κυριαρχικοῦ πείσματος ὥρμῳντο οἱ ἰδιοκτῆται, εἴτε διότι ὀδυνηρὸν ἦτο νὰ βλέπωσι τὰς οἰκίας αὐτῶν στερουμένας ὥραίου ἀγκωναρίου ἢ ὑπερθύρου, οἷον ἐπετέλει τὸ ἀποσπώμενον ἀρχαῖον, δὲν παρεῖχον ἀτυχῶς εὐήκοον οὓς εἰς τὰς περὶ τῆς ἀνωτέρας χρησιμότητος τῶν ἀρχαίων παραστάσεις. Ἡ προσφερομένη ἀντικατάστασις τοῦ ἀρχαίου λίθου καὶ θεραπεία τοῦ ἀνοιχθέντος χάσματος δὲν ἐφαίνετο ἀρκοῦσα ἀποζημίωσις. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἡ ἀστυνομικὴ βία ἦτο ἀναγκαία, σπάνια δ' ἦσαν τὰ παραδείγματα τῆς ἐκουσίου προσφορᾶς. Οὕτω πάντες οἱ ἔχοντες σπουδαιότητά τινα λίθοι συνελέγησαν, δὲν ἐκινήθησαν δὲ μόνον ἐκεῖνοι, ὧν ἡ ἀποτείχισις ἦτο δύσκολος ἢ πολυδάπανος καὶ συγχρόνως ἡ χρησιμότης μικρὰ ἢ μηδαμινή. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλεγέντων ἀρχαίων ἀνῆλθεν εἰς 40 περίπου, προερχομένων ἐκ τῶν χωρίων

Πιαλῇ, Ἰμβραῆμ Ἐφέντη, Ἀχουρίων, Μεμέταγα, Μερ-
τσαούση, Λιθοβουνίων, Ἀγ. Σώστη, Στενοῦ τοῦ δήμου Κο-
ρυθίων καὶ ἐκ τῶν θέσεων Γαρουνίου καὶ Μπαταχιοῦ. Κα-
τωτέρω περιγράφονται δι' ὀλίγων τὰ ἀξιολογώτατα ἐκ τῶν
προσκτημάτων τούτων.

Ἐκ Πιαλῇ σημαντικώτατον ἦτο τὸ ἐκ τῶν δημοσιεύ-
σεων γνωστὸν μέρος ὑδρορρόης τοῦ Σκοπαδείου ναοῦ, ὅπερ
ἦτο ἐντετειχισμένον ὡς ὑπέρθυρον τοῦ κατωγείου ἐν τῇ
οἰκίᾳ τῶν ἀδελφῶν Βούτση. Ἐν τῷ Μουσείῳ νῦν οὐ μό-
νον ἐξησφαλίσθη ἀπὸ πάσης ἐπηρείας ἀλλὰ καὶ ἐπιδεικνύει
ἀκεραίαν μέχρι τῶν περάτων τὴν κεκοσμημένην αὐτοῦ
πλευράν, ἐνῶ ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ θέσει ἐκαλύπτετο κατὰ
τὰ ἄκρα ὑπὸ ἀσβέστου καὶ διὰ ταῦτα ἐλαττωματικῶς
ἀπεικονίσθη ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς (BCH,
1901, 250).

Ἐκ τῆς παρὰ τὸν ναὸν μάνδρας τοῦ Γαλῆ ἀπεσπᾶσθη
τεμάχιον ἐκ τοῦ μεγάλου ἀκρωτηρίου τοῦ ναοῦ, λαμπρῶς
ἐκατέρωθεν εἰργασμένον.

Ἐκ τοῦ χωρίου Ἰμβραῆμ Ἐφέντη μετεκομίσθησαν
πέντε διαφόρου τύπου ἀνάγλυφα ἐκ τῶν ἀτόπως λεγομέ-
νων νεκροδείπνων. Τούτων τὴν ἀληθῆ ὀνομασίαν ὡς θεο-
ξενίων ἐλπίζω διὰ πολλῶν λόγων νὰ ἐμπεδώσω ἐν προσε-
χῶς ἐκδοθησομένη μελέτῃ. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκ τοῦ αὐ-
τοῦ χωρίου προέρχεται καὶ τὸ μοναδικὸν μέχρι τοῦδε ἀρ-
χοϊκὸν θεοξένιον, τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ νῦν διατη-
ρούμενον. Τὰ ἀνάγλυφα δέον νὰ ἀποδοθῶσιν ἢ εἰς λατρείαν
τῶν χθονίων θεῶν τελουμένην που ἐνταῦθα ἢ νὰ σχετι-
σθῶσι πρὸς τοὺς περὶ τὸ χωρίον πολυαρίθμους ἀρχαίους
τάφους, ἐξ ὧν τινες πέρυσι ἠρεύνθησα.

Παρὰ τὸ χωρίον Λιθοβούνια, μίαν περίπου ὥραν ἀπέχον
ΝΑ τοῦ Πιαλῇ, ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἐκ Μαγούλας Στεφανο-
πούλλου, οἱ γεωργοῦντες ἀπεκάλυψαν ἤδη πρὸ διετίας διά-

φορα μάρμαρα, ἐντετειχισμένα ὡς φαίνεται ἐν τῇ ἐκεῖ ἐρειπωθείσῃ καὶ ὑπὸ τῶν χωμάτων καλυφθείσῃ ἐκκλησίᾳ. Μεταξὺ τῶν μαρμάρων, ἐν ᾗτο σημαντικώτατον, ὅπερ μετακομισθὲν ἐτοποθετήθη ὡς σπουδαῖον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος ἐντὸς τοῦ Μουσείου. Εἶναι γωνιαῖον τεμάχιον ἐκ τοῦ ἐπικράνου τοῦ τοίχου ἐν τῷ σηκῷ τῆς Ἀλέας, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ δύο ἄλλων ὁμοίων ἐπικρανιτίδων, μετενεχθεισῶν ἐκ τῆς Π. Ἐπισκοπῆς, τὸ λαμπρότατον δεῖγμα τῆς ἐν τῷ ναῷ κοσμηματικῆς τέχνης (πλείονα κατωτέρω). Μεταξὺ τῶν ἀξιολόγων ἀρχαίων, ἅτινα μετηνέχθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον εἶναι καὶ τὰ ὑπολειφθέντα εὐμετακόμιστα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τοῦ ὑπ' ἐμοῦ τῷ 1907 ἀνασκαφέντος ἀρχαίου ναυδρίου, οἷα εἶναι τεμάχια τριγλύφων καὶ γείσων ὅλως ἰδιάζοντα. Περὶ τούτων, τοῦ ναοῦ ἐν γένει, καὶ τῶν παντοίων εὐρημάτων, μέλλει νὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς ἰδία μελέτη.

Ἀνασκαφαὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας.

Ἀπὸ τοῦ 1900—1902 ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ διὰ τοῦ κ. Mendel ἐξετέλεσεν ἐνταῦθα σημαντικωτάτας ἀνασκαφάς, αἵτινες ἀπεκάλυψαν τὸ μέγιστον μέρος τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ, ἤνεγκον εἰς φῶς διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἱκανὰ τεμάχια ἐξαιρέτων γλυπτῶν τῶν αἰτωμάτων. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ΝΔ γωνίας παρέμεινεν ἡ οἰκία τοῦ Τσακανάκι, ἥτις δὲν εἶχεν ἀπαλλοτριωθῇ, τέλματα δ' ἐλεεινὰ εἶχον σχηματισθῇ διὰ τὸ μέχρι τριῶν μέτρων ἀχθὲν βάθος τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τὴν ἐντεῦθεν δύσκολον ἐκροήν τῶν ὑδάτων. Ἀφοῦ δὲ ἤδη τῷ 1908 ἀπηλλοτριώθη ἡ οἰκία ἀνετέθη μοι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον τὸ ἔργον τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς οἰκίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν χωμάτων, βραδύτερον δὲ καὶ πᾶσα δυ-

νατή σκαφική έρευνα ἐπὶ τῶν παλαιότερον ἀπαλλοτριωθέντων χώρων.

Τριττὴ τις ἐντεϋθεν ὑπῆρξεν ἡ πέρυσι περὶ τὸν ναὸν ἐπιχειρηθεῖσα ἐργασία· α') ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν χωμάτων ἀπὸ τῆς ΝΔ γωνίας, β') ἡ διὰ τούτων πλήρωσις τῶν Α καὶ Β τοῦ ναοῦ τελμάτων καὶ γ') ὅπερ εὐλόγως ἔδει νὰ προηγηθῇ τῆς ἐπιχώσεως, ἡ ἀνασκαφὴ μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ἐνίων θέσεων καὶ ἡ χρήσιμος πρὸς μελέτην ἀραίωσις καὶ τοποθέτησις τῶν διαφόρων μαρμάρων. Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι αὗται ἐπερατώθησαν μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου, ὡς κύριον δὲ ἀποτέλεσμα ἔσχον τὴν ἀξιοπρεπῆ ὄψιν, ἣν παρέχει νῦν τὸ σεπτὸν ἐρείπιον, ἀπηλλαγμένον καὶ τῆς δυσαρέστως ἐπικειμένης οἰκίας καὶ τῆς ἐκ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων ἀπρεπείας. Εἰκόνα τοῦ οὕτως ἀποκαλυφθέντος ναοῦ καὶ τοῦ εὐτρεπισθέντος χώρου βλέπει τις ἐν πιν. Ε', 1. Μόνον ὁ πρὸς Β, μάλιστα δὲ ὁ ὀπισθεν τῆς ἐπιπροσθούσης οἰκίας τοῦ Κωνσταντινοπούλλου χώρος δὲν εἶναι ὁρατός.

Τὸ οἰκόπεδον τοῦ Τσακανάκι, ἐκτάσεως ὡς ἔγγιστα 260 τετρ. μέτρων, ἐπέκειτο κατὰ τὸ τρίτον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θεμελίου τοῦ χρηπιδώματος καλύπτον οὕτω τὴν μὲν δυτικὴν πλευρὰν ἐπὶ 7 τὴν δὲ νοτίαν ἐπὶ 10 μέτρα. Μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὕλικῶν τῆς οἰκίας καὶ μάνδρας ἡ σκαπάνη κατήχθη εἰς βάθος 3 μ. πανταχοῦ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μέχρι τῶν 3,50, ὅπου ἐβεβαιούτο τὸ φυσικὸν ἔδαφος ἀποτελούμενον ἐκ χροκαλῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ γῆς ἀμμόδους. Τὰ χῶματα ἐσχάπτοντο κατὰ στρώματα, ὧν τὸ βάθος ἦτο 0,50, καὶ ἀπεμακρύνοντο ἐκεῖθεν δι' ἀμαξίων εἰς ὠρισμένης θέσεις πρὸ τοῦ Α καὶ ΒΑ μέρους.

Δύο κυρίως διακεκριμένα στρώματα παρετηρήθησαν. Τὸ ἀνώτατον μετὰ ὀστράκων τῶν νεωτέρων ἢ νεωτάτων χρόνων βάθους ἐνὸς περίπου μέτρου καὶ τὸ παλαιὸν γεωμετρικὸν στῶμα, ὅπερ ἄμεικτον παντός νεωτέρου ἀντικει-

μένου ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν 2 μ. καὶ κατήγετο μέχρι τῶν 3 μ., ἂν καὶ σποραδικὰ καὶ ὀλίγα ἦσαν τὰ συνιστῶντα αὐτὸ εὐρήματα (χαλκοῦν ἱππάριον, πτηνόν, πόρπαι, περόναι, ὄστρακα). Τὰ δὲ μεταξὺ χῶματα ἐδείκνυνον ἀναμιξ νεώτατα ὄστρακα καὶ ἀρχαῖα μετὰ γανώματος ἄνευ γραφῶν καὶ τινα χαλκᾶ νομίσματα τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ φαινόμενον πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς σκαφάς, αἵτινες ἐγένοντο ἐν χρόνοις νεωτέροις εἴτε πρὸς ἀνόρουξιν φρεάτων εἴτε πρὸς ἐξαγωγὴν μαρμάρων. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὸ 1879 ὁ Milchhöfer ἔσκαψεν ἐντὸς τῆς οἰκίας πρὸς βεβαίωσιν τῆς ΝΔ γωνίας (AM, 1880, 55).

Τὸ σπουδαιότατον εὑρημα τῆς ἀνασκαφῆς ἦτο τὸ ἀποκαλυφθὲν θεμέλιον (πίν. E, 2). Οὐδὲν διατηρεῖ ἵχνος τοῦ μαρμαρίνου κρηπιδώματος, ἀλλ' εἶναι ἀκέραιον, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὰς ἄλλας γωνίας. Ἀποτελεῖται, ὥς καθόλου τὰ θεμέλια πάντων τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐκ τροχμαλοπαγούς στερεοῦ καὶ ἐλαφροῦ λίθου, καὶ συνίσταται ἐκ πέντε δόμων ἐλαττουμένων κατὰ ἓνα ἐπὶ τῆς Ν πλευρᾶς μετὰ 7 μέτρα ἀπὸ τῆς γωνίας. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἢ τοῦ ἰσοδομικοῦ συστήματος μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐνίοτε ἀντὶ ἐνὸς ἔχομεν δύο λίθους, αἱ δὲ ἀρμοгаὶ τῶν λίθων δὲν ἄγονται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τῶν ὑπερκειμένων καὶ ὑποκειμένων ἀλλὰ μετὰ τινος ἐλευθερίας περὶ αὐτό. Ἐνιοὶ τῶν λίθων, μάλιστα παρὰ τὴν γωνίαν, ἐξέρχονται μικρὸν τῆς σειρᾶς, βεβαίως ἵνα προσδώσωσι μείζονα στερεότητα.

Ἀλλὰ καὶ εἰργασμένα μάρμαρα, ὥς προσεδοκᾶτο, ἤχθησαν εἰς φῶς. Ἐκ τούτων ἄξια μνείας εἶναι γωνιαία τρίγλυφος ἀκεραία, δεικνύουσα ὀπισθεν τὴν θέσιν, ἐφ' ἧς θὰ ὑφῆυτο τὸ ὑποδόκιον, καὶ τεμάχιον δοκοῦ ἐκ τῶν ἀνεχουσῶν τὰ φατνώματα τῆς περιστάσεως μετὰ τοῦ ἀτυχοῦς

κατεστραμμένου ιδιάζοντος εις τὸν ναὸν δικτυωτοῦ πλέγματος τῆς πρὸς τὰ κάτω ἐπιφανείας.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ οἰκοπέδου Τσακανάκι ἐγένοντο ἐν πέντε ἄλλοις τόποις μικραὶ σκαφικαὶ ἐργασίαι, ἐξ ὧν ἐκάστη ἀπέδωκε τινα εὐρήματα. Περὶ τούτων ἐκθέτομεν κατωτέρω ἀκολουθοῦντες τὴν διεύθυνσιν, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ὁ περιηγούμενος τὸν ναὸν ἐὰν ἀπὸ τῆς ΝΔ γωνίας πορευθῇ παρὰ τὴν Ν πλευράν. Πρὸς τοῦτο παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης, ἐλλείψει ἄλλου σχεδίου, νὰ βλέπῃ εἰς τὴν εἰκόνα (πίν. Ε, 1).

Κατὰ τὴν ΝΑ γωνίαν, ὅπου ἀκριβῶς κáθηται τὸ παιδάριον, ἀνεβιβάσθη λίθος τροχμαλοπαγῆς, τῶν αὐτῶν διαστάσεων ($1,65 \times 0,74 \times 0,43$) πρὸς τὸν ἐνταῦθα κατὰ χώραν κείμενον λίθον, εὐρεθεὶς ὀλίγα μέτρα μακρὰν κατὰ τινα ἀνασκάλευσιν τοῦ περίξ χώρου. Ὅτι ὁ λίθος ἀνήκει εἰς ἣν ἐτέθη θέσιν, εἶναι βέβαιον. Διότι, ἐὰν προστεθῇ καὶ τρίτος τῶν αὐτῶν διαστάσεων, θὰ ἔχωμεν βάσιν $2,20 \times 1,65$, ἀκριβῶς δηλ. ὁμοίαν τὰς διαστάσεις πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Mendel κατὰ τὸ 1900 βεβαιωθείσαν κατὰ τὴν ἀντίστοιχον θέσιν ἐπὶ τῆς Β πλευρᾶς (ἴδε BCH, 1901, 247, 1, ἀλλὰ μετὰ τινων σφαλμάτων ὡς πρὸς τὰ μέτρα). Κατὰ ταῦτα μικρὸν ὀπισθεν ($: 0,75$) τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἔχομεν δύο ἀντιστοιχοῦντα θεμέλια, ἅπερ εὐλογον εἶναι νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς βάρθα ἀγαλμάτων. Τὸ συμπέρασμα ἀποβαίνει σπουδαῖον, διότι κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν αὐτοπτῶν ¹⁾, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπιστάτης τῶν ἀνασκαφῶν Ν. Γριμάνης, ἡ λαμπρὰ κεφαλὴ τῆς κόρης εὐρέθη 2 περίπου μέτρα ἀνατολικῶς τοῦ βάρθου τούτου τῆς ΝΑ γωνίας. Αὐτόκλητος μετὰ τοῦτο ἐπέρχεται ἡ σκέψις, μὴ ἡ κεφαλὴ ἀνήκει εἰς ἄγαλμα ἰστάμενον ἐπὶ τοῦ βάρθου, ὅτε ἀποβαί-

1) Ἐπικαλοῦμαι τὰς μαρτυρίας τῶν αὐτοπτῶν, διότι ὁ Mendel ἐν BCH 1901, 260, 1 πολὺ συντόμως καὶ ἀορίστως ἐκφράζεται.

ναι αδύνατον νὰ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ὑγίειας τοῦ Σκόπα, τῆς ὡς γνωστὸν ἐν τῷ ναῷ ἰδρυμένης. Συνηγορεῖ δ' ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης τὸ παραδόξως ἀβλαβὲς τῆς κεφαλῆς, ὅπερ ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν τεθῇ μόνον, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καταστροφῆς τὸ ἄγαλμα κατέπεσεν ἐπὶ χωμάτων ἀπηλλαγμένων λίθων.

Εἰς ἀπόστασιν 15 περίπου μέτρων ἀνατολικῶς τοῦ περιγραφέντος βάρου κατέληγε τοῖχος ἐκ τριῶν σειρῶν τροχματοπαγῶν, μήκ. 5,15 καὶ πλ. 2 περίπου μέτρων, ἐκ Ν πρὸς Β διευθυνόμενος. Τοῦτον ὁ Mendel (ἐν BCH, 1901, 247), ἐξέλαβεν ὡς ἀρχαῖον, χρησιμεύσαντα καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν μεγάλων ἐνταῦθα ἰδρυθέντων κτισμάτων, ὧν ὁ προορισμὸς ἄγνωστος. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ μεταξὺ τῶν λίθων παρετήρησα ἄσθεστον, προσέτι δὲ κεράμων τεμάχια μεσαιωνικῶν ὑπὸ τὸ ὄλον κτίριον, ἐπέισθην ὅτι οἱ ἐξ οἰουδήποτε ἀρχαίου θεμελίου ἀποσπασθέντες οὗτοι λίθοι ἐκτίσθησαν τὸ πρῶτον ἐνταῦθα κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Ἀπεφάσισα διὰ ταῦτα τὴν διάλυσιν τοῦ τοίχου, ἣν ὑπεδείκνυε σκόπιμον ἢ ἐντὸς χάσματος μεταξὺ τῶν λίθων εὑρεσις ἀνδρικής χειρὸς ἐκ τῶν ἀετωμάτων, τεμαχίου κορινθιακοῦ κιονοκράνου ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς τὸν ναόν καὶ τριῶν μικρῶν τεμαχίων τοῦ ἀκρωτηρίου. Διότι ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλα τεμάχια ἢ μεταξὺ τῶν λίθων ἢ ὑπ' αὐτούς. Ἀτυχῶς ἡ προσδοκία αὕτη δὲν ἐξεπληρώθη κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαντα διάλυσιν τοῦ τοίχου.

Ἀνατολικῶς ὁ ἀνεσκαμμένος χώρος περατοῦται διὰ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τοῦ χωρίου, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τοῦ Μουσείου εἰς τὴν ἐνταῦθα πρὸ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ καὶ ἀναλώμασιν αὐτοῦ ἰδρυμένην ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Νικολάου. Ἡ ἐνταῦθα παραλλήλως πρὸς τὴν ὁδὸν γενομένη κατατομὴ τῶν χωμάτων ἐδείκνυεν ἐνιαχοῦ τοίχους μεσαιωνικοὺς ἐκ-

τισμένους αποκλειστικῶς ἐκ μαρμαρίνων θραυσμάτων. Ἡ θέα αὐτῶν ἦτο εὐλόγως ἐλκυστική καὶ ἡ δυνατὴ σκαφικὴ ἔρευνα ἐπεχειρήθη καὶ ἐνταῦθα. Ἐσκάφη ὄθεν λωρίς, πλάτους 1,50 μ., βάθους 2,80 μ., καὶ μήκους 30 μέτρων. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν μετακινήθεντων χωμάτων ἐκτίσθη κατόπιν τοίχος ἐκ λίθων καὶ ἀχρήστων μαρμάρων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὁδοῦ καὶ περίφραξιν τοῦ χώρου. Ἐκ γλυπτῶν εὐρημάτων ἔσχομεν μόνον κνήμην ἀνδρὸς μετ' ἐσχῆς ἀμόρφου κατὰ τὴν γαστροκνημίαν, ἣτις πιθανῶς συνῆπτε τὸ μέλος τοῦτο πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια ἐκ τῶν φατνωμάτων καὶ τῆς ἀναγλύπτου σπείρας τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ. Ἐκ τῶν τελευταίων ἰδιαζούσης σημασίας εἶναι τεμάχιον, ὅπερ ἀποτελεῖ μετ' ἄλλου γωνίαν ἀνοιγομένην πρὸς τὰ ἐντὸς καὶ ὅπερ ἀνήκει ἐκτὸς τούτου εἰς κατώφλιον θύρας (ἶδε σχεδιογράφημα ἐν εἰκ. 2). Διότι φαίνεται ἄνωθεν ἡ ὁπὴ τῆς στρόφιγγος καὶ δύο ἄλλαι ἐπιμήκεις ὁπαὶ πρὸς στερέωσιν τῶν ξυλίνων παραστάδων. Θὰ ἐπανέλθωμεν λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τοῦ τεμαχίου εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ. Νῦν δὲ συμπληροῦντες τὸν περὶ εὐρημάτων λόγον μνημονεύομεν ἐτι παραδόξου χαλκοῦ γεωμετρικοῦ ἀναθήματος, ἀποτελουμένου ἐκ κυλινδρικοῦ κανόνος περικοσμουμένου διὰ ραβδώσεων κοχλιοειδῶς στρεφόμενων καὶ περατουμένου ἐκατέρωθεν εἰς μικρὸν πτηγόν.

Ἐμπροσθεν τοῦ θεμελίου τῆς εἰσόδου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὑπῆρχεν ἱκανὸν ἀθικτον χῶμα, ὅπερ δὲν μετεκινήθη ἐκείθεν ὑπὸ τοῦ Mendel, ἵνα διευκολύνῃ τὴν εἰς τὸν ναὸν ἄνοδον. Ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ κατέστησε βέβαιον, ὅτι ἡ εἰσοδος αὕτη δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὰς κεκλιμένας εἰσόδους (Rampen) πολλῶν ναῶν, ὡς τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς, τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Διότι τὸ θεμέλιον εἶναι ὀριζόντιον, ἐλαχί-

στη δέ τις κλίσις φαίνεται προερχομένη ἐκ καθιζήσεως. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν πέρασ τοῦ θεμελίου εἶναι φανερόν, ὅτι καταλήγουσιν καὶ αἱ τρεῖς σειραὶ τῶν τροχματοπαγῶν κατὰ τὴν αὐτὴν κατακόρυφον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς εισόδου τῆς βορείου πλευρᾶς. Ἐχομεν λοιπὸν ἰδιαζούσας εισόδους εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας, αἵτινες, καθόσον γνωρίζω, οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶναι γνωσταί. Πρέπει κατὰ τὴν ἔξω στενὴν πλευρὰν αἱ εἵσοδοι αὐταὶ νὰ εἶχον βαθμίδας διευκολυνούσας τὴν ἀνάβασιν.

Κατὰ τὴν ἐνταῦθα γενομένην σκαφὴν ἐκταθεῖσαν καὶ βορειότερον, ἵνα ἀνοιχθῇ ὁ χρήσιμος εἰς τὴν ἐκροὴν τῶν ὑδάτων ὄχετός, εὐρέθησαν πολλὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα, τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῷ ἱερῷ ἐγχωρίου εἶδους, ὅπερ γενικῶς εἶναι πρόστυχον καὶ διὰ τὸ κακὸν γάνωμα καὶ τὴν ἀτελεῖ ὀπτῆσιν. Ἐννοεῖται ὅτι εὐρέθησαν καὶ τὰ συνήθη χαλκᾶ, ἐξ ὧν τὸ ἀξιολογώτατον εἶναι χαλκοῦν ἔλασμα μετ' ἐγχαράκτων γεωμετρικῶν πτηνῶν.

Τὸ μέγιστον ποσὸν χωμάτων ἐκ τοῦ οἰκοπέδου Τσακανάκι διετέθη πρὸς πλήρωσιν τοῦ μεγάλου τέλματος ΒΑ τοῦ ναοῦ καὶ Β τῆς οἰκίας Κωνσταντινοπούλλου. Τὸ τέλμα τοῦτο ἐξετείνεται μέχρι τῆς ἀρχαίας κρήνης πρὸς Β τοῦ ναοῦ, τῆς ὑπὸ τοῦ Mendel οὐχὶ ἀπιθάνως ὡς κρήνης τῆς Αὐγῆς θεωρηθείσης. Ἀλλ' ἡ ἐπίχωσις περὶ τὴν κρήνην πρὸς ἀποξήρανσιν τοῦ ἐδάφους θὰ ἦτο βλαβερά, ἐὰν μὴ πρῶτον μὲν ἀνεσύροντο ἐκεῖθεν τὰ σεσωρευμένα ὀγκώδη μάρμαρα, εἶτα δὲ περιεφράσσετο ἡ κρήνη διὰ τειχίσματος περιβάλλοντος τὸ στόμιον καὶ ἐμποδίζοντος τὴν εἰσροὴν τῶν ἔξωθεν ὑδάτων ὡς καὶ τὴν ἐκροὴν τῶν ἐκ τῆς κρήνης ἀναβλυζόντων. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ ἐπίχωσις ἐπηκολούθησε τὰς ἀνωτέρω ἐργασίας καὶ οὕτω καὶ ἡ ἀρχαία κρήνη καὶ ὁ λοιπὸς περίξ τόπος ἀπηλλάγησαν τῆς ἐκ τῶν λιμναζόντων δυσωδῶν κατὰ τὸ θέρος ὑδάτων ἀπρεπείας.

Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὴν ἐκ τοῦ τέλματος ἀπομάκρυνσιν τῶν μαρμάρων καὶ τὴν γενομένην περὶ τὴν κρήνην μικρὰν σκαφήν ἔσχομεν καὶ δύο καλὰ εὐρήματα· πρῶτον μὲν τεμάχιον ἐπιστυλίου μετὰ τῶν μεγάλων γραμμάτων **ΚΑΦ ΕΙΔΑΙ** (πίν. Γ, 1) εἶτα δὲ μέρος ἀνδρικοῦ χορμοῦ ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων. (πίν. Γ', 2)

Τὸ ἐπιστύλιον ἐξήχθη μὲν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν χώματων τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Mendel, ἀλλ' ὡς πρὸ τὴν ἐπιγραφὴν παρέμεινε ἀπαρατήρητον. Διατηρεῖ εὐτυχῶς τὸ ὕψος αὐτοῦ : 0,895. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ ἐκτὸς ἀσημάντου διαφορᾶς τὸ ὕψος τοῦ ἐπιστυλίου μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Τηλέφου καὶ τῆς Αὔγης ἀνερχόμενον εἰς 0,88. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διαφέρουσι τῶν πολλῶν συνήθων ἐπιστυλίων, ὑψηλῶν 0,97, ἔπεται τὸ σπουδαῖον συμπέρασμα, ὅτι τὰ ταπεινότερα ταῦτα ἐπιστύλια ἀνήκουσιν εἰς τὸν πρόναον καὶ ὀπισθοδόμον, οἵτινες ἄρα ἦσαν ὀνυμοῦ δωρικοῦ. Τὸ αὐτὸ ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν βεβαίαν ὑπαρξιν καὶ σπονδύλων καὶ κιονοκράνων καὶ τριγλύφων, μετὰ μετοπῶν, ἀνηκουσῶν μόνον εἰς τὴν μικροτέραν στοὰν τοῦ προναοῦ ἢ τοῦ ὀπισθοδόμου. Τὸ ἡμέτερον ἐπιστύλιον δεικνύει ἐπὶ τῆς ὑπεράνω ἐπιφανείας δύο κοιλότητας πρὸς ὑποδοχὴν πλίνθων ἀγαλματίων. Τίνα δὲ ἦσαν τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα, ἅτινα κατὰ μοναδικὸν μέχρι τοῦδε τρόπον ἴσταντο ἐντὸς τῶν μετοπῶν, δεικνύουσι τὰ κάτωθι μεγάλα γράμματα. Ἡ λέξις *Καφεῖδαι* δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστὴ, εἶναι ὅμως πρόδηλον, ὅτι σημαίνει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Τεγεατικοῦ ἥρωος Κηφέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλέου. Ἡ Αὐτονόη ἀναφέρεται ὡς θυγάτηρ τοῦ Κηφέως ἀποθανοῦσα καὶ τιμωμένη ἐν Μαντινείᾳ καὶ ἡ Ἀερόπη ὡς λαβοῦσα ἐν Τεγέᾳ τὰς τρίχας τῆς Μεδούσης παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς (Ἀπολλοδ. 2,73). Ἀλλὰ τὸ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν Ἀερόπην, συλλαβοῦσαν ἐκ τοῦ Ἀρεως κατὰ τὸν

Παυσανίαν (8, 44, 7), καὶ τὸν Ἀέροπον, τὸν καρπὸν τοῦ ἔρωτος τούτου. Διότι ἐκ τῆς παρὰ τῷ περιηγητῇ διηγήσεως φαίνεται, ὅτι ἡ Ἀερόπη καὶ ὁ Ἀέροπος εἶνε ἐντελῶς παράλληλον ζεύγος καὶ ὥς τις ὑπόστασις τοῦ ἐξόχως ἐν Τεγέα τιμωμένου ἡρωϊκοῦ ζεύγους τοῦ Τηλέφου καὶ τῆς Αὐγῆς.

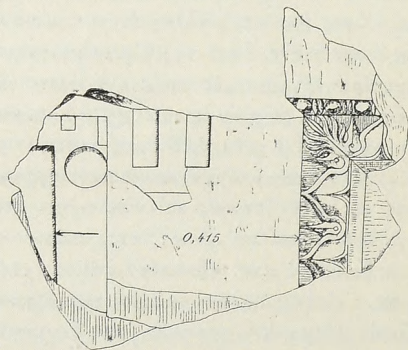
Ἐκ τῶν γραμμάτων οὐδὲν ὀριστικώτερον δύναται νὰ λεχθῇ, ἢ ὅτι ταῦτα ἀνήκουσι εἰς τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Ἄν εἰς τὸ α' μᾶλλον ἢ τὸ β' ἥμισυ, εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ τις. Διότι εἶνε μὲν ἐν γένει παλαιοὶ οἱ χαρακτῆρες ἀλλὰ τὰ πλατυνόμενα ἄκρα αὐτῶν ἐνθυμίζουσι νεωτέρους χρόνους.

Μικρὸν φαίνεται κατ' ἀρχὰς τὸ εὐρεθὲν τεμάχιον τοῦ χορμοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἔχομεν ἐν τούτῳ τοσαῦτα τεκμήρια, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναπαράστασις τῆς ὅλης στάσεως τοῦ ἥρωος. Οὗτος ἐφαίνετο μᾶλλον ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τοῦ θεατοῦ, ὥς ἀπεικονίσθη, διότι τὸ μὴ φαινόμενον μέρος δεικνύει τραχυτέραν ἐργασίαν, ἐστηρίζετο δ' ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, ὥς γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ λακκίσκου τοῦ ὁμωνύμου μηροῦ, εἶχε τὴν ἀριστερὰν καθειμένην διὰ τὸ κατὰ τὴν οἰκειάν θέσιν ὑπάρχον συνδετικὸν πρόσφυμα, ἐνῶ προέβαλλε τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ ὕψωνε τὴν δεξιάν, ἵνα βάλῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων τὸ τεμάχιον καὶ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἐξαίρετον δεῖγμα τῆς Σκοπαδείου τέχνης. Ἐπίσης καλῶς, ὥς ἐπὶ τῶν ἀνεπαρκῶς εἰσέτι γνωστῶν θαυμασίων κεφαλῶν τοῦ Τεγεατικοῦ Μουσείου, ὁ θεατὴς πρὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιλαμβάνεται ἰσχυρῶς, ὅτι ἀδάμαστος εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ ἀκατάβλητος ἡ ῥώμη τοῦ ἥρωος. Τὰ δὲ μέσα τῆς ἐκφράσεως εἶναι τόσο ὀλίγα καὶ τόσο σαφῆ, ὥστε καὶ πρὸ τοῦ θαύσματος τούτου νὰ ἀναγνωρίσῃ τις μετὰ θαυμασμοῦ τὴν τολμηρὰν χεῖρα τοῦ

καλλιτέχγου καὶ ιδίως τὸ ὑπέροχον μέγεθος τῆς τέχνης αὐτοῦ.

Δυτικῶς τῆς κρήνης τὸ γεωμετρικὸν στρῶμα ἀποβαίνει πλουσιώτατον, ἀλλὰ τὰ ἐξαχθέντα ἦσαν μέγα πλήθος ἀχρήστων ὀστράκων καὶ μόνον ἐν ἀξιόλογον εὕρημα. Εἶναι τοῦτο μεγίστη χαλκῇ πόρπη, 0,18 μήκους, μετὰ δύο ἐλίσσομένων κύκλων (spectacle fibula), ἐντελῶς ἀκεραία.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν περὶ τὸν ναὸν γενομένων ἐργασιῶν καὶ εὕρημάτων. Ἄλλ' εἶναι καλὸν νὰ διατρίψωμεν μικρὸν ἔτι περὶ τοὺς σημαντικωτέρους εὕρεθέντας λίθους, ἵνα ἴδωμεν κατὰ τί οὗτοι συμβάλλουσιν εἰς τὴν λύσιν τῶν περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ ζητημάτων.

Εἰκ. 2.

Τὸ τεμάχιον ἀναγλύπτου σπείρας, τὸ ἀνήκον εἰς κατώφλιον θύρας, ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω. Τοῦτο εἰκονίζεται ἐν εἰκ. 2 συνηνωμένον μετὰ τεμαχίου ἐκ τῶν παλαιῶν κτημάτων τοῦ Μουσείου, οὐχὶ διότι κατ' ἀνάγκην συνανή-

κουσι τὰ δύο ταῦτα τεμάχια, ἀλλὰ διότι ἂν μὴ τοῦτο, ἀλλ' ἄλλο ἐντελῶς ὁμοιον θὰ ἀπετέλει μετὰ τοῦ τεμαχίου τοῦ κατωφλίου τὴν αὐτὴν γωνίαν. Ἀνήκει δὲ ἡ γωνία αὕτη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σηκοῦ, διότι νῦν, ὅτε γνωρίζομεν καλῶς, ὅτι ὁ τε πρόναος καὶ ὁ ὀπισθόδομος ἦσαν δωρικοῦ ῥυθμοῦ, ἡ ἀπόδοσις τῆς ἰωνικῆς σπείρας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποβαίνει ἀδύνατος. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ἔχομεν καὶ τὰ σημεῖα τοῦ κατωφλίου, ἀκολουθεῖ μετὰ βεβαιότητος τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ σχηματισθεῖσα γωνία εἶναι ἡ τῆς ἀριστερᾶ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν ναὸν παραστάδος τῆς θύρας καὶ τοῦ τοίχου. Τὸ μέτωπον τῆς παραστάδος ταύτης, τὸ βλέπον εἰς τοὺς κίονας, εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῇ μετ' ἀκριθείας, ἀπὸ τῆς δηλούσης τὸ πέρας τοῦ κατωφλίου κατακορύφου ἐπιφανείας μέχρι τῆς δυναμένης νὰ ἀναπαρασταθῇ ¹⁾ παραλλήλου πλευρᾶς, τῆς ὑπὲρ τὴν σπείραν. Μετρεῖ οὕτω 0,415. Ἐὰν δὲ συμπληρώσωμεν τὴν παραστάδα, προεκτείνοντες ταύτην ὡς εἶναι εὐλογον καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ κατωφλίου, τότε τὸ πλάτος τῆς βάσεως αὐτῆς θὰ εἶναι κατὰ 0,21 ἐκατέρωθεν ἡῤῥημένον, δηλ. ἐν δλω 0,085 ($0,415 + 0,21 + 0,21$). Διότι ὡς γνωρίζομεν ἐξ ἀκεραίων τεμαχίων ἡ μεγίστη ἀπόστασις τῆς σπείρας ἀπὸ τῆς κατακορύφου τοῦ τοίχου εἶναι ἀκριβῶς 0,21. Ἀλλ' οὕτω τὸ πλάτος τῆς βάσεως 0,835 ἀνταποκρίνεται καλῶς πρὸς τὰ ὑπάρχοντα μικρὰ τεμάχια τῶν ἰωνικῶν βάσεων, ὧν ἡ διάμετρος κατὰ προσέγγισιν εἶναι 0,85.

Τοῦ ἐπικράνου παραστάδος τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Mendel (BCH, 1901, 252), ἡ ἑτέρα πλευρὰ ἀπεικονίζεται δι' ἀπλοῦ σχεδίου ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι Ζ, 2. Τοῦτου ἡ κατωτέρα ταινία ἔχει πλάτος 0,425, τὸ δὲ ὑπ' αὐτὴν μέ-

1) Ἡ ὑπὲρ τὰ φύλλα εὐθεῖα σχεδιάσθη χάριν σαφηνείας. Ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἀποτετριμμένη.

τωπον τῆς παραστάδος θὰ ᾗτο κατά τι στενώτερον καὶ ὡς ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν 0,415. Ἀλλὰ τοσοῦτον πλάτος εἶδομεν, ὅτι ἔχει ἀκριβῶς ἡ παραστάς τῆς θύρας. Ἐν τούτοις ἡ ἐν τῷ σχεδίῳ πρὸς τὰ δεξιὰ παρατηρουμένη ἐπιφάνεια, 0,015 ταπεινότερα καὶ 0,08 σφωζομένου πλάτους, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξοικονομηθῇ παρὰ τὴν θύραν καὶ ἐπομένως τὸ ἐπικράνον δὲν ἀνήκει εἰς τινὰ τῶν παρ' αὐτὴν παραστάδων. Θὰ ἐπέστεφεν ἄρα τὴν ἐτέραν τῶν παραστάδων, τῶν ἐκ τοῦ μέρους τῶν ἀγαλμάτων ὑποδεχομένων τὰς κιονοστοιχίας.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπικράνου ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ πλευρὰ ἀπεικονίζεται ἐν πίν. Ζ, 1. Ἐπὶ τῆς εἰκόνος διακρίνομεν, ὅτι πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὰ κυμάτια καὶ οἱ ἀστράγαλοι ἔμειναν ἄτμητα, ἵνα εἰπώμεν οὕτω συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἑρεχθίου. Ἐχουσι δὲ ἀφεθῇ ἄτμητα ἐπίτηδες, διότι τὸ τελευταῖον ἡμίτομον ῥοῦ ἡ καρδιοσχήμες φύλλου εἶναι εἰργασμένα ὡς τὰ κατὰ τὰς γωνίας ὡς ἡ φύλλα τὰ κλείοντα ἑκατέρωθεν τὴν σειράν. Δὲν ἐκοσμήθη δ' ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὸ ὑπόλοιπον πρὸς τὰ ἀριστερὰ μέρος, διότι, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ μόλις ἡ οὐδόλως ἡδύνατο ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ νὰ προσπέσῃ εἰς τὴν εἰς τὸ βάθος ἀφανιζομένην ταύτην πλευράν.

Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος (σ. 303) γωνιαίου ἐπικράνου τοῦ τοίχου (πίν. Ζ', 3). Διότι ἐπὶ τῆς δεξιᾷ μικρὸν διατηρηθείσης πλευρᾶς φαίνεται σαφῶς, ὅτι τὸ ἰωνικὸν κυμάτιον μετὰ τοῦ ἀστραγάλου παρέμειναν ἄτμητα καὶ ὅτι ἡ κάτωθι ταινία στερεῖται τοῦ κοσμήματος τῆς ἀκάνθης. Ἀλλὰ τίς εἶναι ἡ θέσις τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου μέλους; Ὅτι ἡ θέσις αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ σηκοῦ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ, εὐκόλως δύναται νὰ δειχθῇ, διότι ἐπὶ κιονοστοιχίας ἄγνωστον εἶναι τοιοῦτον μέλος καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σηκοῦ

ἦτο ἐντελῶς δωρικόν. Ἐπίσης εὐκόλως δύναται νὰ δειχθῇ, ὅτι τὸ μέλος τοῦτο ὡς κορωνίς τοῦ τοίχου ἀναποκρίνεται κάτω μὲν πρὸς τὴν σπεῖραν, ἀπέναντι δὲ πρὸς τὰ κιονόκρανα καὶ ἐπίκρανα τῶν παραστάδων. Τὸ ἀληθές ἄρα ὄνομα αὐτοῦ εἶναι ἐπίκρανον τοῦ τοίχου, ὡς ἤδη τοῦτο πλέον ἢ ἀπαξ ὠνομάσθη. Μετὰ ταῦτα καὶ ἡ ἀκριβὴς θέσις τοῦ γωνιαίου τεμαχίου εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθῇ. Διότι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἀκόσμητος πλευρὰ προσέπιπτεν ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἀντίληψιν, εἰς δύο μόνον γωνίας τοῦ σηκοῦ δύναται νὰ ἔχη θέσιν, εἰς τὴν ΝΔ καὶ ΒΑ γωνίαν. Ἀλλ' ὅτι πρὸς τὴν ΝΔ γωνίαν πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν παρακινεῖ ζωηρῶς ἡ ὁμοιότης τῆς ἐργασίας τοῦ γειτονικοῦ ἐπικράνου τῆς παραστάδος, ὡς τοῦτο ἀνωτέρω ἐτοποθετήθη. Ὁ χώρος μεταξύ τῆς παραστάδος καὶ τοῦ τοίχου κατὰ τὴν γωνίαν ταύτην ἦτο ἱκανῶς στενός καὶ σκοτεινός, ὥστε νὰ δικαιολογηται τελείως ἡ ἀπλουστερία τῶν σχετικῶν μελῶν διακόσμησις.

Ἐν κεφαλαιῷ τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐρεῦνης εἶναι τὰ ἑξῆς : α') ἡ θύρα ἐκοσμεῖτο ἐκατέρωθεν ἐσωτερικῶς διὰ παραστάδων, ὧν τὸ μέτωπον καὶ τὴν βάσιν ὡς πρὸς τὸ πλάτος γνωρίζομεν, β') τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ναοῦ προερχόμενα τεμάχια ἰωνικῶν βάσεων ἀνήκουσι πράγματι εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κιονοστοιχίας, γ') τὸ ἐπικράνον ἀνήκει εἰς τὴν ἑτέραν τῶν παραστάδων τοῦ ἀπέναντι τῆς θύρας τοίχου καὶ δ') ὁ τοίχος τοῦ σηκοῦ ἐσωτερικῶς ἐκοσμεῖτο δι' ἐπικράνου κατὰ τὸ ὕψος τῶν κιονοκράνων καὶ ὅτι τὸ γωνιαῖον τεμάχιον, ἢ ἄλλο ἐντελῶς ὅμοιον, κατελάμβανε τὴν ΝΔ γωνίαν. Περὶ δὲ τῆς λοιπῆς ἐν τῷ σηκῷ κατασκευῆς, οὐδὲν ὀριστικόν ἐκ τῶν περιγραφέντων λίθων δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν. Οἱ κίονες, φαίνεται, ὅτι ἦσαν κορινθιουργεῖς, τοῦτο δὲ μᾶλλον δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ἀκάνθης τῶν ἐπικρανιτίδων ἢ ἐκ

τῶν δύο μικρῶν καὶ ἀμφιβόλων τεμαχίων κιονοκράνου, τῶν φυλασσομένων ἐν τῷ Μουσεῖῳ. Ὡς πρὸς τὸ πλειστάκις συζητηθὲν ζήτημα τῆς συνενώσεως τῶν τριῶν ῥυθμῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀλέας δυνάμεθα νῦν, μετὰ τὸν βεβαιωθέντα δωρισμὸν τοῦ προνάου καὶ ὀπισθοδόμου, μετὰ θετικότητος νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ γενομένη διόρθωσις τοῦ ἐκτὸς εἰς ἐντὸς ἐν τῷ γνωστῷ χωρίῳ τοῦ Παυσανίου (8, 4δ, 4) εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσε καὶ πρέπει παντάπασι νὰ ἀπορριφθῇ. Οἱ κίονες ἐργασίας τῶν Ἰώνων εἶναι δυνατόν νὰ ἀνῆκον εἰς τινὰ στοὰν ἔξω τοῦ ναοῦ ἀλλὰ σχετικὴν πρὸς αὐτόν. Ἐπαλλήλους κιονοστοιχίας νὰ δεχθῶμεν ἐντὸς τοῦ σηκοῦ φαίνεται ἀδύνατον.

Ἀνασκαφαὶ τάφων παρὰ τὸ Ἰμβροῦν-Ἐφέντη.

Ὁ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Σ. Σταυρόπουλλος ἀνήγγειλέ μοι, ὅτι ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ καὶ τῷ κήπῳ ὑπάρχουσι τάφοι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων πλίνθων καὶ ὅτι ἄλλοτε ὁ ἴδιος ἀνέσκαψέ τινας ἐξ αὐτῶν. Ἡ γνώμη του ἐπεβεβαιώθη, διότι μετ' ἐργασίαν ἐβδομάδος ἐξηρευνήθησαν περὶ τοὺς 12 τάφοι, ἀνῆκοντες πάντες εἰς νεκροταφεῖον, οὗ ἡ ἀρχαιότης θὰ ἔφθανε μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος. Οἱ τάφοι ἀπετελοῦντο ἐκ πλίνθων μεγάλων ἐξαιρέτου ποιότητος, συνδεομένων καλῶς πρὸς ἀλλήλας διὰ καταλήλων ἀρμογῶν. Εὐρήματα ἐγένοντο ὀλίγιστα καὶ πενιχρά, οἷον σιλεγγίδες χαλκαὶ δύο καὶ τινὰ ἐρυθρόμορφα μικρὰ ἀγγεῖα. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν τάφων ἐγένοντο μικρὰ εὐρήματα, ἐξ ὧν ἄξια σημειώσεως εἶναι τεμάχια ἱκανὰ κέρχων καὶ θραύσματα πηλίνου κώνου πίτυος.

Ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀγ. Σώστη.

Εἶναι γνωστὸν τὸ παρὰ τὸν Ἀγ. Σώστην ἱερόν, ἐξ οὗ κατὰ τὰς προχείρους ἀνασκαφὰς τοῦ 1860 προήλθε κατα-

πληκτικός αριθμός πηλίνων ειδωλίων. Ὅτι ἡ ἀνασκαφή ἐκείνη δὲν εἶχεν ἐξαντλήσει τὸ ἔδαφος τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ, ἦτο γνωστόν, καὶ ὁ ἴδιος ἐπέισθην τῷ 1907, ὅτε μετὰ μικρὰν ἔρευναν παρετήρησα ἐξαγομένους ἐκ τῶν χωμάτων καὶ τύπους νέους, μὴ ἀπαντῶντας ἐν τῇ πλουσία συλλογῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, τῇ συγκροτηθείσῃ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1860.

Κατὰ τὸν παρελθόντα Νοέμβριον μετὰ τὰς ἐπελθούσας βροχὰς παρείχετό μοι ἡ ποθουμένη εὐκαιρία, ὅπως προβῶ εἰς ὀριστικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἱεροῦ, καθόσον εὐκόλως καὶ ἄνευ βλαβῶν θὰ ἠδύνατο τὰ πηλινὰ ἀφιερώματα νὰ ἐξάγωνται ἐκ τῶν ὑγρῶν καὶ μαλακῶν χωμάτων. Μετὰ 10 ἡμερῶν σύντονον ἐργασίαν ἐγένετο δυνατόν νὰ ἐξερευνηθῇ τὸ τρίτον σχεδὸν τοῦ κατασπάρτου ἐξ ἀρχαίων χώρου, τὰ δὲ γενόμενα εὐρήματα ἦσαν ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν ἀφθονα. Ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ ἔργου δὲν ἦτο δυνατὴ διὰ τὰς ἐκ νέου ἐπελθούσας βροχὰς. Περὶ τῶν εὐρημάτων θὰ ἐκθέσω κατ' ἀνάγκην συνοπτικώτατα, μάλιστα διὰ τὸ μέγα αὐτῶν πλῆθος.

Ἐκπληκτικὸς ἰδίᾳ εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν τεμαχίων πηλίνων ἀγαλμάτων φυσικοῦ μεγέθους. Ἐκ τούτων μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι δυνατόν νὰ ἐλπίσῃ τις νὰ ἀνασυγκροτήσῃ ὁλόκληρον ἀγαλμα ἢ τοῦλάχιστον κατὰ μέγα μέρος. Διότι τὰ διάφορα τεμάχια διὰ τὸ ἱκανὸν πάχος καὶ τὴν καλὴν ὀπτησιν δὲν ἀπετρίβησαν ἐπὶ πολὺ κατὰ τὰς τομὰς αὐτῶν. Πλεῖστα εἶναι εἴτα τὰ εἰκονιζόμενα ἀντικείμενα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐνταῦθα τιμωμένης Δήμητρος καὶ Κόρης, καρποὶ δηλ. διάφοροι, ἐξ ὧν συνήθης ἡ ῥόα καὶ τὸ κυδώνιον, ἄνθη, χοῖροι καὶ πολλὰ ζῶα καὶ πτηνά, ἐξ ὧν συνήθης ὁ ἀλέκτωρ καὶ ὁ λέων. Ἐκ τῶν ειδωλίων ἀφθονοῦσιν οἱ τύποι τῆς καθήμενης θεᾶς, τῶν ὑδροφόρων, τῶν κρατουσῶν χοιρίδιον, τῶν

χορευουσών και άλλων. Ἀνδρικά εἰδώλια εἶναι σπανιώτατα. Σημειωτέον ὅτι ἀκέραια εἰδώλια μόνον περὶ τὰ 30 συνελέξαμεν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κεφαλῶν καὶ κορμῶν εἶναι ἀνυπολογίστως μέγας. Μαρμάρινα εὐρήματα ἔσχομεν δύο μικρὰς κεφαλὰς Δῆμητρος ὡς φαίνεται, ἀλλ' ἀποτετριμμένης διὰ τὸ εὐθρυπτον τοῦ μαρμάρου Δολιανῶν καὶ δύο ἀρκαδικὰ ἐρμῖδια μετὰ πυραμίδος ἀντὶ κεφαλῆς. Ἐκ χαλκῶν ἔσχομεν ἀγγεῖά τινα, ἐξ ὧν ἓν μετ' ἀναθηματικῆς ἀρχαίας ἐπιγραφῆς, καὶ τὸ ἀριστον εὖρημα τῆς ἀνασκαφῆς, τὸ ἐν πίν. Η εἰκονιζόμενον. Ἐπὶ χαλκοῦ λεπτοῦ ἐλάσματος, ὕψ. 0,30, περιτετμημένου κατὰ τὸ περίγραμμα τῆς εἰκόνης, ἔχει ἀποτυπωθῆ εἰκὼν θεᾶς, βεβαίως τῆς Κόρης, κρατοῦσης σκῆπτρον ἢ δᾶδα καὶ φιάλην, ἐνθυμιζούσης δ' ἰσχυρῶς ὡς πρὸς τὴν τέχνην τὸν ἡνίοχον τῶν Δελφῶν καὶ τὸν περὶ τὰ αἰετώματα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς κύκλον.

Κατάταξις ἐν τῷ Μουσείῳ.

Τὰ ἐν τῷ παρασκευασθέντι Μουσείῳ καταταχθέντα ἀρχαῖα δὲν ἦσαν μόνον τὰ ἀποτελοῦντα τὴν παλαιὰν συλλογὴν, τὴν ὡς ἔτυχε ἀποκειμένην ἐν τινι τῶν αἰθουσῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου. Εἰς ταύτην προσετέθησαν τῷ 1907 ἡ τῆς Παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς ἀξιόλογος συλλογὴ συγχειμένη ἐξ ἀρχαίων εὐρεθέντων περὶ τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν ἀγορὰν καὶ ἄλλα ἀρχαῖα, ἅτινα τότε συνεχόμισα ἐξ ἀνασκαφῶν ἢ ἄλλοθεν. Κατὰ τὸ περυσινὸν ἔτος προσετέθησαν ὀλίγα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, ἱκανά, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐκ τῆς γενομένης νέας περισυλλογῆς καὶ ἐν τέλει ὀλόκληρος ἡ ἐν Τριπόλει συλλογὴ ἀποτελουμένη ἐκ 300 περίπου ἀριθμῶν, συγχειμένη ἐξ ἀρχαίων πρὸ πάντων μὲν μαντινικῶν εἴτα δὲ τεγεατικῶν καὶ ὀλίγων ἐκ τῆς λοιπῆς Ἀρχαίας (Ὁρχομενοῦ π. χ. καὶ Μεγαλοπόλεως).

Ἐκ τῶν ἀρχαίων τούτων πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπιγραφαί, τὰ ἀσημότερα ἢ ὀγκώδη ἀρχιτεκτονικά, καὶ τὰ ἀσημότερα ἐκ τῶν γλυπτῶν κατετάχθησαν ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ μετ' ἀσφαλείας ἐντὸς τοῦ περιβόλου, ἐπὶ βάθρων ἢ ἐπὶ τοῦ ἰσοπεδωθέντος ἐδάφους. Ἐν τῇ αὐλῇ κατέλαβον ἰδίαν θέσιν τὰ ἐκ Μαντινείας, ἅπερ ἀποτελοῦσι ἀξιολόγους καὶ εὐκόλως ἀλλήλων διακρινομένας σειράς, ἐπιγραφῶν, ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γλυπτῶν, εἰς ἃς προστίθεται καὶ μικρὰ ὁμὰς χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀπέναντι εἶναι ἡ κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα τεγεατική συλλογὴ διαιρουμένη εἰς τὰς αὐτὰς σειράς. Κατὰ τὸ μέσον τῆς αὐλῆς καὶ μεταξὺ τῶν κατὰ πόλεις συλλογῶν ἐτέθησαν οἱ βωμοί, ἐξ ὧν ἐξέχουσι δύο ὀγκώδη μαρμάρινα τεμάχια μετ' ἐξαιρέτου ἐργασίας βουκρανίων ἐκ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τῆς Ἀλέας. (Εἰκόνα τούτων μετὰ μέρους τῆς αὐλῆς ἴδε ἐν πίν. Θ). Τὰ τεμάχια μετακομισθέντα μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν ἐκ τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ ἐτέθησαν κατὰ τὴν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰδρύματι θέσιν αὐτῶν. Διότι ὡς φαίνεται τὸ σχῆμα τοῦ βωμοῦ ἀπετελεῖτο ἐκ κεντρικοῦ ὀρθογωνίου ἢ τετραγώνου πυρῆνος ἐξ οὗ ἑκατέρωθεν ἐξεφύοντο πτέρυγες. Τὸ μεῖζον πρὸς τὰ δεξιὰ τεμάχιον ἀνήκει εἰς τὸν πυρῆνα, ἐν ᾧ τὸ στενώτερον καὶ ἐπιμηκέστερον τμήμα ἀπετέλει τὸ ἄκρον τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ πτέρυγος. Τὸ αὐτὸ ἐπακριβέστερον δεικνύουσι αἱ ἀπὸ τῶν περάτων τῶν τμημάτων ἀποστάσεις τῶν βουκρανίων.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Μουσείου διηρέθη εἰς προθάλαμον καὶ δύο αἰθούσας. Ἡ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ αἰθούσᾳ προωρίσθη διὰ τὰ εὐρήματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας, ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ ὡς καὶ ὁ προθάλαμος διὰ πάντα τὰ ἄλλα εὐρήματα.

Τὸ νότιον ἡμισυ τῆς αἰθούσης τῆς Ἀλέας βλέπει τις ἐν πίν. I. Τὰ κάλλιστα ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχιτε-

κτονικῶν ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς νοτίου στενῆς πλευρᾶς μεθ' ὕψους ὅπωςδήποτε ἀνταποκρινομένου πρὸς τὴν ἐν τῷ ναῷ θέσιν αὐτῶν. Ἐν τῇ ταπεινοτέρᾳ θέσει εἶναι τεμάχια ἐκ τῆς ἀναγλύπτου σπείρας τοῦ σηκοῦ, μικρὸν ὑπεράνω αἱ θαυμασίας τέχνης ἐπικρανίτιδες, ἀνωτέρω τεμάχια ἰωνικοῦ γείσου ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς στοὰν σύγχρονον καὶ σχετικὴν πρὸς τὸν ναόν, εἴτα δύο μερὲς τῆς ὑδρορροῆς, ἐξ ὧν τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀπηρτίσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων καὶ τέλος τεμάχιά τινα τοῦ ἀκρωτηρίου. Καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ ἐξετέθησαν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου, περὶ ὧν δὲν ἀρμόζει ἐνταῦθα μακρότερος λόγος. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι ἐν τῇ τοποθετήσει αὐτῶν ἐλήφθη φροντίς, ὥστε καὶ αἱ ἄνω καὶ ὀπισθεν ἐπιφάνειαι νὰ μὴ μένωσι κεκρυμμένοι εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐρευνήτοῦ.

Ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων τὰ μὲν ἀξιολογώτερα τεμάχια κορμῶν καὶ ἄκρων μελῶν ἐτοποθετήθησαν κατὰ μῆκος τῆς μακρᾶς δυτικῆς πλευρᾶς, ὑπεράνω δὲ ἐπὶ ἰδίων βάσεων ἐτέθησαν αἱ τέσσαρες ἀκέραιαι ἢ κατὰ τεμάχια σωζόμεναι κεφαλαί. Δύο θέσεις ἐπεφυλάχθησαν διὰ τὰ γύφινα ἐκμαγεῖα τῶν ἐν Ἀθήναις κεφαλῶν.

Τὸ κυριώτατον ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ σημαντικώτατον ἔργον γλυπτικῆς ἐν τῷ Μουσείῳ, ὁ κορμὸς τῆς Ἀταλάντης, ὕψοῦται ἐπιβλητικῶς ἐπὶ τοῦ ωραίου ἐξαπλεύρου βάθρου τοῦ μετακομισθέντος ἐκ τῆς Π. Ἐπισκοπῆς. Τέσσαρα τεμάχια συνεκολλήθησαν πρὸς ἀποτελέσιν τοῦ κορμοῦ, ἐξ ὧν τὰ τρία, τὰ δύο ἡμίση τοῦ κορμοῦ καὶ τεμάχιον μετὰ τοῦ ἀγκῶνος, εὐθὺς μετὰ τὴν εὐρεσίαν των ἐγνώσθη ὅτι συνανήκον, τὸ δὲ τέταρτον τεμάχιον, ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὴν δεξιὰν λαγόνα ἀποπτύγματος τοῦ δωρικοῦ χιτῶνος, πέρυσιν ἀπεδόθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν συντελοῦν ἱκανῶς εἰς τὴν ἑκφράσιν

τῆς κινήσεως τῆς Ἀταλάντης. Ὁρμητικὴ καὶ σαφὴς εἶναι ἡ κίνησις τῆς ἡρώιδος. Προβάλλουσα μετὰ ῥώμης τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ ὑψοῦσα τὴν δεξιάν, τὴν κρατοῦσαν τὸ ἀχόντιον, στρέφεται μικρὸν μὲν κατὰ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐνεργῶς δὲ καὶ σαφῶς κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος, σκοποῦσα οὕτω καὶ τὸν δρόμον τοῦ ἐξ ἀριστερῶν ἐπερχομένου θηρίου νὰ φράξῃ καὶ ἀσφαλῶς τοῦτο νὰ κατακοντίσῃ. Τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀριστερὰ ὀρμὴν δηλοῖ ἄριστα τὸ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἀναπαλλόμενον μέρος τοῦ ἀποπτύγματος, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἵπομεν. Ὅτι δὲ ἡ κεφαλὴ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος θὰ ἐβλέπε καὶ αὐτόνοητον φαίνεται καὶ οἱ τένοντες τοῦ λαιμοῦ, καθ' ὅσον σφίζονται, τὸ αὐτὸ μαρτυροῦσι.

Ἀποβαίνει ἐντεῦθεν ἀκατανόητον, ὅτι λόγιοι, οἷοι ὁ Furtwängler καὶ P. Gardner, ἐσκέφθησαν, ὅτι ἡ γνωστὴ λαμπρὰ κεφαλὴ κόρης ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἡ τῆς Ἀταλάντης. Ἐκ τῶν ἄλλων λογίων ὁ μὲν εὐτυχὴς εὐρετῆς καὶ πρῶτος ἐχδότης τῶν θαυμασίων γλυπτῶν Mendel οὐδὲν περὶ ταυτισμοῦ ἔγραψε, ὁ δὲ Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλλος ἀπέκρουσε τὴν γνώμην τῶν ταυτιζόντων ἀντισχυρισθεῖς, ὅτι ἡ ἐργασία καὶ πρὸ πάντων ἡ ἡρεμία τοῦ προσώπου τῆς κόρης οὐδαμῶς συμβιβάζεται πρὸς τὸν σφοδρῶς κεκίνημένον κορμὸν τῆς Ἀταλάντης (Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, 38 καὶ 1907, 122). Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο ἰσχυρὸν ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ ἐξαναγκαστικὸν ἐκείνων, οἵτινες θέλουσι νὰ ἔχωσι προσωπικὴν γνώμην καὶ ἐνθυμοῦνται, ὅτι δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ κεκίνημένου σώματος καὶ τοῦ ἡρεμοῦντος προσώπου. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ ἐξαναγκάζων λόγος δὲν λείπει ἐνταῦθα. Διότι ἐὰν ἀτενίσῃ τις τὴν κεφαλὴν δὲν θὰ διστάσῃ νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ μεγάλοι ῥεμβώδεις ὀφθαλμοὶ τῆς κόρης βλέπουσι σαφῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ θεατοῦ. Μέ-

σον δὲ ἰσχυρὸν τῆς ἐκφράσεως ταύτης εἶναι ὄχι μόνον ἡ διάφορος διαμόρφωσις ἑκατέρου ἐκ τῶν βολβῶν ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ἀριστερᾶς ἄνω βλεφαρίδος χαρακτηριστώτατή ὑπὲρ τὴν κάτω προεκβολή, ἐν ᾧ τὸ αὐτὸ δὲν παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Θὰ ᾦτο ἡ μεγίστη ἀτοπία, ἐὰν ἡ γοργῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ κινουμένη Ἀταλάντη κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ μεγίστου κινδύνου ἔστρεφε βεμβωδῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς πρὸς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν.

Διὰ ταῦτα ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ἐτοποθέτησα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ ἰδίας βάσεως¹⁾ καὶ λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου αὐτῆς τέχνης ἐπὶ κιονίσκου ἰδιαίτερου πρὸς τοῦτο παρασκευασθέντος.

Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἐξετέθησαν ἐντὸς τριῶν προθηκῶν τὰ πολυάριθμα μικρὰ εὐρήματα τοῦ ναοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γεωμετρικῆς τέχνης χαλκᾶ καὶ πηλῖνα καὶ δύο σημαντικαὶ ἐπιγραφαὶ μνημονεύουσαι τὴν Ἀλέαν.

Ἡ ἐτέρα τῶν αἰθουσῶν ἔδει νὰ περιλάβῃ μείζονα ἀριθμὸν γλυπτῶν καὶ πρὸς τοῦτο κατεσκευάσθη τριπλῇ σειρὰ βάθρων διήκουσα καὶ διὰ τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Τὰ μικρὰ εὐρήματα περιέχονται ἐντὸς 6 προθηκῶν. Κατετάχθησαν δὲ τὰ διάφορα γλυπτὰ κατὰ τάξεις χαρακτηριζομένας ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Ἀλλ' ἐλήφθη συγχρόνως ἡ φροντίς, ὥστε ἐν ἑκάστῃ τάξει τὰ ἀρχαῖα νὰ καταλαμβάνωσι τὴν θέσιν, ἣν λόγῳ τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἀπῆτει ἡ συμμετρία καὶ ἀρμονία πρὸς τὸν ὑπάρχοντα χώρον καὶ τὰς γειτονικὰς τάξεις. Ἐπιφανῆ γλυπτὰ, οἷα ὁ ἀνάγλυπτος λέων καὶ ἡ λέαινα (δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ζωοφόρον) καὶ αἱ ἀξιολογώταται σειραὶ τῶν θεοξενίων καὶ τῶν ἀρχαδικῶν ἐρμῶν, ἐτέθησαν ἑκατέρωθεν τοῦ παραθύρου τῆς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ εἰσερχομένου προσβλεπομένης βορείας

¹⁾ Ἡ γενομένη μοι παρατήρησις, ὅτι ἔδει περισσότερον νὰ κλίνη πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐμπρὸς ἡ κεφαλὴ, φαίνεται ὀρθή.

πλευρᾶς. Πρὸς ταύτας συνάπτονται ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ ἀνά-
γλυφα τῶν χθονίων θεῶν, τὰ ἀγαλμάτια τῆς καθημένης
θεᾶς, αἱ παραστάσεις τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας καὶ τῆς
Ἀρτέμιδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐπιτάφια ἀνάγλυφα καὶ οἱ
πολυάριθμοι μικροὶ ἑρμαῖ.

Ἐν τῷ προθαλάμῳ ἐτέθησαν ἐν ἀραιᾷ τάξει ὁ Πάν, ἐκ
τῶν παλαιοτάτων κτημάτων τοῦ Τεγεατικοῦ Μουσείου,
χορμοὶ τινες γυναικείων ἀγαλμάτων, δύο θρόνοι μαρμά-
ρινοι ἐκ τοῦ θεάτρου τῆς πόλεως καὶ ἄλλα, ὧν ἡ ἀκριβοὺς
ἀπαρίθμησις δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

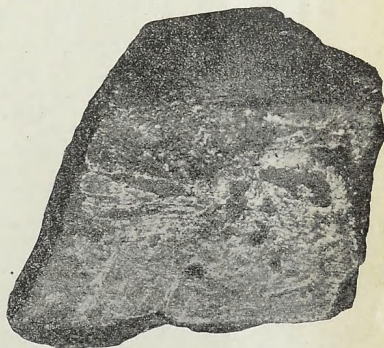
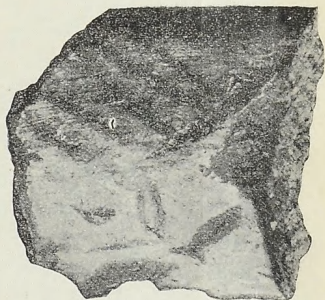
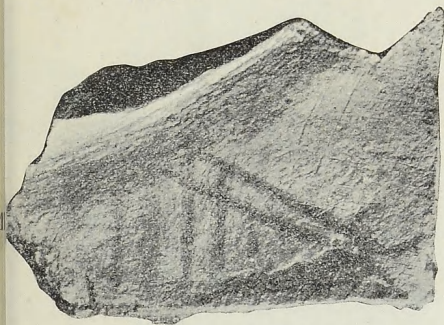
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευεργέται τῆς Ἑταιρείας	Σελ.	3
Διοικητικὸν Συμβούλιον	»	5
Ἐπιτίμιοι Ἑταῖροι	»	7
Τακτικοὶ Ἑταῖροι	»	9
Γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1909	»	13
Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς χρήσεως 1909	»	14
Ἀναλυτικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων χρήσεως 1909	»	16
» » ἐξόδων » » »	»	18
Κίνησις τοῦ Ταμείου κατὰ τὸ ἔτος 1909	»	41
Ἀνάλυσις μερίδος «ἐσοδα καὶ ἐξοδα»	»	42
Γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1909	»	44
Γενικὴ ληψοδοσία τοῦ ἔτους 1909	»	46
Ἀνάλυσις τῶν γενικῶν λογαριασμῶν	»	48
Πίναξ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας	»	51
Ἐκθεσίς τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας	»	58—67
Νόμος „ΓΤΒ“ περὶ δαπανῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας	»	68
Συνελύσεις τῶν Ἑταίρων	»	72
Ἐκθεσίς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας	»	74
Τροποποιήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας	»	80
Κατάστασις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας	»	84
Κατάστασις τῆς Βιβλιοθήκης	»	93
Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας	»	103
Ἀνασκαφαὶ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν	»	60
» ἐν τῷ Κεραμεικῷ	»	61
» παρὰ τὸ Μοσχάτον	»	61
» ἐν Σουνίῳ	»	61, 117
» » Ἀμφιαρεῖο	»	61, 119

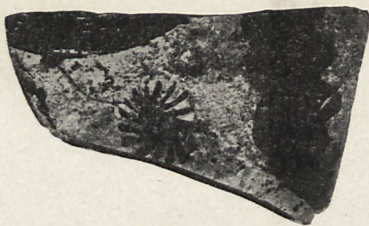
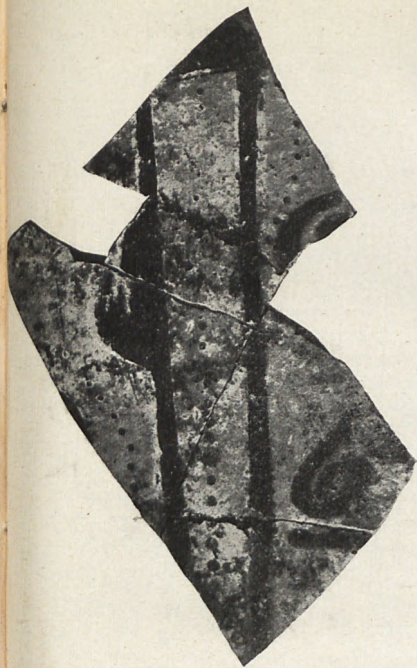
Ἀνασκαφαὶ ἐν Θήβαις	Σελ. 61, 121
» » Χαιρωνεία καὶ κατὰ τὴν Φωκίδα ..	» 62, 123
» » Λοκρίδι	» 62, 128
» » Θεσσαλία	» 62, 131
» » Ἑρμιονίδι	» 63, 172
» » Τεγέα	» 64, 300
» ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους	» 64, 185
» ἐν Μεσσήνῃ	» 64, 201
» παρὰ τὴν Πύλον	» 65, 274
» ἐν Εὐβοίᾳ	» 65, 206
» » Νάξω	» 65, 207
Ἔργασίαι ἐν Ἀκροπόλει	» 59, 113
» » Ὀλυμπιεῖω	» 60
» » Διπύλῳ	» 60
» » Μετεώροις	» 63, 211
» » Μυκῆναις	» 63
» » Ἐπιδαύρῳ	» 63
» » Σπάρτῃ	» 64, 293
» πρὸς κατασκευὴν Μουσείου ἐν Ἀργοστολίῳ	» 65
» » ἐπισκευὴν » Ὀλυμπίας ...	» 65
» » » » Δήλου	» 65
» » καταρτισμὸν Μουσείου Θηβῶν	» 61, 121
Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας	» 66

ΠΙΝ. Γ'.

Ὅστρακα προϊστορικά ἐκ Πύλου.

3

4

5

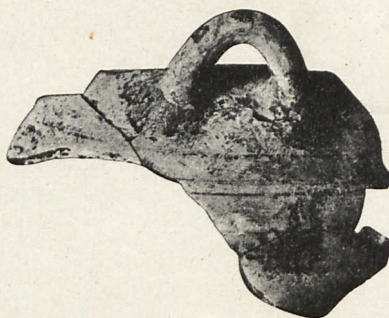
6

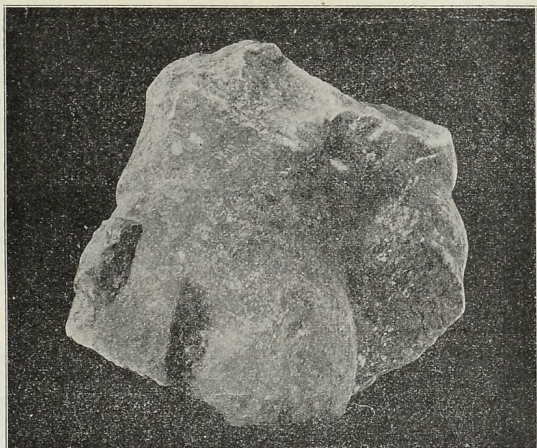
9

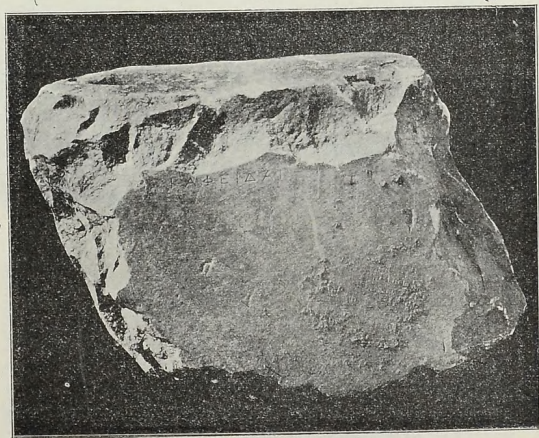
8

7

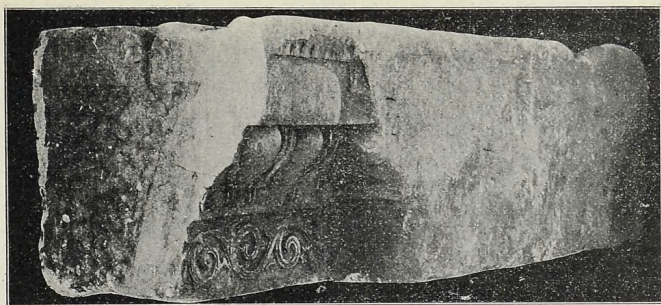

2

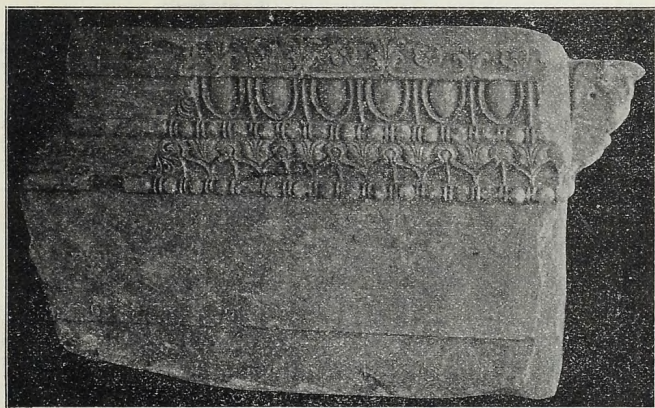

ΠΙΝ. 5

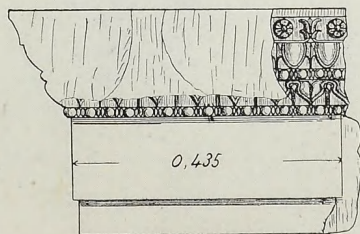
1

3

1

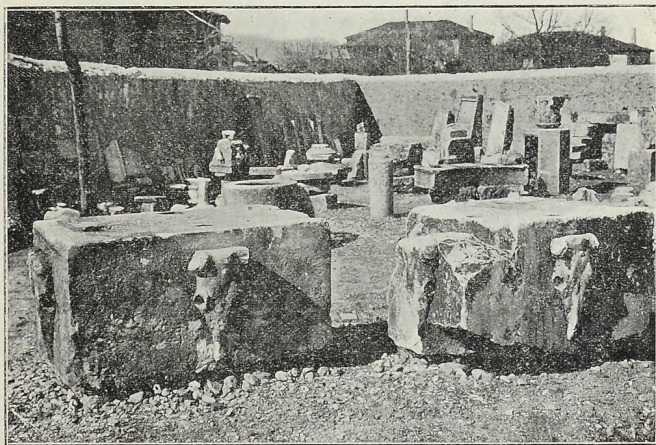

2

ΠΙΝ. Ζ'

ΠΙΝ. Η'

ΠΙΝ. Θ'